

STUDIEKOSTEN IN DE TWEEDE EN DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

Kelly De Leebeek, Jolien De Norre, Steven Groenez & Nele Havermans

STUDIEKOSTEN IN DE TWEEDE EN DERDE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

Kelly De Leebeek, Jolien De Norre, Steven Groenez & Nele Havermans

Promotor: Nele Havermans

Research paper SONO/wordt aangevuld door coördinatie

Gent, 2020

Het Steunpunt Onderwijsonderzoek is een samenwerkingsverband van UGent, KU Leuven, VUB, UA en ArteveldeHogeschool.

Gelieve naar deze publicatie te verwijzen als volgt: De Leebeeck, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N. (2020). *Studiekosten in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.

Voor meer informatie over deze publicatie nele.havermans@kuleuven.be

Deze publicatie kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, Ministerie voor Onderwijs en Vorming.

In deze publicatie wordt de mening van de auteur weergegeven en niet die van de Vlaamse overheid. De Vlaamse overheid is niet aansprakelijk voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de opgenomen gegevens.

© 2020 STEUNPUNT ONDERWIJSONDERZOEK

p.a. Coördinatie Steunpunt Onderwijsonderzoek
UGent - Vakgroep Onderwijskunde
Henri Dunantlaan 2, BE 9000 Gent

Deze publicatie is ook beschikbaar via www.steunpuntsono.be

Voorwoord

Dit rapport omvat de resultaten voor de tweede en derde graad van het secundair onderwijs van een grootschalige studiekostenbevraging die in de schooljaren 2017-2018 en 2018-2019 werd afgenomen. De studiekosten worden in totaal en naar verschillende kostenrubrieken besproken, waarna de resultaten vergeleken worden met de vorige studiekostenmonitor (2006-2007). Tot slot maken we ook de vergelijking van de studiekosten naar schoolkenmerken.¹

¹ Graag willen we Sofie Cabus (HIVA-KU Leuven) bedanken voor haar bijdrage en begeleiding bij dit onderzoek. Ook willen we Davy Leys (HIVA-KU Leuven) bedanken voor zijn bijdrage aan de tweede fase van het onderzoek.

Inhoud

Voorwoord	1
Inhoud	2
Lijst van tabellen	5
Lijst van figuren	8
Beleidssamenvatting	9
1 Inleiding	18
1.1 Situering van het onderzoek	18
1.2 Categorieën van studiekosten	19
2 Onderzoeksmethode en gegevensverzameling	22
2.1 Keuze van informatieverzameling en instrumenten Fase 1	22
2.1.1 Inhoud van de vragenlijst voor ouders en directie	22
2.1.2 Populatie tweede en derde graad secundair onderwijs	23
2.1.3 Steekproeftrekking: Contactname en respons bij de scholen	23
2.1.4 Verdeling van de steekproef naar onderwijsnet, schoolgrootte en studieaanbod	24
2.1.5 Verdeling van de steekproef naar graad en studiegebied	26
2.1.6 Selectie van de doelgroep binnen de scholen	27
2.2 Keuze informatieverzameling en instrumenten Fase 2	28
2.2.1 Selectie van scholen-studiegebied-studierichting combinaties in Fase 2	29
2.2.2 Contactname en respons bij de scholen in Fase 2	30
2.2.3 Selectie van ouders binnen de scholen	31
2.2.4 Finale respons en steekproef	31
2.3 Verzamelde data uit Fase 1 en Fase 2	33
2.4 Voorafgaande datamanipulaties	34
2.4.1 Voorbereiding van de data uit Fase 1	34
2.4.2 Voorbereiding van de data uit Fase 2	35
2.4.3 Weging Fase 1	35
2.4.4 Extrapolatie naar schooljaar van de regelmatig terugkerende kosten en afschrijving voor Fase 1 en Fase 2	36
2.4.5 Kengetallen voor bepalen van waarde studiekosten uit Fase 1	37
2.4.6 Kengetallen voor bepalen van waarde studiekosten uit Fase 2	39
3 Studiekosten in de bovenbouw van het secundair onderwijs: Fase 1	41
3.1 Kosten in de bovenbouw van het secundair onderwijs uit Fase 1	41
3.1.1 Forfaitair bedrag	41
3.1.2 Schoolboeken en drukwerk	43
3.1.3 Vervoerskosten	46

3.1.4 Kledij	53
3.1.5 Duurzame schooluitrusting	55
3.1.6 Niet-duurzame schooluitrusting	57
3.1.7 ICT	59
3.1.8 Raftergeld	62
3.1.9 Schoolactiviteiten	63
3.1.10 Steunactiviteiten	65
3.1.11 Buitenschoolse kosten	66
3.1.12 Uitgaven voor stage	68
3.1.13 Uitgave voor eindwerk of geïntegreerde eindproef	69
3.1.14 Andere kosten	69
3.1.15 Leefkosten	71
3.1.15.1 Eten en drinken op school	71
3.1.15.2 Internaatkosten	74
3.1.16 Totale kosten bovenbouw secundair onderwijs Fase 1	75
3.2 Vergelijking met vorig studiekostenonderzoek	79
3.3 Verschillen in studiekosten naar schoolkenmerken	82
3.3.1 Vergelijking naar onderwijsnet	82
3.3.2 Vergelijking naar schoolgrootte	85
4 Studiekosten in de bovenbouw van het secundair onderwijs: Fase 2	87
4.1.1 Schoolboeken en drukwerk	87
4.1.2 Kledij	88
4.1.3 Duurzame schooluitrusting	90
4.1.4 Niet-duurzame schooluitrusting	91
4.1.5 Schoolactiviteiten	93
4.1.6 Totale kosten bovenbouw secundair onderwijs Fase 2	96
5 Beleid van scholen rond studiekosten	100
5.1 Beleid rond onbetaalde rekeningen	100
5.2 Kostenbewustzijn op scholen	101
5.3 OpinievrAGEN	102
6 Samenvatting van de voornaamste resultaten	103
6.1 De omvang van de studiekosten in Fase 1	103
6.2 Informatie over studiekosten in specifieke studiegebieden: resultaten uit Fase 2	104
6.3 Studiekosten Fase 1 en Fase 2	104
6.4 De evolutie van de studiekosten sinds 2006-2007	105
6.5 De studiekosten vergeleken per net en schoolgrootte	105
6.6 Schoolbeleid rond kostenbeheersing	106
7 Aandachtspunten voor beleid en toekomstig onderzoek	107
8 Bijlagen	110

8.1 Bijlage 1. Kostenrubrieken en tijdstip van bevraging	110
8.2 Bijlage 2. Verdeling van de steekproef naar onderwijsnet, schoolgrootte en studieaanbod Fase 2	112
8.3 Bijlage 3. Gewichten	114
8.4 Bijlage 4. Kostenrubrieken forfaitair bedrag naar opleidingsvorm en graad	117
8.5 Bijlage 5. Kostenrubrieken schoolboeken en drukwerk naar opleidingsvorm en graad	119
8.6 Bijlage 6. Kostenrubrieken vervoersmaterialen naar opleidingsvorm en graad	121
8.7 Bijlage 7. Kostenrubrieken kledij naar opleidingsvorm en graad	123
8.8 Bijlage 8. Kostenrubrieken duurzame schooluitrusting naar opleidingsvorm en graad	125
8.9 Bijlage 9. Kostenrubrieken niet-duurzame schooluitrusting naar opleidingsvorm en graad	129
8.10 Bijlage 10. Kostenrubrieken ICT naar opleidingsvorm en graad	131
8.11 Bijlage 11. Reftergeld naar opleidingsvorm en graad	133
8.12 Bijlage 12. Kostenrubrieken eten en drinken op school naar opleidingsvorm en graad	134
8.13 Bijlage 13. Kostenrubrieken schoolactiviteiten naar opleidingsvorm en graad	136
8.14 Bijlage 14. Internaatkosten naar opleidingsvorm en graad	138
8.15 Bijlage 15. Stagekosten naar opleidingsvorm en graad	139
8.16 Bijlage 16. Kostenrubrieken andere kosten naar opleidingsvorm en graad	140
8.17 Bijlage 17. Kostenrubrieken naar schoolgrootte	145
8.18 Bijlage 18. Kostenrubrieken naar onderwijsnet	146
8.19 Bijlage 19. Vergelijking studiekosten Fase 1 en Fase 2	147
8.20 Bijlage 20. Sociale gradiënt schoolactiviteiten	148
Referentielijst	149

Lijst van tabellen

Tabel 1. Overzicht van kostenrubrieken naar categorie van studiekosten	20
Tabel 2. Vergelijking populatie en steekproef	24
Tabel 3. Aantal secundaire scholen in de bovenbouw van het gewoon voltijds secundair onderwijs in de populatie en in de steekproef, opgesplitst volgens onderwijsnet	25
Tabel 4. Aantal secundaire scholen in de bovenbouw van het gewoon voltijds secundair onderwijs in de populatie en in de steekproef, opgesplitst volgens schoolgrootte	25
Tabel 5. Aantal secundaire scholen in de bovenbouw van het gewoon voltijds secundair onderwijs in de populatie en in de steekproef, opgesplitst volgens studieaanbod	26
Tabel 6. Aantal scholen naar studiegebied: doelstelling en finale steekproef.....	27
Tabel 7. Overzicht steekproefkenmerken (school, studiegebied, studierichting) in Fase 2	29
Tabel 8. Aantal scholen in populatie en steekproef.....	31
Tabel 9. Overzicht studiegebieden en richtingen aangeboden door de scholen in Fase 2.....	32
Tabel 10. Kostenrubrieken worden berekend op data van Fase 1 of Fase 2	34
Tabel 11. Gebruik (%) en uitgaven (euro) van forfaitair bedrag voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	42
Tabel 12. Rubrieken waarvoor forfaitair bedrag gebruikt wordt (%) met uitgaven (euro) naar opleidingsvorm en graad voor gezinnen met uitgaven	43
Tabel 13. Boekensysteem per type schooldrukwerk volgens directiebevraging uit Fase 1	44
Tabel 14. Boekensysteem op school op basis van de gegevens uit Fase 1 naar graad voor gezinnen met uitgaven	44
Tabel 15. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan schoolboeken en drukwerk voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	45
Tabel 16. Afstand (km) van het woon-schoolvervoer naar graad en opleidingsvorm (enkele rit) voor een schooljaar voor gezinnen met uitgaven	47
Tabel 17. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan het woon-schoolvervoer voor een schooljaar in de 2 ^{de} graad voor gezinnen met uitgaven.....	49
Tabel 18. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan het woon-schoolvervoer voor een schooljaar in de 3 ^{de} graad voor gezinnen met uitgaven.....	50
Tabel 19. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan extra aankopen voor het mogelijk maken van woon-schoolvervoer voor een schooljaar voor gezinnen met uitgaven	52
Tabel 20. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan kledij voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	54
Tabel 21. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan duurzame schooluitrusting voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	56
Tabel 22. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan niet-duurzame schooluitrusting voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	58
Tabel 23. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan ICT-artikelen voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	61
Tabel 24. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan reftergeld voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	63
Tabel 25. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan schoolactiviteiten voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	64

Tabel 26. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan steunactiviteiten voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	65
Tabel 27. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan buitenschoolse kosten voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	67
Tabel 28. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor stage in een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	69
Tabel 29. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan andere kosten voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	70
Tabel 30. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan eten en drinken op school voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	72
Tabel 31 Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor internaat voor een schooljaar naar graad voor gezinnen met uitgaven	74
Tabel 32. Samenvattende tabel mediaan studiekosten 2 ^{de} graad secundair onderwijs Fase 1	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Tabel 33. Samenvattende tabel mediaan studiekosten 3 ^{de} graad secundair onderwijs Fase 1	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Tabel 34. Evolutie in de totale studiekosten, per graad en per opleidingsvorm, tussen 2006-2007 en 2017-2018	79
Tabel 35. Gebruikpercentages van een selectie aan studierubrieken in 2006 en 2017	80
Tabel 36. Evolutie in uitgaven, per rubriek, naar graad en opleidingsvorm tussen 2006-2007 en 2017-2018 (voor alle gezinnen)	81
Tabel 37. Kostprijzen voor schoolboeken en drukwerk gerapporteerd door de scholen weergegeven naar graad en studiegebied.....	88
Tabel 38. Kostprijzen voor kledij gerapporteerd door de scholen weergegeven naar graad en studiegebied	89
Tabel 39. Kostprijzen voor duurzame schooluitrusting gerapporteerd door de scholen weergegeven naar graad en studiegebied.....	91
Tabel 40. Kostprijzen voor niet-duurzame schooluitrusting gerapporteerd door de scholen weergegeven naar graad en studiegebied.....	92
Tabel 41. Kostprijzen voor schoolactiviteiten gerapporteerd door de scholen weergegeven naar graad en studiegebied.....	93
Tabel 42. Samenvattende tabel mediaan studiekosten 2 ^{de} graad secundair onderwijs Fase 2.....	97
Tabel 43. Samenvattende tabel mediaan studiekosten 3 ^{de} graad secundair onderwijs Fase 2.....	98
Tabel 44. Gebruikpatronen van sociale voordelen van het lokaal bestuur door de directies in de directiebevraging	102
Tabel 45. Opinie van directeurs omtrent toekomstige maatregelen Vlaamse overheid	102
Tabel 46. Kostenrubrieken naar bevragingmoment.....	110
Tabel 47. Aantal secundaire scholen in de bovenbouw van het gewoon voltijds secundair onderwijs in de populatie en in de steekproef, opgesplitst volgens onderwijsnet	112
Tabel 48. Aantal secundaire scholen in de bovenbouw van het gewoon voltijds secundair onderwijs in de populatie en in de steekproef, opgesplitst volgens schoolgrootte	112
Tabel 49. Aantal secundaire scholen in de bovenbouw van het gewoon voltijds secundair onderwijs in de populatie en in de steekproef, opgesplitst volgens combinaties van studierichtingen	113
Tabel 50. Gewichten wave 1 uit Fase 1 2 ^{de} graad	114
Tabel 51. Gewichten wave 1 uit Fase 1 3 ^{de} graad	114
Tabel 52. Gewichten wave 2 uit Fase 1 2 ^{de} graad	115
Tabel 53. Gewichten wave 2 uit Fase 1 3 ^{de} graad	115
Tabel 54. Gewichten directiebevraging uit Fase 1	116
Tabel 55. Rubrieken waarvoor forfaitair bedrag gebruikt wordt (%) met uitgaven (euro) naar opleidingsvorm en graad voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken	117

Tabel 56. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan schoolboeken en drukwerk voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken	119
Tabel 57. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan vervoermaterialen voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken	121
Tabel 58. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan kledij voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken	123
Tabel 59. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan duurzame schooluitrusting voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken	125
Tabel 60. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan niet-duurzame schooluitrusting voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken	129
Tabel 61. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan ICT-artikelen voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken	131
Tabel 62. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan reftergeld voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	133
Tabel 63. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan eten en drinken voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken.....	134
Tabel 64. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan schoolactiviteiten voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken.....	136
Tabel 65. Uitgaven (euro) aan internaat voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	138
Tabel 66. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan stage voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	139
Tabel 67. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan andere kosten voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken.....	140
Tabel 68. Kostenrubrieken naar schoolgrootte	145
Tabel 69. Kostenrubrieken naar onderwijsnet.....	146
Tabel 70. Vergelijking kostenrubrieken bevraagde in Fase 1 en Fase 2.....	147
Tabel 71. Sociale gradiënt bij deelname aan meerdaagse schooluitstappen	148

Lijst van figuren

Figuur 1. Formule voor berekening van gemiddelde en standaardafwijking.....	37
Figuur 2. Positie van gemiddelde en mediaan in een rechtsscheve verdeling	38
Figuur 3. Voorbeeld boxplot	39
Figuur 4. Verdeling uitgaven forfaitair bedrag voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	42
Figuur 5. Verdeling uitgaven aan schoolboeken en drukwerk voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	46
Figuur 6. Verdeling uitgaven vervoer voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven ...	51
Figuur 7. Verdeling uitgaven vervoersmaterialen voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	53
Figuur 8. Verdeling uitgaven aan kledij voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	55
Figuur 9. Verdeling uitgaven aan duurzame schooluitrusting voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	57
Figuur 10. Verdeling uitgaven aan niet-duurzame schooluitrusting voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	59
Figuur 11. Verdeling uitgaven ICT voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven.....	62
Figuur 12. Verdeling uitgaven aan schoolactiviteiten voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	64
Figuur 13. Verdeling uitgaven steunactiviteiten voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	66
Figuur 14. Verdeling buitenschoolse uitgaven voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	68
Figuur 15. Verdeling uitgaven ander kosten voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	71
Figuur 16. Verdeling uitgaven eten en drinken op school voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven	73
Figuur 17. Gebruikspercentages van de studiekostenrubrieken, naar net	83
Figuur 18. Uitgaven van de studiekostenrubrieken bevroegd in Fase 1, naar net.....	84
Figuur 19. Totale studiekosten met en zonder vervoerskosten naar net, mediaan en spreiding (q1, q2 en q3) .	84
Figuur 20. Gebruikspercentages van de studiekostenrubrieken bevroegd in Fase 1, naar schoolgrootte	85
Figuur 21. Uitgaven van de studiekostenrubrieken bevroegd in Fase 1, naar schoolgrootte.....	86
Figuur 22. Totale studiekosten met en zonder vervoerskosten naar schoolgrootte, mediaan en spreiding (q1, q2 en q3)	86
Figuur 23. Verschillen tussen scholen in Fase 2 naar kostenrubriek, graad en studiegebied	95
Figuur 24. Verschillen tussen scholen in Fase 2 naar totale studiekosten, graad en studiegebied	99
Figuur 25. Gemiddeld percentage leerlingen met problemen met onbetaalde rekeningen naar aanbod in de bovenbouw	100

Beleidssamenvatting

Jaarlijks worden er door de gemeenschap aanzienlijke bedragen aan het onderwijs besteed. Nochtans is het voor ouders geenszins gratis om hun kinderen te laten deelnemen aan het onderwijs. Zo werden voor het schooljaar 2006-2007 de gemiddelde studiekosten in het gewoon secundair onderwijs in Vlaanderen geschat op 979 euro (Poesen-Vandeputte & Bollens, 2008). Wanneer men dit bedrag vergelijkt met de geschatte studiekosten in vroeger onderzoek (Francken e.a. 1983; Denys & Cossey 1987; Bollens e.a. 2000; Fripont & Bollens 2001) blijkt dat de studiekosten geen evenredige evolutie volgen als dan wat kan worden verwacht op basis van de stijging van het algemeen prijspeil. We stelden reeds vast in het studiekosten onderzoek van de eerste graad van het secundair onderwijs dat een stijging in de studiekosten in de tijd voornamelijk toegeschreven kon worden aan een stijging in de vervoerskosten. De totale studiekosten zonder vervoerskosten daalden zelfs licht (De Norre, Havermans, Groenez, 2019). De evolutie van de studiekosten kent met andere woorden een geheel eigen dynamiek. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn wijzigingen in technologische evoluties (ICT, telecommunicatie,...), wijzigingen in de welvaart en veranderingen in didactische inzichten. Dit betekent dat een loutere indexering van de laatst beschikbare schatting van de studiekosten na verloop van een aantal jaren mogelijk leidt tot een onder- of overschatting van de werkelijke studiekosten. Opdat instrumenten van studiefinanciering (studietoelagen) voldoende afgestemd blijven op de werkelijke studiekosten, is het dan ook noodzakelijk om regelmatig een betrouwbare schatting van de studiekosten te maken.

Kennis van de hoogte van studiekosten is vanuit beleidsoogpunt relevant omwille van verschillende redenen. Ten eerste kunnen studiekosten een zware financiële belasting vormen voor sommige ouders. Bij het beoordelen van de toereikbaarheid van schooltoelagen, is kennis van de hoogte van studiekosten noodzakelijk. Hiernaast is kennis van de studiekosten belangrijk bij de bepaling van de werkingsmiddelen van secundaire scholen. Zo kan bekeken worden of de basisfinanciering in lijn loopt met de kosten die door de school aan de ouders worden aangerekend. Ten derde zijn de resultaten van dit rapport interessant voor de evaluatie van de kostenbeheersing in het secundair onderwijs.

In dit rapport focussen we op de studiekosten van leerlingen in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs. Deze onderzoeksvragen worden beantwoord door middel van de resultaten van de studiekostenmonitor (Fase 1), een directiebevraging en een bijkomende bevraging bij directies, vakleerkrachten en ouders (Fase 2). In dit onderzoek wordt gewerkt met data verzameld in twee opeenvolgende schooljaren. In Fase 1 werd met twee verschillende bevragingen in het academiejaar 2017-2018 een inschatting gemaakt van de studiekosten in de 2de en 3de graad van het secundair onderwijs: de eerste met als doelgroep ouders met kinderen in de 2de en 3de graad van het secundair onderwijs (794 respondenten uit 83 scholen), de tweede met als doelgroep directies van de instellingen (55 directies).

Omdat de respons in Fase 1 (n = 794) onvoldoende groot was om uitspraken te kunnen doen over de studiekosten in verschillende studiegebieden, werd besloten een bijkomende dataverzameling (Fase 2) te organiseren in het academiejaar 2018-2019. Voor de aanpak van deze bijkomende

dataverzameling inspireerden we ons op het studiekostenonderzoek in het deeltijds beroepssecundair onderwijs (De Norre & Groenez, te verschijnen). Het doel van deze bijkomende steekproeftrekking was om voor specifieke studiegebieden extra informatie te bekomen over bepaalde kostenrubrieken. In Fase 2 werden gegevens verzameld over de volgende kostenrubrieken: schoolboeken en drukwerk, kledij, schoolmateriaal en schoolactiviteiten. We kozen deze kostenrubrieken omdat verwacht kan worden dat de kosten studiegebied afhankelijk zijn.

In totaal werden 30 scholen bevestigd in Fase 2. Bij de steekproefselectie was het doel om een zo groot mogelijke diversiteit aan studierichtingen in de 11 grootste studiegebieden² op te nemen. In eerste instantie werden directie en vakleerkrachten voor 246 combinaties van school-studiegebied-studierichting uit 30 scholen bevestigd. Daarenboven werd per klas van de 2de en 3de graad (246 combinaties van school-studiegebied-studierichting) één ouder aan geschreven om de gegevens die verzameld werden bij directie en vakleerkrachten aan te vullen. 44 ouders (17,8%) hebben ons een ingevulde vragenlijst bezorgd.

De kengetallen van de finale dataset voor Fase 2 zijn in drie stappen tot stand gekomen. In een eerste stap kregen directie en vakleerkrachten een vragenlijst waarbij kosten waren opgegeven, afkomstig uit informatie verzameld in Fase 1. In een tweede stap kregen ouders een vragenlijst die verder bouwde op de vragenlijst van directie en vakleerkrachten. Hierbij werden de kosten van directie en vakleerkrachten samengevoegd tot een gemiddelde kost per kostenrubriek. Ouders konden nakijken of deze kosten representatief waren of aangepast dienden te worden. In een laatste stap werd gekeken of de kosten opgegeven door de directies/vakleerkrachten verschilden van de kosten opgegeven door de ouders. Indien dit het geval was, werd een gemiddelde genomen van deze kost.

De gegevens verzameld in Fase 1 worden gebruikt om de verschillen in studiekosten te schetsen naar graad en onderwijsvorm. Hierbij dienen we wel te benadrukken dat de respons voor sommige kostenrubrieken laag is, en dat de resultaten voorzichtig geïnterpreteerd dienen te worden. De totale kosten zijn berekend op basis van respondenten die aan beide bevestigingen hebben deelgenomen en alle vragen ingevuld hebben. De gegevens verzameld in Fase 2 worden gebruikt om de verschillen in specifieke studiekosten (schoolboeken en drukwerk, kledij, duurzame schooluitrusting, niet-duurzame schooluitrusting en schoolactiviteiten) naar graad en studiegebied te schetsen. Vervolgens halen we kort de belangrijkste bevindingen aan van de vergelijking met de studiekostenmonitor in 2006-2007. Verder bekijken we de mate waarin studiekosten verschillen naar onderwijsnet en schoolgrootte. In het laatste deel van de conclusie koppelen we de resultaten terug naar het beleid rond kostenbeheersing.

Alvorens we de totale studiekosten bespreken dienen we te benadrukken dat deze zijn berekend voor respondenten die in beide bevestigingen alle vragen hebben ingevuld. Dit zijn er minder dan de volledige steekproef van 794 respondenten.

In de eerste fase van het onderzoek stellen we voor de tweede graad een mediane studiekost vast van 1134,29 euro (n = 49). We zien dat (bijna) alle bevestigde ouders gebruik maken van vervoer (100%), duurzame schooluitrusting (100%), schoolboeken en drukwerk (100%) en ICT (99,9%). Bevestigde ouders van leerlingen uit de tweede graad hebben de hoogste uitgaven voor schoolboeken en

² ASO, KSO, Personenzorg, Handel, Mechanica-elektriciteit, Sport, Hout, Lichaamsverzorging, Chemie, Voeding en Bouw

drukwerk (294,83 euro), het forfaitair bedrag (228 euro) en vervoer (178 euro). Er zijn enkele verschillen tussen de totale uitgaven naar opleidingsvorm. De totale mediaanuitgave is het hoogst in het ASO met 1145,90 euro (n = 16) voor een schooljaar, gevolgd door TSO met 1134,29 euro (n = 18) voor een schooljaar. De bevroegde ouders in het ASO rapporteren in vergelijking met de andere opleidingsvormen een hogere uitgave voor vervoer en schoolactiviteiten. Bevroegde ouders in het TSO rapporteren, in vergelijking met de andere opleidingsvormen de hoogste uitgaven voor het forfaitaire bedrag, schoolboeken en drukwerk, duurzame en niet-duurzame schooluitrusting, en ICT. De totale mediaanuitgave in BSO bedraagt 1062,24 euro (n = 10), het verschil met ASO en TSO is dus eerder beperkt. In het KSO stellen we de laagste mediaan van de totaaluitgave vast, namelijk 940,49 euro voor een schooljaar. Hierbij dient echter benadrukt te worden dat slechts voor een laag aantal respondenten een totale kost kon berekend worden in het KSO. We achten dit resultaat dus onbetrouwbaar en hierbij dient rekening gehouden te worden wanneer dit totaal geïnterpreteerd wordt.

De mediaan van de totale studiekost in de derde graad bedraagt 1502,74 euro (n = 31) voor een schooljaar. Ook in de derde graad zien we verschillen inzake de totale uitgave naar opleidingsvorm. In het BSO stellen we de hoogste uitgave vast voor een jaar in de derde graad, namelijk 2216,36 euro. Deze kost werd echter berekend op een zeer laag aantal respondenten, waardoor we dit resultaat als minder betrouwbaar achten. Verder zien we ook in het ASO een hoge mediaanuitgave optreden, namelijk 1502,74 euro (n = 8) voor een schooljaar. De mediaan van de totale studiekosten voor een schooljaar in TSO bedraagt 1377,08 euro (n = 11), dit is ongeveer 125 euro lager dan de mediaankost in ASO. In het KSO wordt met 1065,83 euro (n = 8) de laagste mediaanuitgave gerapporteerd voor een jaar in de derde graad. In vergelijking met de andere opleidingsvormen rapporteren ouders van leerlingen in het KSO lagere uitgaven voor schoolboeken en drukwerk, duurzame schooluitrusting en schoolactiviteiten.

Omdat de respons in de initiële bevroegingsronde (Fase 1) te laag was om voor specifieke studiegebieden uitspraken over bepaalde kostenrubrieken te kunnen maken werd een bijkomende dataverzameling georganiseerd (Fase 2). In deze bijkomende bevroeging werd de focus gelegd op een selecte korf van goederen en diensten.

In de tweede graad variëren de mediaanstudiekosten tussen de 454,85 en 946,40 euro over de verschillende studiegebieden heen. In de derde graad gaan de mediaanstudiekosten over de verschillende studiegebieden van 578,32 tot 1023,08 euro. Kosten opgegeven door scholen met dezelfde studiegebieden, kunnen sterk verschillen. Enkel bij het studiegebied Sport stellen we vast dat de verschillende scholen gelijkaardige prijzen opgeven. Ook stellen we vast dat als de opgegeven kosten verschillen, dit het frequents is bij kosten voor schoolboeken en drukwerk en schoolactiviteiten.

In de tweede graad is de hoogste mediaankost is terug te vinden bij het studiegebied Chemie (946,40 euro), gevolgd door ASO (902,88 euro). Bij het studiegebied Chemie zien we in de tweede graad voornamelijk hogere kosten voor kledij, schoolactiviteiten en schoolboeken en drukwerk. In het ASO zien we hoge uitgaven voor schoolboeken en drukwerk en schoolactiviteiten. Zowel bij als bij het studiegebied Chemie als ASO zien we dat er tussen de scholen onderling een groot verschil bestaat in de kosten die worden aangerekend. Bij het ASO zien we dat het verschil in de kosten voornamelijk kan toegeschreven worden aan grote verschillen in kosten tussen de scholen voor schoolboeken en

drukwerk, en duurzame schooluitrusting. Bij het studiegebied Chemie zien we dat de verschillen tussen de scholen het grootst zijn voor kledij en schoolactiviteiten.

De laagste mediaankost in de tweede graad zien we bij het studiegebied Hout, namelijk 454,85 euro. Bij het studiegebied Hout zien we lagere uitgaven voor schoolboeken en drukwerk, schoolactiviteiten en niet-duurzame schooluitrusting. Ook in het studiegebied Lichaamsverzorging zien we een lagere mediaanstudiekost en deze bedraagt 571,01 euro. Voor het studiegebied Lichaamsverzorging zien we naast lage uitgaven voor schoolactiviteiten en niet-duurzame schooluitrusting, ook lage uitgaven voor kledij. Ook bij deze twee studiegebieden zien we dat de kosten sterk kunnen verschillen tussen de scholen. Dit kan voornamelijk toegeschreven worden aan sterke verschillen inzake de kosten voor duurzame en niet-duurzame schooluitrusting.

In de derde graad worden de hoogste mediaankosten gerapporteerd in het studiegebied Beeldende Kunsten (1023,08 euro) en Sport (951,63 euro). Bij de studiegebieden Beeldende kunsten en Sport zien we in de derde graad hogere kosten voor schoolboeken en drukwerk, schoolactiviteiten en duurzame schooluitrusting. We stellen vast dat de totale kost voor het studiegebied Beeldende kunsten sterk verschilt over de scholen heen. Dit kan toegeschreven worden aan sterke verschillen in kosten voor schoolboeken en drukwerk, en duurzame schooluitrusting.

De laagste mediaankost in de derde graad zien we bij het studiegebied Voeding, namelijk 578,32 euro. Bij het studiegebied Voeding zien we een lagere uitgave voor duurzame schooluitrusting. Ook in het studiegebied Handel zien we een lagere mediaanstudiekost en deze bedraagt 636,86 euro. Voor het studiegebied Voeding zien we dat scholen sterk verschillen in de kosten die aangerekend worden voor kledij en schoolactiviteiten.

Alvorens we de resultaten van de kostenrubrieken in Fase 1 en Fase 2 vergelijken, is het belangrijk om eerst enkele belangrijke verschillen in methodologie te benadrukken. Een eerste belangrijke verschil tussen beide fases is dat in Fase 1 de bevraging primair plaatsvond bij ouders van leerlingen, terwijl dit in Fase 2 voornamelijk bij directies en vakleerkrachten was. Hoewel in Fase 2 ook getracht werd om ouders te bereiken, dient opgemerkt worden dat de ouderrespons laag was (17,8%). Ten tweede werden de steekproeven op een verschillende manier getrokken in de twee fases. In de eerste fase werd gewerkt met een disproportioneel gestratificeerde steekproef, terwijl er in Fase 2 een aselechte steekproef getrokken werd uit de deelnemende scholen van Fase 1. Ten derde hebben we in Fase 2 geopteerd om slechts enkele kostenrubrieken te bevragen. Deze keuze werd gemaakt om de bevraginglast voor de respondenten te verminderen. De vragenlijst in de eerste fase was daarentegen zeer uitgebreid, en bevatte vragen over alle kostenrubrieken. Een vierde verschil tussen beide bevragingen heeft betrekking op het moment van bevraging: Fase 1 werd afgenomen in het schooljaar 2017-2018, en Fase 2 in 2018-2019. Tot slot kan duidelijk opgemerkt worden dat de respons op schoolniveau in Fase 2 hoger was dan in Fase 1. Gezien de substantiële verschillen tussen de twee vragenlijsten maken we in deze sectie ook geen vergelijking tussen de twee bevragingen.

Inzake de resultaten verworven uit de twee fases, zien we enkel verschillen optreden. In totaal kunnen vijf kostenrubrieken vergeleken worden, namelijk schoolboeken en drukwerk, kledij, duurzame schooluitrusting, niet-duurzame schooluitrusting en schoolactiviteiten. In Bijlage 19 wordt een tabel weergegeven met de uitgaven voor Fase 1 en Fase 2 naar opleidingsvorm en het absolute verschil. Algemeen stellen we vast dat over de kostenrubrieken heen, de prijzen opgegeven in Fase 2 in de

meeste studiegebieden hoger zijn dan die in Fase 1. Dit verschil zien we vooral bij de kostenrubrieken schoolboeken en drukwerk, duurzame schooluitrusting en schoolactiviteiten.

In sectie 3.2 maakten we een vergelijking van de studiekosten met het vorige onderzoek naar de studiekosten in het secundair onderwijs, dat uitgevoerd werd in het schooljaar 2006-2007 (Poesen-Vandeputte & Bollens, 2008). Deze vergelijking wordt gemaakt op basis van de gegevens in Fase 1. De methodologie van Fase 2 is te verschillend met het vorige onderzoek om een vergelijking mogelijk te maken.

In de tweede graad is de gemiddelde studiekost licht afgenomen, indien men rekent met geïndexeerde prijzen. In 2006-2007 bedroeg de gemiddelde studiekost 985,6 euro, wat omgerekend in prijzen van 2017 neerkomt op 1211,5 euro. In 2017-2018 was de gemiddelde studiekost in de tweede graad 1181,2 euro. Sinds 2006 zijn de studiekosten in de derde graad 9,4% gestegen, rekening houdend met de indexering van de prijzen. In 2006-2007 bedroeg de gemiddelde studiekost in de derde graad 1105,3 euro, wat omgerekend in prijzen van 2017 neerkomt op 1358,6 euro. In 2017-2018 was de gemiddelde studiekost in de derde graad 1486,6 euro. De derde graad is nog altijd duurder dan de tweede graad, net als in 2006-2007. In 2006-2007 was de duurste opleidingsvorm het KSO (1255,9 euro), gevolgd door het TSO (1099,6), het ASO (1018,2 euro) en tot slot het BSO (987,0 euro). De studiekosten van het ASO en het KSO zijn gedaald, terwijl in het BSO en TSO er een stijging van studiekosten is opgetreden. Voor het ASO en het TSO is het verschil erg klein, BSO en KSO kenden een grotere verschuiving.

Een duidelijke en omvangrijke stijging van de uitgaven is waar te nemen voor de vervoerskosten, in alle graden en opleidingsvormen. De uitgaven voor eendaagse schoolactiviteiten zijn dan weer gedaald in alle opleidingsvormen en in beide graden. De gemiddelde uitgaven aan meerdaagse schoolreizen zijn gedaald in het ASO en het KSO, maar gestegen in het TSO en BSO. Op basis van gebruikspercentages van het volledige secundaire onderwijs in 2006-2007, is er een sterke aanwijzing dat het gebruik van de rubrieken steunactiviteiten, andere facultatieve kosten, eendaagse schoolactiviteiten, en meerdaagse schooluitstappen gedaald zijn. Dit zou de daling van de studiekosten in deze rubrieken mee kunnen verklaren. Voor de schooluitrusting, de belangrijkste categorie in omvang, is er minder duidelijk een lijn te trekken. In het TSO is er een lichte stijging van de uitgaven in beide graden, en in het BSO een daling. In het ASO is er in de tweede graad een daling, maar in de derde graad een stijging. Voor het KSO waren er te weinig observaties om een betrouwbaar beeld te kunnen schetsen.

In hoofdstuk 3.3 werden de studiekosten zoals bevraagd in Fase 1 vergeleken naar schoolgrootte en onderwijsnet. De vergelijkingen naar schoolkenmerken zijn steeds ééndimensionaal, dit wil bijvoorbeeld zeggen dat de vergelijking tussen netten geen rekening houdt met verschil in de schoolgrootte van netten. De totale studiekosten zijn het laagste in grote scholen (meer dan 700 leerlingen), gevolgd door kleine scholen (minder dan 400 leerlingen). Het duurt zijn de middelgrote scholen (400-700 leerlingen). Deze volgorde blijft aan, onafhankelijk of we de studiekosten met of zonder vervoerskosten in beschouwing nemen. Opvallend is dat de spreiding tussen het eerste en het derde kwartiel het grootste is in middelgrote scholen. Per kostenrubriek valt op dat in kleine scholen de uitgaven aan drukwerk, het voorschot, duurzame en niet-duurzame schooluitrusting hoger is. Leerlingen van kleine scholen gaan dan weer vaker te voet of met de fiets naar school, waardoor de vervoerskosten lager liggen.

Naar onderwijsnet is het beeld minder duidelijk. De totale studiekost, inclusief vervoerskosten, ligt het hoogste in het VGO (vrij gesubsidieerd onderwijs), gevolgd door het OGO (officieel gesubsidieerd onderwijs) en het GO (gemeenschapsonderwijs). Indien men kijkt naar de totale studiekost zonder de vervoerskosten, is het VGO echter het goedkoopste en het GO het duurste. De spreiding tussen het eerste en het derde kwartiel is ook het grootste in het GO, waar het derde kwartiel erg hoog is. De vervoerskosten zijn de hoogste in de VGO-scholen, waar meer leerlingen met de auto naar school gebracht worden. In het GO gaan meer dan twee keer zoveel leerlingen te voet of met de fiets naar school dan in het VGO. In het GO komt de praktijk van het forfaitair bedrag aan het begin van het schooljaar meer voor dan in de andere netten. Daarnaast liggen de uitgaven voor drukwerk, duurzame en niet-duurzame schooluitrusting, en schoolactiviteiten het hoogste in het GO.

In de eerste fase van dit onderzoek werd een bevraging uitgevoerd bij 55 directies van scholen omtrent het kostenbeleid op school. Alle directeurs in het onderzoek geven aan dat ze geconfronteerd worden met onbetaalde schoolfacturen. 87,8% van de schooldirecteurs voorziet speciale tegemoetkomingen voor ouders met betalingsmoeilijkheden. In de meeste gevallen gaat het hier om een spreiding en/of uitstel van betaling. Een vermindering of kwijtschelding is mogelijk in minder dan een vijfde van de scholen. Net niet de helft (46,8%) van de directeurs geeft aan dat er in hun school een beleidsverklaring aanwezig is rond kostenbeheersing. Toch geven alle directieleden in de bevraging aan zijn bezig te zijn met manieren om de kosten te drukken. 10,4% en 29,6% van de bevroegde directies maakt gebruik van respectievelijk sociale en andere voordelen van het lokale bestuur. 49,5% van de schooldirecties zegt beroep te doen op fondsen van oudervereniging of vriendengroepen, lokale handelaars (21,6%) en projectsubsidies (37,9%). Twee beleidsaanbevelingen waar deze directies zich het meest achter scharen, zijn het voorstel om meer te investeren in de bouw of renovatie van scholen, en extra middelen om te digitaliseren. Bij de directeurs is weinig steun voor het systeem van de dubbele maximumfactuur in de bovenbouw van het secundair onderwijs: 23,1% steun dit idee en 59,9% van de directies geeft aan hier niet mee akkoord te zijn. 17% van de directies heeft hier geen mening over.

Op basis van de resultaten van dit onderzoek naar studiekosten in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs, kunnen enkele aandachtspunten voor beleid en toekomstig studiekostenonderzoek naar voren geschoven worden.

De Belgische grondwet garandeert gratis toegang tot het basis en secundair onderwijs. Scholen mogen dus geen inschrijvingsgeld vragen. Dit betekent echter niet dat deelname aan het onderwijs kosteloos is. In het secundair onderwijs mogen schoolinstellingen wel een bijdrage vragen aan de gezinnen. Dit omvat zowel strikte studiekosten (bv. schoolboeken en –materialen) als ruime studiekosten (= kosten met een facultatief karakter, bv. opvang, uitstappen) als leefkosten (bv. eten en drinken op school). België heeft zich er echter toe gebonden, via het onderschrijven van het Internationale Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten van 19 december 1966, om ervoor te zorgen dat “het middelbaar onderwijs in zijn verschillende vormen, [...], door middel van alle passende maatregelen en *in het bijzonder door de geleidelijke invoering van kosteloos onderwijs*, voor eenieder beschikbaar en algemeen toegankelijk dient te worden” (onze cursivering).

Het is in de eerste plaats uiterst relevant om de uitgaven aan studiekosten te vergelijken met het bedrag van schooltoelagen in het secundair onderwijs. Sinds het schooljaar 2019-2020 vervangt de schooltoeslag in het Groeipakket de vroegere schooltoelagen. Hiermee zijn de bedragen voor de schooltoelage in het secundair onderwijs hoger geworden. De bedragen voor externe leerlingen in het

secundair onderwijs zijn nu 233,75 euro voor een minimumtoeslag, 943,30 voor een volledige toeslag, en 1107,57 euro voor de uitzonderlijke toeslag. Voor leerlingen van de tweede graad dekt een minimale schooltoeslag 21%, een volledige schooltoeslag 83%, en een uitzonderlijke toeslag 98% van de mediane studiekosten. In de derde graad dekt de minimale toeslag 16%, een volledige schooltoeslag 63%, en een uitzonderlijke toeslag 74% van de mediane studiekosten. Ondanks dat de schooltoeslag verhoogt zijn in het Groeipakket, zien we vooral voor de derde graad nog een duidelijke discrepantie tussen de schooltoeslag en de werkelijke studiekosten. Het is bijgevolg aangewezen om vooral voor de derde graad de hoogte van de schooltoeslag verder aan te passen aan de werkelijke hoogte van de studiekosten.

Een volgend aandachtspunt voor het beleid zijn de vervoerskosten van leerlingen. Net als in de eerste graad, hebben de vervoerskosten een belangrijk aandeel in de uitgaven van ouders. Ook zijn de kosten zeer gespreid, doordat drie op tien leerlingen zich op een relatief kosteloze manier (namelijk te voet of met de fiets) naar school verplaatsen, en de uitgaven voor andere vervoersmodaliteiten tamelijk hoog liggen. In vergelijking met het vorige studiekostenonderzoek zien we een sterke stijging van de vervoerskosten. Deze stijging ligt in lijn met de resultaten van het studiekostenonderzoek in de eerste graad (De Norre e.a., 2019) en in het basisonderwijs (Havermans e.a., 2019). De verklaring hiervoor is enerzijds methodologisch, aangezien we ervoor hebben gekozen een hogere kilometerprijs voor autovervoer toe te passen, die beter de volledige autokosten dekt. Anderzijds is de mediane afgelegde afstand tussen thuis en de school verhoogd. In 2006 was de mediane afstand zes kilometer voor de volledige bovenbouw, terwijl dit in 2017 acht en tien kilometer was in respectievelijk de tweede en de derde graad. Tot slot is er een toename in de tarieven voor De Lijn (bijvoorbeeld de prijs voor een Buzzypass van één jaar steeg van 157 euro in 2006 naar 204 euro in 2017).

Ten derde kan het beleid rond de beheersing van studiekosten zich toespitsen op de uitgaven aan schoolboeken en drukwerk. Deze kostenrubriek heeft een belangrijk aandeel in de totale studiekosten. In de tweede graad zien we een mediaanuitgave van 294,83 euro aan deze rubriek, in de derde graad is dit 200 euro. Uit onze resultaten blijkt dat vooral de uitgaven aan leerboeken sterk bijdragen aan deze kost aan schoolboeken en drukwerk (Bijlage 5). We zijn van mening dat er nog ruimte is om de kosten van eenjarige leerboeken voor ouders en leerlingen te beperken. Zo zien we bijvoorbeeld dat in meer dan de helft van de scholen ouders verplicht zijn om ieder jaar nieuwe leerboeken aan te kopen. Er zijn nochtans alternatieven hiervoor mogelijk, zoals een (niet-kosteloos) huursysteem via de school of een tweedehandsboekenverkoop. Deze systemen zijn goedkoper dan een jaarlijkse aankoop van nieuwe leerboeken. Beleidsmakers kunnen zich erop richten om deze alternatieven voor de aankoop van nieuwe leerboeken te promoten in secundaire scholen.

Een vierde aandachtspunt voor beleid vormen de ICT-materialen. Uit dit onderzoek blijkt dat alle leerlingen in de tweede en derde graad gebruik maken van deze materialen, en dat dit gepaard gaat met hoge uitgaven hieraan (143,75 euro in de tweede graad; 163,25 euro in de derde graad). Deze resultaten liggen in lijn met het gebruik (99,3%) en de uitgaven (143,75 euro) gerapporteerd in de eerste graad van het secundair onderwijs (De Norre e.a., 2019). Verder blijkt uit de resultaten dat 34,7% van de ouders van leerlingen in de tweede graad en 40,6% van de ouders van leerlingen in de derde graad minstens één ICT-artikel specifiek heeft aangekocht omdat dit noodzakelijk was voor de studies van zijn/haar kind. Het gaat hier voornamelijk over de aankoop van een PC of laptop (23,8% in de tweede graad; 33,4% in de derde graad) en/of een tablet (13,8% in de tweede graad; 11,1% in de

derde graad). Hieruit blijkt dat de thuistoegang tot ICT-materiaal meer en meer wordt verondersteld in het secundair onderwijs. Deze evolutie werd ook gesignaleerd door de Commissie Zorgvuldig Bestuur. De Commissie stelt vast dat individuele iPads of laptops momenteel worden beschouwd als een geïndividualiseerd werkinstrument (Commissie Zorgvuldig Bestuur, 2015, p.39). Ze wijst er echter op dat hier de grens tussen de persoonlijke uitrusting van de leerling en de basisuitrusting van de school, vervaagt. De Commissie stelt zich hierbij ook vragen bij de bredere context en welke rol het onderwijs hier op moet nemen. Ook de directies in de directiebevraging van dit onderzoek geven aan dat extra middelen omtrent digitaliseren een prioriteit vormen voor de scholen.

Ten vijfde willen we de aandacht vestigen op de meerdaagse schoolreizen. We merken op dat, in vergelijking met 2006-2007, de deelname aan meerdaagse schoolactiviteiten gedaald is. Hierbij zien we in bijkomende analyses dat er een sterke sociale gradiënt naar het diploma van de moeder is voor de deelname aan meerdaagse schoolreizen. Waar 41,8% van de leerlingen met een hoogopgeleide moeder deelneemt aan meerdaagse uitstappen, bedraagt dit slechts 38,9% bij leerlingen met een middelgeschoolde (diploma secundair onderwijs) en 5,5% bij leerlingen met een laaggeschoolde moeder (geen diploma secundair onderwijs). Omdat de meerdaagse uitstappen grotendeels tijdens de schooluren georganiseerd worden (96,6% in de tweede graad, 83,5% in de derde graad), verdient de vaststelling van een ongelijke deelname aan meerdaagse schoolreizen naar sociaaleconomische achtergrond de aandacht van beleidsmakers.

Een laatste aandachtspunt voor beleidsmakers heeft betrekking op het beleid rond kostenbeheersing in scholen. We stellen in de directiebevraging vast dat slechts de helft van de scholen een code of beleidsverklaring rond de beheersing van de studiekosten ontwikkeld. In 23,5% van de scholen wordt een beleid gevoerd rond de uitgaven die leerkrachten zelf betalen. Wel zegt 96,8% van de directieleden te zoeken naar de goedkoopste oplossing, en is slechts 3,2% niet bezig met manieren om de kosten te drukken. Daarenboven geven ook alle bevroegde scholen aan geconfronteerd te worden met onbetaalde schoolfacturen. De meeste scholen vinden de onbetaalde facturen dan ook een groot probleem, maar slagen er niet altijd in een passend antwoord te bieden. Het strekt dan ook tot aanbeveling te blijven investeren in het versterken van het kostenbewustzijn van scholen in combinatie met projecten, zoals 'Samen tegen onbetaalde schoolfacturen'.

Tot slot wensen we de aandacht te vestigen op de voor- en nadelen van de gebruikte methodologie van de studiekostenmonitor. De bevraging van Fase 1 kreeg te maken met lage responscijfers en een hoge uitval van respondenten bij het invullen van de vragenlijst. Hierdoor was het onder andere niet mogelijk om uitspraken over de kosten van specifieke studiegebieden te doen, en was een bijkomende bevraging nodig. De zeer gedetailleerde kostenbevraging in de studiekostenmonitor ligt waarschijnlijk minstens gedeeltelijk aan de basis van deze kwestie, gezien de lengte van een survey sterk samenhangt met de non-respons op respondent- en itemniveau (Galesic & Bosnjak, 2009). Hoewel de uitgebreide vragenlijst als voordeel heeft dat ouders bij het invullen geen kosten kunnen 'vergeten', heeft de lengte van de vragenlijst waarschijnlijk geleid tot een lager aantal observaties. Voor de schatting van de totale studiekost is echter belangrijk om een voldoende aantal respondenten te bereiken die de vragenlijst volledig ingevuld hebben. We willen daarom twee suggesties geven om in toekomstig studiekostenonderzoek een beter evenwicht te bereiken tussen het beperken van non-respons en het hebben van een zekere mate van detail in de studiekostenbevraging. Een eerste optie ter verbetering kan zijn om in een volgend onderzoek de vragenlijst in onderdelen op te splitsen, en ouders vragen om

slechts één onderdeel van de vragenlijst in te vullen. Dit vermindert de lengte van de survey wat een positieve impact kan hebben op de respons en de kwaliteit van de antwoorden. Hierbij moet wel bewaakt worden dat de verschillende onderdelen door een voldoende aantal respondenten ingevuld worden. Een tweede optie is om de focus van de bevraging te verleggen van de ouders naar directie en leerkrachten. Deze optie hebben we reeds verkend in Fase 2 van deze studie. In Fase 2 hebben we gewerkt met een kleinere steekproef van scholen. Door de kleinere doelgroep was een individuele aanpak mogelijk, en de voorgelegde vragenlijst was beduidend korter. We stelden vast dat de respons op schoolniveau in deze fase van het onderzoek beduidend hoger lag dan in de eerste fase. Op het niveau van de ouders was er echter nog altijd een lage responsgraad.

1 Inleiding

1.1 Situering van het onderzoek

Jaarlijks worden er door de gemeenschap aanzienlijke bedragen aan het onderwijs besteed. Nochtans is het voor ouders geenszins gratis om hun kinderen te laten deelnemen aan het onderwijs. Zo werden voor het schooljaar 2006-2007 de gemiddelde studiekosten in het gewoon secundair onderwijs in Vlaanderen geschat op 979 euro (Poesen-Vandeputte & Bollens, 2008). Wanneer men dit bedrag vergelijkt met de geschatte studiekosten in vroeger onderzoek (Francken e.a. 1983; Denys & Cossey 1987; Bollens e.a. 2000; Fripont & Bollens 2001) blijkt dat de studiekosten geen evenredige evolutie volgen als dan wat kan worden verwacht op basis van de stijging van het algemeen prijspeil. We stelden reeds vast in het studiekosten onderzoek van de eerste graad van het secundair onderwijs dat een stijging in de studiekosten in de tijd voornamelijk toegeschreven kon worden aan een stijging in de vervoerskosten. De totale studiekosten zonder vervoerskosten daalden zelfs licht (De Norre, Havermans, Groenez, 2019). De evolutie van de studiekosten kent met andere woorden een geheel eigen dynamiek. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn wijzigingen in technologische evoluties (ICT, telecommunicatie,...), wijzigingen in de welvaart en veranderingen in didactische inzichten. Dit betekent dat een loutere indexering van de laatst beschikbare schatting van de studiekosten na verloop van een aantal jaren mogelijk leidt tot een onder- of overschatting van de werkelijke studiekosten. Opdat instrumenten van studiefinanciering (studietoelagen) voldoende afgestemd blijven op de werkelijke studiekosten, is het dan ook noodzakelijk om regelmatig een betrouwbare schatting van de studiekosten te maken.

Kennis van de hoogte van studiekosten is vanuit beleidsoogpunt relevant omwille van verschillende redenen. Ten eerste kunnen studiekosten een zware financiële belasting vormen voor sommige ouders. Bij het beoordelen van de toereikbaarheid van schooltoelagen, is kennis van de hoogte van studiekosten noodzakelijk. Hiernaast is kennis van de studiekosten belangrijk bij de bepaling van de werkingmiddelen van secundaire scholen. Zo kan bekeken worden of de basisfinanciering in lijn loopt met de kosten die door de school aan de ouders worden aangerekend. Ten derde zijn de resultaten van dit rapport interessant voor de evaluatie van de kostenbeheersing in het secundair onderwijs: secundaire scholen mogen bepaalde kosten doorrekenen, maar hierbij wordt gesteld dat het om “effectieve, aantoonbare en verantwoorde kosten moet gaan die in evenwichtige verhouding staan tot de eigenheid en de doelgroep van het secundair onderwijs”³.

In dit rapport focussen we op de studiekosten van leerlingen in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs. De volgende onderzoeksvragen komen aan bod:

- Wat zijn de private kosten die verbonden zijn aan onderwijsdeelname?

³ Omzendbrief NO 266/RB/FG/W.I./4.30.21/840 van 28 december 1976 betreffende de vervreemding of verhuring van de door de onderwijsinrichtingen geproduceerde goederen of diensten en omzendbrief Kab./JUR/6 van 5 juni 1989 betreffende laakbare praktijken in de onderwijsinstellingen

- Hoe ziet de samenstelling van die kosten eruit? Wat is de omvang van de eigenlijke ‘studiekosten’ en van de ‘andere’ uitgaven?
- In welke mate verschillen de kosten in functie van opleidingskenmerken zoals bijvoorbeeld graad en studiegebied?
- Wat is de evolutie van de studiekosten over de tijd heen?

Deze onderzoeksvragen worden beantwoord door middel van de resultaten van de studiekostenmonitor. De studiekostenmonitor is een grootschalige bevraging bij ouders van leerlingen van het buitengewoon en gewoon basis- en secundair onderwijs, en bij studenten in het hoger onderwijs. Ook werd er in het kader van de studiekostenmonitor een bijkomende bevraging bij directieleden, van de opgenomen scholen in de steekproef, afgenomen. De resultaten van deze bevraging worden ook in dit rapport opgenomen.

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In een eerste deel bespreken we de manier waarop we studiekosten gedefinieerd hebben en welke types van studiekosten er bestaan. Vervolgens gaan we dieper in op het verloop van de gegevensverzameling, de steekproefkenmerken en de gebruikte analysetechnieken. Hierbij behandelen we de ontwikkeling van het bevragingsinstrument, de verschillende stappen in het veldwerk, de respons en de gebruikte datamanipulatie- en analysetechnieken. In een derde deel presenteren we de resultaten van de analyses. In dit deel geven we voor de verschillende kostenrubrieken een overzicht van de gemaakte studiekosten. Indien de gegevens het toelaten, analyseren we ook of er verschillen zijn in gemaakte studiekosten naargelang graad en opleidingsvorm/studiegebied. We vergelijken de resultaten ook met de vorige studiekostenonderzoeken om zo de evolutie over de tijd te kunnen bespreken. Verder maken we ook de vergelijking van de studiekosten naar schoolkenmerken. Ook bekijken we het beleid van scholen rond studiekosten. In het laatste deel geven we een overzicht van de voornaamste resultaten en trekken we enkele conclusies voor beleidsmakers.

1.2 Categorieën van studiekosten

We kaderen als eerste stap van dit onderzoek het begrip “studiekosten” en gaan dieper in op de verschillende categorieën van studiekosten die we in dit onderzoek beschouwen. Dit conceptueel kader werd ontwikkeld in vorig onderzoek (Bollens e.a. 2000, Coomans e.a. 2016).

Op conceptueel vlak beperken we de invulling van studiekosten tot private studiekosten. Hieronder verstaan we alle kosten die een onderwijsgebruiker zelf maakt in het kader van het volgen van het onderwijs. Private studiekosten kunnen voor het leerplichtonderwijs worden ingedeeld in drie verschillende categorieën, al naargelang de aard van de studiekost:

1. Strikte studiekosten: deze kosten betreffen goederen en zaken die niet uit de gewone werkmiddelen van het onderwijs worden gefinancierd en waarover er (nochtans) binnen de onderwijswereld een ruime consensus bestaat dat ze nodig zijn om op een correcte, volwaardige manier deel te nemen aan het onderwijs. Voorbeelden: duurzame en niet-duurzame schoolartikelen, kleding specifiek nodig voor de studie, inschrijvingsgeld,...
2. Ruime studiekosten: dit zijn kosten die men niet zou maken als men niet zou deelnemen aan het onderwijs maar die anderzijds toch niet nodig zijn om de studie te kunnen volgen en soms zelfs niets te maken hebben met de studie zelf. Deze studiekosten omvatten onder meer

kosten met een facultatief karakter of kosten die het gevolg zijn van een sociale verplichting. Voorbeelden: facultatieve uitstappen, opvang, kranten, ...

3. Leefkosten: dit komt neer op kosten voor voeding, onderdak/huisvesting, ontspanning, medische kosten, en vervoerskosten. Dit type kosten wordt doorgaans ook gemaakt wanneer men niet deelneemt aan het onderwijs.

Deze drie categorieën worden concreet ingevuld door kostenrubrieken. De studiekostenrubricering is een meer verfijnde oplijsting van de verschillende typen studiekosten (strikte en ruime studiekosten) die een onderwijsgebruiker zou kunnen maken op een bepaald onderwijsniveau. Deze indeling werd ontwikkeld in vorig onderzoek (Coomans e.a. 2016). Aan de hand van de studiekostenrubrieken en voorbeelden, wordt binnen de studiekostenrubricering een zo exhaustief mogelijk overzicht gegeven van de korf van goederen en diensten waarvoor onderwijsgebruikers op een bepaald onderwijsniveau studiekosten zouden kunnen maken. De classificatie van studiekosten onder studiekostenrubrieken en categorieën, is van belang voor de studiekostenmonitor, gezien ze een zinvolle vergelijkingen van bepaalde typen kosten tussen verschillende onderwijsniveaus, studiegebieden en opleidingen mogelijk maakt. We geven deze kostenrubrieken per categorie weer in Tabel 1.

Tabel 1. Overzicht van kostenrubrieken naar categorie van studiekosten

	<i>Strikte studiekosten</i>	<i>Ruime studiekosten</i>	<i>Leefkosten</i>
1. Schoolboeken en drukwerk			
Kosten van schoolboeken, werkboeken en agenda	x		
Fotokopiekosten (bv. losse kopieën uitgedeeld in de les)	x		
Kosten voor tijdschriften, leesboekjes, (elektronische) abonnementen, kranten,...		x	
2. Niet-duurzame schooluitrusting			
Kosten voor verbruiksmateriaal nodig voor studies (notablokken, knutsel- en tekengerief (vb. inkt, verf, pastekrijt), kaftpapier, tekenpapier, schrijfgerei, hout, stof, ingrediënten...)	x		
3. Kledij			
Kledingkosten specifiek voor school (uniform, schoeisel, sportkledij, werkkledij, ...)	x		
4. Duurzame schooluitrusting			
Kosten van duurzame uitrusting nodig voor studies (boekentas, woordenboeken, atlas, rekenmachine, muziekinstrumenten, ...)	x		
5. ICT			
Kosten voor ICT en toebehoren (printer, USB-stick, laptop, software, internet, gebruik PC klassen,...)	x	x	
6. Vervoerskosten			
Vervoerskosten van en naar school (fiets, bromfiets, abonnement openbaar vervoer, helm, slot,...)	x		
7. Schoolactiviteiten			
Kosten verbonden aan sportlessen	x		
Kosten verbonden aan één daagse schooluitstappen of didactische activiteiten (theaterbezoek, museum, sportdag, schaatsen...) (inclusief vervoer)	x	x	
Kosten verbonden aan meerdaagse schooluitstappen (bv. Sneeuwklassen, bosklassen,...) (inclusief vervoer)	x	x	

8. Eten en drinken op school			
Voedingskosten (warme maaltijd, broodmaaltijd, drank, koek, fruit, ...)			x
Kosten verbonden aan middagverblijf/gebruik van de refter		x	
9. Internaatkosten			
Internaatkosten (verblijfskost, kosten inbegrepen maaltijden, ...)			x
10. Buitenschoolse kosten			
Kosten verbonden aan specifieke schoolgebonden evenementen buiten de schooluren (dactylo, vrijwillige deelname aan scholenkampioenschappen, olympiades, ...)		x	
Kosten verbonden aan studie en opvang (studie buiten schooltijd,...)		x	
Studiebegeleidingskosten/buitenschoolse hulp (bijlessen, dactylo, taallessen ...)		x	
11. Andere uitgaven			
Kosten verbonden aan certificaten en bewijzen nodig voor de opleiding (veiligheidsattest, medische attesten, lassercertificaat, ...)		x	
Kosten verbonden aan steunacties voor de school, oudervereniging of liefdadigheidsdoelen: wafelbak, tombola, sponsorloop, financiële steun voor goede doelen, toneel,...		x	
12. Steunactiviteiten			
Andere uitgaven (huur locker/ opbergkastje, bijdrage leerplatform, klasfoto, jaarboek, cadeautjes, kost betaalkaart, specifieke thema-of projectdagen zoals 100 dagen, milieudag,...)		x	
10. Onderwijsuitgaven als gevolg van een functiebeperking			
Uitgaven voor dagdagelijkse of gespecialiseerde ondersteuning (vrijwilligers, persoonlijke assistent, therapie, tolkuren, meerkost tijdens schoolactiviteiten...)	x	x	
Uitgaven voor extra (leer)middelen en materiële hulpmiddelen (brailleteksten, voorleessoftware, aangepaste werktafel, aangepast vervoer, ...)	x	x	
11. Geïntegreerde eindproef/ eindwerk			
Kosten verbonden aan eindwerk, eindverhandeling (verplaatsingskosten, aankoop gespecialiseerde literatuur, kopieerwerk, werkmateriaal, materialen en grondstoffen bij praktisch eindwerk, kosten verbonden aan publiceren)	x		
12. Stagekosten			
Stagekosten (kosten verbonden aan vervoer, verblijf, kledij, maaltijden, extra materialen) die NIET worden terugbetaald	x		

2 Onderzoeksmethode en gegevensverzameling

De informatieverzameling voor dit studiekostenonderzoek gebeurde in twee fases, verspreid over twee academiejaren. In het academiejaar 2017-2018 schreven we ouders aan voor een online bevraging door middel van de studiekostenmonitor. Hierbij bevroegen we online ook directies met een opgestelde directiebevraging. In het academiejaar 2018-2019 werd een bijkomende dataverzameling ingevoerd daar de respons in Fase 1 niet volledig kan bijdragen aan voldoende onderbouwde uitspraken over de kosten verbonden aan de verschillende studiegebieden. Met twee op elkaar verder bouwende vragenlijsten werd in deze tweede fase een verdere inschatting gemaakt van de studiekosten in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs: een eerste met als doelgroep de directie en de vakleerkrachten van de scholen, een tweede met als doelgroep ouders met kinderen in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs. Beide bevragingen in Fase 2 verliepen online door middel van een gepersonaliseerde vragenlijst per school/ studierichting.

2.1 Keuze van informatieverzameling en instrumenten Fase 1

In deze sectie wordt Fase 1 toegelicht, die plaatsvond in het academiejaar 2017-2018. Met twee verschillende bevragingen werd een inschatting gemaakt van de studiekosten in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs: de eerste met als doelgroep ouders met kinderen in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs, de tweede met als doelgroep directies van de instellingen. Beide bevragingen verliepen online door middel van een gestandaardiseerde vragenlijst.

2.1.1 Inhoud van de vragenlijst voor ouders en directie

De informatie die we van de ouders nodig hebben, omvat:

- De omvang en de samenstelling van de studiekosten voor de ouders;
Een aantal gezinskenmerken die relevant kunnen zijn voor de omvang van de studiekosten

De informatie die we van de directies van instellingen nodig hebben, omvat:

- De omvang en de samenstelling van de studiekosten voor de ouders;
- Een aantal schoolkenmerken en elementen van het schoolbeleid die relevant kunnen zijn voor de omvang van de studiekosten voor ouders. Het betreft informatie over:
 - De samenstelling van het globale schoolaanbod (o.a. het aanbod van buitenschoolse activiteiten, het aanbod van extra-murosactiviteiten tijdens de lesuren);
 - De elementen van het schoolbeleid (maatregelen ten gunste van minderbegoede gezinnen, fondsenwerving, profiel van de school naar 'doelgroepleerlingen' zoals migranten, kansarmen,...);
 - De elementen van de schoolomgeving (sociale voordelen).

De vragenlijst voor de ouders werd opgesteld in een voorafgaande verkenningsonderzoek "Ontwikkeling van een studiekostenmonitor" waarbij ook focusgroepen geraadpleegd werden (zie Coomans, Groenez, & Kuppens, 2016).

Voor de bevraging van de ouders werd gekozen voor een **dubbel bevragingmoment** om zo nauwkeurig mogelijk gegevens te registreren. De eerste bevraging (wave 1) werd afgenomen in het begin van het opleidingsjaar, kort na het eerste zwaartepunt van de studiekosten. Een vervolgbefragung (wave 2) brengt vervolgens de kosten in kaart die men in het begin van het schooljaar niet kon registreren, omdat ze nog onduidelijk of onvoorspelbaar waren.

In Bijlage 1 geven we voor iedere kostenrubriek weer of ze in de eerste ouderbefragung, de vervolgbefragung of de directiebefragung opgenomen zijn.

2.1.2 Populatie tweede en derde graad secundair onderwijs

Tijdens het schooljaar 2017-2018 liepen er in Vlaanderen 133.495 en 128.021 leerlingen school in respectievelijk de tweede en derde graad van het gewoon secundair onderwijs. In 674 scholen werd een tweede graad aangeboden en in 659 scholen een derde graad.

2.1.3 Steekproeftrekking: Contactname en respons bij de scholen

Tussen april en juni 2017 werden 246 scholen met een aanbod in de bovenbouw van het secundair onderwijs telefonisch gecontacteerd met de vraag om deel te nemen aan het onderzoek. Om deze vraag te ondersteunen werd het onderzoek tegelijk aangekondigd door de drie onderwijsnetten (OGO, VGO en GO!) via de elektronische nieuwsbrieven. Scholen, die nog twijfelden of meer informatie wensten, kregen bovendien een informatiemail toegestuurd met in bijlage een ondersteunende brief van de Algemeen Directeur van het departement Onderwijs en Vorming. Scholen die toezegden, dienden een centrale contactpersoon door te geven en kregen vervolgens een mail toegestuurd met een document waarin de tijdsplanning en een stappenplan van het onderzoek werden toegelicht.

Van 246 scholen in de initiële steekproef weigerden 110 scholen (44,7%) bij de eerste contactname (Tabel 2). Verder weigerden nog 25 scholen een deelname nadat ze bij de eerste contactname toegezegd hadden. Als reden hiervoor noemde men onder meer tijdsdruk of een directiewissel. Dit brengt het totale aantal weigeringen op 135 scholen, ofwel 54,9% van de gecontacteerde scholen. Naast de weigeringen hadden ook 28 scholen toegezegd waar uiteindelijk geen enkele ouder heeft deelgenomen. Deze scholen worden bijgevolg niet opgenomen in het onderzoek. In totaal nemen 83 scholen deel aan de studie, ofwel 33,7% van de initiële steekproef.

Tabel 2. Vergelijking populatie en steekproef

	Aantal scholen met een tweede of derde graad secundair onderwijs
Populatie (2017-2018)	674
Initiële steekproef ⁴	246
Weigeringen	
Bij eerste contactname	110
Na eerste contactname	25
Uitval, geen respondenten binnen school	28
Finale steekproef	83

2.1.4 Verdeling van de steekproef naar onderwijsnet, schoolgrootte en studieaanbod

Uit vorige onderzoeken bleek dat de schoolkenmerken net en schoolgrootte een significante invloed hebben op de hoogte van de schoolkosten. Daarom werd er bij het trekken van de steekproef in het bijzonder aandacht besteed aan deze kenmerken. We trokken een disproportioneel gestratificeerde steekproef, waarbij, indien mogelijk, per stratum (combinatie van net, aanbod in de bovenbouw en schoolgrootte) evenveel scholen worden opgenomen. Dit maximaliseert de kans dat er in de uiteindelijke steekproef van scholen voldoende scholen opgenomen zijn in elk stratum. Bij uitspraken over de volledige populatie, worden dan gewichten gehanteerd om de verhoudingen binnen de populatie te herstellen (zie sectie 2.4.3).

Merk op dat de afwijkingen tussen de steekproef en de populatie een dubbele oorzaak kennen: enerzijds door stratificatie (initiële steekproef wijkt af van de populatie) en anderzijds door poststratificatie of selectieve deelname (finale steekproef wijkt af van de initiële steekproef).

In Tabel 3 worden per onderwijsniveau de verhoudingen weergegeven van de schoolpopulatie enerzijds en van de steekproef over de drie onderwijsnetten heen: het gemeenschapsonderwijs (GO), het gesubsidieerd vrij onderwijs (VGO), en het gesubsidieerd officieel onderwijs (OGO). De cijfers in Tabel 3 geven aan dat er van ieder net voldoende scholen aanwezig zijn om uitspraken te doen over de studiekosten naar net. Vergelijken we de steekproef met de populatie dan zien we dat de verdeling zoals verwacht disproportioneel is: het OGO en het GO worden oververtegenwoordigd ten koste van het VGO.

⁴ Ter verduidelijking: we spreken hier over de initiële steekproef van scholen als de steekproef van scholen die alleen gecontacteerd werden met de vraag tot deelname, en over de finale steekproef van scholen als de steekproef van scholen waarbinnen uiteindelijk ouders bevroegd worden. Vanaf dit punt verwijzen we naar de finale steekproef als we het over de 'steekproef' hebben.

Tabel 3. Aantal secundaire scholen in de bovenbouw van het gewoon voltijds secundair onderwijs in de populatie en in de steekproef, opgesplitst volgens onderwijsnet

	Populatie	Steekproef wave 1	Steekproef wave 2	Directievragenlijst
GO	158 23,4%	41 27,7%	18 25,7%	17 30,9%
VGO	460 68,1%	69 46,6%	33 47,1%	24 43,6%
OGO	58 8,6%	38 25,7%	19 27,1%	14 25,5%
Totaal	677	148	70	55

In Tabel 4 wordt de verhouding naar schoolgrootte weergegeven. Ook hier zien we een disproportionele verdeling optreden: scholen met meer dan 700 leerlingen worden licht oververtegenwoordigd ten koste van scholen met minder dan 400 leerlingen en scholen met 400-700 leerlingen.

Tabel 4. Aantal secundaire scholen in de bovenbouw van het gewoon voltijds secundair onderwijs in de populatie en in de steekproef, opgesplitst volgens schoolgrootte

	Populatie	Steekproef wave 1	Steekproef wave 2	Directievragenlijst
<400 leerlingen	141 20,9%	26 17,6%	10 14,3%	10 18,2%
400-700 leerlingen	215 31,8%	48 32,4%	23 32,9%	17 30,9%
>700 leerlingen	320 47,3%	74 50,0%	37 52,9%	28 50,9%
Totaal	677	148	70	55

In Tabel 5 stellen we populatie en steekproef voor naar studieaanbod in de bovenbouw. Hierbij valt op dat bepaalde vormen van het studieaanbod niet voorkomen in onze steekproef, zoals scholen die uitsluitend BSO of TSO aanbieden. Scholen met een dergelijk aanbod werden niet bevroegd. We zien ook in de populatie dat het aantal scholen dat louter BSO of TSO aanbiedt laag is. De meerderheid van de scholen biedt een combinatie aan. Ook in onze steekproef zien we dat scholen met een TSO-BSO aanbod sterk aanwezig zijn (lees: oververtegenwoordigd). Als we kijken naar de scholen die wel bevroegd werden, dan zien we enkele onder- en over vertegenwoordigingen. Zo zijn scholen met een aanbod in het ASO, ASO-TSO en ASO-TSO-BSO sterk ondervertegenwoordigd in de steekproef in vergelijking met de populatie.

Tabel 5. Aantal secundaire scholen in de bovenbouw van het gewoon voltijds secundair onderwijs in de populatie en in de steekproef, opgesplitst volgens studieaanbod

	Populatie	Steekproef Wave 1	Steekproef Wave 2	Directievragenlijst
ASO	156 23,1%	21 14,2%	9 12,9%	9 16,4%
BSO	7 1,0%	0 ⁵ 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
KSO	13 1,9%	13 8,8%	6 8,8%	5 9,1%
TSO	11 1,6%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
ASO-KSO	2 0,4%	1 0,7%	0 0,0%	1 1,8%
ASO-TSO	72 10,7%	9 6,1%	4 5,7%	2 3,6%
ASO-TSO-BSO	151 22,3%	22 14,9%	12 17,1%	10 18,2%
ASO-TSO-BSO-KSO	6 0,9%	2 1,4%	1 1,4%	0 0,0%
KSO-TSO-BSO	14 2,1%	11 7,4%	5 7,1%	4 7,3%
TSO-BSO	243 36,0%	69 46,6%	33 47,1%	24 43,6%
Totaal	677	148	70	55

2.1.5 Verdeling van de steekproef naar graad en studiegebied

De beoogde steekproef die werd opgesteld rond het aantal scholen waarbinnen studiegebieden zouden bevraagd worden, wordt voorgesteld in Tabel 6. Twee studiegebieden werden hierbij op voorhand al geweerd (Glastechnieken, en Maatschappelijke veiligheid), daar in de populatie weinig scholen dit aanboden. Binnen de gerealiseerde steekproef van scholen waren er bovendien vier studiegebieden waarvoor geen deelnemende school gevonden kon worden (Juwelen, Optiek, Tandtechnieken, Textiel). In totaal zijn er dus voor 20 studiegebieden in de 2de graad en voor 24 studiegebieden in 3de graad deelnemende scholen gevonden.

In de 2de graad zien we dat het verschil tussen het aantal scholen in de initiële steekproef en de gerealiseerde steekproef in vijf studiegebieden miniem is (ASO, Chemie, Handel, Hout, Lichaamsverzorging; Tabel 6). Voor acht studiegebieden is er een groot verschil tussen de initiële en de gerealiseerde steekproef, en werd slechts de helft of minder van het beoogde aantal scholen gerekruteerd (Bouw, Fotografie, Grafische communicatie en media, Mode, Land- en tuinbouw, Maritieme opleidingen, Toerisme, en Voeding).

⁵ We stellen vast dat scholen met louter BSO of TSO als aanbod niet zijn opgenomen in de steekproef. De steekproef van deze studie is dus niet geheel representatief naar aanbod. We merken wel op dat scholen met uitsluitend BSO of TSO als aanbod weinig voorkomen in de populatie en dat de meeste scholen BSO en TSO samen aanbieden.

In de 3de graad zien we dat in 10 studiegebieden het verschil tussen het aantal scholen in de initiële steekproef en de gerealiseerde steekproef klein is (ASO, Sport, Chemie, Decoratieve technieken, Fotografie, Handel, Koeling en warmte, Lichaamsverzorging, Mechanica-elektriciteit, Muziekinstrumentenbouw). Voor negen studiegebieden is er een groot verschil tussen de initiële en de gerealiseerde steekproef, en werd slechts de helft of minder van het beoogde aantal scholen gerekruteerd (Auto, Bouw, Grafische communicatie en media, Hout, Mode, Land- en tuinbouw, Maritieme opleidingen, Toerisme, en Voeding).

Tabel 6. Aantal scholen naar studiegebied: doelstelling en finale steekproef

Studiegebieden	Beoogde steekproef		Gerealiseerde steekproef	
	2 ^{de} graad	3 ^{de} graad	2 ^{de} graad	3 ^{de} graad
ASO	25	25	24	19
Sport	6	6	9	7
Auto	nvt	7	nvt	3
Bouw	13	13	4	2
Chemie	7	7	4	4
Decoratieve technieken	6	6	6	5
Fotografie	3	3	1	2
Glastechnieken	0	0	0	0
Grafische communicatie en media	10	10	4	4
Handel	14	14	12	9
Hout	14	14	9	3
Juwelen	1	2	0	0
Mode	11	10	4	3
Koeling en warmte	nvt	4	nvt	3
Land- en Tuinbouw	14	14	5	5
Maatschappelijke veiligheid	0	0	0	0
Lichaamsverzorging	14	14	10	9
Maritieme opleidingen	4	4	2	1
Mechanica-elektriciteit	14	14	21	13
Muziekinstrumentenbouw	nvt	1	nvt	0
Optiek	nvt	1	Nvt	0
Orthopedische technieken	nvt	1	Nvt	1
Personenzorg	14	14	19	16
Tandtechnieken	nvt	1	nvt	0
Textiel	2	2	0	0
Toerisme	6	7	2	3
Voeding	14	14	6	3
Ballet	1	1	1	1
Beeldende kunsten	8	8	10	8
Podiumkunsten	6	6	7	3

2.1.6 Selectie van de doelgroep binnen de scholen

Alle deelnemende scholen kregen midden augustus een e-mail toegestuurd met meer informatie over de selectie van leerlingen binnen hun school. Bij deze e-mail werd een informatiebrief met een invulstrookje toegevoegd voor de ouders. De scholen konden deze brief aan de ouders van de geselecteerde leerlingengroepen meegeven, of via het gebruikelijke online communicatieplatform onder de ouders verspreiden. Ouders konden hun deelname aan het studiekostenonderzoek

bevestigen door ofwel het invulstrookje ingevuld terug mee te geven, ofwel door zich rechtstreeks te registreren via een online registratietool.

Midden oktober werd een tweede oproep gedaan bij de ouders die al uitgenodigd waren. Doordat er nog niet voldoende deelnemers waren, werd ook besloten om, indien mogelijk, de doelgroep uit te breiden naar maximaal drie bijkomende klassen per leerjaar. Als gevolg werd het uitsturen van de enquête uitgesteld naar eind november in plaats van eind oktober.

Er schreven zich ouders van 964 leerlingen uit de bovenbouw in via de online registratietool. 170 observaties werden uit de dataset verwijderd waarbij de ouder reeds afgehaakt had tijdens het invullen van de inleidende achtergrondvragen naar het geboortjaar, studiejaar en onderwijsvorm van het kind. Deze ouders hebben geen enkele studiekost ingevuld.

Dit brengt de finale steekproefgrootte op de ouders van **794 leerlingen** (82,4% van aantal registraties). Bij de 794 respondenten is er doorheen de vragenlijst veel uitval en item non-response. 367 ouders vulden de vragenlijst in tot het einde (46,2%). Alle ouders die de eerste vragenlijst hadden ingevuld kregen aan het einde van het schooljaar een vervolgenquête opgestuurd. Deze werd ingevuld door ouders van 260 leerlingen (32,7%). De directie van de deelnemende scholen werd ook uitgenodigd om een vragenlijst in te vullen over het kostenbeleid van de school. In totaal namen hier 55 directieleden aan deel.

2.2 Keuze informatieverzameling en instrumenten Fase 2

In deze sectie wordt Fase 2 toegelicht die plaatsvond in het academiejaar 2018-2019. Er werd besloten om een bijkomende dataverzameling te organiseren, omdat de respons in Fase 1 te laag was om voor specifieke studiegebieden uitspraken te kunnen maken. Voor de aanpak van deze bijkomende dataverzameling inspireerden we ons op het studiekostenonderzoek in het deeltijds beroepssecundair onderwijs (De Norre & Groenez, te verschijnen).

In Fase 2 werd een bijkomende bevraging georganiseerd in scholen die reeds aanwezig waren in Fase 1.⁶ Bij de steekproefselectie was het doel om een zo groot mogelijke diversiteit aan studierichtingen in de 11 grootste studiegebieden op te nemen. In totaal werden in deze fase 246 combinaties van school, studiegebied en studierichting bevraged. In secties 2.2.1 en 2.2.2 gaan we dieper in op de steekproeftrekking en respons.

De vragenlijst voor directie en vakleerkrachten werd opgesteld aan de hand van de informatie die in Fase 1 verzameld werd in de directievragenlijst, ouderbevraging en een eventueel meegestuurde bijdrageregeling of schoolreglement.⁷ Deze vragenlijst werd school- en studierichtingspecifiek gemaakt in termen van categorieën en voorbeelden. Er werden echter geen prijzen opgenomen in de vragenlijst, daar we deze graag wensten te verkrijgen van de directie en de vakleerkrachten. We bezorgden de directie de instructie eerst het onderdeel 'directie' in te vullen en vervolgens de

⁶ Hoewel de steekproeftrekking in de eerste plaats gebeurde binnen de scholen uit Fase 1, hebben we voor de vervangingsscholen (zie sectie 2.2.2) geen scholen uit Fase 1 kunnen selecteren met de juiste combinaties van studiegebieden. Vier van dertig scholen in de uiteindelijke steekproef van Fase 2 namen niet deel aan Fase 1.

⁷ Indien de school niet deelnam aan Fase 1, hebben we online de bijdrageregeling of het schoolreglement geraadpleegd.

vragenlijst door te sturen naar de vakleerkrachten om eventuele kosten aan te vullen in het onderdeel van de vakleerkracht.

De vragenlijst voor de ouders werd opgesteld aan de hand van de antwoorden in de directie- en vakleerkrachtvragenlijst in Fase 2. Bij de kostenrubrieken⁸ werden de prijzen opgenomen die directie en vakleerkrachten aangaven. Aan ouders werd gevraagd of deze kosten representatief waren en of toevoegingen nodig waren. De ouders kregen deze vragenlijst een eerste keer opgestuurd in januari 2019, de start van het tweede semester. Een vervolgbepvraging (wave 2) brengt vervolgens de kosten in kaart die men in het begin van het schooljaar niet kon registreren, omdat ze nog onduidelijk of onvoorspelbaar waren. In een laatste stap werd de data van de ouders samengevoegd met de directiedata om een allesomvattend databestand te bekomen.

2.2.1 Selectie van scholen-studiegebied-studierichting combinaties in Fase 2

De selectie van scholen in Fase 2 gebeurde niet op basis van een toevalsteekproef, zoals in Fase 1, maar op basis van een selecte steekproef uit de scholen van Fase 1.⁹ Het doel van deze bijkomende steekproeftrekking was om voor specifieke studiegebieden extra informatie te bekomen over bepaalde kostenrubrieken. Hiervoor werd gekeken naar de 11 meest voorkomende studiegebieden in de populatie, namelijk ASO, KSO, Personenzorg, Handel, Mechanica-elektriciteit, Sport, Hout, Lichaamsverzorging, Chemie, Voeding en Bouw. In de onderstaande tabel geven we voor ieder studiedomein weer hoeveel scholen en studierichtingen geselecteerd werden.

In totaal werden 33 scholen geselecteerd (Tabel 7). In 24 van deze scholen werden twee studierichtingen geselecteerd. In drie scholen werden drie studierichtingen in het studiedomein ASO geselecteerd en in 6 scholen werd slechts 1 studierichting bevroegd. Bij de selectie van de studierichtingen van de studiegebieden die in TSO en BSO worden aangeboden, werd ernaar gestreefd om evenveel studierichtingen in TSO en BSO op te nemen in de steekproef. Ook hebben we getracht om zo veel mogelijk verschillende studierichtingen in ieder studiegebied op te nemen.

Tabel 7. Overzicht steekproefkenmerken (school, studiegebied, studierichting) in Fase 2

Studiegebied	Aantal scholen	Aantal studierichtingen	Combinatie school-studierichting
ASO	3	3	9
KSO	3	2	6
Personenzorg	3	2	6
Handel	3	2	6
Mechanica-elektriciteit	3	2	6
Sport	3	1	3
Hout	3	2	6
Lichaamsverzorging	3	2	6
Chemie	3	1	3
Voeding	3	2	6

⁸ In Bijlage 1 geven we voor iedere kostenrubriek weer of ze zijn opgenomen in de directie- en vakleerkrachtenbevroaging en/of in de ouderbevroaging van Fase 2.

⁹ In Bijlage 2 worden de verdeling van de steekproef naar net, schoolgrootte en aanbod weergegeven. Gezien we geen gebruik maken van een toevalsteekproef zijn afwijkingen tussen de steekproef en de populatie naar deze kenmerken mogelijk.

2.2.2 Contactname en respons bij de scholen in Fase 2

Tussen september en oktober 2018 werden de 33 geselecteerde scholen in het secundair onderwijs telefonisch gecontacteerd met de vraag om deel te nemen aan het onderzoek. Scholen die nog twijfelden of meer informatie wensten, kregen een informatiemail toegestuurd. Scholen die deelnamen, dienden een centrale contactpersoon door te geven en kregen vervolgens een mail toegestuurd met een document waarin de tijdsplanning en een stappenplan van het onderzoek werden toegelicht.

Van 33 scholen in de initiële steekproef weigerden drie scholen bij de eerste contactname (Zie Tabel 8). Als reden hiervoor noemde men onder meer tijdsdruk of een directiewissel als reden om niet deel te nemen. Deze scholen worden bijgevolg niet opgenomen in het onderzoek. Voor de vier scholen die weigerden na de contactname, werden vier vervangscholen gezocht met gelijkaardige schoolkenmerken. Deze scholen namen initieel niet deel aan Fase 1. In totaal nemen 30 scholen deel aan de studie.

Initieel werd aan alle scholen die deelnamen, een bezoek aangeboden in de school door de onderzoekers. 28 van de 30 scholen werden bezocht. De onderzoekers gaven extra uitleg en overliepen de vragenlijst met de contactpersoon. Tot slot werd een kleine attentie afgegeven voor de directie en de vakleerkrachten.

Tabel 8. Aantal scholen in populatie en steekproef

	Aantal scholen met een tweede graad secundair onderwijs	Aantal scholen met een derde graad secundair onderwijs
Populatie (2017-2018)	674	659
Initiële steekproef ¹⁰	33	33
Weigeringen		
Bij contactname	3	3
Na contactname	4	4
Bijkomende steekproef	4	4
Finale steekproef	30	30

2.2.3 Selectie van ouders binnen de scholen

Alle deelnemende scholen kregen begin december per e-mail de vraag om per klas van de 2de en 3de graad (246 combinaties van school-studiegebied-studierichting) één ouder aan te schrijven die graag wenst deel te nemen aan dit onderzoek. Bij deze e-mail werd een informatiebrief toegevoegd voor de ouders. De scholen konden deze brief aan de ouders meegeven, of via het gebruikelijke online communicatieplatform onder de ouders verspreiden. In totaal werden door de scholen 246 ouders gecontacteerd. Ouders konden hun deelname aan het studiekostenonderzoek bevestigen door ofwel zich kenbaar te maken aan de contactpersoon ofwel door rechtstreeks contact op te nemen met de onderzoekers. Deze oproep werd eind december en begin januari opnieuw herhaald, daar we onvoldoende ouders hadden bereikt.

We kregen via de scholen contactgegevens van 105 (42,7%) ouders (voor elke studierichting/ jaar één ouder). Van deze 105 ouders bezorgde 44 ouders (41,9%, ofwel 17,8% van het totaal aantal aangeschreven ouders) ons een ingevulde vragenlijst. Ouders die deelnamen aan dit onderzoek kregen een vergoeding van 20 euro, of een cadeaubon naar keuze.

2.2.4 Finale respons en steekproef

De bevraging die door directie en vakleerkrachten werd ingevuld, werd aangevuld met de bevraging van de ouders. Dit resulteerde in een uiteindelijke steekproefgrootte van 246 combinaties van school en studierichtingen. Alle records waren voldoende ingevuld en konden behouden blijven voor de finale dataverwerking. In totaal werden directie/vakleerkrachten/ouders uit 11 verschillende studiegebieden en 45 studierichtingen bevraged uit de 2de en 3de graad van het secundair onderwijs (Tabel 9). De studiegebieden waarbinnen studierichtingen bevraged werden, vormen een goede weergave van de grootste studierichtingen in de populatie. We bevroegen 9 studierichtingen uit ASO, 17 uit TSO, 14 uit BSO en 5 uit KSO.

¹⁰ Ter verduidelijking: we spreken hier over de initiële steekproef van scholen als de steekproef van scholen die allen gecontacteerd werden met de vraag tot deelname, en over de finale steekproef van scholen als de steekproef van scholen waarbinnen uiteindelijk ouders bevraged worden. Vanaf dit punt verwijzen we naar de finale steekproef als we het over de 'steekproef' hebben.

Tabel 9. Overzicht studiegebieden en richtingen aangeboden door de scholen in Fase 2

Studiegebied	Studierichting	Scholen 2 ^{de} graad	Scholen 3 ^{de} graad
1. ASO		9	9
	<i>Economie ASO</i>	3	
	<i>Humane wetenschappen ASO</i>	1	1
	<i>Latijn ASO</i>	2	
	<i>Wetenschappen ASO</i>	3	
	<i>Economie-moderne talen ASO</i>		2
	<i>Economie-wiskunde ASO</i>		1
	<i>Latijn-moderne talen ASO</i>		1
	<i>Latijn-wiskunde ASO</i>		1
	<i>Wetenschappen- wiskunde ASO</i>		3
2. Sport		3	3
	<i>Lichamelijke opvoeding en sport TSO</i>	3	3
3. Bouw		6	6
	<i>Bouw BSO</i>	2	
	<i>Bouw en Houtkunde TSO</i>	3	3
	<i>Schilderwerken decoratie BSO</i>	1	1
	<i>Ruwbouw BSO</i>		2
4. Chemie		3	3
	<i>Chemie TSO</i>	1	1
	<i>Techniek-wetenschappen TSO</i>	2	2
5. Handel		6	6
	<i>Handel-talen TSO</i>	1	1
	<i>Handel TSO</i>	2	2
	<i>Kantoor BSO</i>	1	1
	<i>Verkoop BSO</i>	2	2
6. Hout		6	6
	<i>Hout BSO</i>	3	
	<i>Houtbewerking BSO</i>		3
	<i>Houttechnieken TSO</i>	3	3
7. Lichaamsverzorging		6	6
	<i>Bio-esthetiek TSO</i>	3	3
	<i>Haarzorg BSO</i>	3	
	<i>Schoonheidsverzorging TSO</i>		3
8. Mechanica-elektriciteit		6	6
	<i>Basismechanica BSO</i>	2	
	<i>Elektriciteit-elektronica TSO</i>	1	1
	<i>Elektrotechnieken TSO</i>	2	
	<i>Industriële wetenschappen TSO</i>	1	1
	<i>Elektro-installatietechnieken TSO</i>		2

	<i>Lassen-constructie BSO</i>		1
	<i>Werktuigmachines BSO</i>		1
9. Personenzorg		6	6
	<i>Sociale en technische wetenschappen TSO</i>	3	2
	<i>Verzorging-voeding BSO</i>	3	
	<i>Gezondheids- en welzijnswetenschappen TSO</i>		1
	<i>Verzorging BSO</i>		3
10. Voeding		5	5
	<i>Brood en banket TSO</i>	1	1
	<i>Hotel TSO</i>	3	3
	<i>Restaurant en keuken BSO</i>	1	1
11. Beeldende kunsten		5	6
	<i>Artistieke opleiding KSO</i>	1	2
	<i>Audiovisuele vorming KSO</i>	2	2
	<i>Beeldende en architecturale kunsten KSO</i>	2	
	<i>Architecturale en binnenhuiskunst KSO</i>		1
	<i>Toegepaste beeldende kunsten KSO</i>		1

2.3 Verzamelde data uit Fase 1 en Fase 2

We bespreken de studiekosten op basis van de gegevens die we in Fase 1 en Fase 2 verzameld hebben. Op basis van Fase 1 geven we een eerste overzicht van de aparte kostenrubrieken die de studiekosten en leefkosten van leerlingen vormen. Hierbij maken we in de bespreking (waar mogelijk) een onderscheid naar graad en opleidingsvorm (ASO, TSO, BSO, KSO). Om inzichten te verwerven in de kosten verbonden aan specifieke studiegebieden, gebruiken we voor de voornaamste kostenrubrieken de informatie uit Fase 2. Bij de bespreking van deze kosten maken we een onderscheid naar graad en studiegebied. In Tabel 10 geven we een overzicht van de kostenrubrieken waarvoor we ons op Fase 1 en Fase 2 baseren.

Tabel 10. Kostenrubrieken worden berekend op data van Fase 1 of Fase 2

Studiekosten	Fase 1	Fase 2
	Schoolboeken en drukwerk	Schoolboeken en drukwerk
	Kledij	Kledij
	Duurzame schooluitrusting	Duurzame schooluitrusting
	Niet-duurzame schooluitrusting	Niet-duurzame schooluitrusting
	Schoolactiviteiten	Schoolactiviteiten
	Forfaitair bedrag	
	Vervoer	
	ICT	
	Reftergeld	
	Buitenschoolse kosten	
	Steunactiviteiten	
	Stage	
	Geïntegreerde eindproef	
	Andere uitgaven	
Leefkosten		
	Internaat	
	Eten en drinken op school	

2.4 Voorafgaande datamanipulaties

2.4.1 Voorbereiding van de data uit Fase 1

De data uit Fase 1 wordt op een gelijkaardige manier als in de vorige studiekostenrapporten verwerkt (De Norre, Havermans & Groenez, 2019; Havermans, De Norre & Groenez, te verschijnen; De Leebeeck, De Norre, & Groenez, te verschijnen). Onderstaande paragrafen lichten dit kort toe.

Voor de gegevens uit Fase 1 hebben we enkele datamanipulaties doorgevoerd om 1) de antwoorden van ouders op “open items” te controleren; en 2) ontbrekende antwoorden te imputeren op basis van de directie- en ouderbevraging. Hieronder gaan we dieper in op deze datamanipulaties.

In een eerste stap hebben we antwoorden van ouders op de “open items” van schalen gecontroleerd. Dit zijn items die op het einde van de schaal volgen, en waarbij ouders kosten kunnen toevoegen die niet onder de andere items in de schaal vallen. We hebben de “open items” op de volgende manier gecontroleerd:

- Indien het antwoord valt onder een item van de schaal, hebben we het antwoord naar dit item verplaatst en het opgegeven bedrag erbij opgeteld.
- Indien het antwoord valt onder een item van een andere schaal, hebben we het antwoord naar deze schaal verplaatst. Hierbij hebben we enkele checks ingevoegd om dubbeltellingen te voorkomen. Eerst vergelijken we of de opgegeven prijzen overeenkomen of meer dan 10% van elkaar verschillen. Als de prijzen overeenkomen, dan hebben we het ingevulde bedrag behouden. Bij een groot verschil van de prijzen, hebben we de bedragen opgeteld. In bijna alle gevallen konden we het opgegeven bedrag behouden.
- Indien het antwoord valt onder een “open item” van een andere schaal, hebben we het antwoord hiernaartoe verplaatst.

In een tweede stap hebben we ontbrekende informatie in de ouderbevraging aangevuld op basis van de antwoorden in de directiebevraging. We hebben dit gedaan voor de vragen naar de prijs van het reftergeld en het gebruik van de schoolbus.

In een derde en laatste stap hebben we ontbrekende antwoorden op vragen naar de hoogte van studiekosten van ouders waar mogelijk, geïmputeerd. Deze imputatie werd enkel doorgevoerd wanneer ouders aangeduid hebben gebruik te maken van een bepaalde kostenrubriek (bv. schoolboeken, rekenmachine), maar hier geen uitgave voor ingevuld hebben. We hebben deze uitgave geïmputeerd op basis van de antwoorden van andere ouders in de bevraging. We hebben de imputatie in verschillende stappen doorgevoerd:

1. We hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden van ouders met een kind in hetzelfde jaar, studierichting en school.
2. We hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden van ouders met een kind in dezelfde graad, studierichting en school.
3. We hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden van ouders met een kind in hetzelfde jaar, studiegebied en school.
4. We hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden van ouders met een kind in dezelfde graad, studiegebied en school.

2.4.2 Voorbereiding van de data uit Fase 2

Voor de gegevens verzameld in Fase 2 voerden we ook enkele datamanipulaties uit door: 1) de antwoorden op “open items” te controleren; en 2) ontbrekende antwoorden te imputeren van gegevens in Fase 1. Hieronder gaan we dieper in op deze datamanipulaties.

In een eerste stap hebben we antwoorden van directies/vakleerkrachten op de “open items” van schalen gecontroleerd. Dit is op dezelfde manier uitgevoerd als beschreven in paragraaf 2.4.1.

In een tweede stap hebben we ontbrekende informatie in Fase 2 aangevuld op basis van de gegevens in Fase 1. Indien de combinatie school en studiegebied/studierichting uit Fase 2 ook terug te vinden was in Fase 1, werd de informatie nagekeken en aangevuld indien er een grote discrepantie was in de aangegeven kosten. Aan de hand van deze techniek willen we het kostenplaatje voor de school-studierichting combinatie zo volledig mogelijk maken. We voerden deze imputatie in verschillende stappen uit:

1. We hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden uit Fase 1 van ouders met een kind in hetzelfde jaar, studierichting en school.
2. We hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden uit Fase 1 van ouders met een kind in dezelfde graad, studierichting en school.
3. We hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden uit Fase 1 van ouders met een kind in hetzelfde jaar, studiegebied en school.
4. We hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden uit Fase 1 van ouders met een kind in dezelfde graad, studiegebied en school.

2.4.3 Weging Fase 1

De steekproef voor het secundair onderwijs Fase 1 werd disproportioneel gestratificeerd naar onderwijsnet, schoolgrootte en studieaanbod in de bovenbouw. Om voor deze disproportionaliteit te

corrigeren in de drie bevragingen (eerste, vervol- en directiebevraging), hebben we voor iedere bevraging een apart gewicht berekend op niveau van de scholen. Deze berekening gebeurde in twee stappen.

In een eerste stap werd de verdeling naar onderwijsnet, grootte en studieaanbod in de bovenbouw in de scholenpopulatie vergeleken met de verdeling van deze schoolkenmerken in de scholen in de steekproef van de drie bevragingen. Op basis van deze vergelijking werd voor iedere combinatie van onderwijsnet, grootte en studieaanbod in de bovenbouw een ongeschaald gewicht berekend. Dit ongeschaald gewicht komt overeen met de deling van het percentage scholen binnen deze combinatie in de populatie door het percentage scholen binnen deze combinatie in de steekproef.

In een tweede stap hebben we deze percentages herschaald door de drie gewichten met een factor te vermenigvuldigen die de gewogen steekproefgrootte gelijkmaakt aan de oorspronkelijke steekproefgrootte. In Bijlage 3 voegen we een overzicht toe van de gewichten.

Omdat we de gegevens voor Fase 2 presenteren per school, is het niet nodig om voor deze fase gewichten te berekenen.

2.4.4 Extrapolatie naar schooljaar van de regelmatig terugkerende kosten en afschrijving voor Fase 1 en Fase 2

Voor een aantal kostenrubrieken of -posten waar een terugkerende kost werd ingevuld (een bedrag per week, maand of trimester) hebben we geëxtrapolerd naar de kostprijs per schooljaar. Rekening houdend met vakantieperiodes rekenen we met 176 effectieve schooldagen, 37 weken of 8,5 maanden.

- Kosten per maand:
 - Voor kosten onder de vorm van een abonnement (bv. openbaar vervoer) rekenen we met **10 maanden**. Hoewel er door de Kerstvakantie en de Paasvakantie in principe al zeker 2 halve maanden zijn in een schooljaar, rekenen we voor de kosten die een abonnement inhouden (zoals openbaar vervoer) toch met 10 maanden. Het is immers aannemelijk dat een gezin toch een volledig abonnement neemt voor die maanden met een schoolvakantie.
 - Voor verbruikskosten waar een schatting van de maandelijkse kost werd gegeven (bv. voeding, fotokopieën) gaan we uit van **8,5 maanden**. Dit berekenen we op basis van het reële aantal weken (37) en 4,333 weken per maand.
- Kosten per week: we rekenen met **37 weken** in een schooljaar:
 - 52 weken per jaar - 9 weken zomervakantie - 6 weken schoolvakantie (1 week Herfstvakantie, 2 weken Kerstvakantie, 1 week carnavalsvakantie, en 2 weken Paasvakantie)
- Kosten per dag: We rekenen met **176 schooldagen** in een jaar:
 - $(37*5) - 5$ feestdagen die buiten de schoolvakanties vallen - 4 dagen te kiezen door de school

Voor **duurzame artikelen** (i.e. artikelen die meerdere schooljaren gebruikt worden) berekenen we **geen bedragen van afschrijving** voor deze artikels, omdat we bij de bespreking zo dicht mogelijk bij de werkelijke kosten willen blijven. De enige uitzonderingen hierop zijn de prijzen voor de aankoop van

ICT-artikelen en de aankoop van een fiets, motorfiets, slot en helm (bij vervoer). We bespreken de manier van afschrijven van deze artikelen uitgebreid in de bijhorende kostenrubriek in het volgende hoofdstuk.

2.4.5 Kengetallen voor bepalen van waarde studiekosten uit Fase 1

Om een raming van de studiekosten te maken, is het nodig een kengetal te gebruiken dat deze waarde zo correct mogelijk kan uitdrukken. Er is immers een grote variatie tussen ouders in de door hen opgegeven kosten. Deze variatie kan veroorzaakt worden door verschillen tussen scholen, opleidingen of verschillen in smaak en financiële draagkracht tussen gezinnen. In deze sectie gaan we dieper in op mogelijke kengetallen die de variatie aan studiekosten in Fase 1 kunnen vatten, en verantwoorden we onze keuze voor bepaalde kengetallen.

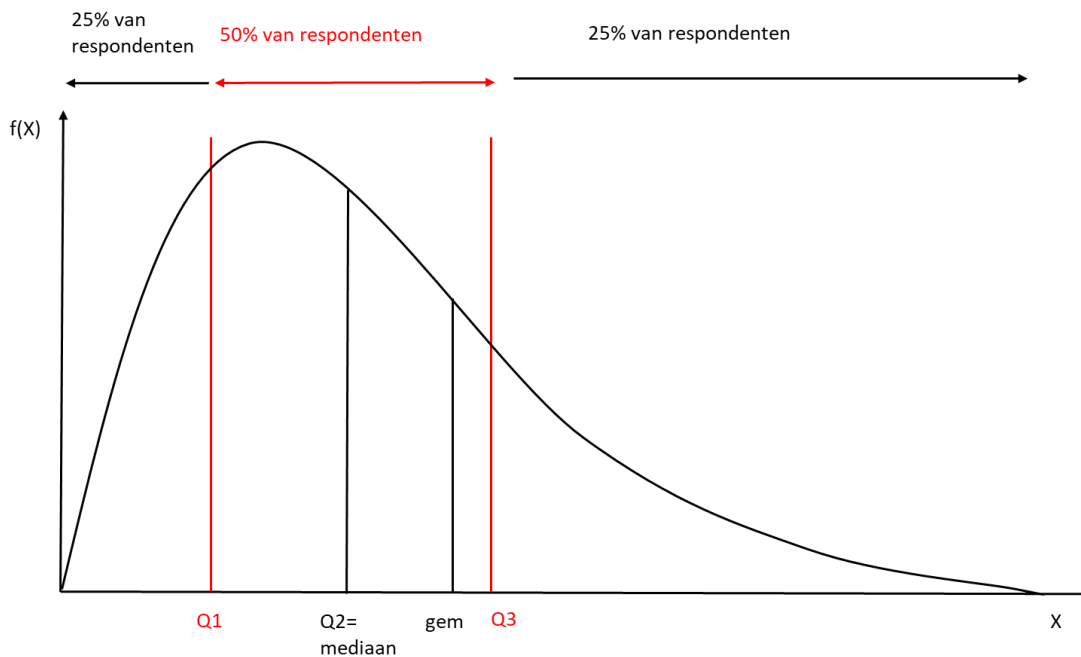
Het meest populaire synthetische kengetal is het (rekenkundig) gemiddelde: dit is de som van de waarden gedeeld door het aantal waarnemingen. Vaak wordt hierbij ook de standaardafwijking besproken, dit geeft de spreiding van de observaties rond het gemiddelde weer.

Figuur 1. Formule voor berekening van gemiddelde en standaardafwijking

$$\overline{SK} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (SK_i)$$
$$S(SK) = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (SK - \overline{SK})^2}{n - 1}}$$

Het gemiddelde en de standaardafwijking werden opgenomen in het vorige studiekostenrapport (Vandeputte-Poesens & Bollens, 2008), naast mediaan, minimum en maximum. We hebben er in dit rapport de voorkeur aan gegeven om gemiddelde en standaardafwijking niet te rapporteren, omwille van de niet-normaalverdeling van data over uitgaven. Typisch voor de verdeling van uitgaven (net zoals inkomens) is immers de aanwezigheid van uitlopers naar rechts (een aantal hoge uitgaven). Omdat het gemiddelde de waarde van de uitlopers gebruikt, is dit kengetal zeer gevoelig voor uitschieters in de data. Ook de standaardafwijking is bij een niet-normale verdeling niet het correcte kengetal om een inzicht te geven in de spreiding van de data.

Figuur 2. Positie van gemiddelde en mediaan in een rechtsscheve verdeling

Voor uitgaven is het daarom beter om de mediaan en kwartielen te gebruiken als samenvattende kengetallen. De **mediaan** is het midden van een geordende verdeling van laag naar hoog. Als de populatie van studiekosten gekenmerkt wordt door de verdelingsfunctie F dan is de mediaan het punt (of een van de punten) waarvoor geldt:

$$F(SK) = \frac{1}{2}$$

De spreiding van de data rond de mediaan kan gevat worden door het **minimum** en **maximum**, en de **kwartielen** of percentielen. In dit rapport kiezen we ervoor om minimum, maximum en eerste en derde kwartiel te presenteren. Het minimum is de eerste geobserveerde waarde bij een rangschikking van de waarden van laag naar hoog; het maximum is de laatste observatie. Het eerste en derde kwartiel zijn de waarden waar respectievelijk 25% en 75% van de observaties zich onder bevinden bij een rangschikking van laag naar hoog. Ze geven weer tussen welke waarden de uitgaven van 50% van de respondenten liggen.

In de resultatentabellen voor Fase 1 in het rapport nemen we in de eerste plaats het percentage gebruik op. Dit doen we voor de aparte items in de kostenrubriek, en voor de kostenrubrieken zelf. Het gebruik geeft het percentage ouders weer die:

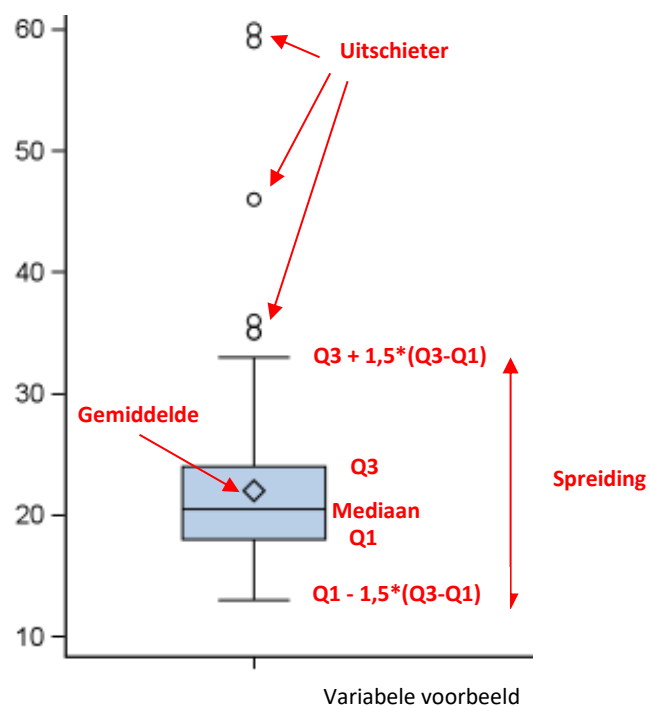
- Van een bepaalde kostenrubriek gebruik gemaakt hebben
- Hier uitgaven aan hebben gehad
- Hieraan deelgenomen hebben

Het percentage gebruik is gelijk aan de verhouding van het aantal ouders die aangeduid hebben deze rubriek te gebruiken op het totale aantal ouders die de rubriek ingevuld hebben (en dus niet het totale aantal ouders die initieel aan de bevraging deelgenomen hebben). Voor deze ouders nemen we mediaan, minimum, maximum, eerste en derde kwartiel op in de resultatentabellen. Bij de berekening

van deze kengetallen voor de volledige rubriek uit Fase 1 maken we een som van de uitgaven van iedere ouder op de verschillende items die onder de rubriek vallen, en vervolgens berekenen we voor deze som de kengetallen. Het is dus niet zo dat we de kengetallen van de aparte items optellen, omdat deze berekeningswijze geen rekening houdt met verschillen in gebruik van items. De totale kosten zijn berekend op basis van respondenten die aan beide bevestigingen hebben deelgenomen en alle vragen ingevuld hebben. Tevens vermelden we de gewogen en ongewogen aantallen bij de gebruikspercentages uit Fase 1. In de tabellen zal een lage respons (minder dan 6 respondenten) aangeduid worden met een grijze kleur. We achten deze resultaten onbetrouwbaar. Hierbij dient rekening gehouden te worden wanneer dit totaal geïnterpreteerd wordt.

Tot slot worden voor de uitgaven ook boxplots weergegeven om over de graden en opleidingsvormen heen meer gedifferentieerde informatie mee te geven. Hierbij is het belangrijk om een boxplot op een juiste manier te interpreteren. We proberen aan de hand van een fictief voorbeeld de interpretatie te duiden. In Figuur 3 zien we een enkelvoudig boxplot voor de variabele 'Voorbeeld'. In de figuur worden het $Q1 - 1,5 * (Q3 - Q1)$ -punt, het eerste kwartiel (Q1), de mediaan, het derde kwartiel (Q3), het gemiddelde, en het $Q3 + 1,5 * (Q3 - Q1)$ -punt weergegeven. Uitschieters zijn waarden die zich 1,5 maal de spreiding boven het 3de kwartiel of 1,5 maal de spreiding onder het eerste kwartiel bevinden. De spreiding vat ten slotte de waardes tussen het derde en het eerste kwartiel.

Figuur 3. Voorbeeld boxplot

2.4.6 Kengetallen voor bepalen van waarde studiekosten uit Fase 2

De kengetallen van de finale dataset voor Fase 2 zijn in drie stappen tot stand gekomen. In een eerste stap kregen directie en vakleerkrachten een vragenlijst waarbij kosten waren opgegeven, afkomstig uit informatie verzameld in Fase 1. In een tweede stap kregen ouders een vragenlijst die verder bouwde op de vragenlijst van directie en vakleerkrachten. Hierbij werden de kosten van directie en vakleerkrachten samengevoegd tot een gemiddelde kost per kostenrubriek. Ouders konden nakijken

of deze kosten representatief waren of aangepast dienden te worden. In een laatste stap werd gekeken of de kosten opgegeven door de directies/vakleerkrachten verschilden van de kosten opgegeven door de ouders. Indien dit het geval was, werd een gemiddelde genomen van deze kost.

Voor de kengetallen bij de kostenrubrieken uit Fase 2 geven we per school de mediaankost per studiegebied en graad. Indien een kostprijs van 0 euro wordt opgegeven, dan betekent dit dat directies/vakleerkrachten/ouders hiervoor geen gebruik hebben opgegeven.

3 Studiekosten in de bovenbouw van het secundair onderwijs: Fase 1

3.1 Kosten in de bovenbouw van het secundair onderwijs uit Fase 1

In deze sectie worden de resultaten van Fase 1 toegelicht, die plaatsvond in het academiejaar 2017-2018. Met twee verschillende bevragingen werd een inschatting gemaakt van de studiekosten in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs: de eerste met als doelgroep ouders met kinderen in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs, de tweede met als doelgroep directies van de instellingen.

Bij de berekening van de kengetallen uit Fase 1 berekenen we in de eerste plaats het gebruik van de verschillende kostenrubrieken. Verder maken we een som van de uitgaven van iedere ouder op de verschillende items die onder de rubriek vallen, en vervolgens berekenen we voor deze som de kengetallen (mediaan, min, max, Q1 en Q3). In de tabellen zal een lage respons (minder dan 6 respondenten) aangeduid worden met een grijze kleur. We achten deze resultaten onbetrouwbaar. Hierbij dient rekening gehouden te worden wanneer dit totaal geïnterpreteerd wordt. De resultaten zullen per graad/ opleidingsvorm gepresenteerd worden om tot meer gedifferentieerde conclusies te komen en waar mogelijk worden deze ook uitgezet in boxplots. De interpretatie van de boxplots werd reeds besproken in sectie 2.4.6.

3.1.1 Forfaitair bedrag

In de directiebevraging antwoordt 17,7% van de directieleden dat hun school in het begin van het jaar aan alle leerlingen een voorschot aanreikt: dit bedrag wordt besteed aan schoolboeken (11,1%), fotokopieën (15,3%), tijdschriften (0,5%), grondstoffen voor praktijklessen (4,7%) en schooluitstappen (12,7%).

In de ouderbevraging zien we in de 2de graad een gebruikspercentage van 37,6% (Tabel 11) en een mediaanuitgave van 228 euro. Wanneer we naar het gebruik kijken in de verschillende opleidingsvormen dan zien het laagste gebruikspercentage in de opleidingsvorm KSO (23,8%) en het hoogste percentage gebruik bij BSO (47,2%). In de 2de graad van het TSO zien we de hoogste mediaankost voor een forfaitair bedrag, namelijk 311 euro (Tabel 11). In deze opleidingsvorm vinden we ook de hoogste uitgave voor het forfaitair bedrag, namelijk 3150 euro (Figuur 4). Dit werd betaald door een leerling uit het 4de jaar *Lichamelijke Opvoeding en Sport*. De tweede hoogste mediaankost (300 euro) werd gerapporteerd door de ouders van KSO-leerlingen. Bij de bevroegde ouders uit het ASO zien we de laagste mediaanprijs voor een forfaitair bedrag optreden, namelijk 100 euro. Hierbij zien we dat 25% van de bevroegde ouders een kost heeft van meer dan 210 euro. Tot slot zien we bij de ouders uit het BSO een mediaankost van 251 euro.

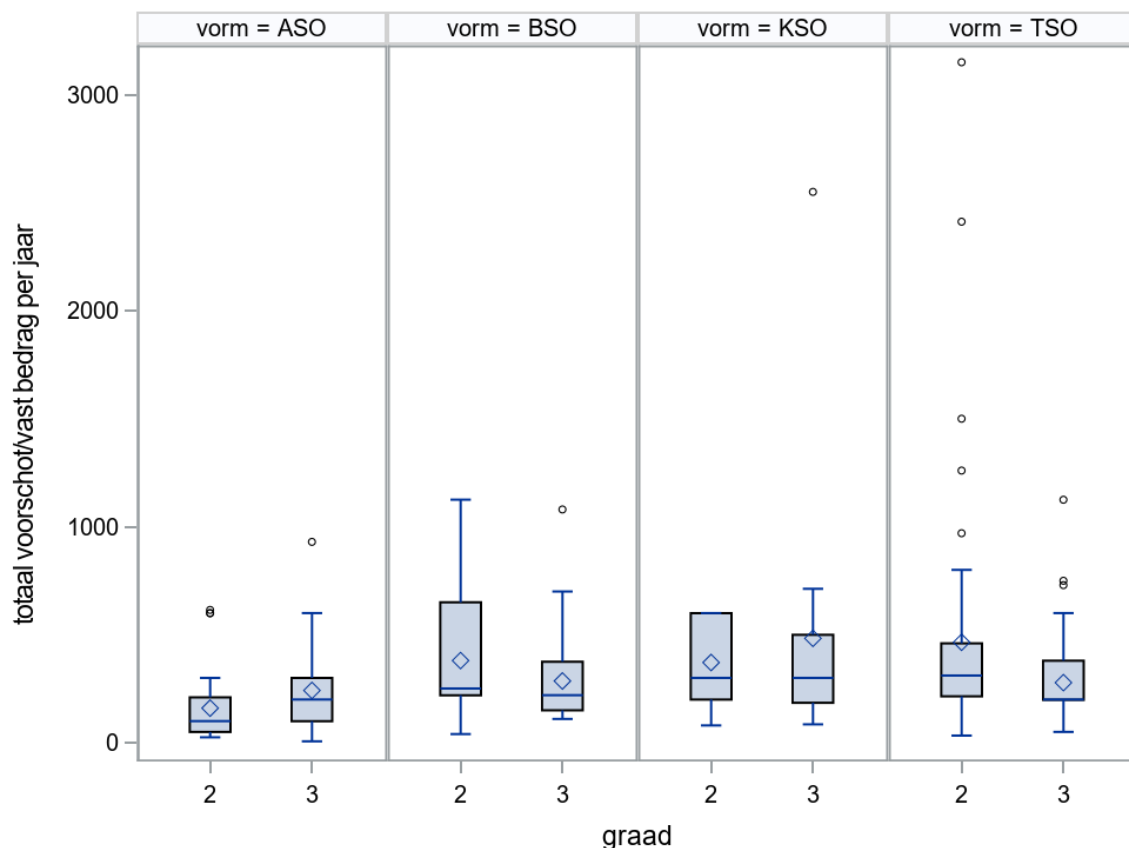
In de 3de graad zien we een gebruikspercentage van 34,6% (Tabel 11) en een mediaanuitgave van 200 euro. Als we kijken naar het gebruik opgesplitst naar de opleidingsvormen in de 3de graad, dan zien we het hoogste gebruikspercentage voor een forfaitair bedrag bij het KSO, namelijk 49%, en het laagste

percentage gebruik bij bevroagde ouders uit het BSO, namelijk 27,3%. We merken de hoogste mediaan voor een forfaitair bedrag op bij de het KSO (300 euro), waarbij 25% van de bevroagde ouders meer betaalt dan 500 euro voor het forfaitair bedrag. We zien dat de hoogste uitgave aan een forfaitair bedrag betaald wordt door een leerling in de KSO-studierichting *Woord, Kunst en Drama* (2550 euro; Figuur 4). Voor de andere opleidingsvormen zijn de verschillen tussen de mediane kost voor het forfaitair bedrag klein.

Tabel 11. Gebruik (%) en uitgaven (euro) van forfaitair bedrag voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik		Aantallen		Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	37,6	148,09	168	228,00	25,00	100,00	350,00	3150,00
ASO	32,6	60,83	51	100,00	25,00	50,00	210,00	615,00
BSO	47,2	30,02	35	251,00	40,00	220,00	650,00	1125,00
KSO	23,8	3,56	15	300,00	80,00	200,00	600,00	600,00
TSO	41,6	53,67	67	311,00	33,00	215,00	460,00	3150,00
3de graad	34,6	132,88	133	200,00	6,50	150,00	380,00	2550,00
ASO	34,0	53,25	38	200,00	6,50	100,00	300,00	930,00
BSO	27,3	20,02	23	220,00	110,00	150,00	375,00	1080,00
KSO	49,0	9,57	27	300,00	85,00	185,00	500,00	2550,00
TSO	37,3	50,05	45	200,00	50,00	199,00	380,00	1125,00

Figuur 4. Verdeling uitgaven forfaitair bedrag voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

In Tabel 12 wordt weergegeven voor welke kostenrubrieken het forfaitair bedrag gebruikt wordt. De opdeling naar graad en opleidingsvorm voegde weinig extra informatie toe, daar de verhoudingen

tussen de verschillende rubrieken zeer gelijkend is over de verschillende opleidingsvormen heen (zie Bijlage 4). Het forfaitair bedrag lijkt vooral gebruikt te worden voor fotokopieën (79,3% 2de graad; 78,1% 3de graad), schoolboeken (60,2% 2de graad; 71,6% 3de graad) en uitstappen (52,1% 2de graad; 42,5% 3de graad; Tabel 12). Een deel van de ouders met uitgaven aan een forfaitair bedrag zegt dat ook andere zaken opgenomen zijn in het voorschot, waaronder de aankoop van een tablet, computer of een laptop, sport, schoolbus, kledij, en eten en drinken (43,4% 2de graad; 36,3% 3de graad).

Tabel 12. Rubrieken waarvoor forfaitair bedrag gebruikt wordt (%) met uitgaven (euro) naar opleidingsvorm en graad voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik %	Aantallen			Uitgaven				
		Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	
2de graad									
Schoolboeken	60,2	67,78	86	200,00	0,38	120,00	230,00	320,00	
Fotokopieën	79,3	89,06	91	50,00	5,00	30,00	50,00	200,00	
Tijdschriften	15,4	16,69	16	10,00	10,00	10,00	20,00	55,00	
Grondstoffen	39,1	43,30	55	70,00	2,50	70,00	220,00	810,00	
Uitstappen	52,1	56,87	54	106,00	9,00	50,00	178,50	330,00	
Andere	43,4	39,47	38	60,00	2,50	23,00	150,00	880,00	
3de graad									
Schoolboeken	71,6	61,03	65	200,00	16,00	81,00	200,00	500,00	
Fotokopieën	78,1	66,52	69	50,00	20,00	30,00	50,00	412,00	
Tijdschriften	16,2	13,50	13	30,00	30,00	30,00	30,00	412,00	
Grondstoffen	28,1	23,66	31	120,00	120,00	120,00	125,00	600,00	
Uitstappen	42,5	37,35	48	150,00	30,00	30,00	350,00	450,00	
Andere	36,3	23,30	21	68,00	5,00	30,00	68,00	600,00	

3.1.2 Schoolboeken en drukwerk

In deze sectie gaan we eerst dieper in op het boekensysteem volgens directie en ouders, om vervolgens het gebruik en mediaanuitgaven voor schoolboeken en drukwerk van ouders te bespreken.

We geven de informatie over het boekensysteem van de school weer in Tabel 13 (op basis van de directiebevraging) en in Tabel 14 (op basis van de ouderbevraging). Uit de directiebevraging blijkt dat in iets meer dan vier scholen op tien, ouders leerboeken kunnen huren bij de school. In bijna alle andere scholen moeten ouders leerboeken aankopen, ofwel via de school (16,4% van de scholen) ofwel via een extern boekenfonds (38,9%). In bijna de helft van de scholen worden werkboeken verplicht aangekocht bij een extern boekenfonds. Fotokopieën en schoolagenda worden verplicht bij de school aangekocht in de meerderheid van de scholen. Schoolmateriaal, zoals schrijfblokken en mappen, kunnen ouders in de meeste scholen vrij aankopen buiten de school om. Woordenboeken en atlas worden in 38,7% van scholen vrij aangekocht door de ouders en in 25,4% van de scholen gratis aangeboden aan leerlingen. Leerboeken worden in 43,4% van de scholen gehuurd via de school. 22,9% van de directieleden uit de bevraagde scholen zegt dat hun school een tweedehands boekenverkoop organiseert.

Tabel 13. Boekensysteem per type schooldrukwerk volgens directiebevraging uit Fase 1

	Nodig in de school?	Gratis via de school	Niet-kosteloze huur via de school	Vrije aankoop	Verplichte aankoop via de school	Verplichte aankoop bij extern boekenfonds
Leerboeken	88,6%	0,9%	43,4%	14,8%	16,4%	38,9%
Werkboeken	97,7%	0,0%	0,8%	18,5%	33,8%	48,9%
Schoolagenda	90,6%	0,6%	0,0%	0,0%	81,7%	17,7%
Fotokopieën	97,7%	0,5%	0,0%	0,0%	97,3%	2,2%
Woordenboek, atlas	86,1%	25,4%	19,5%	38,7%	13,4%	10,3%
Schriften, schrijfblok	78,6%	1,1%	0,0%	76,1%	18,6%	3,6%
Farden, mappen	77,4%	4,3%	0,0%	85,3%	4,6%	3,6%
Tijdschriften	27,7%	10,7%	30,4%	5,9%	48,7%	0,0%

Ook in de ouderbevraging werd er naar het boekensysteem gevraagd (Tabel 14). De opdeling naar graad en opleidingsvorm voegde weinig extra informatie toe, daar de verhoudingen tussen de verschillende rubrieken gelijk was over de opleidingsvormen heen. 98,9% van de ouders van leerlingen uit de 2de graad koopt elk jaar nieuwe werkboeken, waarbij 46% dit via de school aankoopt. 76,8% van de ouders van een leerling uit de 2de graad koopt elk jaar nieuwe leerboeken, en voor ongeveer de helft van deze ouders gebeurt dit via de school. 22,2% van de ouders heeft tweedehandsboeken gekocht en 55,3% heeft leerboeken gehuurd. Voor de ouders van leerlingen uit de 3de graad zijn de bevindingen gelijkaardig.

Tabel 14. Boekensysteem op school op basis van de gegevens uit Fase 1 naar graad voor gezinnen met uitgaven

	Van toepassing?		Aantallen		Via de school?		Aantallen	
	%	Gewogen	Ongewogen	%	Gewogen	Ongewogen		
2de graad								
Nieuwe leerboeken kopen	76,8	252,97	284	45,0	110,50	153		
Nieuwe werkboeken kopen	98,9	328,13	354	46,0	147,75	196		
Tweedehandsboeken kopen	22,2	71,15	73	58,9	41,08	41		
Leerboeken huren	55,3	178,49	147	52,9	90,43	90		
Andere systemen: bv, fotokopies en gratis in bruikleen	20,5	30,13	33	78,3	23,90	25		
3de graad								
Nieuwe leerboeken kopen	79,0	352,79	228	49,2	167,21	128		
Nieuwe werkboeken kopen	93,1	415,74	286	54,1	213,95	167		
Tweedehandsboeken kopen	28,7	125,03	72	62,5	78,31	48		
Leerboeken huren	51,9	229,42	134	64,0	132,73	94		
Andere systemen: bv, fotokopies en gratis in bruikleen	21,6	50,62	27	48,6	24,43	20		

De ouderbevraging bevatte ook een extra vraag naar tweedehandsboekenverkoop in de school. Uit de resultaten blijkt dat deze praktijk tamelijk weinig voorkomt op scholen. 10,8% van de ouders van leerlingen uit de 2de graad zegt de boeken van het vorige jaar doorverkocht te hebben aan een mediaanprijs van 55 euro. In de 3de graad zegt 12,2% van de ouders van leerlingen de boeken van het vorige jaar doorverkocht te hebben aan een mediaanprijs van 70 euro.

In Tabel 15 geven we de uitgaven van ouders aan drukwerk weer naar graad en opleidingsvorm. In Bijlage 5 stellen we per graad en opleidingsvorm de kosten voor de verschillende kostenrubrieken uit schoolboeken en drukwerk voor. In de 2de graad rapporteren alle ouders uitgaven aan schoolboeken en drukwerk. In de 3de graad benadert het percentage gebruik eveneens 100%, er zijn slechts drie ouders (ongewogen aantal) die geen gebruik rapporteren.

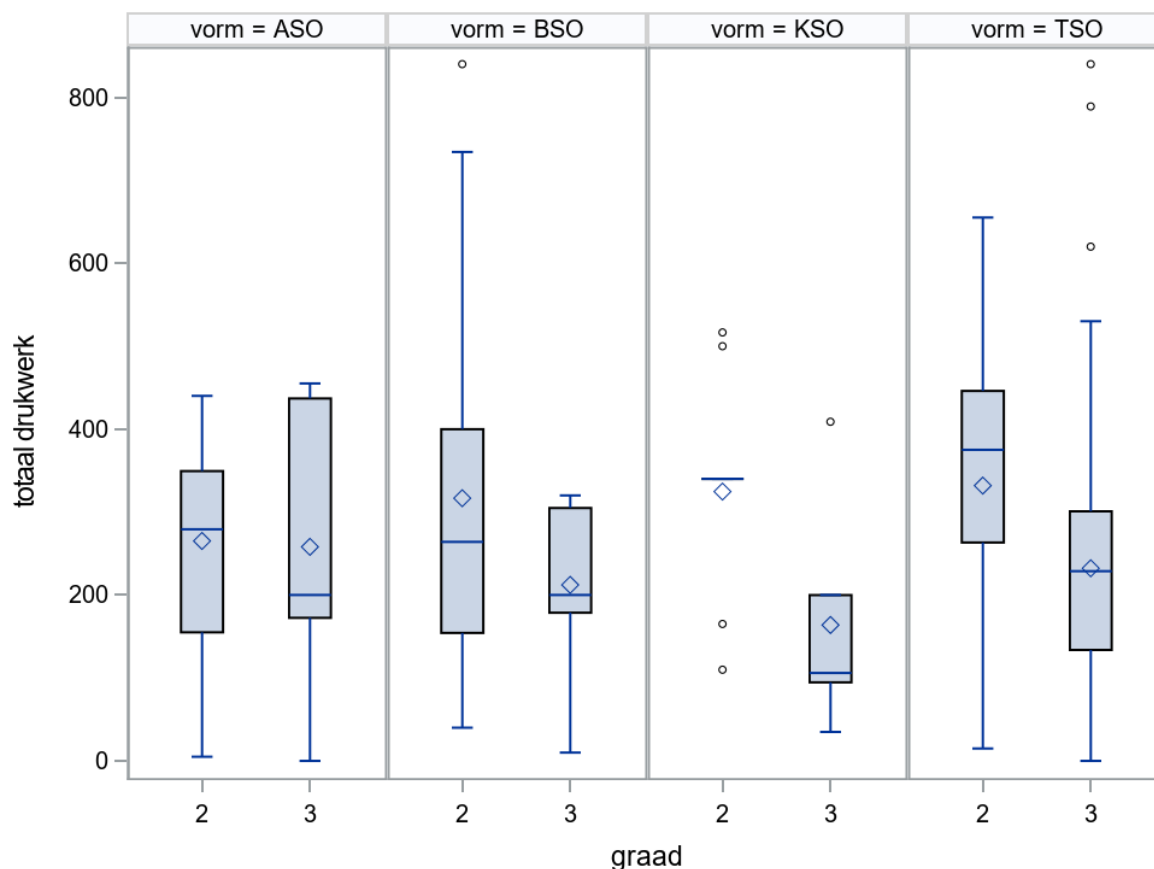
In de 2de graad is er een mediaanuitgave van 294,83 euro aan schoolboeken en drukwerk voor een schooljaar. Er is een sterke spreiding van de uitgave aan deze kostenrubriek, gaande van 5 euro tot 840 euro voor een schooljaar. De gerapporteerde mediaanuitgave is het laagst in het BSO (264 euro) en het hoogst in het TSO (375 euro). Wanneer we meer in detail kijken naar de uitgaven aan de aparte kostenrubrieken die onder schoolboeken en drukwerk vallen (Bijlage 5), zien we dat de hoge mediaanuitgave van het TSO voornamelijk verklaard kan worden door hoge uitgaven aan eenjarige handboeken in vergelijking met de andere opleidingsvormen.

In de 3de graad is de mediaanuitgave aan schoolboeken en drukwerk voor één schooljaar 200 euro, dit is 95 euro lager dan in de 2de graad. In het TSO en KSO zien we de grootste verschillen tussen de 2de en 3de graad, het bedrag in de 3de graad ligt hier respectievelijk 146,31 euro en 234 euro lager dan in de 2de graad. Ook in de 3de graad is de mediaanuitgave aan schoolboeken en drukwerk het hoogst in het TSO, namelijk 228,69 euro voor een schooljaar. Deze hoge mediaanuitgave kan voornamelijk verklaard worden door de hogere uitgaven aan eenjarige boeken in het TSO, in vergelijking met de andere opleidingsvormen (Bijlage 5). In het ASO en BSO is de mediaanuitgave aan schoolboeken en drukwerk even hoog in de 3de graad, namelijk 200 euro voor een schooljaar. De mediaankost voor één jaar is in de 3de graad het laagst in het KSO met 106 euro. Dit is ongeveer de helft van de mediaanuitgaven in de andere opleidingsvormen. Ook zien we in het KSO een kleinere spreiding van de uitgaven: 50% van de leerlingen gaf een bedrag tussen 94,75 en 200 euro uit.

Tabel 15. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan schoolboeken en drukwerk voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen		Mediaan	Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen		Min	Q1	Q3	Max
2de graad	100,0	69,31	83	294,83	5,00	160,00	400,00	840,00
ASO	100,0	27,11	24	279,21	5,00	155,00	349,45	440,00
BSO	100,0	9,97	20	264,00	40,00	154,34	400,00	840,00
KSO	100,0	3,26	6	340,00	110,00	340,00	340,00	516,59
TSO	100,0	28,97	33	375,00	14,95	263,33	446,00	655,00
3de graad	98,10	58,20	51	200,00	0,00	150,00	320,00	840,00
ASO	96,3	26,59	13	200,00	0,00	172,45	437,00	455,00
BSO	100,0	8,15	8	200,00	10,00	178,75	305,00	320,00
KSO	100,0	4,07	10	106,00	34,92	94,75	200,00	408,90
TSO	97,5	19,38	20	228,69	0,00	133,75	301,00	840,00

Figuur 5. Verdeling uitgaven aan schoolboeken en drukwerk voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

3.1.3 Vervoerskosten

Voor de berekening van de vervoerskosten berekenen we de kosten voor leerlingen die met de auto gebracht worden aan een prijs van 0,357 euro per kilometer.¹¹ Dit is een forfaitair bedrag dat de RSZ hanteert voor de onkostenvergoeding van werknemers. De methode voor het berekenen van de vervoerskost is gelijk aan de berekening van de vervoerskosten in de voorgaande rapporten van de studiekostenmonitor (De Norre e.a., 2019; De Leebeek e.a., te verschijnen). Het bedrag houdt rekening met aankoop, verzekering, brandstof, en onderhoudskosten. Indien er meerdere kinderen meerijden, wordt dit bedrag gedeeld door het aantal kinderen in de auto.

¹¹ In het vorige studiekostenonderzoek werd een prijs van 0,15 euro per kilometer toegekend voor vervoer met de auto. Deze prijs was gebaseerd op het wettelijk forfait dat de FOD Financiën gebruikt om de persoonlijke verplaatsingskost voor woon-werkverkeer met de auto vrij te stellen. Ouders werden in het vorige studiekostenonderzoek in het secundair onderwijs bevraagd welke prijs ze zelf inschatten dat één kilometer vervoer met de auto zou kosten. De gemiddelde prijs per kilometer op basis van deze vraag bedroeg toen 0,33 euro per kilometer. In dit onderzoek hebben we ervoor gekozen een hogere prijs per kilometer toe te kennen die dichterbij dit laatste bedrag ligt, en waarin ook de kosten voor de aankoop van de wagen, autoverzekering, brandstof en onderhoudskosten. Dit bedrag is gebaseerd op het forfait dat de RSZ hanteert om onkosten gemaakt voor woon-werkverplaatsingen en beroepsverplaatsingen, door de werkgever

(<https://www.socialsecurity.be/employer/instructions/dmfa/nl/latest/instructions/salary/particularcases/expensereimbursement.html>)

- Voor leerlingen die op internaat zitten gaan we uit van 2 ritten per week (zondag/maandag en vrijdag), en dus 74 ritten per jaar.
- Voor de andere leerlingen rekenen we met 2 ritten per dag, en dus 352 ritten per jaar.

De fiets wordt in de berekening van de kosten voor woon-schoolvervoer beschouwd als een kosteloos vervoersmiddel. We rapporteren echter ook de uitgaven voor de aankoop en onderhoud van de fiets als een aparte uitgavenpost van vervoer.

De mediaanafstand tussen de woning en de school in de 2de graad bedraagt 8 km, en 10 km in de 3de graad (Tabel 16). Als we een onderverdeling maken naar opleidingsvorm, dan zien we zowel in de 2de en 3de graad dat leerlingen de grootste afstand afleggen naar scholen met een KSO-aanbod. Dit kan toe te schrijven zijn aan het feit dat er minder scholen zijn met een KSO-aanbod, waardoor leerlingen vaak verder moeten gaan.

Tabel 16. Afstand (km) van het woon-schoolvervoer naar graad en opleidingsvorm (enkele rit) voor een schooljaar voor gezinnen met uitgaven

	Afstand (km)				
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	8,00	0,50	5,00	14,00	60,00
ASO	7,00	0,50	5,00	10,00	30,00
BSO	8,00	1,00	3,00	15,00	36,00
KSO	30,00	2,60	15,00	40,00	50,00
TSO	10,00	0,50	6,00	15,00	60,00
3de graad	10,00	0,20	6,00	15,00	89,00
ASO	10,00	1,00	6,00	12,00	20,00
BSO	15,00	0,20	9,00	25,00	60,00
KSO	25,00	3,00	14,00	35,00	89,00
TSO	10,00	1,00	5,00	16,00	37,00

De mediaanvervoerskost over de opleidingsvormen heen (Tabel 17) bedraagt 178 euro voor leerlingen uit de 2de graad en 180 euro voor leerlingen uit de 3de graad (Tabel 18). In de 2de graad zien we de hoogste mediaanvervoerskost in het ASO (200 euro; Figuur 6). In de 3de graad zien we de hoogste mediaankost voor vervoer optreden voor leerlingen uit het KSO (250 euro). Over alle opleidingsvormen/graden heen zien we de hoogste mediaankosten voor vervoer met de auto.

Bij de bevroegde ouders van leerlingen uit het ASO zien we in de 2de en 3de graad dat het gebruik van de fiets en/of te voet (30,7% 2de graad; 31,2% 3de graad) en het openbaar vervoer (18% 2de graad; 25,7% 3de graad) het hoogst is. Ook zien we dat een hoog aandeel van de ASO-leerlingen een combinatie van vervoersmiddelen gebruikt, dit is voornamelijk de combinatie van auto en openbaar vervoer.

Bij de bevroegde ouders van leerlingen uit het BSO zien we in de 2de en 3de graad dat het gebruik van de fiets en/of te voet (29,8% 2de graad; 13,6% 3de graad), het openbaar vervoer (26,7% 2de graad; 32,7% 3de graad) en een combinatie van vervoersmiddelen (37,3% 2de graad; 48,7% 3de graad) het hoogst is. Binnen deze combinatie van vervoersmiddelen valt voornamelijk op dat de combinatie openbaar vervoer en te voet/ met de fiets het vaakste voor komt.

Net als bij bevroegde ouders van leerlingen uit het BSO zien we ook dat de ouders van leerlingen uit het TSO het meest gebruik maken van de fiets en/of te voet (31,8% 2de graad; 35,4% 3de graad), het

openbaar vervoer (22,6% 2de graad; 25,5% 3de graad) en een combinatie van vervoermiddelen (35,1% 2de graad; 26,1% 3de graad). Bij de combinaties zien we voornamelijk dat het openbaar vervoer wordt gecombineerd met de fiets/ te voet.

Bij de bevraagde ouders van leerlingen uit het KSO zien we dat er, ondanks de grotere mediaanafstand die ouders van leerlingen afleggen (35 km 2de graad; 25 km 3de graad), weinig gekozen wordt voor de auto (1,5% 2de graad; 3,6% 3de graad). In dit geval wordt in de 2de graad vaker gebruik gemaakt van de fiets en/of te voet (7,9%) en een combinatie van vervoersmiddelen (84,7%). In de 3de graad wordt naast de fiets en/of te voet (14,6%) en een combinatie van vervoersmiddelen (45,4%) ook veel gebruik gemaakt van het openbaar vervoer (36,5%).

Tabel 17. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan het woon-schoolvervoer voor een schooljaar in de 2de graad voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen			Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
ASO	100,0	100,49	71	200,00	0,00	0,00	314,16	3141,60
Te voet en/of fiets	30,7	30,86	30	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Auto	18,0	18,08	8	628,32	251,33	439,82	1884,96	3141,60
Openbaar vervoer	10,5	10,52	9	190,00	53,00	120,00	200,00	209,00
Schoolbus	4,5	4,56	1	205,00	205,00	205,00	205,00	205,00
Combinaties	36,3	36,48	23	205,00	0,00	140,00	251,33	1256,64
BSO	100,0	30,92	50	77,00	0,00	0,00	220,00	1884,96
Te voet en/of fiets	29,8	9,22	10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Auto	4,8	1,48	4	628,32	376,99	628,33	1256,64	1884,96
Openbaar vervoer	26,7	8,25	14	209,00	50,00	54,00	261,00	300,00
Schoolbus	1,4	0,43	1	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00
Combinaties	37,3	11,54	21	187,00	0,00	87,00	259,00	1351,05
KSO	100,0	6,38	18	194,99	0,00	194,99	210,00	676,99
Te voet en/of fiets	7,9	0,51	3	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Auto	1,5	0,09	1	628,32	628,32	628,32	628,32	628,32
Openbaar vervoer	5,9	0,38	3	199,00	150,00	150,00	209,00	209,00
Schoolbus	0,0	0,00	0
Combinaties	84,7	5,41	11	194,99	0,00	194,99	220,00	676,99
TSO	100,0	56,58	86	145,00	0,00	0,00	227,80	3141,60
Te voet en/of fiets	31,8	18,01	21	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Auto	8,5	4,82	8	628,32	314,16	628,32	1130,98	3141,60
Openbaar vervoer	22,6	12,76	23	209,00	100,00	145,00	220,00	440,00
Schoolbus	2,1	1,16	2	450,00	200,00	200,00	450,00	450,00
Combinaties	35,1	19,83	32	186,00	0,00	100,00	267,83	1622,30
Totaal 2de graad	100,0	194,37	225	178,00	0,00	0,00	251,33	3141,60
Te voet en/of fiets	30,1	58,59	64	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Auto	12,6	24,47	21	1130,98	251,33	628,32	1884,96	3141,60
Openbaar vervoer	16,4	31,90	49	200,00	50,00	106,00	209,00	440,00
Schoolbus	3,2	6,14	4	205,00	200,00	200,0	205,00	450,00
Combinaties	37,7	73,27	87	204,00	0,00	100,0	259,00	1622,30

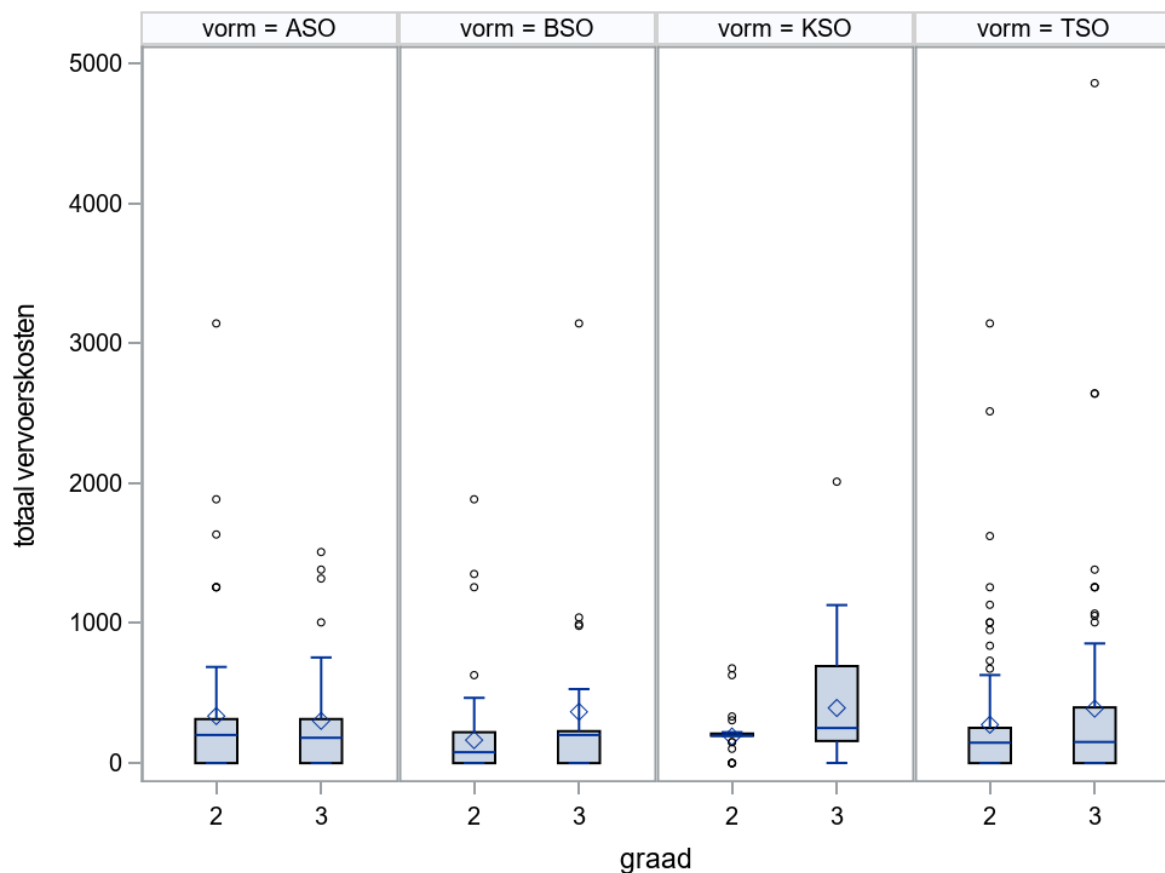
Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

Tabel 18. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan het woon-schoolvervoer voor een schooljaar in de 3de graad voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
ASO	100,0	66,79	36	180,00	0,00	0,00	314,16	1507,97
Te voet en/of fiets	31,2	20,83	15	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Auto	25,7	17,17	7	628,32	314,16	314,16	1382,30	1507,97
Openbaar vervoer	16,6	11,10	5	200,00	132,00	180,00	200,00	250,00
Schoolbus	10,4	6,95	1	180,00	180,00	180,00	180,00	180,00
Combinaties	16,1	10,74	8	125,66	60,00	100,00	210,00	1318,48
BSO	100,0	29,05	37	200,00	0,00	0,00	227,80	3141,60
Te voet en/of fiets	13,6	3,95	7	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Auto	5,0	1,46	1	3141,60	3141,60	3141,60	3141,60	3141,60
Openbaar vervoer	32,7	9,49	13	225,00	55,00	130,00	225,00	250,00
Schoolbus	0,0	0,00	0
Combinaties	48,7	14,14	16	204,00	0,00	150,00	466,49	1040,32
KSO	100,0	10,04	29	250,00	0,00	158,00	692,27	2010,62
Te voet en/of fiets	14,6	1,47	5	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Auto	3,6	0,36	2	264,18	264,18	264,18	2010,62	2010,62
Openbaar vervoer	36,5	3,66	8	246,00	90,00	200,00	300,00	704,00
Schoolbus	0,0	0,00	0
Combinaties	45,4	4,56	14	386,00	124,00	204,00	706,99	1128,32
TSO	100,0	63,74	65	150,00	0,00	0,00	397,50	4858,57
Te voet en/of fiets	35,4	22,57	21	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Auto	14,1	8,96	7	1256,64	753,98	1068,14	1256,64	1382,30
Openbaar vervoer	25,5	16,26	18	172,00	0,00	120,00	231,00	351,00
Schoolbus	1,8	1,16	1	300,00	300,00	300,00	300,00	300,00
Combinaties	23,2	14,79	18	349,00	0,00	121,50	853,98	4858,57
Totaal 3de graad	100,0	169,62	167	180,00	0,00	0,00	386,00	4858,57
Te voet en/of fiets	28,8	48,82	48	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Auto	16,5	27,95	17	1256,64	264,18	314,16	1382,30	3141,60
Openbaar vervoer	23,9	40,52	44	200,00	0,00	132,00	246,00	704,00
Schoolbus	4,8	8,11	2	180,00	180,00	180,00	180,00	300,00
Combinaties	26,1	44,22	56	204,00	0,00	125,66	400,00	4858,57

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

Figuur 6. Verdeling uitgaven vervoer voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

Om het vervoer naar de school mogelijk te maken, kunnen ouders aankopen doen voor vervoersmaterialen. Dit omvat de aankoop van (motor)fiets en –toebehoren, onderhouds- en reparatiekosten, veiligheidskledij (bv. fluohesjes, fietshelm,...) en eventueel andere kosten. De kost voor de aankoop rekenen we af op 4 jaar gebruik voor (motor)fiets en fietsslot, en op 3 jaar voor een fietshelm, aan een veronderstelling van 50% privégebruik. Onderhoud en andere kosten (vnl. aankoop van fietslichtjes) rekenen we aan de volledig opgegeven prijs aan. In Tabel 19 geven we een overzicht weer van de totale kost voor vervoersmaterialen naar opleidingsvorm en graad. In Bijlage 6 wordt een overzicht weergegeven van de gebruikspercentages en uitgaven opgesplitst naar de verschillende kostenitems.

In de 2de graad van het secundair onderwijs zien we 13,7% van de bevroegde ouders extra kosten had voor vervoersmaterialen, met een mediaankost van 45 euro. Over de opleidingsvormen heen zien we gelijkaardige gebruikspercentages. De mediaanuitgaven verschillen daarentegen tussen de opleidingsvormen. We stellen vast dat de mediaankost voor de aankoop van vervoersmaterialen in de 2de graad varieert tussen 40 en 100 euro in de verschillende opleidingsvormen. We merken op dat in het BSO de hoogste mediaankost voor vervoersmaterialen gerapporteerd wordt, namelijk 100 euro. Een verklaring voor deze hoge kost is de hoge mediaanuitgave voor onderhoudskosten en reparaties, in vergelijking met de andere opleidingsvormen (Figuur 7; Bijlage 6). Verder zien we een grote spreiding van de kosten voor vervoersmaterialen optreden in het TSO. Hierbij zien we een minimum van 2,50 euro (aankoop fietsslot) en een maximum van 250,63 euro (aankoop van een motorfiets en een fietshelm en kosten voor onderhoud en reparaties). De bevroegde ouders van leerlingen uit het

ASO rapporteren de laagste mediaankost, namelijk 40 euro voor de aankoop van extra vervoersmaterialen.

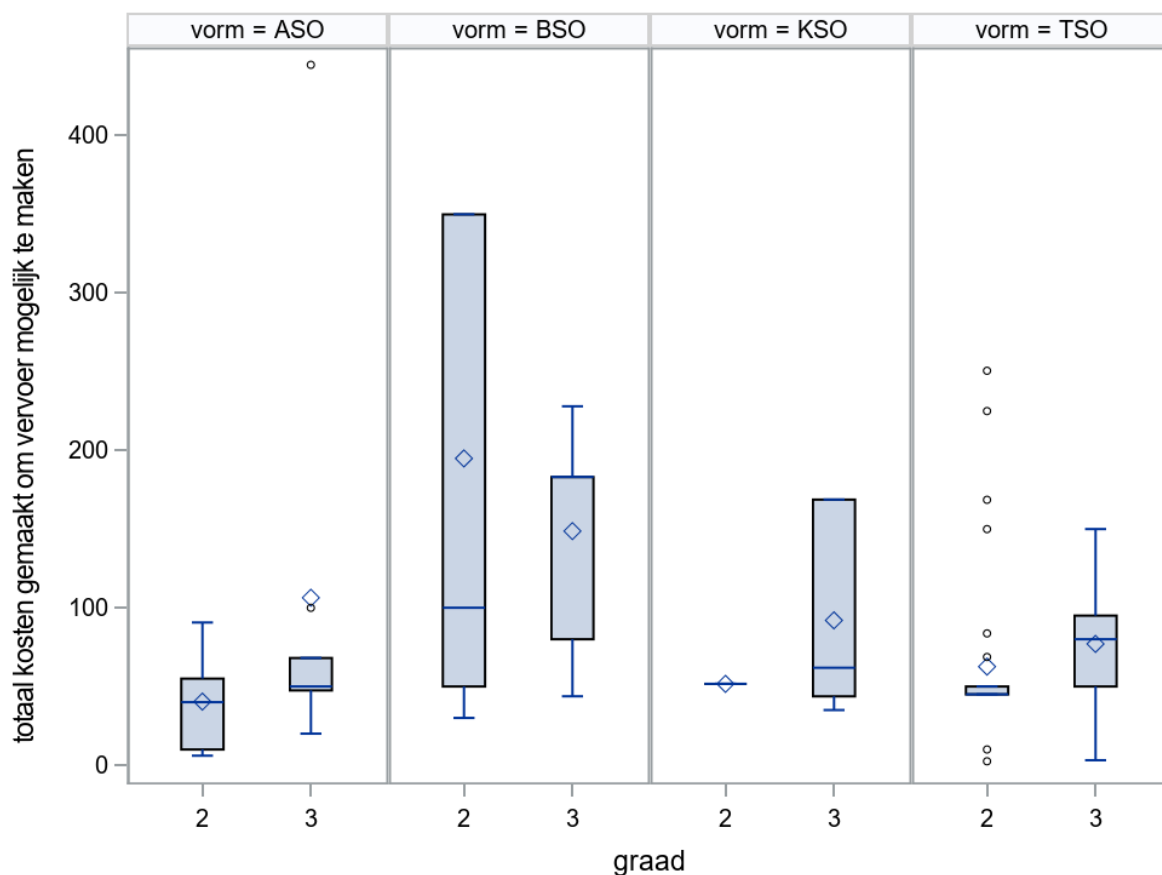
In de 3de graad van het secundair onderwijs zien we dat 15,3% van de bevroagde ouders extra aankopen had om het vervoer naar school mogelijk te maken. Hier werd een mediaanuitgave van 68,13 euro gerapporteerd. Zowel gebruik als uitgaven liggen hoger in vergelijking met de 2de graad. Verder zien we ook gelijkaardige gebruikspercentages optreden tussen de opleidingsvormen. De mediaankost voor de aankoop van extra vervoersmaterialen varieert tussen 50 en 183,13 euro over de opleidingsvormen heen. Ouders van leerlingen uit het ASO rapporteren, net zoals in de 2de graad, de laagste mediaankost voor de aankoop van extra vervoersmateriaal. Hierbij zien we dat een kwart van de leerlingen een uitgave heeft tussen de 68,13 en 445 euro. Deze hoge maximumkost is toe te schrijven aan de aankoop van een motorfiets en kosten voor onderhoud en reparaties. Tot slot zien we dat de bevroagde ouders van leerlingen uit het BSO de hoogste mediaankost hebben voor extra aankopen van vervoersmateriaal. Deze mediaankost bedraagt 183,13 euro, waarbij 50% van de bevroagde ouders een kost heeft tussen de 80 en de 183,13 euro.

Tabel 19. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan extra aankopen voor het mogelijk maken van woon-schoolvervoer voor een schooljaar voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	13,7	24,09	27	45,00	2,50	19,38	75,00	350,00
ASO	12,3	10,92	10	40,00	6,00	10,00	55,00	90,63
BSO	11,0	3,40	6	100,00	30,00	50,00	350,00	350,00
KSO	16,7	0,96	1	51,67	51,67	51,67	51,67	51,67
TSO	17,5	8,81	10	45,00	2,50	45,00	50,00	250,63
3de graad	15,3	23,09	31	68,13	3,13	47,50	150,00	445,00
ASO	14,9	9,07	8	50,00	20,00	47,50	68,13	445,00
BSO	17,9	4,32	7	183,13	43,75	80,00	183,13	228,00
KSO	14,6	1,20	5	61,87	35,00	43,74	168,75	168,75
TSO	14,7	8,50	11	80,00	3,13	50,00	95,00	150,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

Figuur 7. Verdeling uitgaven vervoersmaterialen voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

3.1.4 Kledij

De volgende kostenrubriek die we bespreken, heeft betrekking op kledij die leerlingen voor hun studies moeten aankopen. Op basis van de directiebevraging kunnen we een eerste inzicht krijgen in het beleid van scholen rond de aankoop van kledij. In ongeveer één school op tien moet een uniform of uniformschoort verplicht via de school aangekocht worden. De mediaanprijs die hiervoor aangerekend wordt, bedraagt 70 euro voor een schooluniform en 10,50 euro voor een uniformschoort. In 69,6% van

de scholen geven de directies aan dat werkkledij noodzakelijk is. In de meerderheid van deze scholen wordt dit verplicht via de school aangekocht (90,3%) met een mediaanprijs van 50 euro. In bijna alle scholen moeten leerlingen turngerief of sportkledij verplicht via de school aankopen. De mediaanprijs die scholen hiervoor aanrekenen, bedraagt 14 euro.

De uitgaven aan kledij zijn eveneens opgenomen in de ouderbevraging. In Tabel 20 geven we een overzicht van het gebruik¹² van deze kostenrubriek, en de uitgaven hieraan. In Bijlage 7 stellen we per graad en opleidingsvorm de kosten voor de verschillende kostenrubrieken uit kledij voor.

Ongeveer de helft van de ouders van leerlingen in de 2de (43,2%) en de 3de graad (51,7%) zegt in het schooljaar 2017-2018 uitgaven gehad te hebben aan kledij en/of kledij gratis in bruikleen te hebben. Er zijn duidelijke verschillen naar graad en opleidingsvorm in het percentage gebruik van kledij. In de 2de graad rapporteren ouders van leerlingen in het TSO het hoogste percentage gebruik, namelijk 68,8%. In het KSO is dit percentage meer dan vier keer lager, namelijk 15,0%. In de 3de graad zien we het hoogste percentage gebruik in het BSO, namelijk bijna 100%. In het TSO rapporteren twee ouders op drie gebruik van kledij voor de studies. In het ASO en KSO vinden we de laatste percentages gebruik terug, namelijk respectievelijk 32,9% en 41,9%.

Deze sterke verschillen in gebruik naar graad en opleidingsvorm zien we ook terug in de mediaanuitgaven aan kledij. In de 2de graad is de mediaanuitgave voor alle leerlingen 45 euro, maar de mediaanuitgaven zijn sterk gespreid naar opleidingsvorm gaande van 40 euro tot 450 euro. Specifiek naar opleidingsvorm in de 2de graad, valt op dat de mediaanuitgaven het hoogst zijn in het KSO (450 euro) en BSO (150 euro). De hoge mediaanuitgave in het KSO hangt samen met uitgaven van 100 euro en 450 euro van twee leerlingen aan sportkledij (Bijlage 7). De hoge mediaanuitgave in het BSO kan verklaard worden door hogere uitgaven aan beschermings- en werkkledij in vergelijking met de andere opleidingsvormen (Bijlage 7). In het TSO vinden we de laagste mediaan terug, namelijk 40 euro.

In de 3de graad is de mediaanuitgave over alle opleidingsvormen heen 50 euro voor een schooljaar, waarbij drie vierde van de leerlingen een uitgave lager dan 130 euro heeft. Als we verder kijken naar de mediaanuitgaven per opleidingsvorm, valt op dat deze in het BSO 120 euro bedraagt. Dit is (meer dan) dubbel zoveel als in TSO en ASO. Ook hier kan deze hoge mediaanuitgave in het BSO grotendeels verklaard worden door hogere uitgaven aan beschermings- en werkkledij dan in de andere opleidingsvormen (Bijlage 7). In het KSO is de mediaanuitgave aan kledij voor een schooljaar 80 euro.

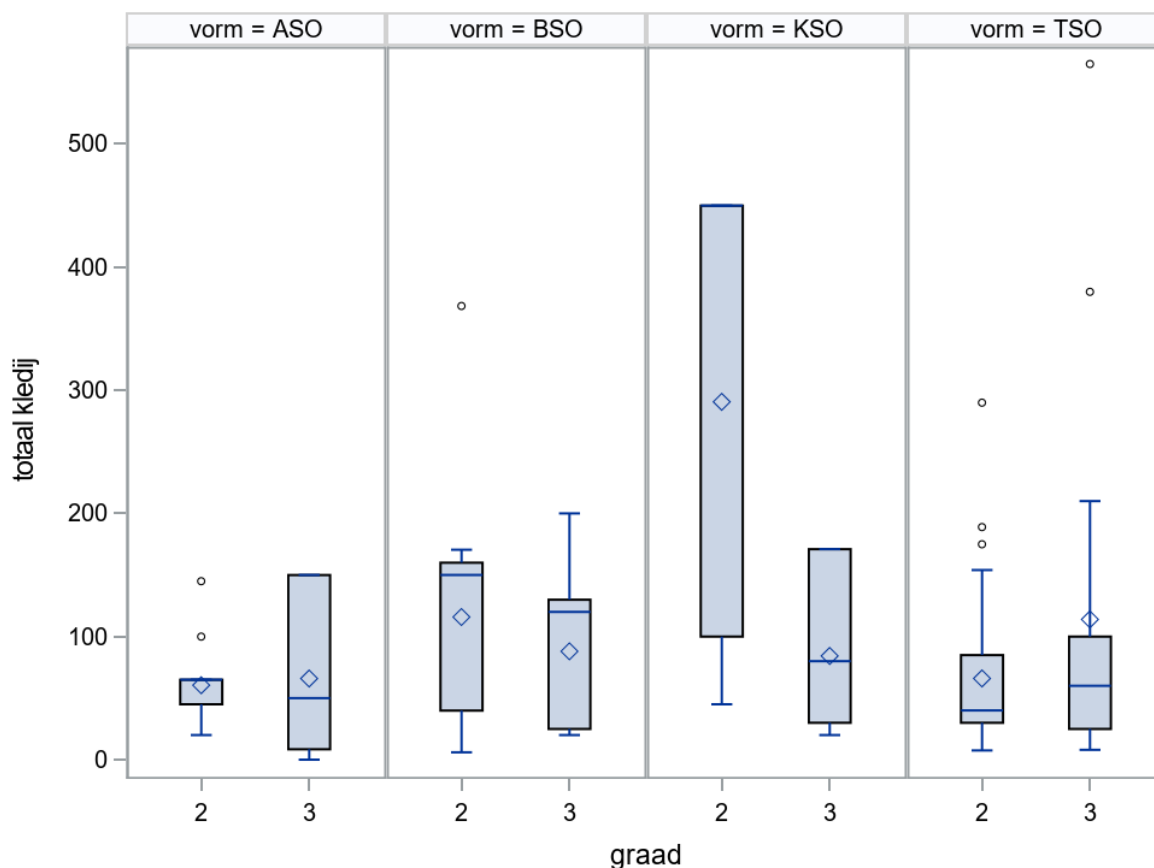
¹² Voor kledij beschouwen we “gebruik” als ofwel de aankoop van minstens één item in het schooljaar 2017-2018 ofwel als de gratis bruikleen van minstens één item.

Tabel 20. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan kledij voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	43,2	29,47	43	45,00	6,00	37,44	100,00	450,00
ASO	20,0	5,15	5	65,00	20,00	45,00	65,00	145,00
BSO	38,3	3,89	12	150,00	6,00	39,86	160,00	368,50
KSO	15,0	0,49	3	450,00	45,00	100,00	450,00	450,00
TSO	68,8	19,94	23	40,00	7,50	30,00	85,00	290,00
3de graad	51,7	28,14	29	50,00	0,00	20,00	130,00	565,00
ASO	32,9	8,94	5	50,00	0,00	8,50	150,00	150,00
BSO	96,9	6,37	6	120,00	20,00	25,00	130,00	200,00
KSO	41,9	1,71	4	80,00	20,00	30,00	171,00	171,00
TSO	66,6	11,12	14	60,00	8,00	25,00	100,00	565,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

Figuur 8. Verdeling uitgaven aan kledij voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

3.1.5 Duurzame schooluitrusting

Onder duurzame schooluitrusting verstaan we schoolartikelen die meestal meerdere leerjaren gebruikt kunnen worden, en eventueel met anderen (broer, zus, ouder, ...) gedeeld kunnen worden. Voorbeelden zijn een boekentas, een pennenzak, rekenmachine, of USB-stick. Vakspecifiek materiaal, zoals werkmateriaal, rekenen we ook onder deze rubriek. In Tabel 21 geven we een overzicht van het

gebruik¹³ van deze kostenrubriek, en de uitgaven hieraan. In Bijlage 8 stellen we per graad en opleidingsvorm de kosten voor de verschillende kostenrubrieken uit duurzame schooluitrusting voor.

Alle ouders hebben gebruik van duurzame schooluitrusting gerapporteerd, zowel in de 2de als de 3de graad. In de 2de graad is de mediaanuitgave aan duurzame schooluitrusting 111 euro en heeft de helft van de ouders uitgaven tussen 18 en 192 euro voor een schooljaar. In de 3de graad is de mediaanuitgave 75 euro, dit is 36 euro lager dan in de 2de graad. Ook zien we hier dat de kosten minder gespreid zijn dan in de 2de graad: drie vierde van de ouders heeft uitgaven tussen 5 en 75 euro. Zowel in de 2de als de 3de graad vallen de verschillen naar opleidingsvorm op.

In de 2de graad vinden we de hoogste mediaanuitgave terug in het TSO, namelijk 205 euro voor een schooljaar. Dit is bijna dubbel zo hoog als de mediaan in het ASO (111 euro) en meer dan drie keer zo hoog als in het BSO (63 euro). Voor leerlingen in het TSO zijn een boekentas en rekenmachine de belangrijkste uitgavenposten binnen duurzame schooluitrusting (Bijlage 8). In het KSO is de mediaan opvallend laag, namelijk slechts 5 euro. Merk op dat we voor een beperkt aantal leerlingen in het KSO informatie over de uitgaven aan duurzame schooluitrusting hebben. Deze schatting is dus minder betrouwbaar. Er is één ouder van een leerling in het KSO die voor 1250 euro aan uitgaven voor duurzame schooluitrusting rapporteert, waarvan 1080 euro voor vakspecifiek duurzaam materiaal (Bijlage 8).

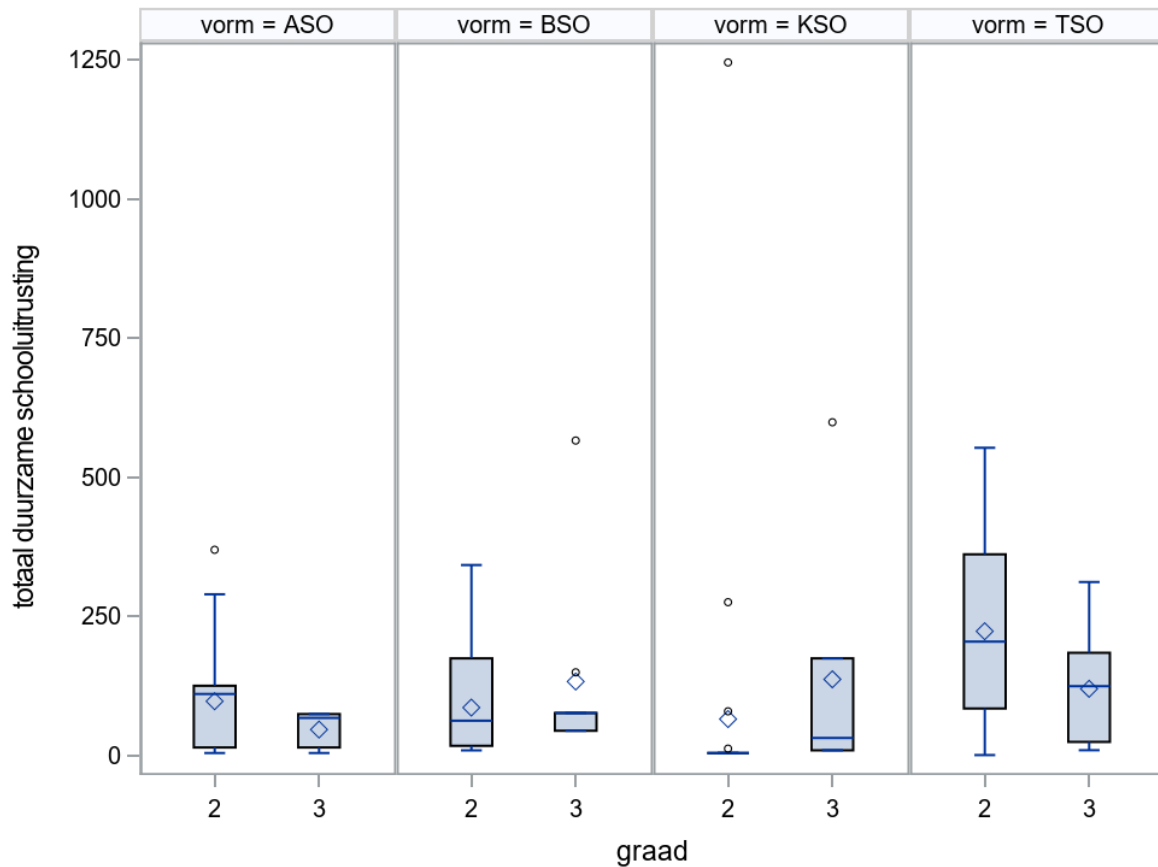
In de 3de graad vinden we eveneens de hoogste mediaanuitgave terug in het TSO, namelijk 125 euro voor een schooljaar. Deze mediaan is 80 euro lager dan mediaanuitgave in het TSO in de 2de graad. De mediaan in het ASO en KSO zijn zeer gelijkend, namelijk respectievelijk 68 euro en 77 euro voor een schooljaar. In de 3de graad vinden we, net als in de 2de graad, de laagste mediaan terug in het KSO, namelijk 32 euro voor een schooljaar.

Tabel 21. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan duurzame schooluitrusting voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen			Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	100,0	49,32	63	111,00	1,29	18,00	192,00	1245,00
ASO	100,0	21,55	18	111,00	5,00	15,00	126,00	370,00
BSO	100,0	7,07	14	63,00	9,75	18,00	175,00	342,50
KSO	100,0	3,26	6	5,00	5,00	5,00	5,00	1245,00
TSO	100,0	17,43	25	205,00	1,29	85,00	361,86	553,00
3de graad	100,0	41,04	36	75,00	5,00	15,00	75,00	599,00
ASO	100,0	25,18	13	68,00	5,00	15,00	75,00	75,00
BSO	100,0	4,60	6	77,00	45,00	45,00	77,00	566,20
KSO	100,0	2,85	7	32,00	10,00	10,00	175,00	599,00
TSO	100,0	8,41	10	125,00	10,00	25,00	185,00	312,00

¹³ Voor duurzame schooluitrusting beschouwen we “gebruik” als ofwel de aankoop van minstens één item in het schooljaar 2017-2018 ofwel als de gratis bruikleen van minstens één item.

Figuur 9. Verdeling uitgaven aan duurzame schooluitrusting voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

3.1.6 Niet-duurzame schooluitrusting

Niet-duurzame schooluitrusting zijn schoolartikelen die meestal gedurende slechts één jaar (of minder) gebruikt kunnen worden op school en noodzakelijk zijn voor het volgen van de lessen. Dit omvat de volgende benodigdheden:

- Schrijfgerief en schrijfpapier
- Printkosten thuis
- Schoolagenda, toets- of huiswerkbladen
- Mappen
- Kaftpapier
- Grondstoffen nodig voor in de les (bv. hout, stof, kookingrediënten)
- ...

In Tabel 22 geven we een overzicht van het gebruik van deze kostenrubriek, en de uitgaven hieraan. In Bijlage 9 stellen we per graad en opleidingsvorm de kosten voor de verschillende kostenrubrieken uit niet-duurzame schooluitrusting voor.

Het gebruik van niet-duurzaam materiaal is 99,6% in de 2de graad en 100% in de 3de graad (Tabel 22). De mediaanuitgave is in de 2de graad 100 euro, dit is 50 euro lager dan de mediaan in de 3de graad. De kosten voor niet-duurzaam materiaal zijn tamelijk gespreid in beide graden. In de 2de graad heeft de helft van de ouders uitgaven tussen 45 euro en 190 euro, in de 3de graad is dit tussen 95 euro en 295

euro. Ook zien we in de 2de en 3de graad duidelijke verschillen naar opleidingsvorm in de uitgaven aan niet-duurzaam materiaal.

In de 2de graad is de mediaanuitgave het hoogst in het TSO: ouders van leerlingen in deze opleidingsvorm rapporteren een mediaanuitgave van 170 euro aan niet-duurzame schooluitrusting voor één schooljaar. Deze mediaan in het TSO is meer dan dubbel zo hoog als de mediaanuitgave in BSO (72 euro), KSO (65 euro) en ASO (50 euro). In het BSO valt een sterke spreiding van de uitgaven op: de helft van de ouders van een leerling in het BSO geeft tussen 30 en 405 euro uit aan niet-duurzaam materiaal (Figuur 10). Deze spreiding zien we ook in sterke mate terug wanneer we naar de uitgaven van grondstoffen kijken bij leerlingen in het BSO: de uitgaven voor deze kostencategorie situeren zich tussen 5 en 500 euro (Bijlage 9).

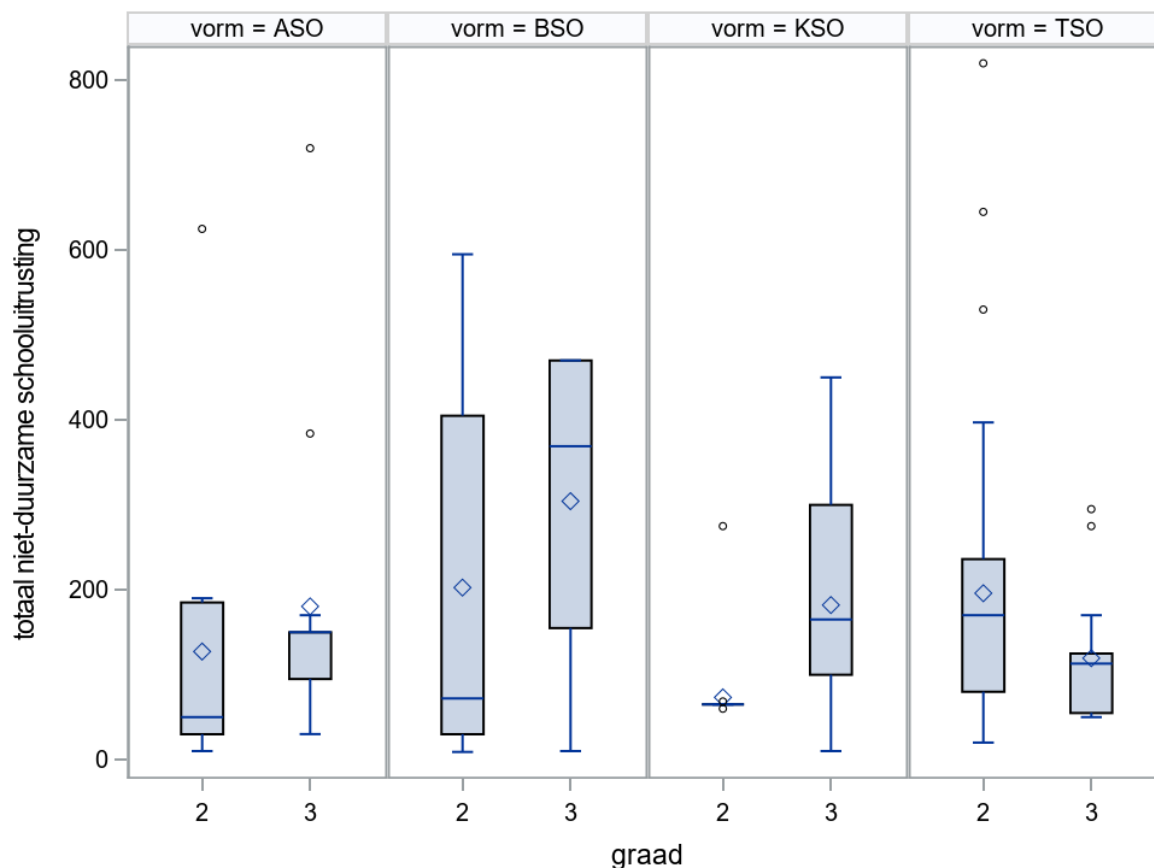
Ook in de 3de graad zien we dat de mediaanuitgave aan niet-duurzame schooluitrusting het laagste is in het TSO (113 euro; Figuur 10). In de 2de graad vonden we daarentegen de hoogste uitgaven terug in het TSO (170 euro). De hoogste mediaankost in de 3de graad vinden we terug voor leerlingen in het BSO, namelijk 369 euro voor een schooljaar. Net als in de 2de graad, zijn de kosten in het BSO sterk gespreid. De helft van de ouders van een leerling in de 3de graad het BSO heeft uitgaven tussen 155 en 470 euro. In het ASO bedraagt de mediaanuitgave 150 euro en in het KSO bedraagt deze 165 euro.

Tabel 22. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan niet-duurzame schooluitrusting voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	99,6	57,27	70	100,00	9,00	45,00	190,00	820,00
ASO	100,0	23,28	21	50,00	10,00	30,00	185,00	625,00
BSO	100,0	6,81	15	72,00	9,00	30,00	405,00	595,00
KSO	100,0	3,16	5	65,00	60,00	65,00	65,00	275,00
TSO	99,1	24,02	29	170,00	20,00	80,00	236,21	820,00
3de graad	100,0	43,91	40	150,00	10,00	95,00	295,00	720,00
ASO	100,0	25,78	13	150,00	30,00	95,00	150,00	720,00
BSO	100,0	6,58	7	369,00	10,00	155,00	470,00	470,00
KSO	100,0	2,54	7	165,00	10,00	99,96	300,00	450,00
TSO	100,0	9,01	13	113,00	50,00	55,00	125,00	295,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

Figuur 10. Verdeling uitgaven aan niet-duurzame schooluitrusting voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

3.1.7 ICT

We maken een onderscheid tussen de kosten die door de school werden aangerekend voor gebruik van PC, laptop, tablet of internetverbinding en de kosten verbonden aan de aankoop van deze artikelen thuis voor schooldoeleinden. Analoog aan de werkwijze in het rapport “Studiekosten in de eerste graad van het secundair onderwijs” (De Norre e.a., 2019) wijzen we hier zelf een forfaitair bedrag aan toe.

Voor de toewijzing van een forfaitaire kost voor laptops, tablets, internetaansluiting en printers hanteren we een berekening op basis van een redelijke kostprijs voor een nieuw artikel, en van een redelijke afschrijftermijn. Dit bedrag wordt enkel toegepast bij de ouders die aangeven dat hun zoon of dochter er gebruik van maakt voor de studies. We gaan hier uit van een gedeeld gebruik in het geval van een laptop en tablet (privégebruik en schoolgebruik elk 50%). Indien de ouder aangeeft dat hij/zij het artikel enkel in huis gehaald heeft omdat het noodzakelijk was voor de studies, rekenen we de kost voor 100% aan (in tegenstelling tot het gedeeld privégebruik in andere gevallen).

In het geval van de kosten voor internetverbinding en een printer, delen we het gebruik door het aantal inwonende gezinsleden. We gaan er dus wel van uit dat een laptop of tablet enkel door de leerling in kwestie wordt gebruikt.

- PC/laptop
 - o 750 euro nieuwe aankoop, gaat gemiddeld 4 jaar mee => 187,5 per jaar, maar gedeeld gebruik 50 % => 93,75 euro per jaar
- Internetverbinding: 30 euro per maand, omgerekend 300 euro per schooljaar
 - o Gedeeld gebruik 50%
 - o Gedeeld door het aantal inwonende gezinsleden. Bijvoorbeeld, in geval van een gezin met 2 volwassenen en 2 kinderen komt de kost neer op 2,5 euro per maand of 37,5 euro per schooljaar.
- Tablet: 3 euro per maand, omgerekend 30 euro per schooljaar
 - o 300 euro nieuwe aankoop, gaat gemiddeld 3 jaar mee. Gedeeld gebruik 50% => 50 euro per schooljaar
- Printer: nieuwe aankoop
 - o 70 euro nieuwe aankoop, gaat gemiddeld 5 jaar mee, => 14 euro per jaar. Gedeeld door aantal inwonende gezinsleden.

In Tabel 23 geven we per graad en opleidingsvorm de totale kost voor ICT-materialen weer. In Bijlage 10 stellen we per graad en opleidingsvorm de kosten voor de verschillende ICT-materialen voor.

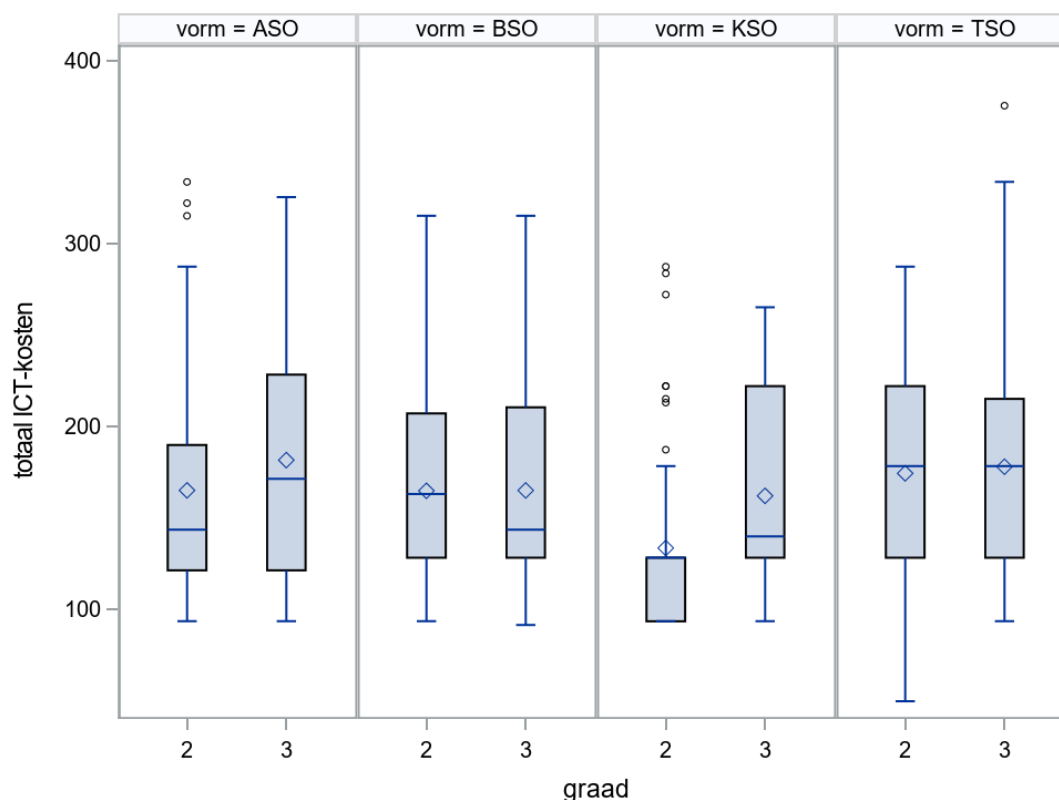
In de 2de graad van de bovenbouw van het secundair onderwijs zien we dat bijna alle bevroagde ouders ICT-materialen gebruiken (Tabel 23). De mediaankost voor de 2de graad bedraagt 143,75 euro, waarbij de helft van de leerlingen een uitgave heeft tussen de 128,50 en 213,25 euro per jaar voor ICT-materialen. Inzake de mediaanuitgave zijn er enkele verschillen tussen de opleidingsvormen. In het TSO wordt de hoogste mediaankost voor ICT-materialen gerapporteerd, namelijk 178,50 euro (Figuur 11). Een verklaring voor deze hoge mediaankost kan gevonden worden in het hoge percentage gebruik van een tablet (50,6%) en de bijhorende mediaankost van 50 euro (Bijlage 10). Hierbij zien we dat het percentage gebruik voor een tablet in TSO hoger ligt dan in de andere opleidingsvormen in de 2de graad (Bijlage 10). Ook bij de bevroagde ouders van leerlingen uit het BSO wordt een hoge mediaankost gerapporteerd, namelijk 163,25 euro. Bij de bevroagde ouders van leerlingen uit het ASO bedraagt de mediaanuitgave 143,75 euro (Tabel 23). Hierbij zien we dat een kwart van de leerlingen een bedrag uitgeeft dat hoger is dan 190,08 euro. Tot slot zien we de laagste kost voor ICT-materialen optreden bij de bevroagde ouders van leerlingen uit het KSO, namelijk 128,50 euro (Tabel 23). In vergelijking met de bevroagde ouders van leerlingen uit de andere opleidingsvormen stellen we hier een opvallend laag gebruik vast voor een tablet, namelijk 8,8% (Bijlage 10).

In de 3de graad van de bovenbouw van het secundair onderwijs zien we dat alle leerlingen gebruik maken van ICT-materialen. Zij betalen hier een mediaanuitgave van 163,25 euro. Dit is bijna 20 euro meer in vergelijking met de 2de graad. Naar mediaanuitgaven zien we enkele verschillen. We zien de hoogste mediaankost voor ICT-artikelen bij de bevroegde ouders van leerlingen uit het TSO, namelijk 178,50 euro. We zien een hoog gebruik voor een printer (98,5%) en een tablet (30,3%) bij leerlingen uit deze opleidingsvorm (Bijlage 10). Ook in het ASO zien we een hoge mediaankost van 171,55 euro. In vergelijking met de andere opleidingsvormen rapporteren ouders van leerlingen in deze opleidingsvorm het hoogste gebruik van een tablet (48,8%), samen met een hoog gebruik van een printer (Bijlage 10). In de 3de graad BSO en KSO wordt een gelijkaardige mediaankost gerapporteerd, namelijk 143,75 euro in het BSO en 140,08 euro in het KSO.

Tabel 23. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan ICT-artikelen voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik %	Aantallen			Uitgaven				
		Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	
2de graad	99,9	236,66	268	143,75	50,00	128,50	213,25	333,83	
ASO	100,0	114,28	80	143,75	93,75	121,55	190,08	333,83	
BSO	99,6	36,29	62	163,25	93,75	128,50	207,36	315,30	
KSO	100,0	9,53	21	128,50	93,75	93,75	128,50	287,50	
TSO	100,0	76,56	105	178,50	50,00	128,50	222,25	287,50	
3de graad	100,0	213,01	199	163,25	91,67	128,50	221,55	375,50	
ASO	100,0	84,01	44	171,55	93,75	121,55	228,50	325,50	
BSO	100,0	42,14	48	143,75	91,67	128,50	210,67	315,30	
KSO	100,0	11,17	33	140,08	93,75	128,50	222,25	265,30	
TSO	100,0	75,69	74	178,50	93,75	128,50	215,30	375,50	

Figuur 11. Verdeling uitgaven ICT voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

Vanuit de directiebevraging hebben we extra informatie over ICT-gebruik en -kosten. 50,9% van de directeurs geeft aan dat een PC, laptop of tablet als individueel werkmiddel gebruikt wordt (niet te verwarren met het gebruik van computers in een PC-lokaal). 87,8% van de scholen die een PC, laptop of tablet als individueel werkmiddel gebruiken, rekent geen ICT-kosten aan. 16,8% van de scholen rekenen kosten aan voor het gebruik van PC, laptop of tablet via de school. De mediaanuitgave voor scholen die kosten aanrekenen onder de vorm van de aankoop van ICT-materialen bedraagt 325 euro. In 7,2% van de scholen worden kosten aangerekend onder de vorm van huur met mediaanuitgave van 53,9 euro.

3.1.8 Reftergeld

Het verblijf op school tijdens de middag is niet altijd kosteloos voor leerlingen. Ongeveer 23,6% van de directeurs die de directiebevraging invulden, zegt dat er aan de ouders reftergeld aangerekend wordt. Hierbij rapporteren de bevroegde directeurs een mediaankostprijs van 0,29 euro per middagverblijf. Dit zou 42,92 euro op jaarbasis betekenen (4 dagen per week voor 37 weken).

Algemeen stellen we vast het aantal respondenten dat zegt gebruik te maken van reftergeld, laag is (n = 32). Hierbij dient rekening gehouden te worden bij de interpretatie van de gebruikspercentages en de uitgaven. Gegeven dit lage aantal bespreken we hier reftergeld enkel naar graad, en niet naar opleidingsvorm. Deze laatste opdeling is terug te vinden in Bijlage 11.

Voor reftergeld op school zien we bij bevroegde ouders in de 2de graad een gebruik optreden van 9,4% (Tabel 24). Hierbij bedraagt de mediaanuitgave voor reftergeld 85 euro op jaarbasis. We zien dat de helft van de bevroegde ouders uit de 2de graad een bedrag tussen de 63,75 en 85 euro uitgeeft voor

reftergeld. In de 3de graad van de bovenbouw van het secundair onderwijs zien we een gebruik van 14% en een mediaanuitgave van 127,50 euro voor reftergeld op jaarbasis. Zowel gebruik als de mediaanuitgave zijn hoger in de 3de graad dan in de 2de graad. In de 3de graad zien we dat 50% van de leerlingen een kost had tussen de 100 en 182,33 euro voor reftergeld per jaar.

Tabel 24. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan reftergeld voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen			Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	9,4	16,24	19	85,00	21,25	63,75	85,00	425,00
3de graad	14,0	19,04	13	127,50	1,28	100,00	182,33	595,00

3.1.9 Schoolactiviteiten

Onder de noemer van schoolactiviteiten bespreken we achtereenvolgens het gebruik en uitgaven voor sportactiviteiten tijdens de schooluren en uitstappen. Voor de uitstappen maken we een onderscheid tussen ééndaagse schoolactiviteiten en meerdaagse uitstappen. Voorbeelden van ééndaagse schoolactiviteiten zijn culturele uitstappen (museum, theater, ...), allerlei studie-uitstappen zoals een stadsbezoek, bezinningsdagen, vakbeurzen, alsook sportlessen naast de gewone turnles (zwemmen, schaatsen, ...) of een sportdag. Voor meerdaagse uitstappen nemen we alleen de schoolreizen in rekening die geheel of gedeeltelijk tijdens de schooluren plaatsvinden. In Tabel 25 geven we een overzicht van de opgegeven kosten die ouders opgaven, gegroepeerd naar graad en opleidingsvorm. In Bijlage 12 stellen we het gebruik en de uitgaven voor per kostenrubrieken naar graad en opleidingsvorm voor de kostenpost schoolactiviteiten.

In de 2de graad rapporteren ongeveer drie ouders op vier dat hun kind aan minstens één schoolactiviteit deelgenomen heeft. Er zijn hier verschillen in gebruik naar opleidingsvorm: in het BSO wordt ongeveer 50% gebruik gerapporteerd, terwijl dit percentage in het ASO en KSO rond 90% ligt. De mediaanuitgave over de verschillende opleidingsvormen van de 2de graad heen is 140 euro voor een schooljaar. Eén vierde van de ouders rapporteert uitgaven hoger dan 208,20 euro. Wanneer we opsplitsen naar opleidingsvorm, vinden we de hoogste mediaanuitgave terug in het ASO met 187 euro (Figuur 12). In deze opleidingsvorm rapporteren ouders vaker dat hun kind aan een meerdaagse uitstap deelnam met een mediaanuitgave van 111 euro (Bijlage 12). In het KSO vinden we de tweede hoogste mediaan terug van 140 euro. In het BSO is de mediaan 90 euro waarbij de helft van de ouders uitgaven rapporteert tussen 25,60 en 165 euro. In het TSO is de mediaanuitgave het laagst met 51 euro voor een schooljaar.

In de 3de graad rapporteren bijna alle ouders dat hun kind aan minstens één activiteit deelgenomen heeft. De mediaanuitgave is ongeveer even hoog als in de 2de graad, namelijk 140,65 euro voor een schooljaar. Opgesplitst naar opleidingsvorm, vinden we de hoogste mediaan terug in het BSO (530 euro), maar dit is slechts gebaseerd op een ongewogen aantal van 6 leerlingen. De mediaanuitgave aan meerdaagse schooluitstappen is 500 euro voor leerlingen in het BSO in de 3de graad, dit is opvallend hoog in vergelijking met de andere opleidingsvormen (Bijlage 12). In het KSO is de mediaan het laagst met 122 euro. De mediaan in het ASO is 135,60 euro, dit is ongeveer 55 euro lager dan in het TSO.

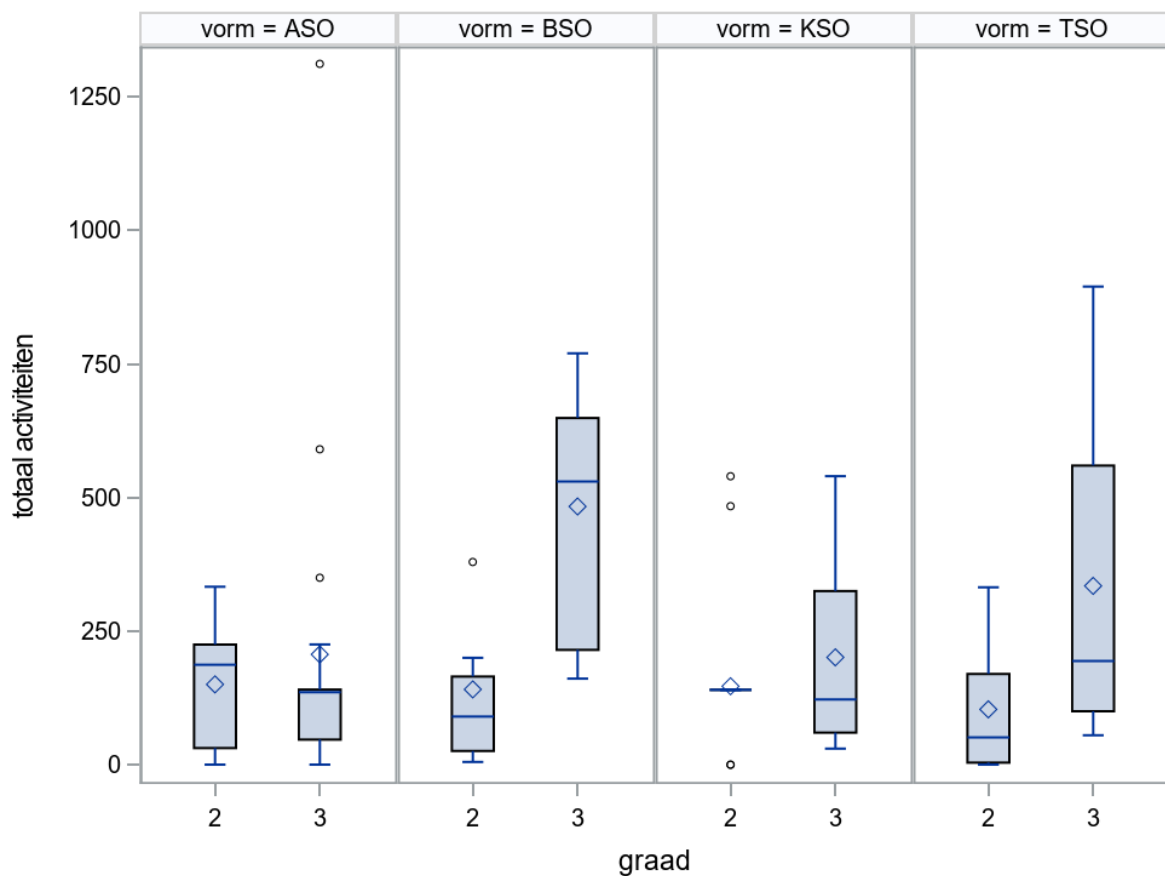
We stellen bovendien vast dat er over de graden heen een sociale gradiënt bestaat in de deelname aan meerdaagse schoolactiviteiten. Leerlingen met een moeder die hooggeschoold is, hebben een gebruik van 41,8%. Leerlingen met een moeder die middengeschoold of laaggeschoold is, rapporteren een gebruik van respectievelijk 38,9% en 5,5%. Wanneer we deze onderverdeling enkel maken naar het ASO zien we dat deze sociale gradiënt blijft bestaan (Bijlage 20).

Tabel 25. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan schoolactiviteiten voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen			Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	77,5	44,05	55	140,00	0,00	30,00	208,20	540,00
ASO	88,4	23,31	19	187,00	0,00	31,00	225,00	333,00
BSO	49,8	4,66	11	90,00	5,00	25,60	165,00	379,50
KSO	91,3	2,98	5	140,00	0,00	140,00	140,00	540,00
TSO	73,3	13,10	20	51,00	0,00	4,00	170,00	332,00
3de graad	97,1	46,41	41	140,65	0,00	100,00	530,00	1312,00
ASO	96,2	24,22	12	135,60	0,00	47,00	140,65	1312,00
BSO	100,0	6,37	6	530,00	161,00	215,00	649,00	770,00
KSO	100,0	4,07	10	122,00	30,00	60,00	325,00	540,01
TSO	96,6	11,75	13	194,00	55,00	100,00	560,00	895,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

Figuur 12. Verdeling uitgaven aan schoolactiviteiten voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

3.1.10 Steunactiviteiten

Steunactiviteiten zijn activiteiten die door de school (of oudercomité of leerlingenraad) georganiseerd worden en waaraan deelname en/of bijdrage niet verplicht is. Enkele voorbeelden zijn steunacties voor het goede doel, tombola's of eetfestijnen. Ongeveer de helft van de directieleden (56,8%) zegt dat er financiële steunacties voor de school georganiseerd worden. In Tabel 26 geven we een overzicht van de opgegeven kosten die ouders opgaven, gegroepeerd naar graad en opleidingsvorm.

We zien in de 2de graad een gebruik van 68,4% optreden en een mediaanuitgave van 40 euro voor steunactiviteiten. Het hoogste gebruikpercentage zien we bij bevraagde ouders uit het KSO, namelijk 87,7% (Tabel 26). Daarnaast zien we ook bij leerlingen uit deze opleidingsvorm het hoogste mediaanbedrag voor steunactiviteiten optreden (66 euro; Tabel 26). Bij de bevraagde ouders uit het BSO zien we het laagste gebruikpercentage, namelijk 58,4%. Bij deze groep van bevraagde ouders zien we een mediaankost van 7 euro voor steunactiviteiten (Tabel 26). In het TSO zien we ook een laag gebruikpercentage van 59% en een mediaanuitgave van 35 euro voor steunactiviteiten, Tot slot bedraagt het gebruik in het ASO 75,8%, en er werd een mediaanuitgave gerapporteerd van 40 euro.

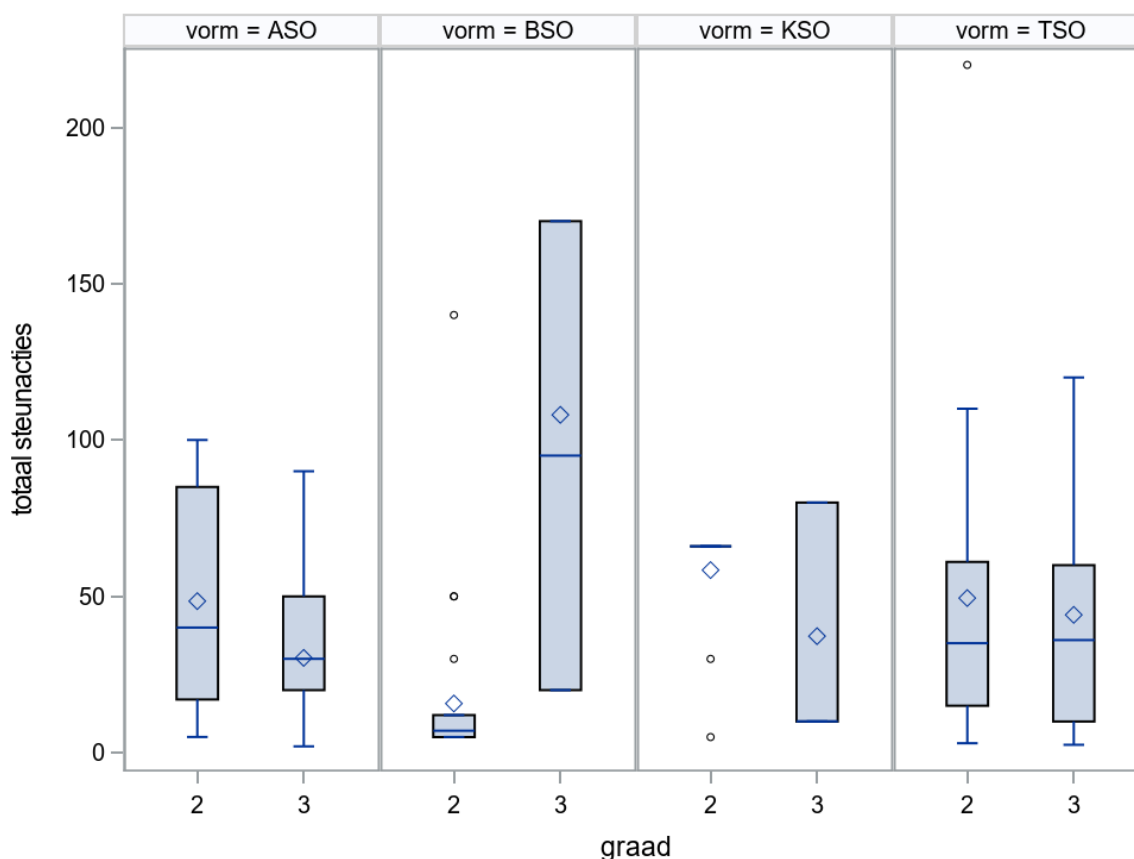
In de 3de graad zien we een gelijkaardig percentage gebruik optreden als in de 2de graad, namelijk 68,8%. De mediaanuitgave is lager dan in de 2de graad en bedraagt 30 euro. Het hoogste gebruikpercentage voor steunactiviteiten zien we bij bevraagde ouders van leerlingen uit het ASO, namelijk 84,1%. Het mediaanbedrag voor steunactiviteiten bedraagt 30 euro voor leerlingen in het ASO. 47,5% van de bevraagde ouders uit het TSO maken gebruik van steunactiviteiten en rapporteren een mediaankost van 36 euro. Bij leerlingen uit het KSO zien we een gebruik van 50,4% en de laagste mediaankost voor steunactiviteiten optreden, namelijk 10 euro. Tot slot zien we een gebruik van 66,7% bij het BSO en hierbij wordt de hoogste mediaanuitgave gerapporteerd voor steunactiviteiten, namelijk 95 euro. We stellen vast dat 50% van de bevraagde ouders een kost opgeeft tussen de 20 en 170 euro (Figuur 13).

Tabel 26. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan steunactiviteiten voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	68,4	38,72	48	40,00	3,00	15,00	66,00	220,00
ASO	75,8	20,14	18	40,00	5,00	17,00	85,00	100,00
BSO	58,4	5,20	9	7,00	5,00	5,00	12,00	140,00
KSO	87,7	2,76	3	66,00	5,00	66,00	66,00	66,00
TSO	59,0	10,61	18	35,00	3,00	15,00	61,00	220,00
3de graad	68,8	35,43	23	30,00	2,00	20,00	50,00	170,00
ASO	84,1	21,99	8	30,00	2,00	20,00	50,00	90,00
BSO	66,7	4,39	3	95,00	20,00	20,00	170,00	170,00
KSO	50,4	2,05	4	10,00	10,00	10,00	80,00	80,00
TSO	47,5	7,00	8	36,00	2,50	10,00	60,00	120,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

Figuur 13. Verdeling uitgaven steunactiviteiten voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

3.1.11 Buitenschoolse kosten

Buitenschoolse kosten zijn de kosten die verbonden zijn aan de school, maar facultatief zijn. Het gaat hier om kosten voor de studie en opvang buiten de schooluren en kosten voor buitenschoolse hulp (bijles, dactylo, logopedie). Ook kosten voor evenementen buiten de schooluren worden hier opgenomen (bv. deelname aan een wiskunde-olympiade of andere scholenkampioenschappen). In

Tabel 27 geven we een overzicht van de opgegeven kosten die ouders opgaven, gegroepeerd naar graad en opleidingsvorm.

In de 2de graad van de bovenbouw van het secundair onderwijs zien we een gebruik van 25,4% en een mediaanuitgave van 143 euro voor buitenschoolse activiteiten (Tabel 27). Het hoogste percentage gebruik (78,8%) en de hoogste mediaankost (1000 euro) voor buitenschoolse uitgaven zien we bij respondenten uit het KSO (Tabel 27). Belangrijk hierbij is te benadrukken dat het over twee leerlingen gaat waarvan één leerling uit het 4de jaar in de studierichting *Muziek* een kost had van 1000 euro voor logopedie (Figuur 14). In het TSO treedt het laagste gebruikspercentage op voor buitenschoolse kosten namelijk, 10,5%. Hierbij zien we een mediaankost van 143 euro voor buitenschoolse uitgaven. Opvallend zien we een hoge maximumkost van 2500 euro bij bevraagde ouders uit het TSO en deze werd door een leerling uit het 3de jaar in de studierichting *Handel-Informatica* besteed aan bijscholing. Tot slot zien we bij de ouders van leerlingen uit het bevraagde ASO en het BSO de laagste mediaankost voor buitenschoolse kosten optreden, namelijk 20 euro. In het ASO zien we wel een hoger gebruik (30,7%) in vergelijking met het BSO (17,1%).

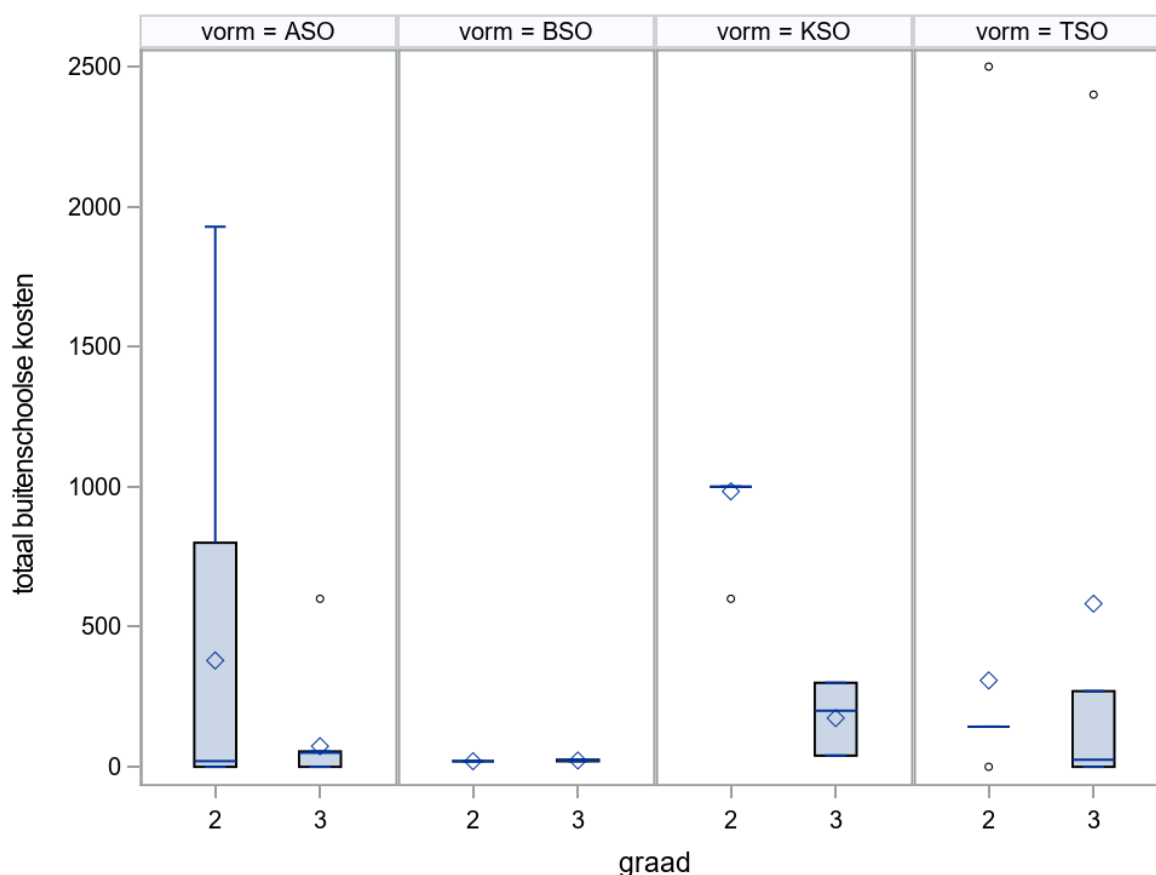
In de 3de graad van de bovenbouw van het secundair onderwijs stellen we een gebruik van 57,9% vast en een mediaanuitgave van 40 euro (Tabel 27). In vergelijking met de 2de graad is het gebruik hoger en de mediaanuitgave lager. Bij de bevraagde ouders uit het TSO wordt het hoogste gebruikspercentage gerapporteerd voor buitenschoolse kosten (66,4%). Verder zien we een mediaankost van 25 euro in deze opleidingsvorm, waarbij 25% van de bevraagde ouders een kost hoger dan 270 euro heeft (Tabel 27). Bij de bevraagde ouders uit het BSO zien we het laagste gebruikspercentage voor buitenschoolse kosten (37%). De mediaankost bedraagt hier 22,50 euro. Verder zien we bij de bevraagde ouders van leerlingen uit het ASO een gebruik van 62,3% en werd een mediaanuitgave van 50 euro gerapporteerd. Tot slot zien we bij de bevraagde ouders van leerlingen uit het BSO een gebruik van 44,1% en een mediaankost van 200 euro voor buitenschoolse activiteiten.

Tabel 27. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan buitenschoolse kosten voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen			Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	25,4	9,99	11	143,00	0,00	20,00	1000,00	2500,00
ASO	30,7	5,11	5	20,00	0,00	20,00	800,00	1928,00
BSO	17,1	0,92	1	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00
KSO	78,8	2,47	2	1000,00	600,00	1000,00	1000,00	1000,00
TSO	10,5	1,49	3	143,00	0,00	143,00	143,00	2500,00
3de graad	57,9	23,05	21	40,00	0,00	0,00	55,00	2400,00
ASO	62,3	15,09	9	50,00	0,00	0,00	55,00	600,00
BSO	37,0	1,99	3	22,50	20,00	20,00	25,00	25,00
KSO	44,1	1,56	4	200,00	40,00	40,00	300,00	300,00
TSO	66,4	4,41	5	25,00	0,00	0,00	270,00	2400,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

Figuur 14. Verdeling buitenschoolse uitgaven voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

3.1.12 Uitgaven voor stage

Onder stagekosten verstaan we de kosten voor vervoer, maaltijden op de stageplaats, verblijfskosten (indien de jongere tijdens de stage niet thuis woont), extra materialen en grondstoffen. In de ouderbevraging gaven 18 ouders aan dat zijn of haar kind deelneemt aan een stage. Slechts 2 van de 18 ouders heeft hiervoor een kostprijs opgegeven. Gegeven dit lage aantal bespreken we hier de

stagekosten enkel naar graad, en niet naar opleidingsvorm en graad (Tabel 28). Deze laatste opdeling is terug te vinden in Bijlage 15.

In de 2de graad van de bovenbouw van het secundair onderwijs gaf 3,2% van de ouders aan dat zijn of haar kind deelnam aan een stage. Geen enkele ouder gaf hier een uitgave op. In de 3de graad zien we dat het percentage leerlingen dat deelneemt aan een stage sterk gestegen is in vergelijking met de 2de graad, namelijk 22,4%. De mediaankost bedraagt 100 euro.

Tabel 28. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor stage in een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen			Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	3,2	2,25	3
3de graad	22,4	13,00	15	100,00	10,00	100,00	100,00	100,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

3.1.13 Uitgave voor eindwerk of geïntegreerde eindproef

In totaal gaven 16 respondenten in de 2de graad en 32 respondenten in de 3de graad aan een geïntegreerde eindproef te maken. Hiervan hebben in totaal zes respondenten kosten ingevuld voor een eindwerk of geïntegreerde eindproef. In de 2de graad gaven vier ouders kosten op. Een ouder van een leerling uit het ASO (studierichting *Economie*) rapporteerde een kost van 559 euro. Verder gaf één ouder van een leerling uit het BSO (studierichting *Hout*) een kost op van 498,95 euro. Twee ouders van leerlingen uit het TSO (studierichting *Houttechnieken* en *Bio-esthetiek*) gaven respectievelijk 105 en 65 euro op als kost. In de 3de graad gaven twee ouders van leerlingen uit het TSO (studierichting *Sociale en Technische Wetenschappen* en *Bio-esthetiek*) een kost op van respectievelijk 120 en 250 euro voor het eindwerk of de geïntegreerde eindproef.

3.1.14 Andere kosten

Andere uitgaven betreffen de kosten die verbonden zijn aan bepaalde diensten van de school: de huur van een locker, klasfoto's, of specifieke projectdagen. In Bijlage 16 is een gedetailleerde kostenrubricering toegevoegd van de kostenrubriek Andere kosten. Tabel 29 geeft de uitgaven weer voor de gehele kostenrubriek.

In de 2de graad van de bovenbouw van het secundair onderwijs zien we een gebruik van 82,9% en een mediaanuitgave van 22 euro voor andere kosten (Tabel 29). We zien dat 50% van de ouders een kost opgeeft tussen de 5 en 32 euro. We zien dat ouders het hoogste gebruik rapporteren voor schoolfoto's, waarborg leerlingenkastje, huur leerlingenkastje en het rapport (Bijlage 16). In het TSO zien we het laagste percentage gebruik, namelijk 66,7% en een mediaanuitgave van 20 euro. In het BSO geven 80,9% van de bevroegde ouders aan andere kosten te hebben en hierbij gaven ze een mediaankost van 32 euro op. 25% van de ouders rapporteert een kost hoger dan 42 euro. In het KSO zien we het hoogste gebruik, namelijk 100% en de laagste prijs voor andere kosten optreden, namelijk 1 euro. Opgemerkt moet worden dat deze mediaankost berekend is op slechts 5 respondenten. Verder zien we in het ASO een gebruik van 94,4% en een mediaankost van 22,50 euro.

In de 3de graad van de bovenbouw van het secundair onderwijs zien we een gebruik van 93,1% en een mediaanuitgave van 30,15 euro. In vergelijking met de 2de graad is het gebruik en de mediaanuitgave

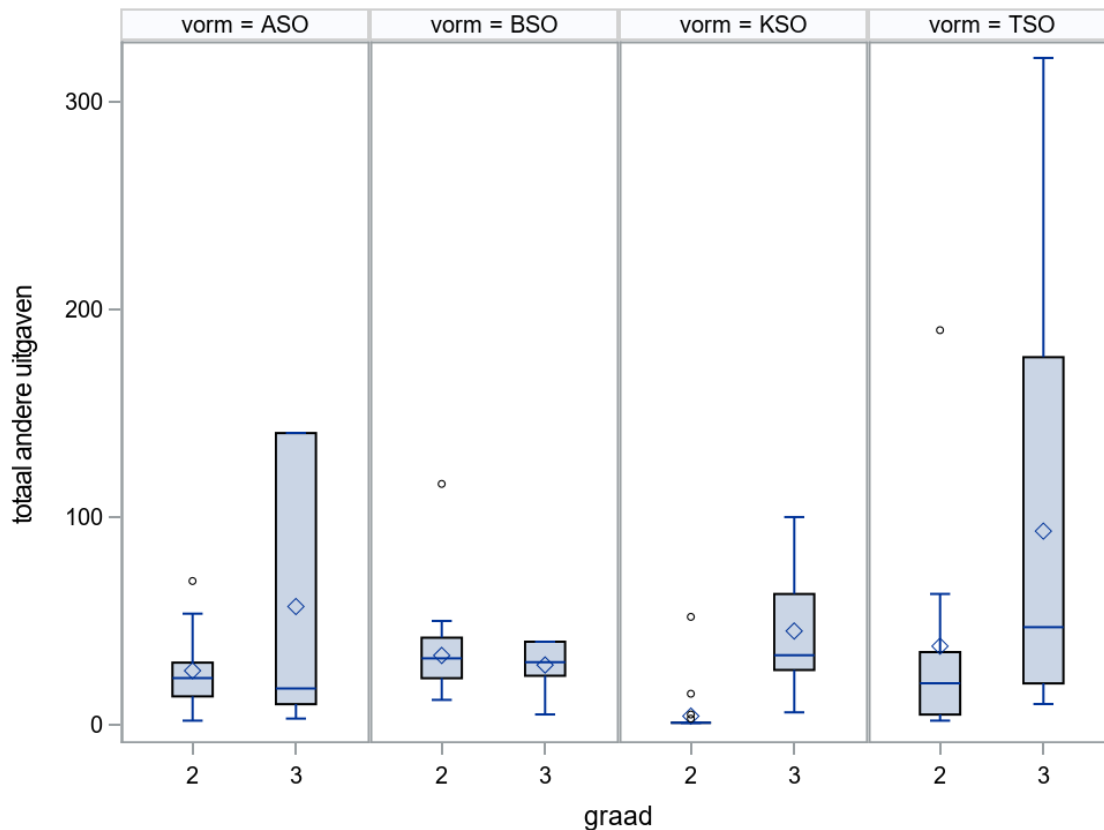
hoger. Ook in de 3de graad zien we voor de volgende vier rubrieken het hoogste gebruik optreden: schoolfoto's, waarborg leerlingenkastje, huur leerlingenkastje en het rapport (Bijlage 16). In het ASO zien we een gebruik van 92,9%. Hierbij rapporteren de bevraagde ouders een mediaanuitgave van 17,50 euro, wat de laagste mediaanuitgave is in vergelijking met de andere opleidingsvormen. In het KSO en het BSO bedraagt het gebruik 100%. De mediaanuitgave bedraagt 30,15 euro in het BSO en 33,50 euro in het KSO. In het TSO zien we een gebruik van 87,3% en een mediaanuitgave van 47 euro. Hierbij valt op dat 50% van de ouders een kost rapporteert tussen de 20 en 177 euro (Figuur 15). 25% van de ouders heeft een kost hoger dan 177 euro, met een maximum van 321 euro. Dit bedrag is toe te schrijven aan de uitgaven die een ouder had voor een attest of certificaat voor de studie, schoolfoto's, rapport en de waarborg voor een leerlingenkastje.

Tabel 29. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan andere kosten voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik %	Aantallen		Mediaan	Uitgaven			
		Gewogen	Ongewogen		Min	Q1	Q3	Max
2de graad	82,9	33,85	42	22,00	1,00	5,00	32,00	190,00
ASO	94,4	16,06	14	22,50	2,00	13,70	30,00	69,25
BSO	80,9	4,87	9	32,00	12,00	22,50	42,00	116,00
KSO	100,0	3,14	5	1,00	1,00	1,00	1,00	52,00
TSO	66,7	9,78	14	20,00	2,00	5,00	35,00	190,00
3de graad	93,1	26,69	28	30,15	3,00	15,00	72,50	321,00
ASO	92,9	10,94	7	17,50	3,00	10,00	140,50	140,50
BSO	100,0	4,59	4	30,15	5,00	23,62	40,00	40,00
KSO	100,0	3,34	8	33,50	6,00	26,40	63,00	100,00
TSO	87,3	7,81	9	47,00	10,00	20,00	177,00	321,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

Figuur 15. Verdeling uitgaven ander kosten voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

3.1.15 Leefkosten

3.1.15.1 Eten en drinken op school

In Tabel 30 vermelden we de totale kosten voor eten en drinken op school naar graad en opleidingsvorm. In Bijlage 12 geven we de kosten voor de verschillen kostenposten bij eten en drinken weer naar graad en opleidingsvorm.

In de 2de graad van de bovenbouw van het secundair onderwijs zien we een gebruik van 18,5% en een mediaanuitgave van 297,50 euro. Hierbij zien we dat de helft van de bevroegde ouders een kost tussen de 102 en 595 euro heeft voor eten en drinken op school (Figuur 16). Als we naar de opleidingsvormen kijken in de 2de graad, dan zien we het hoogste percentage gebruik optreden bij leerlingen uit het BSO, namelijk 28,2%. In vergelijking met de andere opleidingsvormen in de 2de graad, maken leerlingen uit het BSO het frequentst gebruik van een warme maaltijd (15,6%) en een broodmaaltijd (20,6%; Bijlage 12). De bevroegde ouders van leerlingen in het BSO hebben tevens een hoge mediaanuitgave van 454,75 euro voor eten en drinken op school. Verder zien we dat leerlingen uit het KSO het minst gebruik maken van eten en drinken op school in de 2de graad, namelijk 10,8%. In vergelijking met de andere opleidingsvormen zien we hier de hoogste mediaanuitgave voor eten en drinken op school, namelijk 595 euro (Tabel 19). Dit is toe te schrijven aan de hoge mediaankost voor warme maaltijden (595 euro) en de aankoop van fruit, koek of soep (255 euro; Bijlage 12) bij leerlingen uit het KSO. Opgemerkt moet worden is dat deze mediaankost bekerend is voor respondenten. In het ASO zien we

een gebruik van 16,9% en de laagste mediaanuitgave, namelijk 127,50 euro voor eten en drinken op school. Tot slot zien we in het TSO een gebruik van 24,7% en een mediaanuitgave van 297,50 euro.

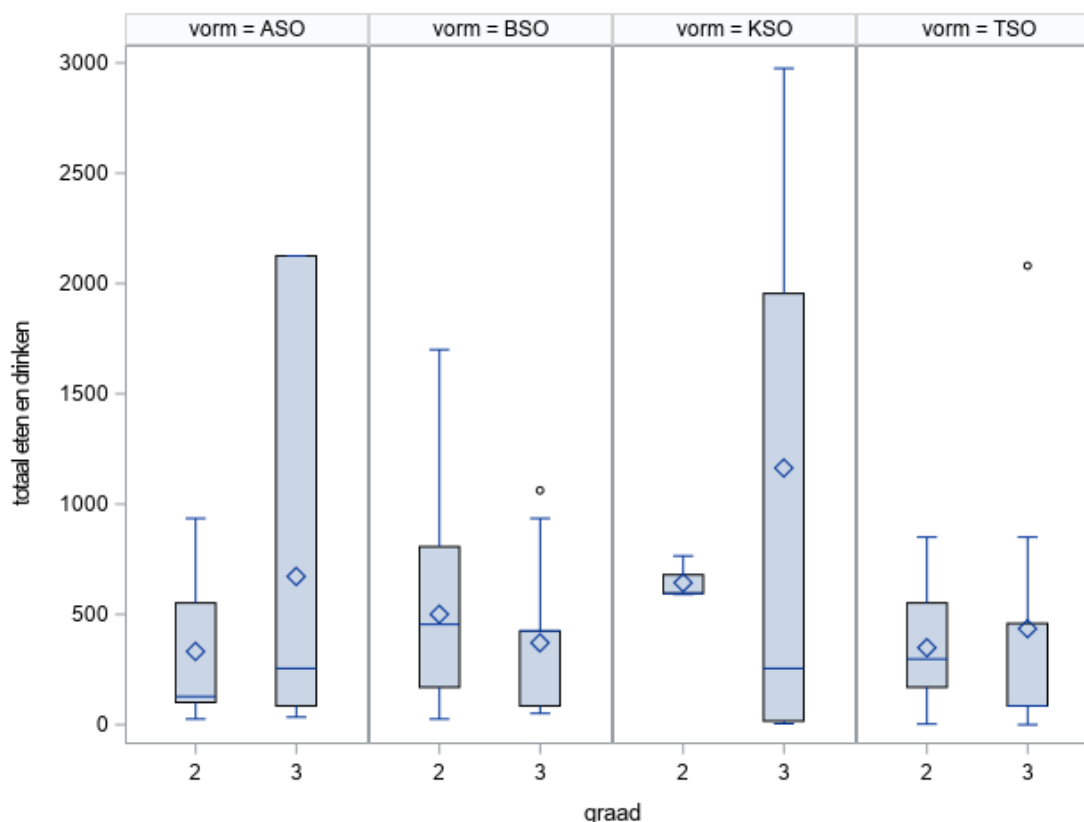
In de 3de graad zien we dat 28,2% van de bevroagde ouders van leerlingen onkosten hebben verbonden aan eten en drinken op school. Hierbij zien we een mediaanuitgave van 255 euro (Tabel 30). In vergelijking met de 2de graad zien we een hoger gebruik, maar een lagere mediaanuitgave. Als we naar de opleidingsvormen kijken in de 3de graad, dan zien we het hoogste percentage gebruik bij leerlingen uit het BSO, namelijk 40,8%. Hierbij zien we de hoogste mediaanuitgave van 425 euro optreden. In vergelijking met de andere opleidingsvormen in de 3de graad zien we een hoge mediaanuitgave voor broodmaaltijden (935 euro; Bijlage 12). Verder zien we dat leerlingen uit het TSO en ASO het minst gebruik maken van eten en drinken op school, namelijk 24,7% (Tabel 30). Bij de bevroagde ouders van leerlingen uit het TSO en het ASO zien we een mediaankost van 255 euro (TSO) en 85 euro (ASO) voor een jaar eten en drinken op school (Tabel 30). Tot slot zien we in het KSO ook een hoog gebruik, namelijk 39,7% en een mediaanuitgave van 255 euro voor eten en drinken op school.

Tabel 30. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan eten en drinken op school voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik %	Aantallen		Uitgaven				
		Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	18,5	32,30	53	297,50	2,55	102,00	595,00	1700,00
ASO	16,9	15,82	14	127,50	25,50	102,00	552,50	935,00
BSO	28,2	7,63	16	454,75	25,50	170,00	807,50	1700,00
KSO	10,8	0,65	4	595,00	590,75	590,75	680,00	765,00
TSO	24,7	8,20	19	297,50	2,55	170,00	552,50	850,00
3de graad	28,2	39,8	44	255,00	0,00	85,00	459,00	2975,00
ASO	24,7	13,26	6	255,00	34,00	85,00	2125,00	2125,00
BSO	40,8	9,21	11	425,00	51,00	85,00	425,00	1062,50
KSO	39,7	3,41	9	255,00	4,25	17,00	1955,00	2975,00
TSO	24,7	13,92	18	85,00	0,00	85,00	459,00	2080,80

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

Figuur 16. Verdeling uitgaven eten en drinken op school voor een schooljaar naar opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

De directiebevraging peilt verder naar het gebruik en de uitgaven voor eten en drinken op school. Ongeveer één school op drie biedt warme maaltijden aan leerlingen aan voor een mediaanprijs van 5 euro per maaltijd. Bijna de helft van de scholen heeft ook broodmaaltijden voor leerlingen. In bijna 9 op de 10 scholen is er water voor leerlingen (waarbij de meeste scholen dit gratis aanbieden aan leerlingen), en 42,5% van de bevroegde scholen biedt ook warme dranken aan. In 36,3% van de scholen is fruit aanwezig. Snacks en andere koude dranken worden het minst vaak aangeboden in scholen.

3.1.15.2 Internaatkosten

In de rubriek internaatkosten werd aan ouders gevraagd of hun kind gebruik maakt van het internaat. Hierbij kunnen kosten worden opgegeven zoals het provisiegeld. Dit wordt vaak bij de eerste inschrijving in het internaat gestort en dient om doktersrekeningen, geneesmiddelen, entreegeld en dergelijke mee te vergoeden. Daarnaast kunnen ook andere kosten aangerekend worden zoals kostgeld (huur kamer en maaltijden) én geld voor sport- en ontspanningsactiviteiten.

In de ouderbevraging gaven 19 ouders aan dat zijn/haar kind gebruik maakt van het internaat en 18 van deze ouders heeft hiervoor kosten opgegeven. Gegeven dit lage aantal bespreken we hier de internaatkosten naar graad en niet naar opleidingsvorm en graad. Deze laatste opdeling is terug te vinden in Bijlage 14.

Over de graden heen zien we lage gebruikspercentages optreden (Tabel 31). Zo bedraagt het percentage gebruik in de 2de graad 2,7% en wordt een mediaankost van 2750 euro gerapporteerd. Hierbij zien we dat de helft van de leerlingen, die kosten opgeeft, een uitgave heeft tussen de 2475 en de 2750 euro.

In de 3de graad zien we een kleine stijging in gebruik (6,1%; Tabel 31). Ook de mediaankost is hoger in vergelijking met de 2de graad. De mediaankost bedraagt 3000 euro. Hierbij zien we dat een kwart van de bevroegde ouders een kost boven de 3500 euro heeft voor internaat.

Tabel 31 Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor internaat voor een schooljaar naar graad voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen		Mediaan	Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen		Min	Q1	Q3	Max
2de graad	2,7	5,12	8	2750,00	1790,00	2475,00	2750,00	3000,00
3de graad	6,1	10,50	11	3000,00	1845,00	2290,00	3500,00	3610,00

Gegeven het lage aantal ouders dat kosten voor internaat rapporteert, voegen we vanuit de directievragenlijst extra informatie toe over de kosten die directies rapporteren over het internaat verbonden aan hun school. In de directievragenlijst namen 55 scholen deel, waarvan 28,9% (17 directieleden) van de directies aangaf dat er een internaat verbonden is aan de school¹⁴. Op basis van de 17 directieleden die kosten over het internaat gedeeld hebben, kunnen we enkele vaststellingen over de internaatkosten maken.

Het mediaanbedrag voor het kostgeld van het verblijf bedraagt 2464 euro, waarbij de prijzen variëren tussen 2167,50 euro en 3450 euro voor een schooljaar. In dit bedrag zijn in 93,7% van de scholen die een internaat aanbieden de volgende zaken inbegrepen in het kostgeld: huisvestiging, nutsvoorzieningen en maaltijden. Versnaperingen en drank zijn inbegrepen in 85,5% van de scholen die kosten opgaven. Busvervoer van en naar school is slechts in 14,2% van de scholen met kosten inbegrepen in het kostgeld.

¹⁴ In Vlaanderen zijn er in het gewoon onderwijs 143 internaten die verbonden zijn aan een school of autonoom zijn. Ze kunnen openstaan voor kinderen van meerdere scholen en soms uit verschillende onderwijsnetten. Daar we geen zicht hebben op welke internaten verbonden zijn aan de bevroegde scholen, maakt dit dat het percentage in de steekproef moeilijk te vergelijken valt met de populatie van internaten in Vlaanderen.

20% van alle scholen met internaat rekent, volgens de directie, in het begin van het schooljaar provisiegeld aan. Meer dan een kwart van de scholen met internaat rekenen extra kosten aan voor vrijblijvende activiteiten buiten de schooluren: de mediaanprijs voor deze extra kosten bedraagt 40 euro per schooljaar met een minimum van 15 euro en een maximum van 145 euro.

De totale mediaankost voor een internaatverblijf voor een schooljaar volgens de bevroegde directies komt neer op 2479 euro. De totale kost ligt in de helft van de deelnemende scholen met internaat tussen 2460 euro en 3335 euro. We zien dat de gerapporteerde kosten uit de ouderbevraging hier bij aansluiten.

3.1.16 Totale kosten bovenbouw secundair onderwijs Fase 1

We geven een overzicht van de studiekosten voor de kostenrubrieken en in totaal. De uitgaven in Tabel 32 en 33 komen overeen met de uitgaven gerapporteerd in bovenstaande paragrafen en de bijhorende bijlagen. We vermelden in de tabellen enkel medianen. Informatie over het minimum, maximum, eerste kwartiel en derde kwartiel zijn terug te vinden in paragrafen 3.1.1 tot en met 3.1.14, en in Bijlagen 4 tot 16. Voor de totale studiekosten hebben we deze gegevens wel vermeld in de tabel. We geven ook hier een lage respons (minder dan zes respondenten) weer door de cel grijs te kleuren. Deze resultaten worden onbetrouwbaar geacht en hierbij dient rekening gehouden te worden als de resultaten geïnterpreteerd worden.

Er is op te merken dat stage en GIP ook opgenomen zijn in de totalen. Gezien het laag aantal respondenten dat hierbij kosten heeft opgegeven zullen we deze verder niet bespreken bij de verklaring van de totale kosten. Voor enkele totalen naar graad en opleidingsvorm achten we de resultaten onbetrouwbaar, daar deze totalen voor een laag aantal (minder dan zes) respondenten berekend werd. Deze totale kosten zullen in Tabel 32 en 33 weergegeven worden in een grijs vak.

In Tabel 32 vinden we de resultaten van de 2de graad van het secundair onderwijs voor Fase 1. In de kolom met de totalen voor de 2de graad zien we hoge percentages gebruik voor vervoer (100%), duurzame schooluitrusting (100%), schoolboeken en drukwerk (100%), ICT (99,9%) en andere uitgaven (82,9%). Inzake uitgaven stellen we hoge bedragen vast bij schoolboeken en drukwerk (294,83 euro), het forfaitair bedrag (228 euro) en vervoer (178 euro). Ook van GIP (498,95 euro) werd hoge uitgaven gerapporteerd, maar hierbij moet benadrukt worden dat slechts een laag aantal respondenten deze kosten heeft opgegeven (wel meer dan zes respondenten).

Als we de opsplitsing maken naar de verschillende opleidingsvormen in de 2de graad (Tabel 32), dan zien we dat voor alle opleidingsvormen de hoogste percentages gebruik verbonden zijn aan schoolboeken en drukwerk, duurzame en niet-duurzame schooluitrusting, vervoer en ICT. Bij het ASO zien we nog een hoog gebruik voor schoolactiviteiten en andere uitgaven. In het BSO zien we ook voor andere uitgaven een hoog percentage gebruik.

Op basis van de totalen berekend op de gegevens verzameld via de ouders zien we in de 2de graad een mediaanuitgave van 1134,29 euro (ongewogen aantal respondenten = 49), waarbij 50% van de ouders een uitgave heeft tussen de 789,55 en 1316,39 euro. Als we de opdeling maken naar opleidingsvorm dan zien we de hoogste mediaankost optreden bij de bevroegde ouders uit het ASO (1145,90 euro; ongewogen aantal respondenten = 16), gevolg door bevroegde ouders in het TSO (1134,29 euro;

ongewogen aantal respondenten = 18). De bevroegde ouders uit het ASO rapporteren in vergelijking met de andere opleidingsvormen een hogere uitgave voor vervoer en schoolactiviteiten. Bevroegde ouders uit het TSO rapporteren daarentegen de hoogste uitgaven voor het forfaitaire bedrag, schoolboeken en drukwerk, duurzame schooluitrusting, vervoer en ICT. We stellen de laagste mediaanstudiekost vast bij bevroegde ouders uit het KSO, namelijk 940,49 euro. Opgemerkt moet worden dat we slechts voor een laag aantal respondenten een totale kost konden berekenen in het KSO (ongewogen aantal respondenten = 5). We achten deze resultaten dus onbetrouwbaar en hierbij dient rekening gehouden te worden wanneer dit totaal geïnterpreteerd wordt. Tot slot bedraagt de mediaanstudiekost bij de ouders uit het bevroegde BSO voor een jaar in de 2de graad 1062,04 euro (ongewogen aantal respondenten = 10). Hierbij geeft 25% van de ouders geeft een kost op die hoger is dan 1390,75 euro.

In Tabel 33 vinden we de resultaten van de 3de graad van de bovenbouw van het secundair onderwijs voor Fase 1. In de kolom met de totalen voor de 3de graad zien we hoge percentages gebruik voor schoolboeken en drukwerk (98,1%), niet-duurzame schooluitrusting (100%), duurzame schooluitrusting (100%), vervoer (97,1%), ICT (100%), schoolactiviteiten (97,1%) en andere uitgaven (93,1%). Inzake uitgaven stellen we hoge bedragen vast bij het forfaitair bedrag (200 euro), schoolboeken en drukwerk (200 euro), vervoer (180 euro) en ICT (163,25 euro).

Als we de opsplitsing maken naar de verschillende opleidingsvormen in de 3de graad (Tabel 33), dan zien we dat voor alle opleidingsvormen de hoogste percentages gebruik verbonden zijn aan schoolboeken en drukwerk, duurzame en niet-duurzame schooluitrusting, vervoer, ICT en schoolactiviteiten.

Op basis van de totalen berekend op de gegevens verzameld via de ouders zien we in de 3de graad een mediaanuitgave van 1502,74 euro (ongewogen aantal respondenten = 31), waarbij 50% van de ouders een uitgave heeft tussen de 1041,08 en 1678,50 euro. Als we de opdeling maken naar opleidingsvorm dan zien we de hoogste mediaankost optreden bij de bevroegde ouders uit het BSO (2216,36 euro; ongewogen aantal respondenten = 4). Opgemerkt moet worden dat we slechts voor een laag aantal respondenten een totale kost konden berekenen in het BSO. We achten deze resultaten dus onbetrouwbaar en hierbij dient rekening gehouden te worden wanneer dit totaal geïnterpreteerd wordt. Bij de bevroegde ouders uit het ASO zien we ook een hoge totale mediaanuitgave, namelijk 1502,74 euro (ongewogen aantal respondenten = 8). In het KSO zien we de laagste totaal mediaanuitgave, namelijk 1065,83 euro (ongewogen aantal respondenten = 8). In vergelijking met de andere opleidingsvormen stellen voor verscheidene kostenrubrieken de laagste mediaanuitgave vast in het KSO: schoolboeken en drukwerk (106 euro), duurzame schooluitrusting (32 euro), ICT (140,08 euro) en schoolactiviteiten (122 euro). Tot slot zien we in het TSO een mediaanuitgave van 1377,08 euro (ongewogen aantal respondenten = 11). Hierbij geeft 50% van de ouders een kost op tussen de 1155 euro, met een maximum van 2537,51 euro.

Tabel 32. Samenvattende tabel mediaan studiekosten 2de graad secundair onderwijs Fase 1

	ASO		BSO		KSO		TSO		Totaal 2 ^{de} graad			
	Gebruik	Uitgaven	Gebruik	Uitgaven	Gebruik	Uitgaven	Gebruik	Uitgaven	Gebruik	Aantallen	Uitgaven	
	%		%		%		%		%	Gewogen	Ongewogen	
Forfaitair bedrag	32,6	100,00	47,2	251,00	23,8	300,00	41,6	311,00	37,6	148,09	168	228,00
Schoolboeken en drukwerk	100,0	279,21	100,0	264,00	100,0	340,00	100,0	375,00	100,0	69,31	83	294,83
Kledij	20,0	65,00	38,3	150,00	15,0	450,00	68,8	40,00	43,2	29,47	43	45,00
Niet-duurzame schooluitrusting	100,0	50,00	100,0	72,00	100,0	65,00	99,1	170,00	99,6	57,27	70	100,00
Duurzame schooluitrusting	100,0	111,00	100,0	63,00	100,0	5,00	100,0	205,00	100,0	49,32	63	111,00
Vervoerskosten	100,0	200,00	100,0	77,00	100,0	194,99	100,0	145,00	100,0	194,37	225	178,00
Vervoersmaterialen	12,3	40,00	11,0	100,00	16,7	51,67	17,5	45,00	13,7	24,09	31	45,00
ICT	100,0	143,75	99,6	163,25	100,0	128,50	100,0	178,50	99,9	236,66	268	143,75
Schoolactiviteiten	88,4	187,00	49,8	90,00	91,3	140,00	73,3	51,00	77,5	44,05	55	140,00
Steunactiviteiten	75,8	40,00	58,4	7,00	87,7	66,00	59,0	35,00	68,4	38,72	48	40,00
Andere uitgaven	94,4	22,50	80,9	32,00	100,0	1,00	66,7	20,00	82,9	33,85	42	22,00
Reftergeld	7,6	68,00	8,1	102,00	0,0	,	15,1	85,00	9,4	16,24	19	85,00
Buitenschoolse kosten	30,7	20,00	17,1	20,00	78,8	1000,00	10,5	143,00	25,4	9,99	11	143,00
Stage	0,8	,	0,0	,	8,7	,	5,9	,	3,2	3,2	3	,
GIP	5,2	559,00	7,5	498,95	70,8	,	26,5	105,00	17,3	11,60	16	498,95
<i>Ongewogen aantallen¹⁵</i>		<i>N = 16</i>		<i>N = 10</i>		<i>N = 5</i>		<i>N = 18</i>				<i>N = 49</i>
Mediaan		1145,90		1062,04		940,49¹⁶		1134,29				1134,29
Min		428,08		493,50		131,50		675,91				131,50
Q1		910,87		547,50		940,49		1110,93				789,55
Q3		1220,41		1390,75		1107,20		1597,08				1316,39
Max		2002,40		3678,38		3324,15		2550,81				3678,38

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

¹⁵ Op deze aantallen zijn de totalen per opleidingsvorm in de 2de graad gebaseerd.

¹⁶ Gezien het laag aantal respondenten (minder dan 6) waarvoor een totale kost kon worden berekend in het KSO, achten we deze resultaten onbetrouwbaar. Hierbij dient rekening gehouden te worden wanneer dit totaal geïnterpreteerd wordt.

Tabel 33. Samenvattende tabel mediaan studiekosten 3de graad secundair onderwijs Fase 1

	ASO		BSO		KSO		TSO		Totaal 3 ^{de} graad			
	Gebruik	Uitgaven	Gebruik	Uitgaven	Gebruik	Uitgaven	Gebruik	Uitgaven	Gebruik	Aantallen	Uitgaven	
	%		%		%		%		%	Gewogen	Ongewogen	
Forfaitair bedrag	34,0	200,00	27,3	220,00	49,0	300,00	37,3	200,00	34,6	132,88	133	200,00
Schoolboeken en drukwerk	96,3	200,00	100,0	200,00	100,0	106,00	97,5	228,69	98,1	58,20	51	200,00
Kledij	32,9	50,00	96,9	120,00	41,9	80,00	66,6	60,00	51,7	28,14	29	50,00
Niet-duurzame schooluitrusting	100,0	150,00	100,0	369,00	100,0	165,00	100,0	113,00	100,0	43,91	40	150,00
Duurzame schooluitrusting	100,0	68,00	100,0	77,00	100,0	32,00	100,0	125,00	100,0	41,04	36	75,00
Vervoerskosten	100,0	180,00	100,0	200,00	100,0	250,00	100,0	150,00	100,0	169,62	167	180,00
Vervoersmaterialen	14,9	50,00	17,9	183,13	14,6	61,87	14,7	80,00	15,3	23,09	31	68,13
ICT	100,0	171,55	100,0	143,75	100,0	140,08	100,0	178,50	100,0	213,01	199	163,25
Schoolactiviteiten	96,2	135,60	100,0	530,00	100,0	122,00	96,6	194,00	97,1	46,41	41	140,65
Steunactiviteiten	84,1	30,00	66,7	95,00	50,4	10,00	47,5	36,00	68,8	35,43	23	30,00
Andere uitgaven	92,9	17,50	100,0	30,15	100,0	33,50	87,3	47,00	93,1	26,69	28	30,15
Reftergeld	16,8	127,50	16,5	595,00	5,2	25,50	11,4	102,00	14,0	19,04	13	127,50
Buitenschoolse kosten	62,3	50,00	37,0	22,50	44,1	200,00	66,4	25,00	57,9	23,05	21	40,00
Stage	7,0	100,00	61,0	,	21,5	10,00	30,7	,	22,4	13,00	15	100,00
GIP	9,5	,	44,9	,	100,0	,	61,3	120,00	39,4	36,90	32	120,00
<i>Ongewogen aantallen¹⁷</i>		<i>N = 8</i>		<i>N = 4</i>		<i>N = 8</i>		<i>N = 11</i>				<i>N = 31</i>
Mediaan		1502,74¹⁸		2216,36¹⁹		1065,83		1377,08				1502,74
Min		561,95		587,50		756,92		683,50				561,95
Q1		1502,74		1334,98		846,08		1155,00				1041,08
Q3		1502,74		2216,36		1213,40		1911,25				1678,50
Max		2688,82		2216,36		2730,71		2537,51				2730,71

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

¹⁷ Op deze aantallen zijn de totalen per opleidingsvorm in de 3de graad gebaseerd.

¹⁸ Er moet opgemerkt worden dat de mediaan gelijk is aan Q1 en Q3. Dit kan toe geschreven aan we de wegingscoëfficiënt (11,5611) van 1 persoon uit de 3de graad ASO. Wanneer we de totalen ongewogen berekenen dan bedraagt de mediaan 1315,28 euro, min 561,95 euro, Q1 721,69 euro, Q3 1773,89 euro, en max 2688,82 euro.

¹⁹ Gezien het laag aantal respondenten (minder dan 6) waarvoor een totale kost kon worden berekend in het BSO, achten we deze resultaten onbetrouwbaar. Hierbij dient rekening gehouden te worden wanneer dit totaal geïnterpreteerd wordt.

3.2 Vergelijking met vorig studiekostenonderzoek

In dit hoofdstuk maken we een vergelijking tussen de uitgaven in dit rapport en de uitgaven uit het vorige onderzoek (Poesen-Vandeputte & Bollens, 2008). Buitenschoolse kosten, kosten verbonden aan een geïntegreerde eindproef, internaatkosten en reftergeld werden niet besproken in het vorig onderzoek en zullen dus ook geen vergelijking kennen in dit rapport. Omdat in het vorige onderzoek enkel gemiddeldes werden gerapporteerd voor alle gezinnen, zullen we hier ook enkel de gemiddeldes voor alle gezinnen bespreken. Om de vergelijking van de kosten te maken, rekenen we eerst de cijfers uit 2006 om naar de prijzen van 2017 om rekening te houden met inflatie. De gebruikspercentages die vermeld worden in het rapport van Poesen-Vandeputte en Bollens (2008, p.46) hebben betrekking op het volledige secundair onderwijs. Aangezien we geen toegang hebben tot de oorspronkelijke data kunnen we de informatie per graad en opleidingsvorm niet achterhalen.

In Tabel 34 zien we totale (gemiddelde) studiekosten per opleidingsvorm en per graad. We zien hier enkele verschuivingen in de uitgaven. In de eerste plaats zien we dat de totale studiekost in de tweede graad licht is gedaald (-2,5%). De studiekosten in de derde graad zijn daarentegen met 9,4% gestegen. Binnen de opleidingsvormen zien we de grootste verschuiving optreden binnen het BSO (+14,4%) en het KSO (-25,9%). De studiekosten voor ASO en TSO zijn relatief gelijk gebleven.

Tabel 34. Evolutie in de totale studiekosten, per graad en per opleidingsvorm, tussen 2006-2007 en 2017-2018

	Uitgaven			
	Gemiddelde 2006-2007 ²⁰	2006 in 2017 prijzen	Gemiddelde 2017-2018	Toe- of afname (%)
Graden				
2 ^{de} graad	985,56	1211,49	1181,24	-2,5%
3 ^{de} graad	1105,26	1358,63	1486,60	9,4%
Opleidingsvormen				
ASO	1018,18	1251,58	1236,78	-1,2%
BSO	986,98	1213,23	1387,92	14,4%
KSO	1255,87	1543,76	1144,16	-25,9%
TSO	1099,62	1351,69	1401,38	3,7%

Tabel 36 biedt meer inzicht in de verschuivingen per kostenrubriek. Bedragen die gebaseerd zijn op een te klein aantal observaties worden niet weergegeven. Voor de rubriek 'vervoer' merken we een substantiële stijging op in de uitgaven binnen alle opleidingsvormen en in beide graden. Deze bevinding is gelijkaardig aan de bevindingen uit het studiekostenrapport van de eerste graad van het secundair onderwijs (De Norre e.a., 2019). Hierbij kwamen de vervoerskosten ook naar voren als een kostenrubriek die doorheen de jaren sterk gestegen is. Deze stijging heeft verschillende oorzaken. Ten eerste is er de verhoging van de prijzen per vervoersmodus. Zo is er bijvoorbeeld een toename in de tarieven voor De Lijn (bv. de prijs voor een Buzzypass van één jaar steeg van 157 euro in 2006 naar 204 euro in 2017). Ten tweede gebruiken we in dit rapport een prijs per kilometer voor vervoer met de auto (0,35 euro per kilometer) die hoger ligt dan de geïndexeerde waarde van het vorig rapport (0,18 euro per kilometer). De toename in vervoerskosten is dus deels te wijten aan deze hogere prijs per

²⁰ Zie Poesen-Vandeputte & Bollens (2008), p.59 en p.60

kilometer die we aan autovervoer toegekend hebben. Ten slotte zien we een stijging in het aantal afgelegde km. Waar in 2006 de mediaanafstand naar school 6 km bedroeg in de 2de en 3de graad, is dit nu 8 km in de 2de graad en 10 km in de 3de graad.

In tweede instantie zien we een daling in de uitgaven aan eendaagse schoolactiviteiten over alle graden en vormen heen. Ook de uitgaven aan meerdaagse schoolactiviteiten zijn gedaald voor ASO en KSO, maar gestegen voor BSO en TSO. Merk op dat het hier gaat over de berekende gemiddeldes over alle gezinnen heen, met andere woorden, ouders die geen gebruik rapporteerden zijn opgenomen met een uitgave van 0 euro. Een mogelijke verklaring voor de daling in de uitgaven is dus een daling in deelname aan uitstappen. In onderstaande tabel worden de gebruikspercentages uit het onderzoek van 2006-2007 weergegeven, echter voor het volledige secundair onderwijs (en dus ook de eerste graad; Tabel 35). Hoewel we dus heel voorzichtig moeten omspringen met een dergelijke vergelijking, geeft het wel al een indicatie dat het gebruik van schoolactiviteiten, schoolreizen, steunacties en andere kosten gedaald lijkt te zijn sinds het vorige onderzoek.

Tabel 35. Gebruikspercentages van een selectie aan studierubrieken in 2006 en 2017

	2006-2007 (incl. 1ste graad)²¹	2017-2018 (enkel 2de en 3de graad)
Schoolactiviteiten	99%	86,5%
Schoolreizen	62%	34,7%
Steunactiviteiten	85%	68,6%
Andere	98%	87,1%

Een volgende opmerkelijke observatie vinden we bij de uitgaven aan steunacties in het BSO en KSO van de derde graad. In 2006 werd in het BSO gemiddeld 10,3 euro uitgegeven, in 2017 was dit al 72,1 euro. Merk op dat de mediane uitgave in 2017-2018 slechts 95 euro bedroeg, en dat het gemiddelde dus door een sterke uitschieter beïnvloed wordt. In het KSO vinden we ook een sterke stijging, hierbij valt echter op te merken dat in 2006-2007 de gemiddelde uitgave bijzonder laag was, en in 2017-2018 het verschil met andere opleidingsvormen getemperd is.

Aangezien in beide onderzoeken quasi alle ouders uitgaven rapporteerden aan schooluitrusting (dit omvat drukwerk, kledij, duurzame en niet-duurzame schooluitrusting, stagekosten, ICT-materiaal en het forfaitair bedrag) is de vergelijking van deze bedragen meer voor de hand liggend. In het TSO zijn de uitgaven aan de schooluitrusting met 9% gestegen in de tweede graad, en met 7% gestegen in de derde graad. Daartegenover staat het BSO, dat een daling van de uitgaven kende van respectievelijk 3% en 15%. In het ASO zien we een daling (-9%) in de tweede graad, maar een stijging (7%) in de derde graad.

²¹ Zie Poesen-Vandeputte & Bollens (2008), p.43 (tabel 3.1.)

Tabel 36. Evolutie in uitgaven, per rubriek, naar graad en opleidingsvorm tussen 2006-2007 en 2017-2018 (voor alle gezinnen)

	Uitgaven															
	Gemiddelde 2006 ²²				2006 in 2017 prijzen				Gemiddelde 2017				Toe- of afname (%)			
	ASO	BSO	KSO	TSO	ASO	BSO	KSO	TSO	ASO	BSO	KSO	TSO	ASO	BSO	KSO	TSO
2de graad																
Vervoer	72,0	77,9	55,9	76,8	88,4	95,7	68,7	94,5	335,5	187,4	189,7	273,9	279,3%	95,8%	176,2%	190,0%
Steunactiviteiten	31,0	9,0	6,4	17,6	38,1	11,1	7,9	21,6	36,7	9,2	*	28,3	-3,5%	-16,8%	*	31,4%
Andere uitgaven	46,5	52,6	72,3	61,8	57,2	64,6	88,9	75,9	24,7	27,0	*	25,3	-56,9%	-58,2%	*	-66,7%
Eendaagse schoolactiviteiten	92,5	69,1	120,7	105,2	113,7	84,9	148,3	129,3	64,7	23,2	103,7	35,0	-43,1%	-72,7%	-30,1%	-72,9%
Meerdaagse schoolreizen	115,2	28,5	41,2	64,4	141,6	35,1	50,7	79,2	68,2	37,2	30,5	130,0	-51,9%	6,2%	-39,9%	64,1%
Schooluitrusting	601,3	704,2	853,9	725,0	739,1	865,6	1049,7	891,2	673,3	841,3	*	973,1	-8,9%	-2,8%	*	9,2%
3de graad																
Vervoer	62,9	84,2	85,1	86,4	77,4	103,5	104,6	106,2	301,5	366,3	393,6	389,0	289,8%	254,0%	276,2%	266,3%
Steunactiviteiten	31,7	8,4	2,8	16,5	38,9	10,3	3,4	20,2	23,4	72,1	18,8	20,9	-40,0%	598,9%	455,0%	3,4%
Andere uitgaven	44,5	51,3	38,3	55,8	54,7	63,0	47,0	68,5	52,9	*	45,2	81,4	-3,2%	*	-3,9%	18,8%
Eendaagse schoolactiviteiten	139,5	97,6	111,0	143,2	171,5	120,0	136,4	176,1	83,3	*	108,9	58,6	-51,4%	*	-20,2%	-66,7%
Meerdaagse schoolreizen	240,9	58,3	139,6	180,7	296,1	71,6	171,5	222,1	88,8	275,4	92,0	303,0	-70,0%	284,6%	-46,3%	36,4%
Schooluitrusting	573,4	740,3	975,2	669,3	704,8	910,0	1198,7	822,7	755,5	769,5	*	881,2	7,2%	-15,4%	*	7,1%

Noot: *= onvoldoende observaties om een betrouwbaar resultaat weer te geven

²² Zie Poesen-Vandeputte & Bollens (2008), p.61

3.3 Verschillen in studiekosten naar schoolkenmerken

We vergelijken de studiekosten naar onderwijsnet en schoolgrootte. Bij iedere vergelijking bespreken we eerst het gebruik van de verschillende kostenrubrieken. Vervolgens geven we de uitgaven aan de kostenrubrieken weer in een figuur. De uitgaven voor het GIP en de stage geven we niet weer, aangezien we deze resultaten te onbetrouwbaar achten door het lage aantal (minder dan zes) respondenten dat hiervoor kosten rapporteerden. Andere uitgaven die we onbetrouwbaar achten door een laag aantal van respondenten die hiervoor kosten rapporteerden, geven we gearceerd weer. De gedetailleerde cijfers hiervoor zijn terug te vinden in Bijlagen 17 en 18.

De vergelijkingen naar schoolkenmerken zijn steeds univariaat, dit wil zeggen dat de vergelijking van de netten geen rekening houdt met de schoolgrootte van netten en omgekeerd. Verder stellen we vast dat de respons op de bevraging onvoldoende hoog was om bijkomende multivariate analyses te doen naar school- en achtergrondkenmerken van ouders. In het vorige studiekostenonderzoek is dit wel gebeurd aan de hand van multilevelanalyses (Poesen-Vandeputte & Bollens, 2008). Het aantal observaties per school was in deze studie te klein om zulke analyses te kunnen repliceren.

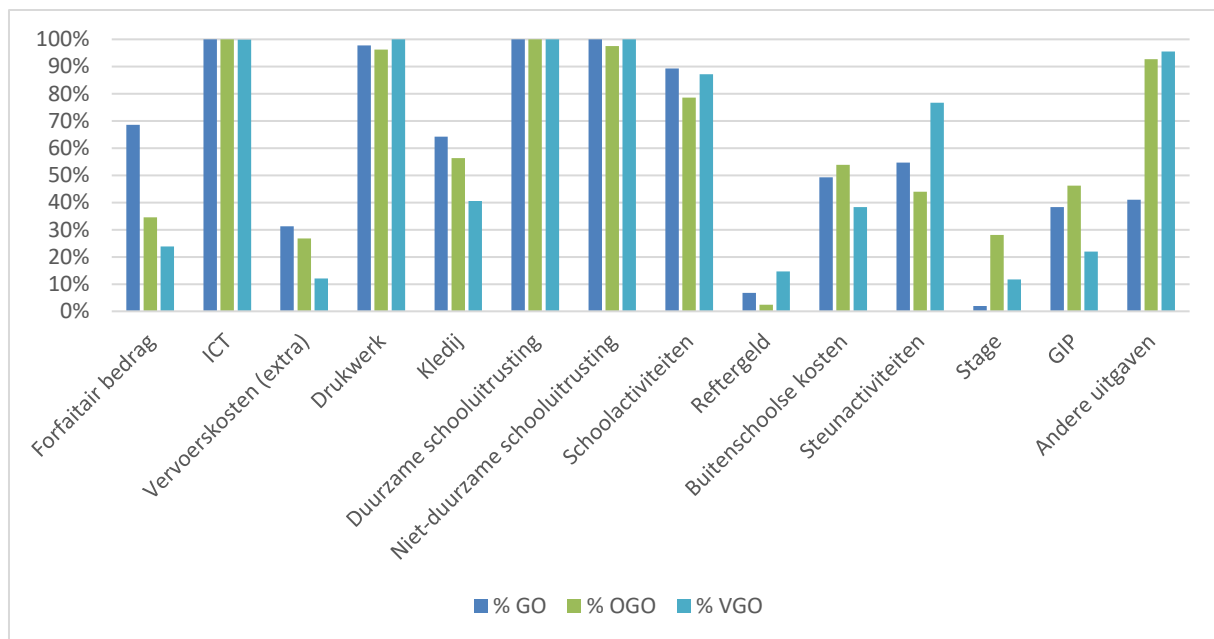
3.3.1 Vergelijking naar onderwijsnet

In Figuur 17 geven we de gebruikspercentages weer van de kostenrubrieken die onder de studiekosten vallen en in Fase 1 bevestigd werden, waarbij we het onderscheid naar onderwijsnet maken.

Opvallend is dat de praktijk van het voorschot of het forfaitair bedrag meer voorkomt bij scholen uit het gemeenschapsonderwijs (GO) dan in de andere netten. In het GO rapporteerde 69% van de ouders dat er een vast bedrag aan het begin van het schooljaar werd betaald, versus 35% in het gesubsidieerd officieel onderwijs (OGO) en 24% in het gesubsidieerd vrij onderwijs (VGO). Andere kosten die vaker gerapporteerd worden door ouders uit het GO zijn extra aankopen om het vervoer mogelijk te maken (bv. een fiets, fietshelm, ...), specifieke kledij, en in beperkte mate ook schoolactiviteiten.

De praktijk waarbij ouders een bedrag betalen voor middagtoezicht, het zogenaamde reftergeld, komt meer voor in scholen van het VGO (15%) dan het OGO (2%) of GO (7%). Ook de allerlei 'andere uitgaven' (kosten voor zaken zoals de huur van een locker, schoolkrantjes, en dergelijke...) kwamen het vaakste voor in het VGO (95%), gevolgd door het OGO (93%) en het GO (41%). Een ander opvallend verschil zien we bij deelname aan steunactiviteiten: ouders uit het OGO rapporteren minder vaak uitgaven hiervoor dan in de andere netten (41% in het OGO, ten opzichte van 54% in het GO en 53% in het VGO). Tot slot noteren we ook dat respondenten uit het OGO vaker kosten voor een stage of een geïntegreerde proef (GIP) rapporteren dan in andere netten, ook al blijft het gebruikspercentage hier laag (19% voor stage, 8% voor GIP).

Figuur 17. Gebruikspercentages van de studiekostenrubrieken, naar net

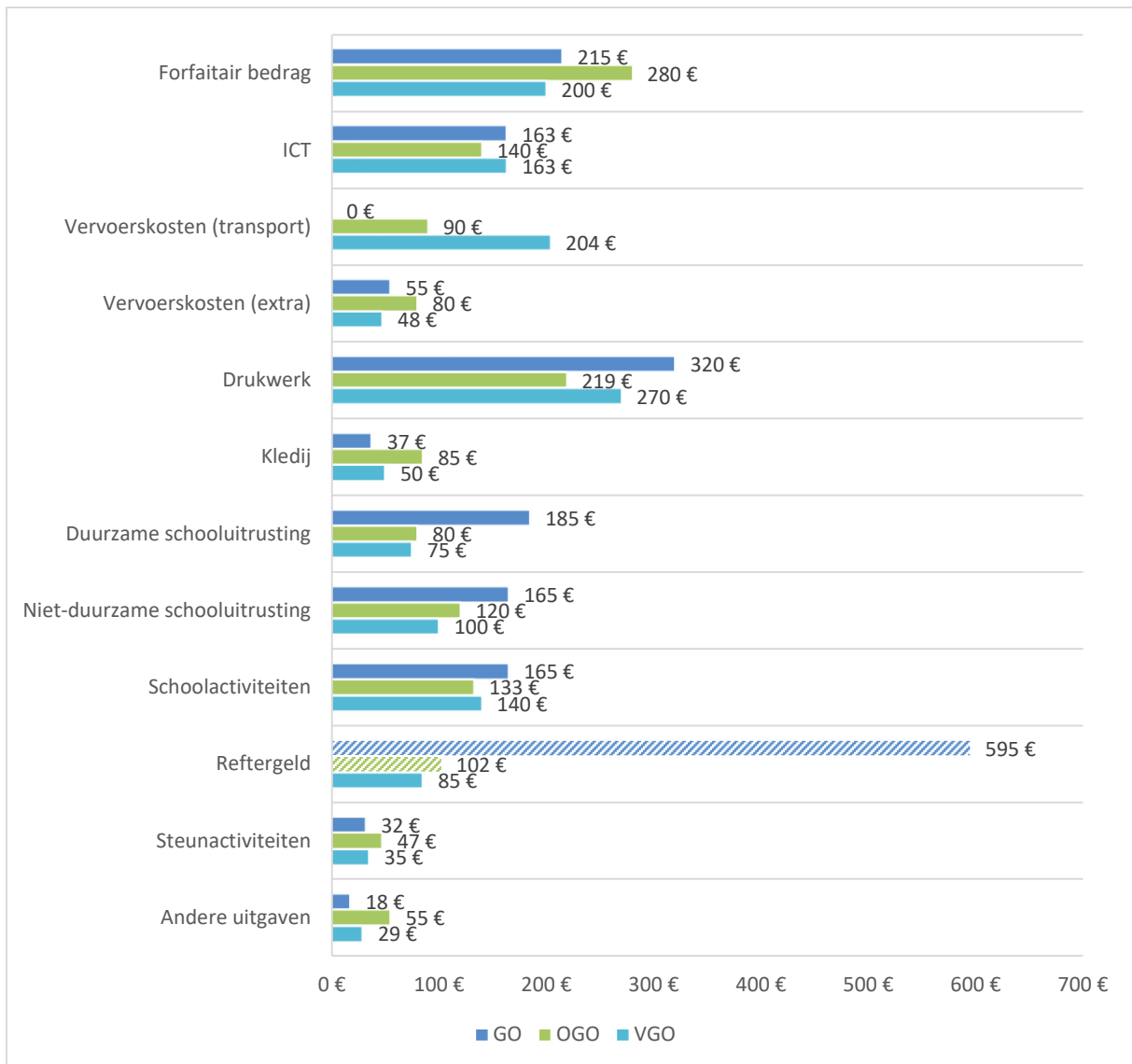
In Figuur 18 worden de uitgaven naar net van de kostenrubrieken weergegeven. Ouders uit het OGO rapporteren hogere uitgaven aan steunactiviteiten, andere uitgaven, kledij, en de hoogte van het voorschotbedrag. Ouders uit het OGO betaalden dan weer het minste voor schoolactiviteiten, met een mediaanuitgave van 133 euro, ten opzichte van 140 euro in het VGO en 165 euro in het GO.

Respondenten uit het VGO rapporteerden hogere uitgaven voor vervoer dan in het GO en OGO. De mediane uitgave in het GO is 0 euro. Dit kan toegeschreven worden aan het grote aandeel leerlingen dat gebruik maakt van de fiets of te voet (kosteloos vervoersmiddel) naar school gaat. Enerzijds is het gemiddelde aantal afgelegde kilometers licht hoger in het VGO (14,2 km in het VGO, t.o.v. 12,3 km in het GO en 13,0 km in het OGO), anderzijds zien we dat in het VGO vaker de auto wordt gebruikt (28,2%, t.o.v. 19,2% in het GO en 18,3% in het OGO). Bovendien gaan in het VGO minder leerlingen te voet of met de fiets naar school (21,5%) dan in het GO (47,1%) en het OGO (31,1%). Dit verklaart mogelijk de hogere uitgaven aan vervoer in het VGO, aangezien de auto het duurste vervoersmiddel is, en de fiets als gratis vervoersmodus werd beschouwd.

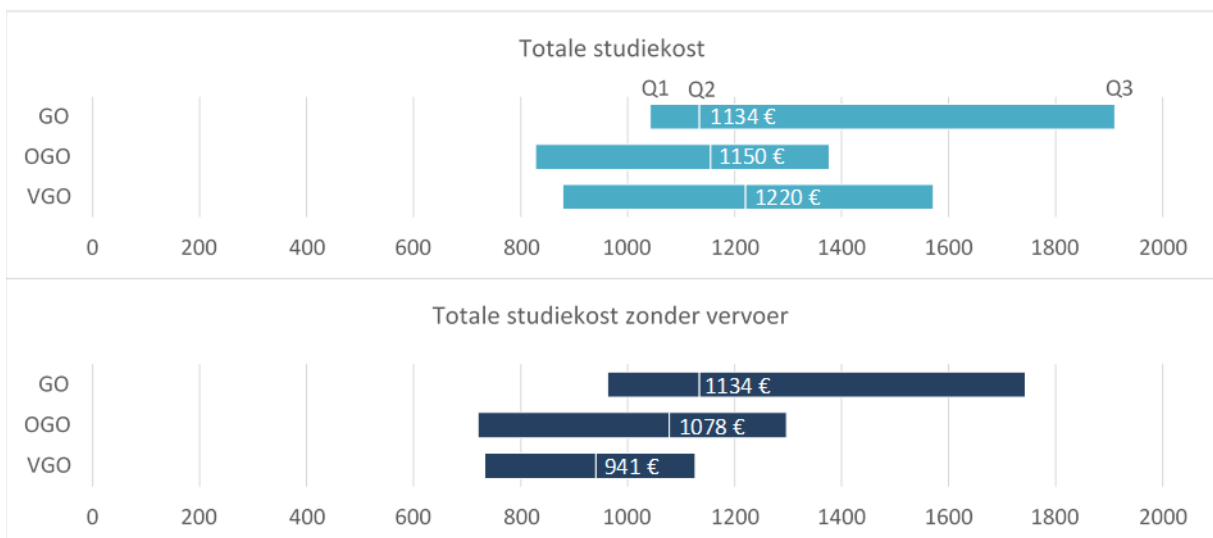
Ouders uit het GO betaalden het meeste voor drukwerk (320 euro), schoolactiviteiten (165 euro) duurzame schooluitrusting (185 euro) en niet-duurzame schooluitrusting (165 euro) vergeleken met de andere netten. Hoewel ouders uit het GO het hoogste gebruik rapporteerden voor kledij rapporteerden ze hiervoor toch de laagste uitgaven bij gebruik relatief tot de andere netten.

De totale mediane studiekosten liggen het hoogste in het VGO wanneer de vervoerskosten worden meegerekend (1220 euro, t.o.v. 1155 euro in het OGO en 1134 euro in het GO). Indien men echter de vervoerskosten buiten beschouwing houdt, komt het GO naar voren als het net waar ouders de hoogste studiekosten hadden en blijkt het VGO het goedkoopste te zijn (1134 euro, t.o.v. 1078 euro in het OGO en 941 euro in het VGO). Uit Figuur 17 blijkt bovendien dat het GO de grootste spreiding in de studiekosten kent zowel, met als zonder vervoerskosten.

Figuur 18. Uitgaven van de studiekostenrubrieken bevroegd in Fase 1, naar net

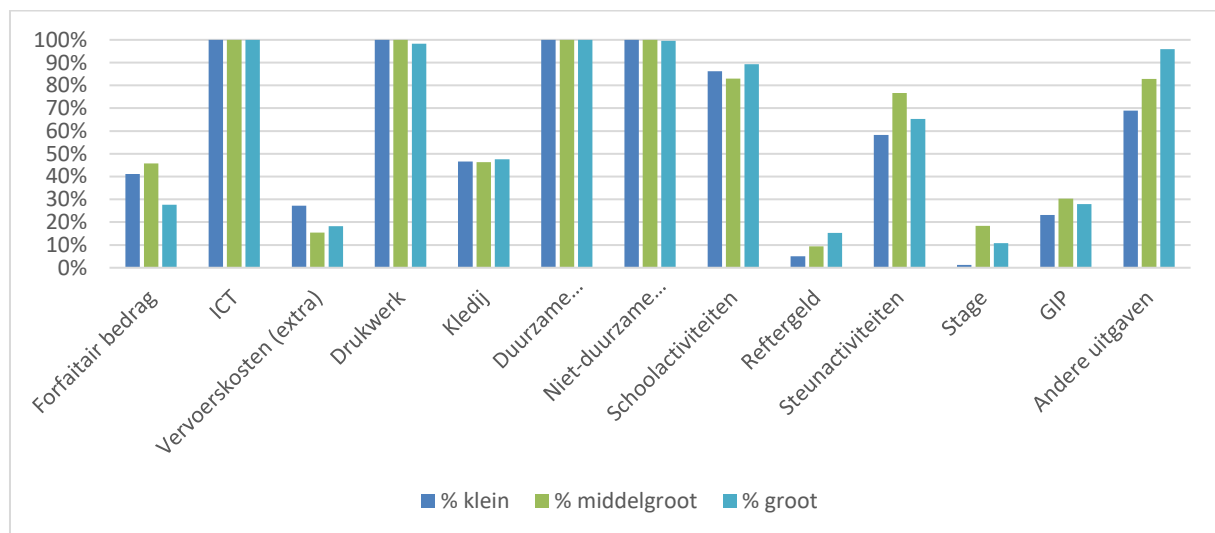
Figuur 19. Totale studiekosten met en zonder vervoerskosten naar net, mediaan en spreiding (q1, q2 en q3)

3.3.2 Vergelijking naar schoolgrootte

In Figuur 20 geven we de gebruikspercentages weer van de kostenrubrieken, waarbij we het onderscheid naar schoolgrootte maken. Kleine scholen zijn scholen van 400 leerlingen of minder, grote scholen zijn scholen met 700 leerlingen of meer; middelgrote scholen vallen hiertussen. Bepaalde kosten komen vaker voor in grote scholen en minder vaak in kleine scholen: dit geldt voor reftergeld, andere uitgaven en in beperkte mate de schoolactiviteiten. Omgekeerd zien we dat de praktijk van het forfaitair bedrag minder voorkomt in grote scholen (28%) en meer in middelgrote scholen (46%). In kleine scholen betaalde 41% van de ouders een vast bedrag als voorschot aan het begin van het schooljaar. In kleine scholen worden vaker extra uitgaven gemaakt om het vervoer naar school mogelijk te maken (bv. aankoop fiets, veiligheidskledij). Het aandeel leerlingen dat te voet of met de fiets naar school gaat is ook hoger in kleine scholen (44,4%) dan in middelgrote (22,5%) of grote (28,9%) scholen.

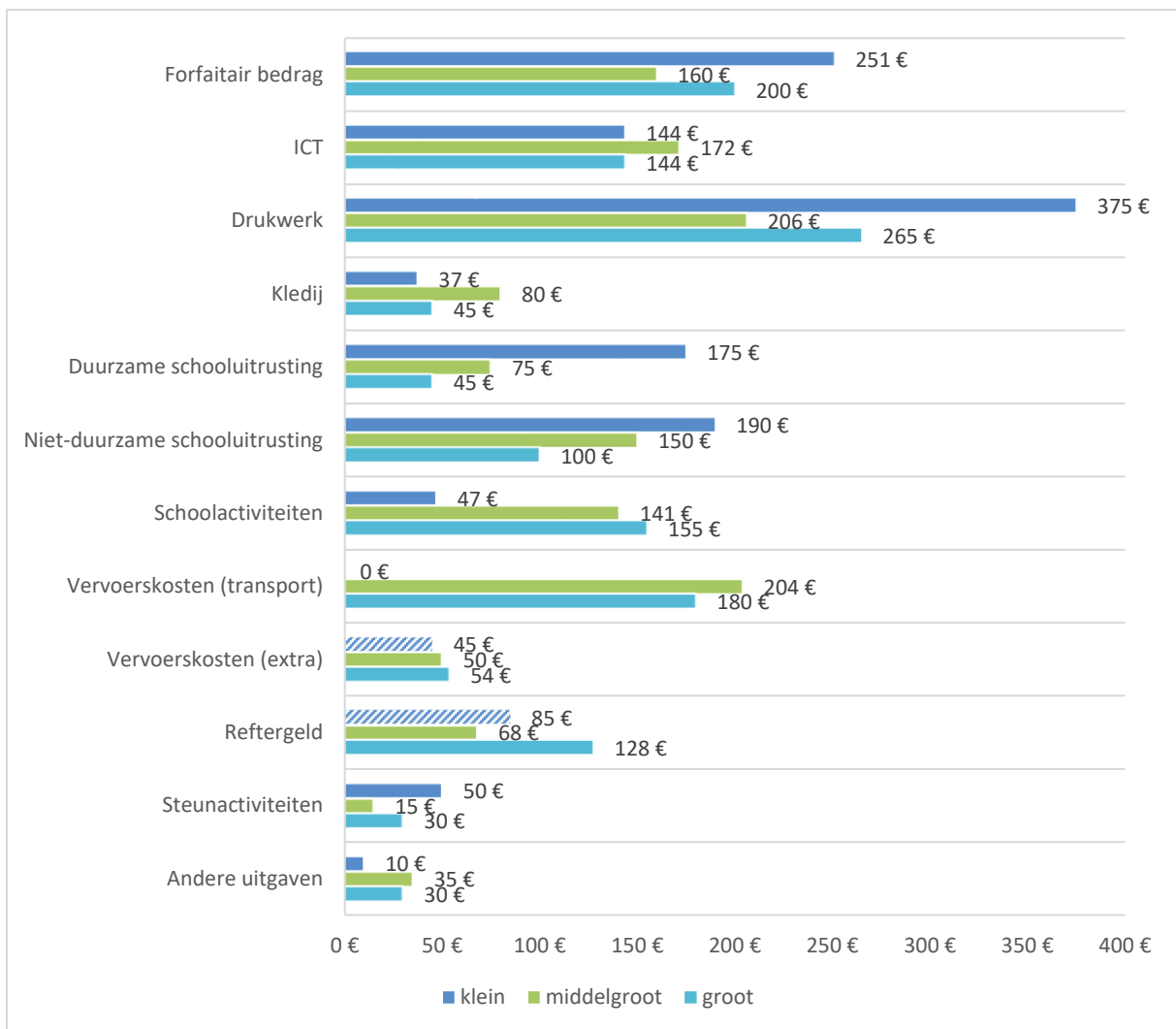
Figuur 20. Gebruikspercentages van de studiekostenrubrieken bevraagd in Fase 1, naar schoolgrootte

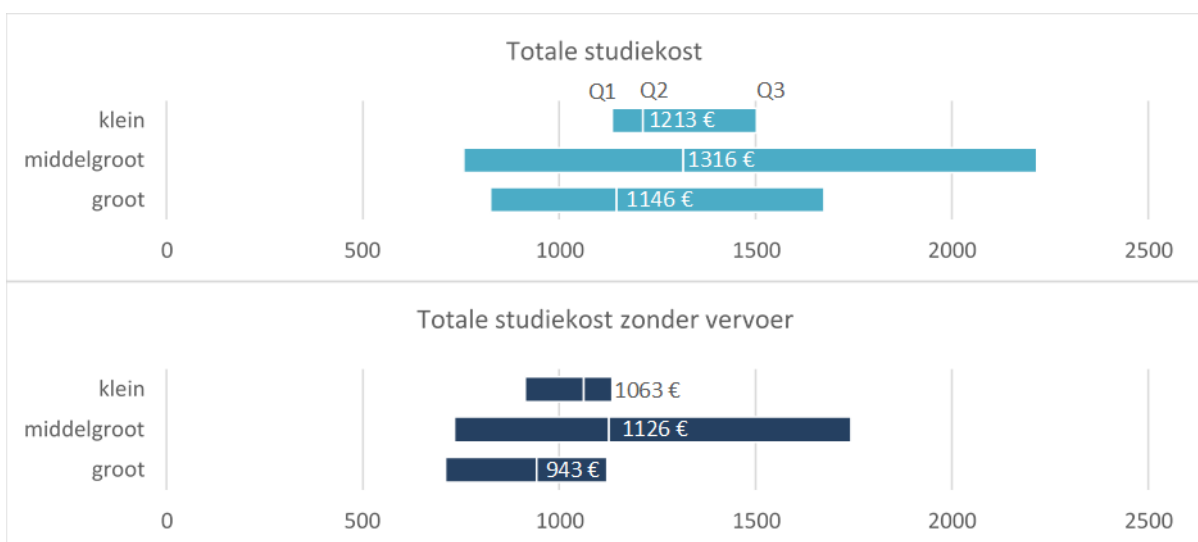
Figuur 21 bevat de uitgaven van deze kostenrubrieken naar schoolgrootte. De mediaanuitgave voor vervoerskosten in kleine scholen bedraagt 0 euro en is dus geen missende waarde. In middelgrote en grote scholen is de mediaanuitgave respectievelijk 204 en 180 euro. Hoewel het voorschot het vaakste voorkomt in middelgrote scholen, is de mediane uitgave ervoor wel het laagst in deze groep (160 euro, tegenover 251 euro in kleine en 200 euro in grote scholen). In kleine scholen betalen ouders de hoogste bedragen voor het voorschot (251 euro), steunacties (50 euro), drukwerk (375 euro), duurzame schooluitrusting (175 euro) en niet-duurzame schooluitrusting (190 euro). Ouders in kleine scholen hebben dan weer de laagste uitgaven aan schoolactiviteiten (47 euro, t.o.v. 141 euro in middelgrote en 155 euro in grote scholen).

De totale studiekosten liggen het hoogste in middelgrote scholen (1316 euro) en het laagste in grote scholen (1146 euro). De mediaanuitgave in kleine scholen valt hiertussen (1213 euro). Dit patroon blijft dezelfde indien we de vervoerskosten buiten beschouwing houden, waarbij enkel de spreiding in de kosten sterk afneemt. In middelgrote scholen is de mediaanuitgave dan 1126 euro, in kleine scholen 1063 euro, en in grote scholen 943 euro. In beide situaties kennen middelgrote scholen de grootste spreiding in de totale studiekosten.

Figuur 21. Uitgaven van de studiekostenrubrieken bevroegd in Fase 1, naar schoolgrootte

Figuur 22. Totale studiekosten met en zonder vervoerskosten naar schoolgrootte, mediaan en spreiding (q1, q2 en q3)

4 Studiekosten in de bovenbouw van het secundair onderwijs: Fase 2

In deze sectie worden de resultaten van Fase 2 toegelicht die plaatsvond in het academiejaar 2018-2019. Er werd besloten om een bijkomende dataverzameling te organiseren, omdat de respons in Fase 1 te laag was om voor specifieke studiegebieden uitspraken te kunnen maken. We kozen kostenrubrieken waarvan verwacht kan worden dat de kosten studiegebied afhankelijk zijn. Zo kozen we voor de volgende rubrieken: schoolboeken en drukwerk, kledij, duurzame schooluitrusting, niet-duurzame schooluitrusting en schoolactiviteiten.

Voor de aanpak van deze bijkomende dataverzameling inspireerden we ons op het studiekostenonderzoek in het deeltijds beroepssecundair onderwijs (De Norre & Groenez, te verschijnen). In Fase 2 werd een bijkomende bevraging georganiseerd in 26 scholen die reeds aanwezig waren in Fase 1, en in 4 scholen die niet aan Fase 1 deelnamen (zie sectie 2.2 voor meer informatie).

Voor de kengetallen bij de kostenrubrieken uit Fase 2 geven we de mediane gerapporteerde kost weer van de directies/vakleerkrachten per combinatie van graad, studiegebied en school. Per school worden de kosten per studiegebied voor de twee jaren die een graad vormen samengenomen, en hiervan wordt het gemiddelde berekend. Indien een kostprijs van 0 euro wordt opgegeven, dan betekent dit dat directies/vakleerkrachten hiervoor geen gebruik opgeven. Deze kostprijzen zullen per kostenrubriek weergegeven worden in een tabel waar we het onderscheid maken tussen studiegebieden uit het ASO-KSO, de “Harde” en de “Zachte” studiegebieden in het TSO-BSO.

Tot slot zullen we per combinatie van graad, studiegebied en school een totale mediaankost berekenen voor de korf van goederen en diensten die werd bevraagd in Fase 2. Dit doen we door per combinatie graad, studiegebied en school de kosten van elke kostenrubriek op te tellen. Per combinatie school, studiegebied en graad wordt vervolgens de mediaan bepaald. In Figuur 23, op het einde van dit hoofdstuk, worden alle verschillen tussen de scholen inzake de kostenrubrieken en de totalen gevisualiseerd naar graad en studiegebied

4.1.1 Schoolboeken en drukwerk

Bij schooldrukwerk onderscheiden we het drukwerk dat meerdere jaren meegaat, zoals woordenboeken en een atlas, van het drukwerk dat één jaar meegaat (werkboeken, handboeken, invulboeken, fotokopies). Verder behoren ook tijdschriften of kranten die tijdens de les gebruikt worden, tot deze kostenrubriek. In Tabel 37 geven we een overzicht van de opgegeven kosten, gegroepeerd naar graad en studiegebied.

Vooreerst zien we in de 2de graad dat de mediaankosten voor schoolboeken en drukwerk variëren tussen de 234,38 en 445,18 euro over de verschillende studiegebieden heen. De hoogste mediaankost is terug te vinden bij het ASO (445,18 euro), gevolgd door een hoge kost in het studiegebied Beeldende kunsten (361,54 euro) en Handel (319,74 euro). De laagste mediaankost zien we bij het studiegebied

Sport, namelijk 234,38 euro. In de studiegebieden Handel, Chemie, Sport en het ASO zien we weinig verschil in de kosten opgegeven door de scholen (Figuur 23).

In de 3de graad zien we dat de hoogte van de mediaankostprijs voor schoolboeken en drukwerk varieert van de 132,20 tot 304,32 euro over de verschillende studiegebieden heen. In het studiegebied Handel zien we de hoogste mediaankost, namelijk 304,32 euro. In het ASO stellen we ook een hoge mediaanuitgave voor schoolboeken en drukwerk vast, namelijk 283,88 euro. De laagste mediaanuitgave zien we bij het studiegebied Beeldende kunsten en bedraagt 132,20 euro. In het studiegebied Handel zien we weinig verschil in de kosten opgegeven door de scholen (Figuur 23).

Tabel 37. Kostprijzen voor schoolboeken en drukwerk gerapporteerd door de scholen weergegeven naar graad en studiegebied

Studiegebied	Gerapporteerde prijzen van hoog naar laag							Mediaan
2de graad								
ASO-KSO								
ASO	450,36	445,18	342,58				445,18	
Beeldende kunsten	476,36	361,54	191,07				361,54	
"Harde" studiegebieden in TSO-BSO								
Bouw	469,33	368,90	276,45	225,50	108,86	75,20	250,98	
Hout	390,20	324,20	297,38	240,48	161,28	126,50	268,93	
Mechanica-elektriciteit	380,98	375,50	350,00	244,02	10,00	0,00	297,01	
Chemie	388,97	271,44	245,06				271,44	
"Zachte" studiegebieden in TSO-BSO								
Handel	348,05	320,92	320,92	318,55	308,58	244,82	319,74	
Lichaamsverzorging	362,42	356,26	354,50	232,05	250,98	169,27	293,28	
Personenverzorging	424,91	332,00	279,23	258,78	246,25	189,48	269,01	
Voeding	420,75	380,25	284,13	177,63	138,33		284,13	
Sport	272,38	234,38	110,48				234,38	
3de graad								
ASO-KSO								
ASO	430,73	283,88	224,72				283,88	
Beeldende kunsten	217,08	132,20	35,00				132,20	
"Harde" studiegebieden in TSO-BSO								
Bouw	337,90	254,50	211,00	158,43	106,17	59,20	184,72	
Hout	322,40	183,58	180,90	180,90	148,00	5,00	180,90	
Mechanica-elektriciteit	381,00	335,00	254,11	250,59	161,00	152,00	252,35	
Chemie	416,95	203,21	191,89				203,21	
"Zachte" studiegebieden in TSO-BSO								
Handel	323,32	316,00	316,00	292,64	290,50	210,08	304,32	
Lichaamsverzorging	315,13	287,43	235,85	212,00	205,00	99,51	223,93	
Personenverzorging	397,64	268,59	237,64	199,00	181,83	176,68	218,32	
Voeding	396,00	345,00	221,23	186,33	138,18		221,23	
Sport	331,10	151,68	98,49				151,68	

4.1.2 Kledij

De rubriek kledij omvat schooluniformen en kleding die aangekocht worden om bepaalde vakken te kunnen volgen (sportkledij, zwemkledij, werkkledij, beschermingskledij...). In Tabel 38 geven we een overzicht van de opgegeven kosten, gegroepeerd naar graad en studiegebied.

Vooreerst zien we dat overal kosten worden aangerekend voor kledij, behalve in twee schoolstudiegebied combinaties, namelijk in de 3de graad Beeldende Kunsten en Hout.

Verder zien we in de 2de graad dat de mediaankosten voor kledij variëren tussen de 28 en 162,53 euro over de verschillende studiegebieden heen. De hoogste mediaankost is terug te vinden bij het studiegebied Voeding (162,53 euro), gevolgd door een hoge kost in het studiegebied Hout (108,88 euro) en Mechanica-elektriciteit (107,49 euro). De laagste mediaankost zien we bij het ASO, namelijk 28 euro. De verschillen tussen de scholen inzake de uitgaven die ze opgeven zijn bij deze kostenrubriek minder uitgesproken (Figuur 23).

In de 3de graad zien we dat de hoogte van de mediaankostprijs voor kledij varieert van 23 tot 178,50 euro over de verschillende studiegebieden heen. In het studiegebied Voeding zien we opnieuw de hoogste mediaankost, namelijk 178,50 euro. In het studiegebied Handel stellen we ook een hoge mediaanuitgave vast, namelijk 115 euro. De laagste mediaanuitgave zien we bij het ASO en dit bedraagt 23 euro. Ook in de 3de graad zien we dat de verschillen tussen de scholen inzake de kosten die ze opgeven, beperkt zijn gebleven. Voornamelijk in het ASO en de studiegebieden Chemie en Sport zien we kleine verschillen (Figuur 23).

Tabel 38. Kostprijzen voor kledij gerapporteerd door de scholen weergegeven naar graad en studiegebied

Studiegebied	Gerapporteerde prijzen van hoog naar laag							Mediaan
2de graad								
ASO-KSO								
ASO	33,00	28,00	23,00				28,00	
Beeldende kunsten	94,50	91,57	59,00				91,57	
"Harde" studiegebieden in TSO-BSO								
Bouw	129,00	112,00	89,00	68,85	10,00	6,00	78,93	
Hout	173,90	140,60	114,00	103,75	98,25	57,50	108,88	
Mechanica-elektriciteit	415,00	114,00	113,50	101,47	64,00	20,00	107,49	
Chemie	293,73	70,00	69,00				70,00	
"Zachte" studiegebieden in TSO-BSO								
Handel	200,00	145,00	125,00	55,00	48,00	35,00	90,00	
Lichaamsverzorging	135,83	115,65	113,50	83,80	31,05	22,00	98,65	
Personenverzorging	88,00	84,95	50,80	46,00	40,00	16,50	48,40	
Voeding	600,00	232,05	162,53	154,00	82,00		162,53	
Sport	290,00	53,00	49,00				53,00	
3de graad								
ASO-KSO								
ASO	23,00	23,00	8,00				23,00	
Beeldende kunsten	130,00	89,00	0,00				89,00	
"Harde" studiegebieden in TSO-BSO								
Bouw	112,00	99,00	68,85	26,00	10,00	6,00	47,43	
Hout	161,40	130,50	102,00	41,25	41,25	0,00	71,63	
Mechanica-elektriciteit	270,00	270,00	64,00	64,00	56,00	51,50	64,00	
Chemie	50,00	31,00	21,00				31,00	
"Zachte" studiegebieden in TSO-BSO								
Handel	142,50	142,50	125,00	105,00	23,00	10,00	115,00	
Lichaamsverzorging	202,56	132,00	52,60	48,10	18,90	18,50	50,35	
Personenverzorging	145,00	127,80	88,00	40,00	36,60	29,00	64,00	

Voeding	367,00	196,50	178,50	178,50	82,00	178,50
Sport	151,25	105,25	87,25			105,25

4.1.3 Duurzame schooluitrusting

In Tabel 39 geven we een overzicht van de opgegeven kosten voor duurzame schooluitrusting, gegroepeerd naar graad en studiegebied. Opgemerkt moet worden dat bepaalde kostenrubrieken in de kostenrubriek duurzame schooluitrusting enkel door de ouders gekend zijn, zoals kosten voor een boekentas. Gezien slechts 17,8% van de ouders de kosten voor Fase 2 hebben aangevuld/ nagekeken, zitten we mogelijk met een onderschatting van de werkelijk kost voor niet-duurzame schooluitrusting (zie sectie 2.2.3).

Vooreerst zien we in 10 school-studiegebied combinaties dat er geen kosten voor duurzame schooluitrusting worden aangerekend.

Verder zien we in de 2de graad dat de mediaankosten voor duurzame schooluitrusting variëren tussen de 32,56 en 390,34 euro over de verschillende studiegebieden heen. De hoogste mediaankost is terug te vinden bij het studiegebied Lichaamsverzorging (390,34 euro), gevolgd door een hoge kost in het studiegebied Hout (318,75 euro) en Sport (300 euro). De laagste mediaankost zien we bij het studiegebied Bouw, namelijk 32,56 euro. We stellen vast dat bij het studiegebied Bouw de kosten die de scholen opgaven weinig van elkaar verschillen (Figuur 23).

In de 3de graad zien we dat de hoogte van de mediaankostprijs voor duurzame schooluitrusting varieert van 40 tot 252,90 euro over de verschillende studiegebieden heen. In het studiegebied Sport zien we de hoogste mediaankost voor duurzame schooluitrusting, namelijk 252,90 euro. In de studiegebieden Lichaamsverzorging en Mechanica-elektriciteit stellen we ook hoge mediaanuitgaven vast, namelijk respectievelijk 178 en 145 euro. De laagste mediaanuitgave zien we bij het studiegebied Voeding en dit bedraagt 40 euro. Ook in het studiegebied Hout zien we lage mediaanuitgave voor duurzame schooluitrusting, namelijk 42,5 euro. Verder zien we bij de studiegebieden Chemie, Sport en Personenzorg dat de scholen weinig verschillen inzake de kosten die ze opgaven voor duurzame schooluitrusting (Figuur 23).

Tabel 39. Kostprijzen voor duurzame schooluitrusting gerapporteerd door de scholen weergegeven naar graad en studiegebied

Studiegebied	Gerapporteerde prijzen van hoog naar laag							Mediaan
2de graad								
ASO-KSO								
ASO	205,00	182,50	80,05				182,50	
Beeldende kunsten	448,65	221,33	75,00				221,33	
"Harde" studiegebieden in TSO-BSO								
Bouw	63,50	17,56	15,00	15,00	0,00	0,00	32,56	
Hout	597,75	421,25	326,25	311,25	264,00	97,75	318,75	
Mechanica-elektriciteit	220,00	140,00	85,50	60,00	25,00	0,00	85,50	
Chemie	132,25	15,00	0,00				73,63	
"Zachte" studiegebieden in TSO-BSO								
Handel	190,00	112,00	119,75	104,75	75,00	63,50	112,25	
Lichaamsverzorging	650,00	423,00	396,50	384,17	338,58	120,90	390,34	
Personenverzorging	316,00	141,00	86,00	67,00	0,00	0,00	113,50	
Voeding	412,00	374,50	286,75	31,75	15,00		286,75	
Sport	300,00	300,00	88,07				300,00	
3de graad								
ASO-KSO								
ASO	370,00	130,00	72,00				130,00	
Beeldende kunsten	319,00	48,00	25,00				48,00	
"Harde" studiegebieden in TSO-BSO								
Bouw	151,90	127,50	100,00	6,00	0,00	0,00	113,75	
Hout	404,95	401,85	42,50	27,50	27,50	0,00	42,50	
Mechanica-elektriciteit	324,00	174,40	145,00	145,00	145,00	127,40	145,00	
Chemie	60,50	0,00	0,00				60,50	
"Zachte" studiegebieden in TSO-BSO								
Handel	192,50	145,00	145,00	120,00	107,90	85,00	132,50	
Lichaamsverzorging	321,63	267,50	178,00	115,14	103,50	0,00	178,00	
Personenverzorging	147,50	140,50	100,00	100,00	91,50	90,75	100,00	
Voeding	187,50	40,00	40,00	15,00	0,00		40,00	
Sport	252,90	252,90	193,57				252,90	

4.1.4 Niet-duurzame schooluitrusting

Dit zijn schoolartikelen die meestal gedurende slechts één jaar (of minder) gebruikt kunnen worden op school en noodzakelijk zijn voor het volgen van de lessen. Opgemerkt moet worden dat bepaalde kostenrubrieken in de kostenrubriek niet-duurzame schooluitrusting enkel door de ouders gekend zijn, zoals printkosten thuis. Gezien slechts 17,8% van de ouders de kosten voor Fase 2 hebben aangevuld/nagekeken, zitten we mogelijk met een onderschatting van de werkelijk kost voor niet-duurzame schooluitrusting. In Tabel 40 geven we een overzicht van de opgegeven kosten, gegroepeerd naar graad en studiegebied.

Vooreerst zien we in zes combinaties van school en studiegebied dat er geen kosten voor niet-duurzame schooluitrusting worden aangerekend.

Verder zien we in de 2de graad dat de mediaankosten voor niet-duurzame schooluitrusting variëren tussen de 3,5 en 163 euro over de verschillende studiegebieden heen. De hoogste mediaankost is terug te vinden bij het studiegebied Voeding (163 euro), gevolgd door een hoge kost in het studiegebied Beeldende Kunsten (129 euro). De laagste mediaankost zien we bij het ASO, namelijk 3,5 euro. Ook in het studiegebied Mechanica-elektriciteit zien we een lage kost voor niet-duurzame schooluitrusting, namelijk 9,25 euro. We stellen vast dat de kosten die scholen opgeven voor niet-duurzame schooluitrusting voor het ASO en de studiegebieden Sport en Chemie, weinig van elkaar verschillen (Figuur 23).

In de 3de graad zien we dat de hoogte van de mediaankostprijs voor niet-duurzame schooluitrusting varieert van 4 tot 171,50 euro over de verschillende studiegebieden heen. In het studiegebied Voeding zien we opnieuw de hoogste mediaankost voor duurzame schooluitrusting, namelijk 171,50 euro. De laagste mediaanuitgave zien we bij het ASO en dit bedraagt 4 euro. Ook in het studiegebied Mechanica-elektriciteit zien we lage mediaanuitgave voor duurzame schooluitrusting, namelijk 8,34 euro. Opnieuw zien we dat de kosten die scholen opgaven voor niet-duurzame schooluitrusting in het ASO en het studiegebied Sport weinig verschilden (Figuur 23).

Tabel 40. Kostprijzen voor niet-duurzame schooluitrusting gerapporteerd door de scholen weergegeven naar graad en studiegebied

Studiegebied	Gerapporteerde prijzen van hoog naar laag							Mediaan
2de graad								
ASO-KSO								
ASO	5,60	3,50	3,50					3,50
Beeldende kunsten	211,47	129,00	87,25					129,00
"Harde" studiegebieden in TSO-BSO								
Bouw	185,13	119,50	47,90	18,25	7,00	0,00		33,08
Hout	376,15	104,89	52,00	52,00	10,00	4,75		52,00
Mechanica-elektriciteit	84,00	26,50	13,50	5,00	2,50	0,00		9,25
Chemie	92,43	70,50	0,00					70,50
"Zachte" studiegebieden in TSO-BSO								
Handel	92,70	57,19	57,19	36,00	15,94	8,50		46,60
Lichaamsverzorging	446,50	85,47	68,00	59,00	29,50	13,50		63,50
Personenverzorging	243,50	127,70	87,50	81,50	57,50	57,00		84,50
Voeding	185,00	181,00	163,00	141,00	15,00			163,00
Sport	18,00	14,50	14,50					14,50
3de graad								
ASO-KSO								
ASO	4,00	4,00	4,00					4,00
Beeldende kunsten	224,00	57,00	38,00					57,00
"Harde" studiegebieden in TSO-BSO								
Bouw	211,53	119,25	95,00	27,13	15,00	0,00		61,07
Hout	88,20	69,00	50,00	24,50	24,50	0,00		37,25
Mechanica-elektriciteit	62,00	53,25	12,17	4,50	4,50	4,50		8,34
Chemie	78,63	38,00	3,85					38,00
"Zachte" studiegebieden in TSO-BSO								
Handel	103,92	65,43	65,43	64,78	33,50	16,00		65,11
Lichaamsverzorging	249,00	94,04	89,75	87,99	49,50	5,00		88,87
Personenverzorging	122,00	113,60	78,50	43,00	35,00	24,40		60,75

Voeding	175,00	175,00	171,50	19,00	0,00	171,50
Sport	19,00	17,50	17,50			17,50

4.1.5 Schoolactiviteiten

In Tabel 41 geven we een overzicht van de opgegeven kosten voor schoolactiviteiten, gegroepeerd naar graad en studiegebied.

Vooreerst zien we dat in alle bevraagde scholen kosten worden gerapporteerd voor schoolactiviteiten. In de 2de graad variëren de mediaankosten voor schoolactiviteiten tussen de 62,25 en 344,50 euro over de verschillende studiegebieden heen. De hoogste mediaankost is terug te vinden bij het studiegebied Beeldende kunsten (344,50 euro), gevolgd door een hoge kost in het studiegebied Sport (256 euro), Handel (200 euro) en ASO (195,75 euro). De laagste mediaankost zien we bij het studiegebied Hout, namelijk 62,25 euro. We stellen vast dat de kosten die scholen opgeven voor schoolactiviteiten voor het ASO, en de studiegebieden Lichaamsverzorging en Beeldende Kunsten, weinig van elkaar verschillen (Figuur 23).

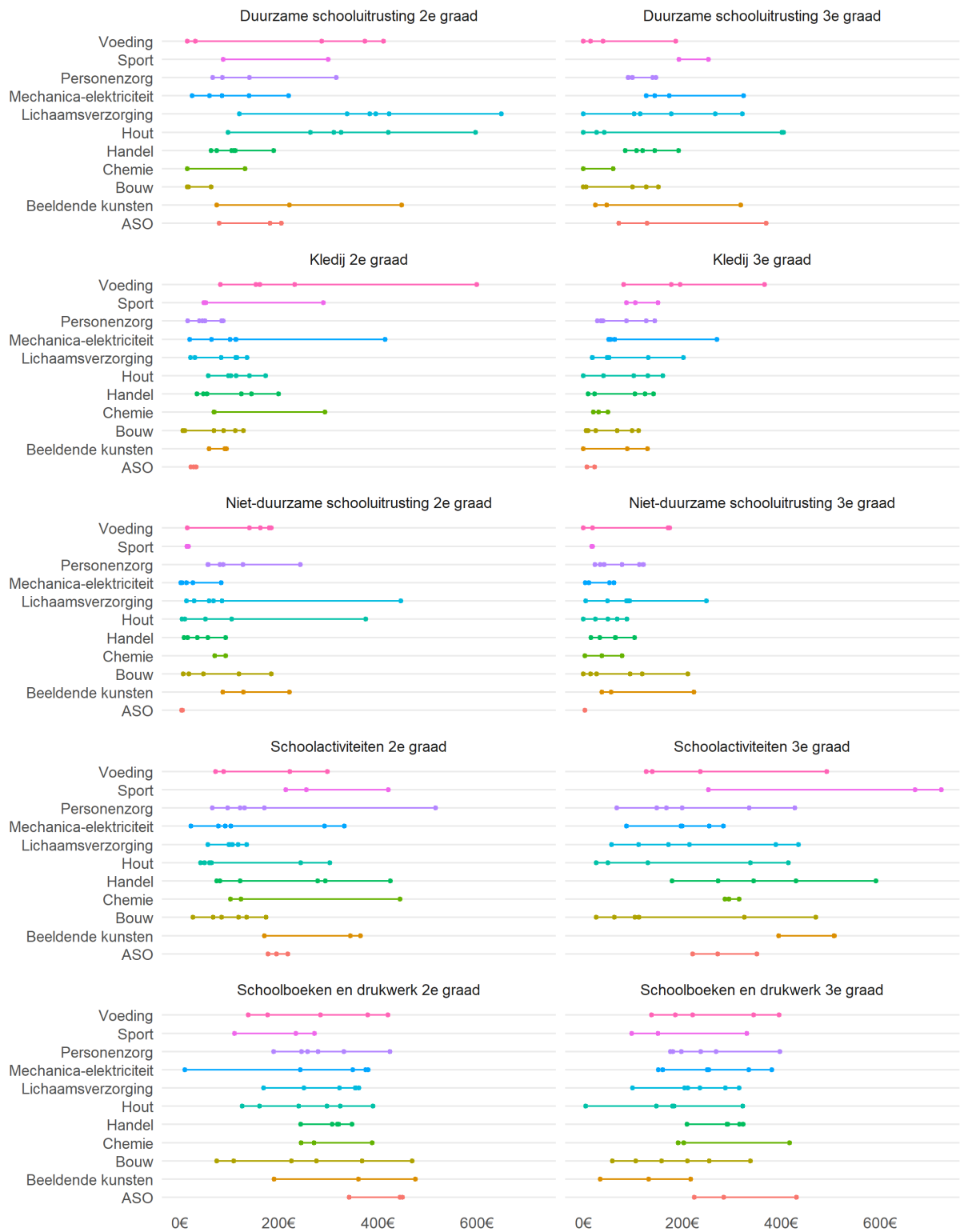
In de 3de graad zien we dat de hoogte van de mediaankostprijs voor schoolactiviteiten varieert van 90,50 tot 670,93 euro over de verschillende studiegebieden heen. In het studiegebied Sport zien we de hoogste mediaankost voor schoolactiviteiten, namelijk 670,93 euro. Ook in het studiegebied Beeldende Kunsten (395 euro) en Handel (387,18 euro) zien we hoge mediaankosten voor schoolactiviteiten. De laagste mediaanuitgave zien we in het studiegebied Hout en dit bedraagt 90,50 euro. We stellen vast dat de kosten die scholen opgeven voor schoolactiviteiten voor het studiegebied Chemie, weinig van elkaar verschillen (Figuur 23).

Tabel 41. Kostprijzen voor schoolactiviteiten gerapporteerd door de scholen weergegeven naar graad en studiegebied

Studiegebied	Gerapporteerde prijzen van hoog naar laag							Mediaan
2de graad								
ASO-KSO								
ASO	218,05	195,75	178,50				195,75	
Beeldende kunsten	365,00	344,50	171,50				344,50	
"Harde" studiegebieden in TSO-BSO								
Bouw	174,00	135,00	119,00	84,50	67,80	26,50	101,75	
Hout	303,25	244,25	64,50	60,00	50,00	42,00	62,25	
Mechanica-elektriciteit	333,00	293,00	103,03	91,63	78,50	23,00	97,33	
Chemie	445,50	124,00	102,25				124,00	
"Zachte" studiegebieden in TSO-BSO								
Handel	425,75	294,50	278,50	122,50	81,00	75,00	200,50	
Lichaamsverzorging	135,00	118,00	106,68	101,80	99,05	57,22	104,24	
Personenverzorging	516,90	171,50	131,00	122,50	96,98	65,63	126,75	
Voeding	298,00	222,50	89,00	72,00	72,00		89,00	
Sport	421,25	256,00	214,00				256,00	
3de graad								
ASO-KSO								
ASO	351,50	272,18	221,50				272,18	
Beeldende kunsten	508,00	395,00	207,00				395,00	
"Harde" studiegebieden in TSO-BSO								
Bouw	470,00	325,50	113,00	104,50	63,50	26,50	108,75	
Hout	415,00	338,50	131,00	50,00	50,00	26,50	90,50	

Mechanica-elektriciteit	283,50	255,00	200,50	200,50	198,13	87,45	200,50
Chemie	315,00	295,00	286,75				295,00
<i>"Zachte" studiegebieden in TSO-BSO</i>							
Handel	592,00	592,00	430,05	344,30	273,00	179,83	387,18
Lichaamsverzorging	434,90	389,50	215,10	172,35	112,08	57,16	193,73
Personenverzorging	427,50	336,00	200,50	168,45	149,00	67,73	184,48
Voeding	492,00	237,00	237,00	140,00	127,25		237,00
Sport	724,25	670,93	253,20				670,93

Figuur 23. Verschillen tussen scholen in Fase 2 naar kostenrubriek, graad en studiegebied

4.1.6 Totale kosten bovenbouw secundair onderwijs Fase 2

In Tabel 42 vinden we de resultaten van de 2de graad van de bovenbouw van het secundair onderwijs voor Fase 2. In de 2de graad variëren de mediaanstudiekosten tussen de 454,85 en 946,40 euro over de verschillende studiegebieden heen. De hoogste mediaankost is terug te vinden bij het studiegebied Chemie (946,40 euro), gevolgd door een hoge kost in het ASO (902,88 euro). De laagste mediaankost zien we bij het studiegebied Hout, namelijk 454,85 euro. Ook in het studiegebied Lichaamsverzorging zien we een lagere mediaanstudiekost en deze bedraagt 571,01 euro. In Figuur 24 zien we over de studiegebieden heen dat scholen sterk kunnen verschillen in de kosten die ze aanrekenen. Enkel bij het studiegebied Sport stellen we vast dat de verschillende scholen gelijkaardige prijzen opgaven.

In Tabel 43 presenteren we de resultaten van de 3de graad van de bovenbouw van het secundair onderwijs voor Fase 2. In de 3de graad variëren de mediaanstudiekosten tussen de 578,32 en 1023,08 euro over de verschillende studiegebieden heen. De hoogste mediaankost is terug te vinden bij het studiegebied Beeldende Kunsten (1023,08 euro), gevolgd door een hoge kost in het studiegebied Sport (951,63 euro). De laagste mediaankost zien we bij het studiegebied Voeding, namelijk 578,32 euro. Ook in het studiegebied Handel zien we een lagere mediaanstudiekost en deze bedraagt 636,86 euro. In Figuur 24 zien we over de studiegebieden heen dat scholen sterk kunnen verschillen in de kosten die ze aanrekenen. Enkel bij het studiegebied Sport stellen we opnieuw vast dat de verschillende scholen gelijkaardige prijzen opgaven.

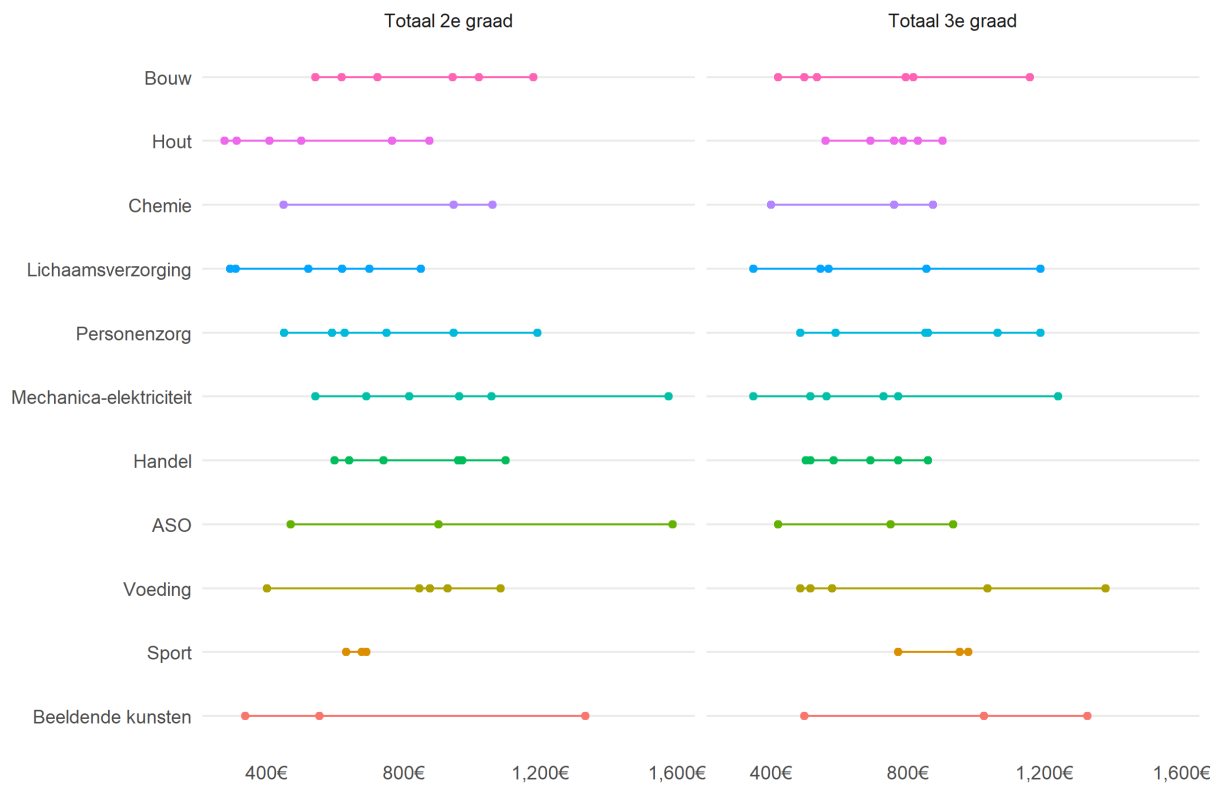
Tabel 42. Samenvattende tabel mediaan studiekosten 2de graad secundair onderwijs Fase 2

Studiegebied	Gerapporteerde prijzen van hoog naar laag						Mediaan
	2 ^{de} graad						
ASO-KSO							
ASO	1586,26	902,88	469,85				902,88
Beeldende kunsten	1331,75	553,76	337,63				553,76
"Harde" studiegebieden in TSO-BSO							
Bouw	1179,68	1020,89	944,11	723,27	619,86	543,10	833,69
Hout	875,62	767,26	501,50	408,19	313,00	277,50	454,85
Mechanica-elektriciteit	1574,25	1057,00	963,31	815,99	690,79	541,92	889,65
Chemie	1060,70	946,40	449,25				946,40
"Zachte" studiegebieden in TSO-BSO							
Handel	1098,37	970,78	960,29	741,88	640,70	598,28	851,09
Lichaamsverzorging	851,33	700,81	620,00	522,01	309,33	292,83	571,01
Personenverzorging	1190,88	947,00	749,71	628,00	591,70	451,40	688,86
Voeding	1083,28	929,40	877,56	845,58	401,41		877,56
Sport	691,33	677,78	631,99				677,78

Tabel 43. Samenvattende tabel mediaan studiekosten 3de graad secundair onderwijs Fase 2

Studiegebied	Gerapporteerde prijzen van hoog naar laag						Mediaan
	3 ^{de} graad						
ASO-KSO							
ASO	932,58	749,22	420,40				749,22
Beeldende kunsten	1324,93	1023,08	497,16				1023,08
"Harde" studiegebieden in TSO-BSO							
Bouw	1157,43	816,22	794,70	534,77	497,16	420,40	664,74
Hout	901,15	828,90	787,50	760,02	690,30	559,49	773,76
Mechanica-elektriciteit	1240,03	772,23	728,99	563,04	516,00	348,90	646,02
Chemie	873,88	760,02	400,70				760,02
"Zachte" studiegebieden in TSO-BSO							
Handel	858,40	772,53	690,30	583,41	561,00	502,00	636,86
Lichaamsverzorging	1187,95	1187,95	855,07	567,99	544,99	348,90	711,53
Personenverzorging	1187,95	1061,78	859,17	851,60	589,12	485,85	855,39
Voeding	1377,68	1032,34	578,32	516,00	485,85		578,32
Sport	976,40	951,63	772,23				951,63

Figuur 24. Verschillen tussen scholen in Fase 2 naar totale studiekosten, graad en studiegebied

5 Beleid van scholen rond studiekosten

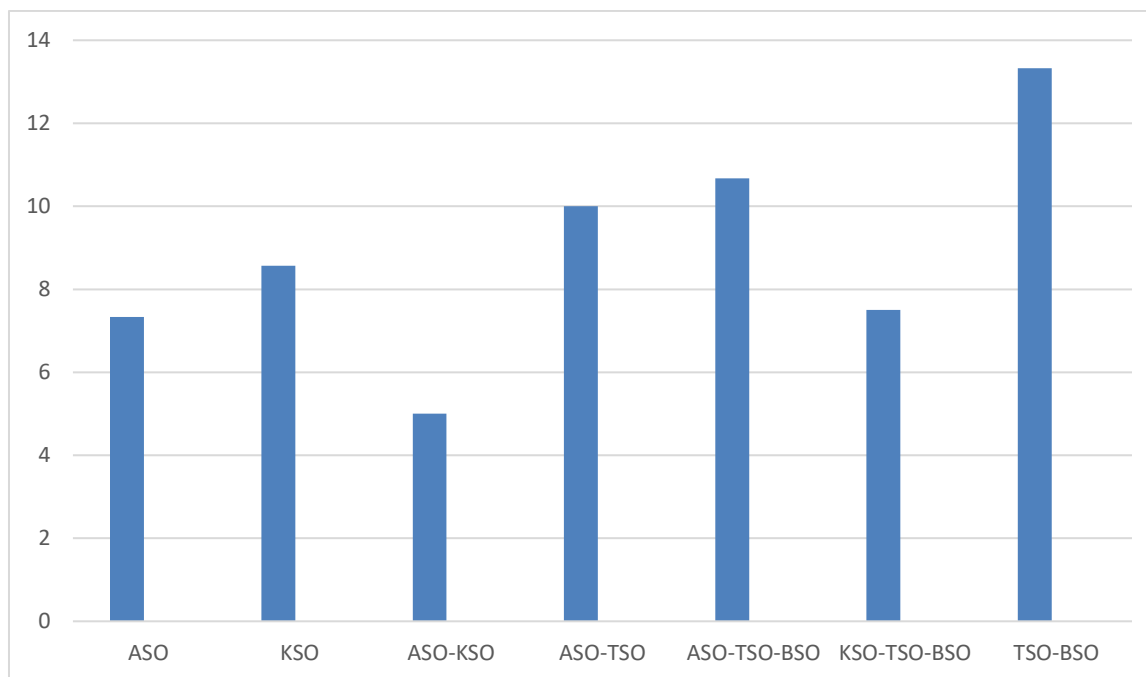
We bespreken op basis van de directiebevraging nog enkele thema's die betrekking hebben op het beleid van scholen rond studiekosten. In totaal namen 55 directies/ scholen deel aan deze vragenlijst.

5.1 Beleid rond onbetaalde rekeningen

Alle directeurs (100%) zeggen dat hun school geconfronteerd wordt met onbetaalde rekeningen. Directeurs schatten dat gemiddeld 10,8% van de leerlingen een probleem heeft van onbetaalde facturen. Voor 25% van de scholen ligt dit percentage onder de 5%.

Hier zien we inzake onbetaalde schoolfacturen een verschil naar het aanbod in de bovenbouw (Figuur 25). Scholen die ASO-KSO inrichten, hebben gemiddeld een lager percentage leerlingen die problemen hebben met het betalen van schoolrekeningen (5%), dan scholen die enkel ASO aanbieden (7%). Opvallend is vooral het hoge percentage leerlingen die geen schoolrekeningen kunnen betalen in scholen met een TSO-BSO (13,3%) aanbod.

Figuur 25. Gemiddeld percentage leerlingen met problemen met onbetaalde rekeningen naar aanbod in de bovenbouw

In 87,8% van de scholen wordt een speciale tegemoetkoming voorzien voor ouders met betalingsmoeilijkheden. In scholen waar er een speciale tegemoetkoming voorzien wordt voor ouders met betalingsmoeilijkheden, is het aantal leerlingen met betalingsproblemen gelijkend (10,8%) met scholen waar er geen tegemoetkoming voorzien wordt (11%). Van scholen waar een tegemoetkoming voorzien wordt, biedt 95,1% van de scholen een spreiding van betaling en 61,3% een uitstel van betaling. In 36,1% van de gevallen wordt er een individuele regeling met de schooldirectie

aangeboden. Verder wordt in 26,5% van de scholen een vermindering van de bijdrage gehanteerd als tegemoetkoming en in 21% van de scholen een kwijtschelding. Sommige scholen hebben verder ook aangevuld dat ze met het OCMW en de gemeente samenwerken.

Verder zorgt 72% van de scholen voor speciale regelingen wanneer leerlingen niet aan activiteiten kunnen deelnemen omwille van financiële redenen. Indien er een dergelijke regeling is, wordt dit gefinancierd uit werkingsmiddelen (49%), via giften van het oudercomité (41,7%) en/of via andere kanalen, zoals de opbrengst van steunactiviteiten van leerlingen, via de gemeente of het OCMW en andere giften. De kosten worden in 2,5% van de gevallen doorgerekend naar de andere ouders.

5.2 Kostenbewustzijn op scholen

In 46,8% van de scholen is er een code of een beleidsverklaring rond de beheersing van de studiekosten. In een open vraag werd er aan de directie gevraagd om dit beleid te schetsen. We halen hier enkele zaken aan die in deze open vraag vermeld werden:

- Opname van kostenbeheersing in schoolreglement /gemeentebeleid
- Kosten zo laag mogelijk houden, in overleg met leerkrachten en vakgroepen (o.a. vervoerskosten bij activiteiten drukken, tweedehandsboekenbeurs, maximumfactuur in alle klassen).
- Regelmatig de studiekosten evalueren
- Duidelijke communicatie van verwachte kosten naar ouders
- Aanpak van onbetaalde rekeningen (o.a. enkel met ouders hierover communiceren, spreiding van betaling voorstellen)

In 23,5% van de scholen wordt een beleid gevoerd rond de uitgaven die leerkrachten zelf betalen. Indien er een beleid is, heeft dit voornamelijk betrekking op leerkrachten die zelf geen kosten mogen maken of dat dit in geval van een betaling door de leerkracht door de school terugbetaald wordt.

35,4% van de directieleden zegt bij elke uitgave naar de goedkoopste oplossing te zoeken. 39,8% zoekt vaak naar manieren om kosten te besparen. 21,6% zoekt af en toe naar goedkopere opties, en slechts 3,2% is niet bezig met manieren om de kosten te drukken.

28% van de scholen schat in dat de studiekosten in hun school lager zijn in vergelijking met andere vergelijkbare scholen. 68% van de scholen denkt dat de studiekosten in hun school gelijkaardig zijn aan de studiekosten in andere vergelijkbare scholen. 4% denkt dat de studiekosten in hun school hoger zijn dan in andere vergelijkbare scholen. 40,6% van de scholen denkt dat de kosten die sinds 2008 zijn doorgerekend aan de ouders gestegen zijn. 20,2% denkt echter dat deze kosten sinds 2008 gedaald zijn. Daarnaast geeft 30,8% van de scholen aan dat de kosten sinds 2008 ongeveer dezelfde zijn gebleven.

10,4% van de directies maakt gebruik van sociale voordelen van het lokale bestuur. Hiervan maakt 3,6% gebruik van gratis toegang tot het gemeentelijk/ stedelijk zwembad en 5,3% maakt gratis gebruik van het gemeentelijk/stedelijke sportinfrastructuur (Zie Tabel 44).

Tabel 44. Gebruikspatronen van sociale voordelen van het lokaal bestuur door de directies in de directiebevraging

	Gebruik (%)
Gratis gebruik van gemeentelijke/stedelijke sportinfrastructuur	5,3%
Leerlingenvervoer (behalve voor zwembad)	3,0%
Vervoer naar zwembad	0,0%
Gratis toegang tot het gemeentelijk/ stedelijk zwembad	3,6%
Ochtend- en avondtoezicht buiten de periode van normale aanwezigheid van de leerlingen	0,0%
Middagtoezicht voor de tijdsduur van maximaal één uur	1,9%

29,6% van de scholen ontvangt andere voordelen van het lokaal bestuur (in het kader van lokaal flankerend onderwijsbeleid). Deze voordelen zijn vooral financieel van aard, maar 31% van de bevraagde scholen krijgt ook materiële steun en in 32% van de gevallen ook logistieke steun, zoals het gebruik van infrastructuur van de stad. Scholen ontvangen daarnaast ook fondsen, donaties of sponsoring van andere instanties, zoals ouderverenigingen of vriendengroepen (49,5%), lokale handelaars (21,6%), projectsubsidies (37,9%), parochie (4,5%) en het schoolbestuur (3,1%).

Verder maakt de school of het bestuur ook nog gebruik van raamcontracten (66,2%), leasing formules (24,1%), samenaankoop zonder raamcontract (39,5%) om de kosten voor vervoer (12,4%), telefonie/internet (37,4%), energie (49,9%), kopieën (59,3%) en ICT (55,4%) te drukken.

5.3 Opinie vragen

Op het einde van de directievragenlijst wordt aan de directeurs gevraagd welke twee van de volgende maatregelen de Vlaamse overheid in de toekomst zou moeten nemen. In Tabel 45 tonen we welke maatregelen de directeurs gesteund hebben. Vooral maatregelen omtrent bouw of renovatie van scholen, en extra middelen om te digitaliseren krijgen veel steun van de directeurs.

Tabel 45. Opinie van directeurs omtrent toekomstige maatregelen Vlaamse overheid

	Steun aan voorstel (in %)
Rechtstreeks doorstorten van schooltoelagen naar scholen	13,1%
Investeren in bouw of renovatie van scholen	53,8%
Extra administratieve omkadering	18,3%
Extra middelen om voldoen aan bijkomende regelgeving	20,9%
Extra middelen om te digitaliseren	42,7%
Extra middelen voor technische uitrusting	23,8%

Tot slot vragen we aan directeurs of ze akkoord zijn met het inrichten van een maximumfactuur in de bovenbouw van het secundair onderwijs. 23,1% verklaart zich akkoord, terwijl 59,9% niet akkoord is. 17% van de directeurs heeft geen mening.

6 Samenvatting van de voornaamste resultaten

Dit rapport geeft een overzicht van de studiekosten en leefkosten van leerlingen in het de bovenbouw van het secundair onderwijs in het schooljaar in 2017-2018 (dataverzameling Fase 1) en het schooljaar 2018-2019 (dataverzameling Fase 2). De data voor het onderzoek werden verzameld in twee aparte fases met elk een andere steekproef en bevragingmethode.

We vatten hieronder eerst de voornaamste resultaten samen waarbij we de verschillen naar graad, opleidingsvorm/studiegebied bespreken voor iedere fase. Vervolgens halen we kort de belangrijkste bevindingen aan van de vergelijking met de studiekostenmonitor in 2006-2007. Verder bekijken we de mate waarin studiekosten verschillen naar onderwijsnet en schoolgrootte. In het laatste deel van de conclusie koppelen we de resultaten terug naar het beleid rond kostenbeheersing.

6.1 De omvang van de studiekosten in Fase 1

In de eerste fase van het onderzoek stellen we voor de tweede graad een mediane studiekost vast van 1134,29 euro. We zien dat (bijna) alle bevroegde ouders gebruik maken van vervoer (100%), duurzame schooluitrusting (100%), schoolboeken en drukwerk (100%) en ICT (99,9%). Bevroegde ouders van leerlingen uit de tweede graad hebben de hoogste uitgaven voor schoolboeken en drukwerk (294,83 euro), het forfaitair bedrag (228 euro) en vervoer (178 euro). Er zijn enkele verschillen tussen de totale uitgaven naar opleidingsvorm. De totale mediaanuitgave is het hoogst in het ASO met 1145,90 euro voor een schooljaar, gevolgd door TSO met 1134,29 euro voor een schooljaar. De bevroegde ouders in het ASO rapporteren in vergelijking met de andere opleidingsvormen een hogere uitgave voor vervoer en schoolactiviteiten. Bevroegde ouders in het TSO rapporteren, in vergelijking met de andere opleidingsvormen de hoogste uitgaven voor het forfaitaire bedrag, schoolboeken en drukwerk, duurzame en niet-duurzame schooluitrusting, en ICT. De totale mediaanuitgave in BSO bedraagt 1062,24 euro, het verschil met ASO en TSO is dus eerder beperkt. In het KSO stellen we de laagste mediaan van de totaaluitgave vast, namelijk 940,49 euro voor een schooljaar. Hierbij dient echter benadrukt te worden dat slechts voor een laag aantal respondenten een totale kost kon berekend worden in het KSO. We achten dit resultaat dus onbetrouwbaar en hierbij dient rekening gehouden te worden wanneer dit totaal geïnterpreteerd wordt.

De mediaan van de totale studiekost in de derde graad bedraagt 1502,74 euro voor een schooljaar. Ook in de derde graad zien we verschillen inzake de totale uitgave naar opleidingsvorm. In het BSO stellen we de hoogste uitgave vast voor een jaar in de derde graad, namelijk 2216,36 euro. Deze kost werd echter berekend op een zeer laag aantal respondenten, waardoor we dit resultaat als minder betrouwbaar achten. Verder zien we ook in het ASO een hoge mediaanuitgave optreden, namelijk 1502,74 euro voor een schooljaar. De mediaan van de totale studiekosten voor een schooljaar in TSO bedraagt 1377,08 euro, dit is ongeveer 125 euro lager dan de mediaankost in ASO. In het KSO wordt met 1065,83 euro de laagste mediaanuitgave gerapporteerd voor een jaar in de derde graad. In vergelijking met de andere opleidingsvormen rapporteren ouders van leerlingen in het KSO lagere uitgaven voor schoolboeken en drukwerk, duurzame schooluitrusting en schoolactiviteiten.

6.2 Informatie over studiekosten in specifieke studiegebieden: resultaten uit Fase 2

Omdat de respons in de initiële bevragingronde ("Fase 1") te laag was om voor specifieke studiegebieden uitspraken over bepaalde kostenrubrieken te kunnen maken werd een bijkomende dataverzameling georganiseerd ("Fase 2"). In deze bijkomende bevraging werd de focus gelegd op een selecte korf van goederen en diensten: schoolboeken en drukwerk, kledij, duurzame schooluitrusting, niet-duurzame schooluitrusting en schoolactiviteiten. We kozen deze kostenrubrieken omdat verwacht kan worden dat de kosten studiegebied afhankelijk zijn.

In de tweede graad is de hoogste mediaankost is terug te vinden bij het studiegebied Chemie (946,40 euro), gevolgd door ASO (902,88 euro). Bij het studiegebied Chemie zien we in de tweede graad voornamelijk hogere kosten voor kledij, schoolactiviteiten en schoolboeken en drukwerk. In het ASO zien we hoge uitgaven voor schoolboeken en drukwerk en schoolactiviteiten. De laagste mediaankost zien we bij het studiegebied Hout, namelijk 454,85 euro. Bij het studiegebied Hout zien we lagere uitgaven voor schoolboeken en drukwerk, schoolactiviteiten en niet-duurzame schooluitrusting. Ook in het studiegebied Lichaamsverzorging zien we een lagere mediaanstudiekost en deze bedraagt 571,01 euro. Voor het studiegebied Lichaamsverzorging zien we naast lage uitgaven voor schoolactiviteiten en niet-duurzame schooluitrusting, ook lage uitgaven voor kledij.

In de derde graad worden de hoogste mediaankosten gerapporteerd in het studiegebied Beeldende Kunsten (1023,08 euro) en Sport (951,63 euro). Bij de studiegebieden Beeldende kunsten en Sport zien we in de derde graad hogere kosten voor schoolboeken en drukwerk, schoolactiviteiten en duurzame schooluitrusting. De laagste mediaankost zien we bij het studiegebied Voeding, namelijk 578,32 euro. Bij het studiegebied Voeding zien we een lagere uitgave voor duurzame schooluitrusting. Ook in het studiegebied Handel zien we een lagere mediaanstudiekost en deze bedraagt 636,86 euro.

6.3 Studiekosten Fase 1 en Fase 2

Alvorens we de resultaten van de kostenrubrieken in Fase 1 en Fase 2 naast elkaar leggen, is het belangrijk om eerst enkele belangrijke verschillen in methodologie te benadrukken. Een eerste belangrijke verschil tussen beide fases is dat in Fase 1 de bevraging primair plaatsvond bij ouders van leerlingen, terwijl dit in Fase 2 voornamelijk bij directies en vakleerkrachten was. Hoewel in Fase 2 ook getracht werd om ouders te bereiken, dient opgemerkt worden dat de ouderrespons laag was (17,8%). Ten tweede werden de steekproeven op een verschillende manier getrokken in de twee fases. In de eerste fase werd gewerkt met een disproportioneel gestratificeerde steekproef, terwijl er in Fase 2 een aselechte steekproef getrokken werd uit de deelnemende scholen van Fase 1. Ten derde hebben we in Fase 2 geopteerd om slechts enkele kostenrubrieken te bevragen. Deze keuze werd gemaakt om de bevraginglast voor de respondenten te verminderen. De vragenlijst in de eerste fase was daarentegen zeer uitgebreid, en bevatte vragen over alle kostenrubrieken. Een vierde verschil tussen beide bevragingen heeft betrekking op het moment van bevraging: Fase 1 werd afgenomen in het schooljaar 2017-2018, en Fase 2 in 2018-2019. Tot slot kan duidelijk opgemerkt worden dat de respons op schoolniveau in Fase 2 hoger was dan in Fase 1. Gezien de substantiële verschillen tussen de twee vragenlijsten maken we in deze sectie ook geen vergelijking tussen de twee bevragingen.

Inzake de resultaten verworven uit de twee fases, zien we enkel verschillen optreden. In totaal kunnen vijf kostenrubrieken naast elkaar gelegd worden, namelijk schoolboeken en drukwerk, kledij, duurzame schooluitrusting, niet-duurzame schooluitrusting en schoolactiviteiten. In Bijlage 19 wordt een tabel weergegeven met de uitgaven voor Fase 1 en Fase 2 naar opleidingsvorm en het absolute verschil. Algemeen stellen we vast dat over de kostenrubrieken heen, de prijzen opgegeven in Fase 2 in de meeste studiegebieden hoger zijn dan die in Fase 1. Dit verschil zien we vooral bij de kostenrubrieken schoolboeken en drukwerk, duurzame schooluitrusting en schoolactiviteiten.

6.4 De evolutie van de studiekosten sinds 2006-2007

In sectie 3.2 maakten we een vergelijking van de studiekosten met het vorige onderzoek naar de studiekosten in het secundair onderwijs, dat uitgevoerd werd in het schooljaar 2006-2007 (Poesen-Vandeputte & Bollens, 2008). Deze vergelijking wordt gemaakt op basis van de gegevens in Fase 1. De methodologie van Fase 2 is te verschillend met het vorige onderzoek om een vergelijking mogelijk te maken.

In de tweede graad is de gemiddelde studiekost licht afgenomen, indien men rekent met geïndexeerde prijzen. In 2006-2007 bedroeg de gemiddelde studiekost 985,6 euro, wat omgerekend in prijzen van 2017 neerkomt op 1211,5 euro. In 2017-2018 was de gemiddelde studiekost in de tweede graad 1181,2 euro. Sinds 2006 zijn de studiekosten in de derde graad 9,4% gestegen, rekening houdend met de indexering van de prijzen. In 2006-2007 bedroeg de gemiddelde studiekost in de derde graad 1105,3 euro, wat omgerekend in prijzen van 2017 neerkomt op 1358,6 euro. In 2017-2018 was de gemiddelde studiekost in de derde graad 1486,6 euro. De derde graad is nog altijd duurder dan de tweede graad, net als in 2006-2007. In 2006-2007 was de duurste opleidingsvorm het KSO (1255,9 euro), gevolgd door het TSO (1099,6), het ASO (1018,2 euro) en tot slot het BSO (987,0 euro). De studiekosten van het ASO en het KSO zijn gedaald, terwijl in het BSO en TSO er een stijging van studiekosten is opgetreden. Voor het ASO en het TSO is het verschil erg klein, BSO en KSO kenden een grotere verschuiving.

Een duidelijke en omvangrijke stijging van de uitgaven is waar te nemen voor de vervoerskosten, in alle graden en opleidingsvormen. De uitgaven voor eendaagse schoolactiviteiten zijn dan weer gedaald in alle opleidingsvormen en in beide graden. De gemiddelde uitgaven aan meerdaagse schoolreizen zijn gedaald in het ASO en het KSO, maar gestegen in het TSO en BSO. Op basis van gebruikspercentages van het volledige secundaire onderwijs in 2006-2007, is er een sterke aanwijzing dat het gebruik van de rubrieken steunactiviteiten, andere facultatieve kosten, eendaagse schoolactiviteiten, en meerdaagse schooluitstappen gedaald zijn. Dit zou de daling van de studiekosten in deze rubrieken mee kunnen verklaren. Voor de schooluitrusting, de belangrijkste categorie in omvang, is er minder duidelijk een lijn te trekken. In het TSO is er een lichte stijging van de uitgaven in beide graden, en in het BSO een daling. In het ASO is er in de tweede graad een daling, maar in de derde graad een stijging. Voor het KSO waren er te weinig observaties om een betrouwbaar beeld te kunnen schetsen.

6.5 De studiekosten vergeleken per net en schoolgrootte

In hoofdstuk 3.3 werden de studiekosten zoals bevraagd in Fase 1 vergeleken naar schoolgrootte en onderwijsnet. De vergelijkingen naar schoolkenmerken zijn steeds ééndimensionaal, dit wil

bijvoorbeeld zeggen dat de vergelijking tussen netten geen rekening houdt met verschil in de schoolgrootte van netten. De totale studiekosten zijn het laagste in grote scholen (meer dan 700 leerlingen), gevolgd door kleine scholen (minder dan 400 leerlingen). Het duurst zijn de middelgrote scholen (400-700 leerlingen). Deze volgorde blijft aan, onafhankelijk of we de studiekosten met of zonder vervoerskosten in beschouwing nemen. Opvallend is dat de spreiding tussen het eerste en het derde kwartiel het grootste is in middelgrote scholen. Per kostenrubriek valt op dat in kleine scholen de uitgaven aan drukwerk, het voorschot, duurzame en niet-duurzame schooluitrusting hoger is. Leerlingen van kleine scholen gaan dan weer vaker te voet of met de fiets naar school, waardoor de vervoerskosten lager liggen.

Naar onderwijsnet is het beeld minder duidelijk. De totale studiekost, inclusief vervoerskosten, ligt het hoogste in het VGO (vrij gesubsidieerd onderwijs), gevolgd door het OGO (officieel gesubsidieerd onderwijs) en het GO (gemeenschapsonderwijs). Indien men kijkt naar de totale studiekost zonder de vervoerskosten, is het VGO echter het goedkoopste en het GO het duurste. De spreiding tussen het eerste en het derde kwartiel is ook het grootste in het GO, waar het derde kwartiel erg hoog is. De vervoerskosten zijn de hoogste in de VGO-scholen, waar meer leerlingen met de auto naar school gebracht worden. In het GO gaan meer dan twee keer zoveel leerlingen te voet of met de fiets naar school dan in het VGO. In het GO komt de praktijk van het forfaitair bedrag aan het begin van het schooljaar meer voor dan in de andere netten. Daarnaast liggen de uitgaven voor drukwerk, duurzame en niet-duurzame schooluitrusting, en schoolactiviteiten het hoogste in het GO.

6.6 Schoolbeleid rond kostenbeheersing

In de eerste fase van dit onderzoek werd een bevraging uitgevoerd bij 55 directies van scholen omtrent het kostenbeleid op school. Alle directeurs in het onderzoek geven aan dat ze geconfronteerd worden met onbetaalde schoolfacturen. 87,8% van de schooldirecteurs voorziet speciale tegemoetkomingen voor ouders met betalingsmoeilijkheden. In de meeste gevallen gaat het hier om een spreiding en/of uitstel van betaling. Een vermindering of kwijtschelding is mogelijk in minder dan een vijfde van de scholen. Net niet de helft (46,8%) van de directeurs geeft aan dat er in hun school beleidsverklaring aanwezig is rond kostenbeheersing. Toch geven bijna alle directieleden in de bevraging aan bezig te zijn met manieren om de kosten te drukken. 10,4% en 29,6% van de bevroegde directies maakt gebruik van respectievelijk sociale en andere voordelen van het lokale bestuur. 49,5% van de schooldirecties zegt beroep te doen op fondsen van oudervereniging of vriendengroepen, lokale handelaars (21,6%) en projectsubsidies (37,9%).

Twee beleidsaanbevelingen waar deze directies zich het meest achter schaarde, zijn het voorstel om meer te investeren in de bouw of renovatie van scholen, en extra middelen om te digitaliseren. Bij de directeurs is weinig steun voor het systeem van de dubbele maximumfactuur in de bovenbouw van het secundair onderwijs: 23,1% steun dit idee en 59,9% van de directies geeft aan hier niet mee akkoord te zijn. 17% van de directies heeft hier geen mening over.

7 Aandachtspunten voor beleid en toekomstig onderzoek

Op basis van de resultaten van dit onderzoek naar studiekosten in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs, kunnen enkele aandachtspunten voor beleid en toekomstig studiekostenonderzoek naar voren geschoven worden.

De Belgische grondwet garandeert gratis toegang tot het basis en secundair onderwijs. Scholen mogen dus geen inschrijvingsgeld vragen. Dit betekent echter niet dat deelname aan het onderwijs kosteloos is. In het secundair onderwijs mogen schoolinstellingen wel een bijdrage vragen aan de gezinnen. Dit omvat zowel strikte studiekosten (bv. schoolboeken en –materialen) als ruime studiekosten (= kosten met een facultatief karakter, bv. opvang, uitstappen) als leefkosten (bv. eten en drinken op school). België heeft zich er echter toe gebonden, via het onderschrijven van het Internationale Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten van 19 december 1966, om ervoor te zorgen dat “het middelbaar onderwijs in zijn verschillende vormen, [...], door middel van alle passende maatregelen en *in het bijzonder door de geleidelijke invoering van kosteloos onderwijs*, voor eenieder beschikbaar en algemeen toegankelijk dient te worden” (onze cursivering).

Het is in de eerste plaats uiterst relevant om de uitgaven aan studiekosten te vergelijken met het bedrag van schooltoelagen in het secundair onderwijs. Sinds het schooljaar 2019-2020 vervangt de schooltoeslag in het Groeipakket de vroegere schooltoelagen. Hiermee zijn de bedragen voor de schooltoelage in het secundair onderwijs hoger geworden. De bedragen voor externe leerlingen in het secundair onderwijs zijn nu 233,75 euro voor een minimumtoeslag, 943,30 voor een volledige toeslag, en 1107,57 euro voor de uitzonderlijke toeslag. Voor leerlingen van de tweede graad dekt een minimale schooltoeslag 21%, een volledige schooltoeslag 83%, en een uitzonderlijke toeslag 98% van de mediane studiekosten. In de derde graad dekt de minimale toeslag 16%, een volledige schooltoeslag 63%, en een uitzonderlijke toeslag 74% van de mediane studiekosten. Ondanks dat de schooltoeslag verhoogt zijn in het Groeipakket, zien we vooral voor de derde graad nog een duidelijke discrepantie tussen de schooltoeslag en de werkelijke studiekosten. Het is bijgevolg aangewezen om vooral voor de derde graad de hoogte van de schooltoeslag verder aan te passen aan de werkelijke hoogte van de studiekosten.

Een volgend aandachtspunt voor het beleid zijn de vervoerskosten van leerlingen. Net als in de eerste graad, hebben de vervoerskosten een belangrijk aandeel in de uitgaven van ouders. Ook zijn de kosten zeer gespreid, doordat drie op tien leerlingen zich op een relatief kosteloze manier (namelijk te voet of met de fiets) naar school verplaatsen, en de uitgaven voor andere vervoersmodaliteiten tamelijk hoog liggen. In vergelijking met het vorige studiekostenonderzoek zien we een sterke stijging van de vervoerskosten. Deze stijging ligt in lijn met de resultaten van het studiekostenonderzoek in de eerste graad (De Norre e.a., 2019) en in het basisonderwijs (Havermans e.a., 2019). De verklaring hiervoor is enerzijds methodologisch, aangezien we ervoor hebben gekozen een hogere kilometerprijs voor autovervoer toe te passen, die beter de volledige autokosten dekt. Anderzijds is de mediane afgelegde

afstand tussen thuis en de school verhoogd. In 2006 was de mediane afstand zes kilometer voor de volledige bovenbouw, terwijl dit in 2017 acht en tien kilometer was in respectievelijk de tweede en de derde graad. Tot slot is er een toename in de tarieven voor De Lijn (bijvoorbeeld de prijs voor een Buzzypass van één jaar steeg van 157 euro in 2006 naar 204 euro in 2017).

Ten derde kan het beleid rond de beheersing van studiekosten zich toespitsen op de uitgaven aan schoolboeken en drukwerk. Deze kostenrubriek heeft een belangrijk aandeel in de totale studiekosten. In de tweede graad zien we een mediaanuitgave van 294,83 euro aan deze rubriek, in de derde graad is dit 200 euro. Uit onze resultaten blijkt dat vooral de uitgaven aan leerboeken sterk bijdragen aan deze kost aan schoolboeken en drukwerk (Bijlage 5). We zijn van mening dat er nog ruimte is om de kosten van eenjarige leerboeken voor ouders en leerlingen te beperken. Zo zien we bijvoorbeeld dat in meer dan de helft van de scholen ouders verplicht zijn om ieder jaar nieuwe leerboeken aan te kopen. Er zijn nochtans alternatieven hiervoor mogelijk, zoals een (niet-kosteloos) huursysteem via de school of een tweedehandsboekenverkoop. Deze systemen zijn goedkoper dan een jaarlijkse aankoop van nieuwe leerboeken. Beleidsmakers kunnen zich erop richten om deze alternatieven voor de aankoop van nieuwe leerboeken te promoten in secundaire scholen.

Een vierde aandachtspunt voor beleid vormen de ICT-materialen. Uit dit onderzoek blijkt dat alle leerlingen in de tweede en derde graad gebruik maken van deze materialen, en dat dit gepaard gaat met hoge uitgaven hieraan (143,75 euro in de tweede graad; 163,25 euro in de derde graad). Deze resultaten liggen in lijn met het gebruik (99,3%) en de uitgaven (143,75 euro) gerapporteerd in de eerste graad van het secundair onderwijs (De Norre e.a., 2019). Verder blijkt uit de resultaten dat 34,7% van de ouders van leerlingen in de tweede graad en 40,6% van de ouders van leerlingen in de derde graad minstens één ICT-artikel specifiek heeft aangekocht omdat dit noodzakelijk was voor de studies van zijn/haar kind. Het gaat hier voornamelijk over de aankoop van een PC of laptop (23,8% in de tweede graad; 33,4% in de derde graad) en/of een tablet (13,8% in de tweede graad; 11,1% in de derde graad). Hieruit blijkt dat de thuistoegang tot ICT-materiaal meer en meer wordt verondersteld in het secundair onderwijs. Deze evolutie werd ook gesignaleerd door de Commissie Zorgvuldig Bestuur. De Commissie stelt vast dat individuele iPads of laptops momenteel worden beschouwd als een geïndividualiseerd werkinstrument (Commissie Zorgvuldig Bestuur, 2015, p.39). Ze wijst er echter op dat hier de grens tussen de persoonlijke uitrusting van de leerling en de basisuitrusting van de school, vervaagt. De Commissie stelt zich hierbij ook vragen bij de bredere context en welke rol het onderwijs hier op moet nemen. Ook de directies in de directiebevraging van dit onderzoek geven aan dat extra middelen omtrent digitaliseren een prioriteit vormen voor de scholen.

Ten vijfde willen we de aandacht vestigen op de meerdaagse schoolreizen. We merken op dat, in vergelijking met 2006-2007, de deelname aan meerdaagse schoolactiviteiten gedaald is. Hierbij zien we in bijkomende analyses dat er een sterke sociale gradiënt naar het diploma van de moeder is voor de deelname aan meerdaagse schoolreizen. Waar 41,8% van de leerlingen met een hoogopgeleide moeder deelneemt aan meerdaagse uitstappen, bedraagt dit slechts 23,7% bij leerlingen met een middelgeschoolde (diploma secundair onderwijs) en laaggeschoolde moeder (geen diploma secundair onderwijs). Omdat de meerdaagse uitstappen grotendeels tijdens de schooluren georganiseerd worden (96,6% in de tweede graad, 83,5% in de derde graad), verdient de vaststelling van een ongelijke deelname aan meerdaagse schoolreizen naar sociaaleconomische achtergrond de aandacht van beleidsmakers.

Een laatste aandachtspunt voor beleidsmakers heeft betrekking op het beleid rond kostenbeheersing in scholen. We stellen in de directiebevraging vast dat slechts de helft van de scholen een code of beleidsverklaring rond de beheersing van de studiekosten ontwikkeld. In 23,5% van de scholen wordt een beleid gevoerd rond de uitgaven die leerkrachten zelf betalen. Wel zegt 96,8% van de directieleden te zoeken naar de goedkoopste oplossing, en is slechts 3,2% niet bezig met manieren om de kosten te drukken. Daarenboven geven ook alle bevroegde scholen aan geconfronteerd te worden met onbetaalde schoolfacturen. De meeste scholen vinden de onbetaalde facturen dan ook een groot probleem, maar slagen er niet altijd in een passend antwoord te bieden. Het strekt dan ook tot aanbeveling te blijven investeren in het versterken van het kostenbewustzijn van scholen in combinatie met projecten, zoals 'Samen tegen onbetaalde schoolfacturen'.

Tot slot wensen we de aandacht te vestigen op de voor- en nadelen van de gebruikte methodologie van de studiekostenmonitor. De bevraging van Fase 1 kreeg te maken met lage responscijfers en een hoge uitval van respondenten bij het invullen van de vragenlijst. Hierdoor was het onder andere niet mogelijk om uitspraken over de kosten van specifieke studiegebieden te doen, en was een bijkomende bevraging nodig. De zeer gedetailleerde kostenbevraging in de studiekostenmonitor ligt waarschijnlijk minstens gedeeltelijk aan de basis van deze kwestie, gezien de lengte van een survey sterk samenhangt met de non-respons op respondent- en itemniveau (Galesic & Bosnjak, 2009). Hoewel de uitgebreide vragenlijst als voordeel heeft dat ouders bij het invullen geen kosten kunnen 'vergeten', heeft de lengte van de vragenlijst waarschijnlijk geleid tot een lager aantal observaties. Voor de schatting van de totale studiekost is echter belangrijk om een voldoende aantal respondenten te bereiken die de vragenlijst volledig ingevuld hebben. We willen daarom twee suggesties geven om in toekomstig studiekostenonderzoek een beter evenwicht te bereiken tussen het beperken van non-respons en het hebben van een zekere mate van detail in de studiekostenbevraging. Een eerste optie ter verbetering kan zijn om in een volgend onderzoek de vragenlijst in onderdelen op te splitsen, en ouders vragen om slechts één onderdeel van de vragenlijst in te vullen. Dit vermindert de lengte van de survey wat een positieve impact kan hebben op de respons en de kwaliteit van de antwoorden. Hierbij moet wel bewaakt worden dat de verschillende onderdelen door een voldoende aantal respondenten ingevuld worden. Een tweede optie is om de focus van de bevraging te verleggen van de ouders naar directie en leerkrachten. Deze optie hebben we reeds verkend in Fase 2 van deze studie. In Fase 2 hebben we gewerkt met een kleinere steekproef van scholen. Door de kleinere doelgroep was een individuele aanpak mogelijk, en de voorgelegde vragenlijst was beduidend korter. We stelden vast dat de respons op schoolniveau in deze fase van het onderzoek beduidend hoger lag dan in de eerste fase. Op het niveau van de ouders was er echter nog altijd een lage responsgraad.

8 Bijlagen

8.1 Bijlage 1. Kostenrubrieken en tijdstip van bevraging

In onderstaande tabel geven we voor iedere kostenrubriek uit Fase 1 weer of ze in de eerste ouderbevraging, de vervolgebefraging en de directiebefraging opgenomen zijn. Voor fase 2 geven we ook weer welke kostenrubrieken zijn opgenomen in de directie/ vakleerkrachten bevraging, de eerste en de tweede ouderbevraging.

Tabel 46. Kostenrubrieken naar bevragingmoment

	Fase 1			Fase 2		
	1 ^{ste} ouder	2 ^{de} ouder	Directie	Directie en vakleerkrachten	1 ^{ste} ouder	2 ^{de} ouder
0. Vast bedrag/voorschot/bijdrageregeling						
Welk vast bedrag en voor wat wordt het gebruikt	x	x	x			
Hoeveel rekeningen zijn er geweest		x	x			
1. Schoolboeken en drukwerk						
Kosten van schoolboeken, werkboeken en agenda	x	x	x	x	x	x
Print -en kopiekosten (bv. losse kopieën uitgedeeld in de les, printkosten thuis, ...)	x	x	x	x	x	x
Kosten voor tijdschriften, (elektronische) abonnementen, kranten,...	x	x	x	x	x	x
2. Kledij						
Kledingkosten specifiek voor school (labo-en stofjassen, overalls, uniform, schoeisel, sportkledij, werkkledij, persoonlijke beschermingsmiddelen bv. veiligheidshelm, lasbril, handschoenen,...)	x	x	x	x	x	x
3. Schoolmateriaal						
Kosten van duurzame uitrusting nodig voor studies (boekentas, woordenboeken, atlas, rekenmachine, passer, muziekinstrumenten, messenset, föhn, kapsterpop, naaimachine, etsnaalden, ...)	x	x	x	x	x	x
Kosten van vakspecifieke duurzame schoolartikelen (muziekinstrumenten, fototoestel, messenset, ...)	x		x	x	x	x
Kosten voor verbruiksmateriaal nodig voor studies (notablokken, kaftpapier, tekenpapier, schrijfgerei, knutsel -en tekengerief (vb. inkt, verf, pastelkrijt), hout, stof, ingrediënten...)	x	x		x	x	x
Kosten voor ICT en toebehoren (printer, USB-stick, laptop, software, internet, gebruik PC klassen,...)	x		x			
4. Vervoerskosten van en naar school						
Vervoerskosten van en naar school (fiets, bromfiets, abonnement openbaar vervoer, helm, slot,...)	x		x			
5. Schoolactiviteiten						
Kosten verbonden aan sportlessen	x		x	x	x	x
Kosten verbonden aan ééndaagse schooluitstappen of didactische activiteiten (studiebezoek, bedrijfsbezoek,		x	x	x	x	x

werkatelier, technische of artistieke opleidingen/workshops, sportdag, schaatsen, zwemmen, voorstelling cultureel centrum,...) (inclusief vervoer)						
Kosten verbonden aan meerdaagse schooluitstappen (studiereizen, internationale uitwisselingsprojecten, ...) (inclusief vervoer)		x	x	x	x	x
6. Eten en drinken op school						
Voedingskosten (warme maaltijd, broodmaaltijd, drank, koek, fruit, ...)	x		x			
Kosten verbonden aan middagverblijf/gebruik van de refter	x		x			
7. Internaatkosten						
Internaatkosten (verblijfskost, kosten inbegrepen maaltijden, ...)	x		x			
8. Buitenschoolse kosten						
Kosten verbonden aan specifieke schoolgebonden evenementen buiten de schooluren (dactylo, vrijwillige deelname aan scholenkampioenschappen, olympiades, ...)	x	x				
Kosten verbonden aan studie en opvang (studie buiten schooltijd,...)	x		x			
Studiebegeleidingskosten/buitenschoolse hulp (bijlessen, logopedie, taallessen ...)	x	x				
9. Steunactiviteiten en andere uitgaven						
Kosten verbonden aan certificaten en bewijzen nodig voor de opleiding (veiligheidsattest, medische attesten, lassercertificaat, ...)	x	x				
Kosten verbonden aan steunacties voor de school, oudervereniging of liefdadigheidsdoelen: wafelbak, tombola, sponsorloop, financiële steun voor goede doelen, toneel,...	x	x				
Andere uitgaven (huur locker/ opbergkastje, bijdrage leerplatform, klasfoto, jaarboek, cadeautjes, kost betaalkaart, specifieke thema-of projectdagen zoals 100 dagen, milieudag,...)	x	x				
10. Onderwijsuitgaven als gevolg van een functiebeperking						
Uitgaven voor dagdagelijkse of gespecialiseerde ondersteuning (vrijwilligers, persoonlijke assistent, therapie, tolkuren, meerkost tijdens schoolactiviteiten...)	x	x	x			
Uitgaven voor extra (leer)middelen en materiële hulpmiddelen (brailleteksten, voorleessoftware, aangepaste werktafel, aangepast vervoer, ...)	x	x				

8.2 Bijlage 2. Verdeling van de steekproef naar onderwijsnet, schoolgrootte en studieaanbod Fase 2

In Tabel 47 worden voor de bovenbouw van het secundair onderwijs de verhoudingen weergegeven van de schoolpopulatie en van de steekproef over de drie onderwijsnetten heen: het gemeenschapsonderwijs (GO), het gesubsidieerd vrij onderwijs (VGO), en het gesubsidieerd officieel onderwijs (OGO). Vergelijken we de steekproef met de populatie dan zien we dat de verdeling zoals verwacht disproportioneel is: het OGO en het GO worden oververtegenwoordigd ten koste van het VGO.

Tabel 47. Aantal secundaire scholen in de bovenbouw van het gewoon voltijds secundair onderwijs in de populatie en in de steekproef, opgesplitst volgens onderwijsnet

	Populatie	Steekproef Fase 2
GO	158 23,4%	5 36,7%
VGO	460 68,1%	7 46,7%
OGO	58 8,6%	18 16,7%
Totaal	677	30

In Tabel 48 wordt de verhouding naar schoolgrootte weergegeven. Ook hier zien we een disproportionele verdeling optreden: scholen met meer dan 700 leerlingen worden oververtegenwoordigd ten koste van scholen minder dan 400 leerlingen en scholen met 400-700 leerlingen.

Tabel 48. Aantal secundaire scholen in de bovenbouw van het gewoon voltijds secundair onderwijs in de populatie en in de steekproef, opgesplitst volgens schoolgrootte

	Populatie	Steekproef Fase 2
<400 leerlingen	141 20,9%	5 16,7%
400-700 leerlingen	215 31,8%	7 23,3%
>700 leerlingen	320 47,3%	18 60,0%
Totaal	677	30

In Tabel 49 stellen we populatie en steekproef voor naar studieaanbod in de bovenbouw. Hierbij valt op dat bepaalde combinaties van studierichtingen niet voorkomen in onze steekproef, zoals scholen met een BSO, TSO, ASO-KSO, en ASO-TSO-BSO-KSO aanbod. Scholen met een dergelijk aanbod werden niet bevraagd. Als we kijken naar de scholen die wel bevraagd werden, dan zien we enkele sterke onder- en oververtegenwoordigingen. Zo is het ASO sterk ondervertegenwoordigd in de steekproef in vergelijking met de populatie. Scholen met een TSO-BSO aanbod zijn daarentegen sterk oververtegenwoordigd.

Tabel 49. Aantal secundaire scholen in de bovenbouw van het gewoon voltijds secundair onderwijs in de populatie en in de steekproef, opgesplitst volgens combinaties van studierichtingen

	Populatie	Steekproef Fase 2
ASO	156 23,1%	1 3,3%
BSO	7 1,0%	0 0,0%
KSO	13 1,9%	2 6,7%
TSO	11 1,6%	0 0,0%
ASO-KSO	2 0,4%	0 0,0%
ASO-TSO	72 10,7%	1 3,3%
ASO-TSO-BSO	151 22,3%	4 13,3%
ASO-TSO-BSO-KSO	6 0,9%	0 0,0%
KSO-TSO-BSO	14 2,1%	3 10,0%
TSO-BSO	243 36,0%	19 63,3%
Totaal	677	30

8.3 Bijlage 3. Gewichten

Tabel 50. Gewichten wave 1 uit Fase 1 2de graad

2 ^{de} graad	ASO	KSO	ASO-KSO	ASO-TSO	ASO-TSO-BSO	ASO-TSO-BSO-KSO	KSO-TSO-BSO	TSO-BSO
GO								
Minder dan 400 leerlingen	1,35490				4,33568			1,35490
Tussen 400 en 700 leerlingen	0,79779			0,39890	0,74081			0,79779
Meer dan 700 leerlingen	0,84517	0,09391		0,56345	1,59644			0,23477
VGO								
Minder dan 400 leerlingen	1,62588	0,40647		2,70980				
Tussen 400 en 700 leerlingen	4,55882				0,79779		0,34191	0,96061
Meer dan 700 leerlingen	2,09728			2,81724	2,34770		0,14086	0,75980
OGO								
Minder dan 400 leerlingen		0,27098						1,89686
Tussen 400 en 700 leerlingen		0,22794			0,11397			0,42739
Meer dan 700 leerlingen	0,18782	0,09391			0,46954	0,09391	0,18782	0,20660

Tabel 51. Gewichten wave 1 uit Fase 1 3de graad

3 ^{de} graad	ASO	KSO	ASO-KSO	ASO-TSO	ASO-TSO-BSO	ASO-TSO-BSO-KSO	KSO-TSO-BSO	TSO-BSO
GO								
Minder dan 400 leerlingen	2,06545				6,60945			2,06545
Tussen 400 en 700 leerlingen	1,21618			0,60809	1,12931			1,21618
Meer dan 700 leerlingen	1,28841	0,14316		0,85894	2,43366			0,35789
VGO								
Minder dan 400 leerlingen	2,47854	0,61964		4,13090				
Tussen 400 en 700 leerlingen	6,94961				1,21618		0,52122	1,46438
Meer dan 700 leerlingen	3,19716		0,42947	4,29469	3,57891		0,21473	1,15826
OGO								
Minder dan 400 leerlingen		0,41309						2,89163
Tussen 400 en 700 leerlingen		0,34748						0,65153
Meer dan 700 leerlingen	0,28631	0,14316			0,71578	0,14316	0,28631	0,31494

Tabel 52. Gewichten wave 2 uit Fase 1 2de graad

GO	ASO	KSO	ASO-KSO	ASO-TSO	ASO-TSO-BSO	ASO-TSO-BSO-KSO	KSO-TSO-BSO	TSO-BSO
Minder dan 400 leerlingen	0,74017				2,36854			2,96067
Tussen 400 en 700 leerlingen	0,55912			0,55912	0,51918			0,55912
Meer dan 700 leerlingen	0,48658			0,32439	0,91910			0,13516
VGO								
Minder dan 400 leerlingen		0,32458		2,16387				
Tussen 400 en 700 leerlingen	4,67025				0,81729			1,14810
Meer dan 700 leerlingen	1,76497			2,37086	1,97572		0,11854	0,70335
OGO								
Minder dan 400 leerlingen		0,28207						1,97452
Tussen 400 en 700 leerlingen		0,30440			0,30440			0,57075
Meer dan 700 leerlingen	0,20604	0,10302				0,10302		0,22664

Tabel 53. Gewichten wave 2 uit Fase 1 3de graad

GO	ASO	KSO	ASO-KSO	ASO-TSO	ASO-TSO-BSO	ASO-TSO-BSO-KSO	KSO-TSO-BSO	TSO-BSO
Minder dan 400 leerlingen								5,08343
Tussen 400 en 700 leerlingen	0,96000			0,96000	0,89143			0,96000
Meer dan 700 leerlingen	0,83545			0,55697	1,57808			0,23207
VGO								
Minder dan 400 leerlingen		0,55730		3,71534				
Tussen 400 en 700 leerlingen	8,01875				1,40328			1,97128
Meer dan 700 leerlingen	3,03044				3,39228		0,20354	1,20765
OGO								
Minder dan 400 leerlingen		0,48432						
Tussen 400 en 700 leerlingen		0,52265						0,97996
Meer dan 700 leerlingen	0,35376	0,17688			0,88441	0,17688	0,3537	0,38914

Tabel 54. Gewichten directiebevraging uit Fase 1

	ASO	KSO	ASO-KSO	ASO-TSO	ASO-TSO-BSO	ASO-TSO-BSO-KSO	KSO-TSO-BSO	TSO-BSO
OG								
Minder dan 400 leerlingen					1,47453			0,92158
Tussen 400 en 700 leerlingen	0,96766				0,89854			0,48383
Meer dan 700 leerlingen	1,24414	0,13824		0,82942	1,17502			0,34559
VGO								
Minder dan 400 leerlingen	1,24414	0,41471		1,38237				2,48827
Tussen 400 en 700 leerlingen		0,27648			1,45149		0,41471	1,63120
Meer dan 700 leerlingen	3,08730		0,41471				0,41471	1,53789
OGO								
Minder dan 400 leerlingen		0,13824						0,96766
Tussen 400 en 700 leerlingen					0,13824			1,03678
Meer dan 700 leerlingen	0,27648	0,13824			0,69119		0,27648	0,38015

8.4 Bijlage 4. Kostenrubrieken forfaitair bedrag naar opleidingsvorm en graad

Tabel 55. Rubrieken waarvoor forfaitair bedrag gebruikt wordt (%) met uitgaven (euro) naar opleidingsvorm en graad voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken

	Gebruik %	Aantallen		Uitgaven				
		Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	37,6	148,09	168	228,00	25,00	100,00	350,00	3150,00
ASO	32,6	60,83	51	100,00	25,00	50,00	210,00	615,00
Schoolboeken	54,1	22,79	28	200,00	0,38	100,00	210,00	261,00
Fotokopieën	88,1	37,10	32	50,00	25,00	30,00	60,00	200,00
Tijdschriften	19,4	8,00	7	20,00	19,95	19,95	20,00	20,00
Grondstoffen	28,5	11,78	11	185,00	100,00	100,00	270,00	270,00
Uitstappen	51,8	21,41	17	39,80	14,00	30,00	106,00	300,00
Andere	45,8	18,62	13	60,00	6,70	50,00	60,00	180,00
BSO	47,2	30,02	35	251,00	40,00	220,00	650,00	1125,00
Schoolboeken	59,1	13,97	13	120,00	10,00	10,00	217,85	233,00
Fotokopieën	81,9	20,13	19	50,00	5,00	20,00	50,00	50,00
Tijdschriften	16,7	4,34	1	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
Grondstoffen	45,4	11,17	16	70,00	25,00	70,00	70,00	810,00
Uitstappen	66,0	15,37	12	60,00	50,00	50,00	178,50	178,50
Andere	36,3	6,87	6	16,50	15,00	16,50	16,50	150,00
KSO	23,8	3,56	15	300,00	80,00	200,00	600,00	600,00
Schoolboeken	73,3	1,65	8	102,50	60,00	60,00	145,00	145,00
Fotokopieën	67,1	1,38	7	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00
Tijdschriften	10,0	0,19	1
Grondstoffen	25,1	0,52	3	120,00	120,00	120,00	120,00	120,00
Uitstappen	49,4	1,02	5	70,00	70,00	70,00	70,00	70,00
Andere	36,6	0,50	2	15,00	15,00	15,00	40,00	40,00
TSO	41,6	53,67	67	311,00	33,00	215,00	460,00	3150,00
Schoolboeken	65,9	29,37	37	220,00	10,50	191,92	300,00	320,00
Fotokopieën	69,9	30,45	33	50,00	10,00	45,00	50,00	142,00
Tijdschriften	10,0	4,18	7	15,00	15,00	15,00	55,00	55,00
Grondstoffen	46,3	19,83	25	160,00	2,50	10,00	166,00	500,00

Uitstappen	44,8	19,08	20	150,00	9,00	150,00	150,00	330,00
Andere	45,1	13,48	17	90,00	2,50	90,00	166,00	880,00
3de graad	34,6	132,88	133	200,00	6,50	150,00	380,00	2550,00
ASO	34,0	53,25	38	200,00	6,50	100,00	300,00	930,00
Schoolboeken	92,1	24,78	19	200,00	30,00	200,00	250,00	250,00
Fotokopieën	71,3	19,17	14	50,00	30,00	40,00	50,00	50,00
Tijdschriften	13,3	3,58	4	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00
Grondstoffen	4,4	1,15	2
Uitstappen	26,4	7,93	7	30,00	30,00	30,00	30,00	150,00
Andere	23,1	5,27	3	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
BSO	27,3	20,02	23	220,00	110,00	150,00	375,00	1080,00
Schoolboeken	64,2	7,13	11	150,00	150,00	150,00	260,00	260,00
Fotokopieën	85,3	9,34	12
Tijdschriften	42,5	4,50	2
Grondstoffen	72,9	7,98	11	120,00	120,00	120,00	120,00	600,00
Uitstappen	53,8	5,70	7
Andere	13,3	0,97	2	160,00	160,00	160,00	600,00	600,00
KSO	49,0	9,57	27	300,00	85,00	185,00	500,00	2550,00
Schoolboeken	59,6	4,25	12	120,00	112,00	120,00	152,00	200,00
Fotokopieën	83,4	5,95	17	20,00	20,00	20,00	20,00	412,00
Tijdschriften	12,9	0,92	3	412,00	412,00	412,00	412,00	412,00
Grondstoffen	28,4	1,98	7	412,00	412,00	412,00	412,00	412,00
Uitstappen	69,8	4,98	15	325,00	100,00	100,00	350,00	412,00
Andere	30,7	1,76	6	138,00	100,00	100,00	200,00	300,00
TSO	37,3	50,05	45	200,00	50,00	199,00	380,00	1125,00
Schoolboeken	62,0	24,87	1	81,00	16,00	81,00	166,50	500,00
Fotokopieën	79,8	32,07	25	50,00	20,00	30,00	50,00	100,00
Tijdschriften	11,6	4,50	4
Grondstoffen	31,2	12,55	11	125,00	125,00	125,00	125,00	125,00
Uitstappen	46,6	18,74	19	200,00	30,00	100,00	400,00	450,00
Andere	53,7	15,30	10	68,00	18,75	36,00	68,00	150,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.5 Bijlage 5. Kostenrubrieken schoolboeken en drukwerk naar opleidingsvorm en graad

Tabel 56. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan schoolboeken en drukwerk voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken

	Gebruik	Aantallen			Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	100,0	69,31	83	294,83	5,00	160,00	400,00	840,00
ASO	100,0	27,11	24	279,21	5,00	155,00	349,45	440,00
Meerjarige boeken	20,2	5,49	5	10,00	10,00	10,00	30,00	60,00
Eenjarige boeken	97,0	26,30	22	184,32	79,70	150,00	250,00	400,00
Kopies	85,5	23,18	19	25,00	0,00	13,37	83,71	160,00
Tijdschriften	12,1	3,28	3	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Agenda, invulbladen huiswerk, toetsen, examens	71,4	19,36	16	10,00	0,00	10,00	33,25	100,00
BSO	100,0	9,97	20	264,00	40,00	154,34	400,00	840,00
Meerjarige boeken	11,7	1,17	4	24,00	15,00	15,00	24,00	24,00
Eenjarige boeken	92,9	9,27	19	144,00	20,00	100,00	194,00	540,00
Kopies	95,6	9,53	18	51,00	5,00	35,00	95,00	250,00
Tijdschriften	12,4	1,23	3	2,00	2,00	2,00	10,00	40,00
Agenda, invulbladen huiswerk, toetsen, examens	96,4	9,61	18	25,00	4,00	12,50	50,00	100,00
KSO	100,0	3,26	6	340,00	110,00	340,00	340,00	516,59
Meerjarige boeken	3,6	0,12	1
Eenjarige boeken	100,0	3,26	6	165,00	100,00	165,00	165,00	481,57
Kopies	96,8	3,16	5	160,00	10,00	160,00	160,00	160,00
Tijdschriften	3,2	0,10	1	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00
Agenda, invulbladen huiswerk, toetsen, examens	91,3	2,98	5	15,00	5,20	15,00	15,00	180,00
TSO	100,0	28,97	33	375,00	14,95	263,33	446,00	655,00
Meerjarige boeken	34,8	10,07	8	26,00	14,95	14,95	49,90	60,00
Eenjarige boeken	100,0	28,97	33	255,00	0,00	187,52	296,00	530,00
Kopies	83,7	24,24	26	60,00	0,00	25,00	80,00	165,00
Tijdschriften	5,6	1,63	3	20,00	20,00	20,00	20,00	30,00
Agenda, invulbladen huiswerk, toetsen, examens	90,5	25,17	28	30,00	0,00	15,00	90,00	125,00
3de graad	98,1	58,20	51	200,00	0,00	150,00	320,00	840,00

ASO	97,9	26,59	13	200,00	0,00	172,45	437,00	455,00
Meerjarige boeken	0,0	0,00	0
Eenjarige boeken	100,0	26,59	13	112,30	0,00	90,00	250,00	425,00
Kopies	97,3	25,89	11	50,00	0,00	21,50	80,18	130,00
Tijdschriften	7,4	1,97	1	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00
Agenda, invulbladen huiswerk, toetsen, examens	93,7	24,93	10	30,00	0,00	8,50	50,00	80,00
BSO	100,0	8,15	8	200,00	10,00	178,75	305,00	320,00
Meerjarige boeken	19,6	1,60	2
Eenjarige boeken	100,0	8,15	8	102,92	0,00	48,00	160,00	235,00
Kopies	100,0	8,15	8	50,00	0,00	35,00	65,00	130,00
Tijdschriften	43,5	3,55	2	1,20	1,20	1,20	1,20	1,20
Agenda, invulbladen huiswerk, toetsen, examens	97,5	7,95	7	10,62	7,50	10,00	20,00	50,00
KSO	100,0	4,07	10	106,00	34,92	94,75	200,00	408,90
Meerjarige boeken	0,0	0,00	0
Eenjarige boeken	88,1	3,59	9	105,00	70,00	94,75	150,00	371,25
Kopies	32,4	1,32	4	34,92	0,00	0,00	37,65	37,65
Tijdschriften	0,0	0,00	0
Agenda, invulbladen huiswerk, toetsen, examens	42,8	1,74	5	50,00	0,00	0,00	50,00	90,00
TSO	97,2	19,38	20	228,69	0,00	133,75	301,00	840,00
Meerjarige boeken	7,3	1,41	2	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00
Eenjarige boeken	100,0	19,38	20	156,95	0,00	100,00	207,00	360,00
Kopies	85,3	16,54	17	50,00	0,00	50,00	70,00	300,00
Tijdschriften	0,0	0,00	0
Agenda, invulbladen huiswerk, toetsen, examens	91,6	14,98	16	17,30	0,00	8,75	23,00	300,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.6 Bijlage 6. Kostenrubrieken vervoersmaterialen naar opleidingsvorm en graad

Tabel 57. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan vervoermaterialen voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	13,7	24,09	27	45,00	2,50	19,38	75,00	350,00
ASO	12,3	10,92	10	40,00	6,00	10,00	55,00	90,63
Fiets	5,4	4,81	4	18,75	12,50	18,75	50,00	68,75
Helm	0,0	0,00	0
Slot	5,4	4,81	4	3,13	0,63	0,63	4,38	6,25
Motorfiets	0,0	0,00	0
Onderhoudskosten en reparaties	7,8	6,90	7	40,00	6,00	6,00	75,00	80,00
Andere	0,0	0,00	0
BSO	11,0	3,40	6	100,00	30,00	50,00	350,00	350,00
Fiets	0,7	0,23	1	7,50	7,50	7,50	7,50	7,50
Helm	0,0	0,00	0
Slot	0,7	0,23	1	3,13	3,13	3,13	3,13	3,13
Motorfiets	0,0	0,00	0
Onderhoudskosten en reparaties	100,0	3,40	6	100,00	30,00	50,00	350,00	350,00
Andere	0,0	0,00	0
KSO	16,7	0,96	1	51,67	51,67	51,67	51,67	51,67
Fiets	0,0	0,00	0
Helm	100,0	0,96	1	16,67	16,67	16,67	16,67	16,67
Slot	0,0	0,00	0
Motorfiets	0,0	0,00	0
Onderhoudskosten en reparaties	100,0	0,96	1	35,00	35,00	35,00	35,00	35,00
Andere	0,0	0,00	0
TSO	17,5	8,81	10	45,00	2,50	45,00	50,00	250,63
Fiets	0,8	0,41	2	31,25	18,75	18,75	43,75	43,75
Helm	0,4	0,21	1	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
Slot	2,7	1,37	3	2,50	2,50	2,50	3,13	3,63

Motorfiets	0,4	0,21	1	137,50	137,50	137,50	137,50	137,50
Onderhoudskosten en reparaties	15,6	7,85	9	45,00	10,00	45,00	50,00	225,00
Andere	0,0	0,00	0
3de graad	15,3	23,09	31	68,13	3,13	47,50	150,00	445,00
ASO	14,9	9,07	8	50,00	20,00	47,50	68,13	445,00
Fiets	1,4	0,86	1	62,50	62,50	62,50	62,50	62,50
Helm	0,0	0,00	0
Slot	8,1	4,92	3	2,50	2,50	2,50	3,13	3,75
Motorfiets	2,0	1,22	1	125,00	125,00	125,00	125,00	125,00
Onderhoudskosten en reparaties	13,5	8,21	7	45,00	20,00	45,00	65,00	320,00
Andere	0,0	0,00	0
BSO	17,9	4,32	7	183,13	43,75	80,00	183,13	228,00
Fiets	15,3	3,69	5	31,25	18,75	31,25	31,25	81,25
Helm	0,0	0,00	0
Slot	12,7	3,06	3	1,88	1,50	1,88	1,88	1,88
Motorfiets	0,0	0,00	0
Onderhoudskosten en reparaties	16,6	4,01	6	150,00	40,00	80,00	150,00	228,00
Andere	0,0	0,00	0
KSO	14,6	1,20	5	61,87	35,00	43,74	168,75	168,75
Fiets	8,5	0,69	2	21,00	18,75	18,75	23,24	23,24
Helm	0,0	0,00	0
Slot	4,3	0,35	1	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50
Motorfiets	0,0	0,00	0
Onderhoudskosten en reparaties	100,0	1,20	5	57,50	18,00	18,00	150,00	150,00
Andere	0,0	0,00	0
TSO	14,7	8,50	11	80,00	3,13	50,00	95,00	150,00
Fiets	3,8	2,22	3	52,50	25,00	52,50	62,50	62,50
Helm	0,0	0,00	0
Slot	4,4	2,54	5	3,13	1,88	3,13	3,75	3,75
Motorfiets	0,0	0,00	0
Onderhoudskosten en reparaties	13,0	7,54	9	50,00	10,00	35,00	95,00	150,00
Andere	3,1	1,81	2	10,00	10,00	10,00	45,00	45,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.7 Bijlage 7. Kostenrubrieken kledij naar opleidingsvorm en graad

Tabel 58. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan kledij voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken

	Gebruik	Aantallen		Mediaan	Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen		Min	Q1	Q3	Max
2de graad	43,2	29,47	43	45,00	6,00	37,44	100,00	450,00
ASO	20,0	5,15	5	65,00	20,00	45,00	65,00	145,00
Schooluniform	0,0	0,00	0
Werkkledij	0,0	0,00	0
Beschermingskledij	0,0	0,00	0
Sportkledij	100,0	5,15	5	25,00	20,00	25,00	45,00	145,00
Zwemkledij	45,1	2,32	2	40,00	25,00	40,00	40,00	40,00
Andere	10,9	0,56	1	75,00	75,00	75,00	75,00	75,00
BSO	38,3	3,89	12	150,00	6,00	39,86	160,00	368,50
Schooluniform	10,5	0,41	2	0,00	0,00	0,00	160,00	160,00
Werkkledij	63,0	2,45	6	100,00	25,00	29,86	100,00	271,50
Beschermingskledij	38,6	1,50	3	150,00	76,00	76,00	150,00	150,00
Sportkledij	79,2	3,08	9	60,00	6,00	10,00	60,00	97,00
Zwemkledij	7,8	0,30	1	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00
Andere	0,0	0,00	0
KSO	15,0	0,49	3	450,00	45,00	100,00	450,00	450,00
Schooluniform	57,8	0,28	1	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Werkkledij	0,0	0,00	0
Beschermingskledij	0,0	0,00	0
Sportkledij	100,0	0,49	3	350,00	45,00	100,00	350,00	350,00
Zwemkledij	0,0	0,00	0
Andere	0,0	0,00	0
TSO	68,8	19,94	23	40,00	7,50	30,00	85,00	290,00
Schooluniform	2,8	0,56	1	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00
Werkkledij	55,7	11,10	14	20,00	0,00	0,00	88,00	150,00
Beschermingskledij	38,4	7,65	12	17,49	2,00	17,49	30,00	75,00
Sportkledij	71,0	14,15	17	15,00	0,00	10,00	45,00	100,00
Zwemkledij	25,8	5,15	5	19,95	15,00	19,95	30,00	40,00

Andere	14,8	2,96	1						
3de graad	51,7	28,14	29	50,00	0,00	20,00	130,00	565,00	
ASO	32,9	8,94	5	50,00	0,00	8,50	150,00	150,00	
Schooluniform	0,0	0,00	0
Werkkledij	4,0	0,35	1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Beschermingskledij	0,0	0,00	0
Sportkledij	96,0	8,59	4	50,00	8,50	8,50	150,00	150,00	150,00
Zwemkledij	0,0	0,00	0
Andere	0,0	0,00	0
BSO	96,9	6,37	6	120,00	20,00	25,00	130,00	200,00	
Schooluniform	0,0	0,00	0
Werkkledij	62,1	3,96	4	80,00	25,00	45,00	80,00	110,00	110,00
Beschermingskledij	44,0	2,80	3	45,00	40,00	40,00	45,00	80,00	80,00
Sportkledij	74,9	4,78	4	30,00	10,00	20,00	50,00	50,00	50,00
Zwemkledij	0,0	0,00	0
Andere	0,0	0,00	0
KSO	41,9	1,71	4	80,00	20,00	30,00	171,00	171,00	
Schooluniform	28,4	0,48	1	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00
Werkkledij	0,0	0,00	0
Beschermingskledij	28,4	0,48	1	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00
Sportkledij	100,0	1,71	4	80,00	20,00	30,00	105,00	105,00	105,00
Zwemkledij	0,0	0,00	0
Andere	0,0	0,00	0
TSO	66,6	11,12	14	60,00	8,00	25,00	100,00	565,00	
Schooluniform	11,2	1,25	3	30,00	30,00	30,00	185,00	330,00	330,00
Werkkledij	27,5	3,05	5	36,00	20,00	30,00	36,00	82,75	82,75
Beschermingskledij	10,9	1,21	1	7,44	7,44	7,44	7,44	7,44	7,44
Sportkledij	58,0	6,44	9	73,00	0,00	8,00	100,00	525,00	525,00
Zwemkledij	8,6	0,96	1	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00
Andere	19,7	2,19	2

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.8 Bijlage 8. Kostenrubrieken duurzame schooluitrusting naar opleidingsvorm en graad

Tabel 59. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan duurzame schooluitrusting voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	100,0	49,32	63	111,00	1,29	18,00	192,00	1245,00
ASO	100,0	21,55	18	111,00	5,00	15,00	126,00	370,00
Boekentas	30,6	6,59	7	86,00	15,00	75,00	110,00	120,00
Pennenzak	25,1	5,42	4	5,00	5,00	5,00	30,00	30,00
Rekenmachine	27,1	5,85	6	110,00	35,00	80,00	120,00	170,00
Passer, gradenboog, geodriehoek	27,0	5,83	5	10,00	1,00	1,00	10,00	15,00
Schaar	0,0	0,00	0
USB-stick, externe harde schijf, CD	4,1	0,88	2	60,00	12,00	12,00	60,00	60,00
Muziekinstrumenten	0,0	0,00	0
Brooddoos	11,0	2,32	2	15,00	15,00	15,00	15,00	25,00
Nietjesmachine	0,0	0,00	0
Turn-en of zwemzak	0,0	0,00	0
Vakspecifiek duurzaam materiaal ²³	31,8	11,8	27	60,00	0,00	3,72	70,00	360,00
Ander duurzaam materiaal	5,3	1,15	1	17,25	17,25	17,25	17,25	17,25
BSO	100,0	7,07	14	63,00	9,75	18,00	175,00	342,50
Boekentas	72,2	5,10	11	70,00	0,00	39,00	160,00	190,00
Pennenzak	70,2	4,97	7	11,50	5,00	10,00	15,00	15,00
Rekenmachine	28,0	1,98	5	9,99	0,00	0,00	20,00	20,00
Passer, gradenboog, geodriehoek	55,7	3,94	7	2,50	0,00	2,50	3,00	20,00
Schaar	21,6	1,53	3	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
USB-stick, externe harde schijf, CD	36,1	2,55	4	14,99	10,00	10,00	14,99	16,00
Muziekinstrumenten	14,7	1,04	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

²³ Gebruik 'Vakspecifiek duurzaam materiaal' is enkel bevraagd in de eerste bevraging, dit is de reden waarom het ongewogen aantal hoger ligt dan het totaal aantal ongewogen respondenten voor de desbetreffende opleidingsvorm. Voor het totaal van een opleidingsvorm houden we enkel rekening met respondenten die in de eerste en tweede bevraging gegevens hebben ingevuld.

Brooddoos	0,0	0,00	0
Nietjesmachine	1,7	0,12	1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Turn-en of zwemzak	11,6	0,82	2	0,00	0,00	0,00	0,00	14,99
Vakspecifiek duurzaam materiaal	55,5	8,65	32	43,50	6,50	43,50	301,00	600,00
Ander duurzaam materiaal	0,0	0,00	0
KSO	100,0	3,26	6	5,00	5,00	5,00	5,00	1245,00
Boekentas	20,5	0,67	3	60,00	60,00	60,00	170,00	170,00
Pennenzak	0,0	0,00	0
Rekenmachine	15,5	0,50	3	20,00	20,00	20,00	60,00	275,95
Passer, gradenboog, geodriehoek	87,7	2,86	4	5,00	5,00	5,00	5,00	45,00
Schaar	3,2	0,10	1	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
USB-stick, externe harde schijf, CD	0,0	0,00	0
Muziekinstrumenten	3,64	0,12	1	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00
Brooddoos	0,0	0,00	0
Nietjesmachine	0,0	0,00	0
Turn-en of zwemzak	0,0	0,00	0
Vakspecifiek duurzaam materiaal	88,6	2,99	14	0,00	0,00	0,00	0,00	1080,00
Ander duurzaam materiaal	0,0	0,00	0
TSO	100,0	17,43	25	205,00	1,29	85,00	361,86	553,00
Boekentas	44,2	7,70	13	144,00	40,00	75,00	159,00	270,00
Pennenzak	46,8	8,16	8	10,00	0,00	0,00	25,00	65,00
Rekenmachine	46,6	8,12	9	108,15	50,00	108,15	120,00	165,00
Passer, gradenboog, geodriehoek	65,8	11,48	15	5,00	0,00	0,00	25,00	93,00
Schaar	32,1	5,60	5	0,00	0,00	0,00	2,50	5,00
USB-stick, externe harde schijf, CD	31,9	5,55	9	8,00	0,00	0,00	15,00	18,00
Muziekinstrumenten	6,6	1,15	1	25,00	25,00	25,00	25,00	25,00
Brooddoos	5,4	0,84	2	10,00	8,00	10,00	10,00	10,00
Nietjesmachine	0,0	0,00	0
Turn-en of zwemzak	24,9	4,34	6	15,00	0,00	15,00	20,00	20,00
Vakspecifiek duurzaam materiaal	39,8	12,81	48	75,00	0,00	0,00	253,71	465,00
Ander duurzaam materiaal	1,3	0,23	1	45,00	45,00	45,00	45,00	45,00
3de graad	100,0	41,04	36	75,00	5,00	15,00	75,00	599,00

ASO	100,0	25,18	13	68,00	5,00	15,00	75,00	75,00
Boekentas	36,6	9,21	3	50,00	50,00	50,00	50,00	60,00
Pennenzak	31,9	8,02	1
Rekenmachine	2,2	0,56	1	60,00	60,00	60,00	60,00	60,00
Passer, gradenboog, geodriehoek	46,1	11,61	3	15,00	15,00	15,00	15,00	20,00
Schaar	31,9	8,02	1
USB-stick, externe harde schijf, CD	5,5	1,40	2	0,00	0,00	0,00	8,00	8,00
Muziekinstrumenten	0,0	0,00	0
Brooddoos	43,9	11,05	2	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Nietjesmachine	1,4	0,35	1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Turn-en of zwemzak	0,0	0,00	0
Vakspecifiek duurzaam materiaal	49,7	21,23	16	25,00	0,00	25,00	50,00	100,00
Ander duurzaam materiaal	0,0	0,00	0
BSO	100,0	4,60	6	77,00	45,00	45,00	77,00	566,20
Boekentas	43,1	1,99	3	125,00	100,00	100,00	150,00	150,00
Pennenzak	26,2	1,21	1
Rekenmachine	26,2	1,21	1	65,00	65,00	65,00	65,00	65,00
Passer, gradenboog, geodriehoek	60,9	2,80	3	20,00	20,00	20,00	20,00	40,00
Schaar	0,0	0,00	0
USB-stick, externe harde schijf, CD	60,9	2,80	3	20,00	12,00	12,00	25,00	25,00
Muziekinstrumenten	26,2	1,21	1
Brooddoos	8,5	0,39	1	6,20	6,20	6,20	6,20	6,20
Nietjesmachine	0,0	0,00	0
Turn-en of zwemzak	0,0	0,00	0
Vakspecifiek duurzaam materiaal	77,8	11,17	24	245,00	0,00	85,00	380,00	700,00
Ander duurzaam materiaal	0,0	0,00	0
KSO	100,0	2,85	7	32,00	10,00	10,00	175,00	599,00
Boekentas	0,0	0,00	0
Pennenzak	19,6	0,56	1	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
Rekenmachine	19,6	0,56	1	165,00	165,00	165,00	165,00	165,00
Passer, gradenboog, geodriehoek	18,4	0,52	1	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
Schaar	0,0	0,00	0

USB-stick, externe harde schijf, CD	17,0	0,48	1	32,00	32,00	32,00	32,00	32,00
Muziekinstrumenten	0,0	0,00	0
Brooddoos	18,4	0,52	1	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
Nietjesmachine	0,0	0,00	0
Turn-en of zwemzak	0,0	0,00	0
Vakspecifiek duurzaam materiaal	71,2	3,94	24	100,00	0,00	0,00	629,00	1340,00
Ander duurzaam materiaal	12,4	0,35	1	99,00	99,00	99,00	99,00	99,00
TSO	100,0	8,41	10	125,00	10,00	25,00	185,00	312,00
Boekentas	14,2	1,19	2	100,00	60,00	100,00	100,00	100,00
Pennenzak	13,5	1,14	2	35,00	20,00	35,00	35,00	35,00
Rekenmachine	32,5	2,74	4	110,00	35,00	110,00	312,00	312,00
Passer, gradenboog, geodriehoek	27,1	2,28	3	10,00	0,00	10,00	25,00	25,00
Schaar	0,0	0,00	0
USB-stick, externe harde schijf, CD	14,4	1,21	1	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00
Muziekinstrumenten	0,0	0,00	0
Brooddoos	0,0	0,00	0
Nietjesmachine	0,0	0,00	0
Turn-en of zwemzak	11,4	0,96	1	50,00	50,00	50,00	50,00	50,00
Vakspecifiek duurzaam materiaal	63,9	16,08	40	17,20	0,00	0,00	350,00	4550,00
Ander duurzaam materiaal	2,1	0,18	1

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.9 Bijlage 9. Kostenrubrieken niet-duurzame schooluitrusting naar opleidingsvorm en graad

Tabel 60. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan niet-duurzame schooluitrusting voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	99,6	57,27	70	100,00	9,00	45,00	190,00	820,00
ASO	100,0	23,28	21	50,00	10,00	30,00	185,00	625,00
Schrijfgerief (vulpen, balpennen, lat, potloden, gom, stiften, ...)	75,0	17,46	17	25,00	10,00	20,00	65,00	110,00
Schrijfpapier, mappen, kaftpapier, printkosten thuis; teken- en knutselmateriaal	100,0	23,28	21	43,00	10,00	25,00	120,00	530,00
Grondstoffen (hout, metaal, stof, ingrediënten om te koken, ...)	16,1	3,74	2	70,00	70,00	70,00	70,00	70,00
BSO	100,0	6,81	15	72,00	9,00	30,00	405,00	595,00
Schrijfgerief (vulpen, balpennen, lat, potloden, gom, stiften, ...)	98,3	6,69	14	12,00	8,00	10,00	25,00	85,00
Schrijfpapier, mappen, kaftpapier, printkosten thuis; teken- en knutselmateriaal	100,0	6,81	15	30,00	5,00	20,00	33,00	175,00
Grondstoffen (hout, metaal, stof, ingrediënten om te koken, ...)	50,2	3,42	6	30,00	5,00	30,00	500,00	500,00
KSO	100,0	3,16	5	65,00	60,00	65,00	65,00	275,00
Schrijfgerief (vulpen, balpennen, lat, potloden, gom, stiften, ...)	100,0	3,16	5	15,00	15,00	15,00	15,00	130,00
Schrijfpapier, mappen, kaftpapier, printkosten thuis; teken- en knutselmateriaal	100,0	3,16	5	50,00	15,00	50,00	50,00	50,00
Grondstoffen (hout, metaal, stof, ingrediënten om te koken, ...)	16,0	0,50	3	100,00	3,50	3,50	100,00	100,00
TSO	99,1	24,02	29	170,00	20,00	80,00	236,21	820,00
Schrijfgerief (vulpen, balpennen, lat, potloden, gom, stiften, ...)	91,7	22,04	26	40,00	0,00	25,00	75,00	150,00
Schrijfpapier, mappen, kaftpapier, printkosten thuis; teken- en knutselmateriaal	100,0	24,02	29	57,00	11,35	35,00	130,00	545,00
Grondstoffen (hout, metaal, stof, ingrediënten om te koken, ...)	22,4	5,23	10	56,00	1,30	50,00	100,00	500,00
3de graad	100,0	43,91	40	150,00	10,00	95,00	295,00	720,00
ASO	100,0	25,78	13	150,00	30,00	95,00	150,00	720,00
Schrijfgerief (vulpen, balpennen, lat, potloden, gom, stiften, ...)	92,4	23,81	12	50,00	5,00	20,00	50,00	120,00

Schrijfpapier, mappen, kaftpapier, printkosten thuis; teken- en knutselmateriaal	100,0	25,78	13	100,00	20,00	32,00	100,00	264,00
Grondstoffen (hout, metaal, stof, ingrediënten om te koken, ...)	15,5	3,99	2	8,00	8,00	8,00	8,00	200,00
BSO	100,0	6,58	7	369,00	10,00	155,00	470,00	470,00
Schrijfgerief (vulpen, balpennen, lat, potloden, gom, stiften, ...)	81,6	5,37	6	100,00	20,00	25,00	100,00	105,00
Schrijfpapier, mappen, kaftpapier, printkosten thuis; teken- en knutselmateriaal	100,0	6,58	7	130,00	10,00	60,00	270,00	270,00
Grondstoffen (hout, metaal, stof, ingrediënten om te koken, ...)	54,3	3,57	3	100,00	100,00	100,00	300,00	310,00
KSO	100,0	2,54	7	165,00	10,00	99,96	300,00	450,00
Schrijfgerief (vulpen, balpennen, lat, potloden, gom, stiften, ...)	71,4	1,81	5	45,00	30,00	30,00	45,00	75,00
Schrijfpapier, mappen, kaftpapier, printkosten thuis; teken- en knutselmateriaal	100,0	2,54	7	120,00	10,00	68,00	176,00	420,00
Grondstoffen (hout, metaal, stof, ingrediënten om te koken, ...)	16,0	0,41	2	62,48	31,96	31,96	93,00	93,00
TSO	100,0	9,01	13	113,00	50,00	55,00	125,00	295,00
Schrijfgerief (vulpen, balpennen, lat, potloden, gom, stiften, ...)	82,5	7,43	11	40,00	5,00	30,00	60,00	100,00
Schrijfpapier, mappen, kaftpapier, printkosten thuis; teken- en knutselmateriaal	100,0	9,01	13	75,00	30,00	45,00	100,00	240,00
Grondstoffen (hout, metaal, stof, ingrediënten om te koken, ...)	17,0	1,53	4	50,00	16,00	50,00	50,00	50,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.10 Bijlage 10. Kostenrubrieken ICT naar opleidingsvorm en graad

Tabel 61. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan ICT-artikelen voor een schooljaar per graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	99,9	236,66	268	143,75	50,00	128,50	213,25	333,83
ASO	100,0	114,28	80	143,75	93,75	121,55	190,08	333,83
PC/laptop	100,0	114,28	80	93,75	93,75	93,75	93,75	187,50
Internet	100,0	114,28	80	31,25	20,83	25,00	31,25	62,50
Printer	97,6	111,53	78	3,50	2,33	2,80	3,50	7,00
Tablet	39,3	44,88	32	50,00	50,00	50,00	100,00	100,00
ICT-kosten via school	1,7	1,92	2
BSO	99,6	36,29	62	163,25	93,75	128,50	207,36	315,30
PC/laptop	99,6	36,29	62	93,75	93,75	93,75	187,50	187,50
Internet	99,6	36,29	62	31,25	15,63	25,00	31,25	62,50
Printer	96,7	35,23	59	3,50	1,75	2,80	3,50	7,00
Tablet	32,8	11,94	21	50,00	50,00	50,00	100,00	100,00
ICT-kosten via school	1,6	0,57	2
KSO	100,0	9,53	21	128,50	93,75	93,75	128,50	287,50
PC/laptop	100,0	9,53	21	93,75	93,75	93,75	93,75	187,50
Internet	100,0	9,53	21	31,25	25,00	31,25	31,25	62,50
Printer	97,2	9,26	20	3,50	2,80	3,50	3,50	7,00
Tablet	8,8	0,83	6	50,00	50,00	50,00	50,00	100,00
ICT-kosten via school	0,0	0,00	0
TSO	100,0	76,56	105	178,50	50,00	128,50	222,25	287,50
PC/laptop	97,3	74,47	104	93,75	93,75	93,75	187,50	187,50
Internet	97,1	74,33	103	31,25	17,86	31,25	41,67	83,33
Printer	90,5	69,27	100	3,50	2,00	3,50	4,67	7,00

Tablet	50,6	38,75	41	50,00	50,00	50,00	100,00	100,00
ICT-kosten via school	9,1	6,79	7
3de graad	100,0	213,01	199	163,25	91,67	128,50	221,55	375,50
ASO	100,0	84,01	44	171,55	93,75	121,55	228,50	325,50
PC/laptop	100,0	84,01	44	93,75	93,75	93,75	187,50	187,50
Internet	100,0	84,01	44	31,25	20,83	25,00	31,25	83,33
Printer	100,0	84,01	44	3,50	2,33	2,80	3,50	7,00
Tablet	48,8	40,96	21	50,00	50,00	50,00	100,00	100,00
ICT-kosten via school	7,3	6,13	3
BSO	100,0	42,14	48	143,75	91,67	128,50	210,67	315,30
PC/laptop	97,3	40,98	47	93,75	93,75	93,75	187,50	187,50
Internet	100,0	42,14	48	31,25	20,83	31,25	41,67	83,33
Printer	95,7	40,31	45	3,50	2,33	3,50	4,67	7,00
Tablet	32,4	13,67	8	50,00	50,00	50,00	50,00	100,00
ICT-kosten via school	4,3	1,83	4
KSO	100,0	11,17	33	140,08	93,75	128,50	222,25	265,30
PC/laptop	100,0	11,17	33	93,75	93,75	93,75	187,50	187,50
Internet	100,0	11,17	33	31,25	20,83	25,00	41,67	41,67
Printer	96,9	10,83	32	3,50	2,33	2,80	4,67	4,67
Tablet	16,6	1,85	8	50,00	50,00	50,00	50,00	100,00
ICT-kosten via school	0,0	0,00	0
TSO	100,0	75,69	74	178,50	93,75	128,50	215,30	375,50
PC/laptop	100,0	75,69	74	93,75	93,75	93,75	187,50	187,50
Internet	100,0	75,69	74	31,25	15,63	25,00	41,67	125,00
Printer	98,5	74,56	73	3,50	1,75	2,80	4,67	7,00
Tablet	30,3	22,96	24	50,00	50,00	50,00	100,00	100,00
ICT-kosten via school	5,2	3,98	4

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.11 Bijlage 11. Reftergeld naar opleidingsvorm en graad

Tabel 62. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan reftergeld voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	9,4	16,24	19	85,00	21,25	63,75	85,00	425,00
ASO	7,6	7,12	6	68,00	21,25	46,75	85,00	170,00
BSO	8,1	2,16	3	102,00	102,00	102,00	102,00	425,00
KSO	0,0	0,00	0
TSO	15,1	6,96	10	85,00	42,50	85,00	127,50	212,50
3de graad	14,0	19,04	13	127,50	1,28	100,00	182,33	595,00
ASO	16,8	9,02	4	127,50	68,00	127,50	182,33	255,00
BSO	16,5	3,59	2	595,00	1,28	1,28	595,00	595,00
KSO	5,2	0,36	2	25,50	25,50	25,50	42,50	42,50
TSO	11,4	6,07	5	102,00	100,00	100,00	170,00	170,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.12 Bijlage 12. Kostenrubrieken eten en drinken op school naar opleidingsvorm en graad

Tabel 63. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan eten en drinken voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	18,5	32,30	53	297,50	2,55	102,00	595,00	1700,00
ASO	16,9	15,82	14	127,50	25,50	102,00	552,50	935,00
Warme maaltijd	5,3	4,95	4	552,50	127,50	552,50	850,00	850,00
Brood maaltijd	11,6	10,87	10	102,00	25,50	102,00	127,50	935,00
Fruit, koek, soep	0,2	0,19	1	85,00	85,00	85,00	85,00	85,00
Drank	1,2	2,35	1
BSO	28,2	7,63	16	454,75	25,50	170,00	807,50	1700,00
Warme maaltijd	15,6	4,22	8	484,50	340,00	340,00	484,50	1275,00
Brood maaltijd	20,6	5,57	9	127,50	25,50	85,00	323,00	425,00
Fruit, koek, soep	1,9	0,52	3	170,00	170,00	170,00	212,50	212,50
Drank	0,3	0,21	1	42,50	42,50	42,50	42,50	42,50
Andere	0,4	0,23	1
KSO	10,8	0,65	4	595,00	590,75	590,75	680,00	765,00
Warme maaltijd	9,2	0,55	3	595,00	569,50	569,50	765,00	765,00
Brood maaltijd	3,9	0,23	2	21,25	21,25	21,25	425,00	425,00
Fruit, koek, soep	1,6	0,09	1	255,00	255,00	255,00	255,00	255,00
Drank	0,0	0	0
TSO	24,7	8,20	19	297,50	2,55	170,00	552,50	850,00
Warme maaltijd	6,1	2,95	7	425,00	2,55	425,00	425,00	850,00
Brood maaltijd	9,9	4,77	12	255,00	0,00	127,50	297,50	425,00
Fruit, koek, soep	3,8	1,74	6	170,00	17,00	17,00	170,00	170,00
Drank	2,3	3,04	4
3de graad	28,2	39,8	44	255,00	0,00	85,00	459,00	2975,00
ASO	24,7	13,26	6	255,00	34,00	85,00	2125,00	2125,00
Warme maaltijd	12,4	7,25	3	255,00	170,00	255,00	255,00	255,00

Brood maaltijd	10,3	6,01	3	85,00	34,00	85,00	85,00	85,00
Fruit, koek, soep	0,0	0,00	0
Drank	0,0	0,00	0
Andere	2,0	3,20	1	2125,00	2125,00	2125,00	2125,00	2125,00
BSO	40,8	9,21	11	425,00	51,00	85,00	425,00	1062,50
Warme maaltijd	6,9	1,59	3	935,00	34,00	935,00	935,00	1062,50
Brood maaltijd	26,4	6,37	8	85,00	17,00	85,00	425,00	425,00
Fruit, koek, soep	1,0	0,21	1
Drank	0,4	0,31	1
Andere	2,0	1,46	1
KSO	39,7	3,41	9	255,00	4,25	17,00	1955,00	2975,00
Warme maaltijd	29,0	2,49	5	255,00	4,25	12,75	1275,00	2550,00
Brood maaltijd	19,6	1,67	4	425,00	17,00	425,00	680,00	680,00
Fruit, koek, soep	2,1	0,14	1	42,50	42,50	42,50	42,50	42,50
Drank	0,0	0,00	0
Andere	1,8	0,35	1
TSO	24,7	13,92	18	85,00	0,00	85,00	459,00	2080,80
Warme maaltijd	10,4	6,00	8	391,00	85,00	204,00	850,00	2080,80
Brood maaltijd	6,0	3,23	7	255,00	0,00	42,50	255,00	255,00
Fruit, koek, soep	9,2	4,92	4	85,00	51,00	51,00	85,00	85,00
Drank	1,6	2,23	3
Andere	0,1	0,14	1

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.13 Bijlage 13. Kostenrubrieken schoolactiviteiten naar opleidingsvorm en graad

Tabel 64. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan schoolactiviteiten voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken

	Gebruik	Aantallen		Mediaan	Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen		Min	Q1	Q3	Max
2de graad	77,5	44,05	55	140,00	0,00	30,00	208,20	540,00
ASO	88,4	23,31	19	187,00	0,00	31,00	225,00	333,00
Gebruik externe accommodatie bij sportlessen ²⁴	54,6	54,90	37	20,00	0,00	5,00	45,00	200,00
Eendaagse uitstappen	83,2	21,96	17	41,50	0,00	30,50	48,20	120,00
Zakgeld eendaagse uitstappen	68,8	15,12	13	10,00	0,00	5,00	20,00	60,00
Meerdaagse schoolactiviteiten	46,5	12,28	10	111,00	38,00	106,00	147,00	270,00
Zakgeld meerdaagse uitstappen	100,0	12,28	10	25,00	10,00	20,00	30,00	50,00
BSO	49,8	4,66	11	90,00	5,00	25,60	165,00	379,50
Gebruik externe accommodatie bij sportlessen	49,3	15,25	18	15,00	0,00	10,00	40,00	150,00
Eendaagse uitstappen	35,5	3,41	9	72,00	5,00	5,00	81,50	81,50
Zakgeld eendaagse uitstappen	27,6	0,94	3	50,00	15,00	40,00	50,00	50,00
Meerdaagse schoolactiviteiten	19,2	1,85	3	173,00	150,00	150,00	173,00	180,00
Zakgeld meerdaagse uitstappen	100,0	1,85	3	20,00	0,00	0,00	75,00	75,00
KSO	91,3	2,98	5	140,00	0,00	140,00	140,00	540,00
Gebruik externe accommodatie bij sportlessen	16,3	1,00	7	0,00	0,00	0,00	20,00	50,00
Eendaagse uitstappen	81,4	2,65	2	140,00	0,00	140,00	140,00	140,00
Zakgeld eendaagse uitstappen	100,0	2,65	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Meerdaagse schoolactiviteiten	15,0	0,49	3	0,00	0,00	0,00	339,00	500,00
Zakgeld meerdaagse uitstappen	78,9	0,39	2	0,00	0,00	0,00	125,00	125,00
TSO	73,3	13,10	20	51,00	0,00	4,00	170,00	332,00
Gebruik externe accommodatie bij sportlessen	27,4	15,11	30	20,00	0,00	0,00	60,00	600,00
Eendaagse uitstappen	58,5	16,66	19	51,00	0,00	15,00	87,00	130,00
Zakgeld eendaagse uitstappen	77,3	12,89	13	15,00	0,00	10,00	50,00	160,00

²⁴ Gebruik 'externe accommodatie bij sportlessen' is enkel bevraagd in de eerste bevraging, dit is de reden waarom het ongewogen aantal hoger ligt dan het totaal aantal ongewogen respondenten voor de desbetreffende opleidingsvorm. Voor het totaal van een opleidingsvorm houden we enkel rekening met respondenten die in de eerste en tweede bevraging gegevens hebben ingevuld.

Meerdaagse schoolactiviteiten	30,0	8,54	8	180,00	60,00	75,00	750,00	750,00
Zakgeld meerdaagse uitstappen	100,0	8,54	8	120,00	20,00	50,00	120,00	150,00
3de graad	97,1	46,41	41	140,65	0,00	100,00	530,00	1312,00
ASO	96,2	24,22	12	135,60	0,00	47,00	140,65	1312,00
Gebruik externe accommodatie bij sportlessen	41,6	29,10	14	20,00	0,00	0,00	30,00	320,00
Eendaagse uitstappen	95,2	25,84	12	80,00	0,00	47,00	110,60	140,65
Zakgeld eendaagse uitstappen	43,2	11,17	8	10,00	0,00	0,00	25,00	25,00
Meerdaagse schoolactiviteiten	20,3	5,51	6	200,00	130,00	150,00	400,00	1000,00
Zakgeld meerdaagse uitstappen	100,0	5,51	6	50,00	10,00	30,00	100,00	300,00
BSO	100,0	6,37	6	530,00	161,00	215,00	649,00	770,00
Gebruik externe accommodatie bij sportlessen	12,0	3,39	5	200,00	0,00	200,00	200,00	200,00
Eendaagse uitstappen	96,7	6,76	7	79,00	5,00	55,00	156,00	170,00
Zakgeld eendaagse uitstappen	52,8	3,57	3	20,00	5,00	5,00	20,00	45,00
Meerdaagse schoolactiviteiten	54,3	3,80	4	500,00	65,00	325,00	500,00	500,00
Zakgeld meerdaagse uitstappen	93,9	3,57	3	50,00	50,00	50,00	150,00	150,00
KSO	100,0	4,07	10	122,00	30,00	60,00	325,00	540,01
Gebruik externe accommodatie bij sportlessen	52,7	5,29	16	0,00	0,00	0,00	52,50	300,00
Eendaagse uitstappen	78,5	3,19	8	35,00	0,00	20,00	97,20	115,00
Zakgeld eendaagse uitstappen	45,7	1,46	4	30,00	10,00	10,00	122,00	122,00
Meerdaagse schoolactiviteiten	38,4	1,56	4	300,00	30,00	30,00	335,01	335,01
Zakgeld meerdaagse uitstappen	100,0	1,56	4	25,00	25,00	25,00	50,00	50,00
TSO	96,6	11,75	13	194,00	55,00	100,00	560,00	895,00
Gebruik externe accommodatie bij sportlessen	34,0	22,50	18	8,00	0,00	0,00	60,00	300,00
Eendaagse uitstappen	54,7	7,18	10	42,00	12,00	15,00	100,00	120,00
Zakgeld eendaagse uitstappen	67,3	4,84	7	35,00	0,00	30,00	40,00	125,00
Meerdaagse schoolactiviteiten	55,9	7,34	8	400,00	110,00	350,00	490,00	650,00
Zakgeld meerdaagse uitstappen	83,5	6,13	7	150,00	100,00	100,00	165,00	300,00

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.14 Bijlage 14. Internaatkosten naar opleidingsvorm en graad

Tabel 65. Uitgaven (euro) aan internaat voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik		Aantallen		Uitgaven			
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	2,7	5,12	8	2750,00	1790,00	2475,00	2750,00	3000,00
ASO	0,0	0,00	0
BSO	0,9	0,28	2	2145,00	1790,00	1790,00	2500,00	2500,00
KSO	49,5	3,03	3	2750,40	2404,40	2750,00	2750,00	2925,00
TSO	3,3	1,82	3	2095,00	2095,00	2095,00	2475,00	3000,00
3de graad	6,1	10,50	11	3000,00	1845,00	2290,00	3500,00	3610,00
ASO	4,6	3,20	1	3000,00	3000,00	3000,00	3000,00	3000,00
BSO	15,5	4,39	3	2290,00	1845,00	1845,00	3530,00	3530,00
KSO	31,9	2,91	7	3450,00	3000,00	3450,00	3500,00	3610,00
TSO	0,0	0,00	0

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.15 Bijlage 15. Stagekosten naar opleidingsvorm en graad

Tabel 66. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan stage voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	3,2	2,25	3
ASO	0,8	0,21	1
BSO	0,0	0,00	0
KSO	8,7	0,28	1
TSO	5,9	1,76	1
3de graad	22,4	13,00	15	100,00	10,00	100,00	100,00	100,00
ASO	7,0	1,97	1	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
BSO	61,0	4,39	6
KSO	21,5	0,88	2	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
TSO	30,7	5,76	6

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.16 Bijlage 16. Kostenrubrieken andere kosten naar opleidingsvorm en graad

Tabel 67. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan andere kosten voor een schooljaar naar graad en opleidingsvorm voor gezinnen met uitgaven naar kostenrubrieken

	Gebruik	Aantallen		Uitgaven				
	%	Gewogen	Ongewogen	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
2de graad	82,9	33,85	42	22,00	1,00	5,00	32,00	190,00
ASO	94,4	16,06	14	22,50	2,00	13,70	30,00	69,25
Schoolfoto's	98,7	15,85	13	12,50	2,00	4,00	30,00	60,50
Attesten of certificaten nodig voor de studie	0,0	0,00	0
Schoolkrant	13,0	2,09	2	5,00	5,00	5,00	5,00	10,00
Waarborg leerlingenkastje	15,3	2,46	3	10,00	5,00	10,00	10,00	15,00
Huur leerlingenkastje	19,1	3,07	3	10,00	8,00	8,00	10,00	10,00
Leerlingenpasje	9,7	1,55	3	0,00	0,00	0,00	2,00	2,00
Waarborg oplaadkaart	0,0	0,00	0
Huur oplaadkaart	0,0	0,00	0
Lidgeld vriendenkring	0,0	0,00	0
Bijdrage oudercomité	28,3	4,55	4	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Gebruik fietsenstalling	0,0	0,00	0
Gebruik mediatheek/ bibliotheek	11,0	1,76	1	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00
Rapport	38,8	6,23	4	2,00	1,25	1,25	12,50	12,50
Gebruik internet in de klas	0,0	0,00	0
Avondstudie op school	0,0	0,00	0
Verzekeringen	19,4	3,11	3	7,50	0,50	0,50	10,00	10,00
Bijdrage leerplatform	2,0	0,32	1	22,00	22,00	22,00	22,00	22,00
Andere andere kosten	0,0	0,00	0
BSO	80,9	4,87	9	32,00	12,00	22,50	42,00	116,00
Schoolfoto's	69,4	3,38	5	17,00	2,00	7,00	17,00	29,50
Attesten of certificaten nodig voor de studie	0,0	0,00	0
Schoolkrant	14,4	0,70	1	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00
Waarborg leerlingenkastje	71,1	3,46	7	10,00	5,00	5,00	20,00	20,00
Huur leerlingenkastje	71,1	3,46	7	17,00	5,00	5,00	25,00	65,00
Leerlingenpasje	16,9	0,82	2	2,00	2,00	2,00	2,00	10,00

Waarborg oplaadkaart	0,0	0,00	0
Huur oplaadkaart	0,0	0,00	0
Lidgeld vriendenkring	0,0	0,00	0
Bijdrage oudercomité	0,0	0,00	0
Gebruik fietsenstalling	0,0	0,00	0
Gebruik mediatheek/ bibliotheek	0,0	0,00	0
Rapport	21,3	1,04	2	0,50	0,50	0,50	0,50	7,00
Gebruik internet in de klas	14,4	0,70	1	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50
Avondstudie op school	0,0	0,00	0
Verzekeringen	0,0	0,00	0
Bijdrage leerplatform	2,4	0,12	1
Andere andere kosten	0,0	0,00	0
KSO	100,0	3,14	5	1,00	1,00	1,00	1,00	52,00
Schoolfoto's	100,0	3,14	5	1,00	1,00	1,00	1,00	37,00
Attesten of certificaten nodig voor de studie	0,0	0,00	0
Schoolkrant	0,0	0,00	0
Waarborg leerlingenkastje	12,3	0,39	2	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00
Huur leerlingenkastje	9,0	0,28	1
Leerlingenpasje	0,0	0,00	0
Waarborg oplaadkaart	0,0	0,00	0
Huur oplaadkaart	0,0	0,00	0
Lidgeld vriendenkring	0,0	0,00	0
Bijdrage oudercomité	0,0	0,00	0
Gebruik fietsenstalling	0,0	0,00	0
Gebruik mediatheek/ bibliotheek	0,0	0,00	0
Rapport	0,0	0,00	0
Gebruik internet in de klas	0,0	0,00	0
Avondstudie op school	0,0	0,00	0
Verzekeringen	0,0	0,00	0
Bijdrage leerplatform	0,0	0,00	0
Andere andere kosten	0,0	0,00	0
TSO	66,7	9,78	14	20,00	2,00	5,00	35,00	190,00

Schoolfoto's	41,5	4,06	8	16,00	2,00	10,00	60,00	60,00
Attesten of certificaten nodig voor de studie	0,0	0,00	0
Schoolkrant	1,3	0,12	1	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00
Waarborg leerlingenkastje	38,0	3,45	5	10,00	10,00	10,00	45,00	45,00
Huur leerlingenkastje	53,5	4,86	7	20,00	2,00	18,00	85,00	85,00
Leerlingenpasje	1,3	0,12	1	8,50	8,50	8,50	8,50	8,50
Waarborg oplaadkaart	0,0	0,00	0
Huur oplaadkaart	0,0	0,00	0
Lidgeld vriendenkring	0,0	0,00	0
Bijdrage oudercomité	27,2	2,47	2	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Gebruik fietsenstalling	0,0	0,00	0
Gebruik mediatheek/ bibliotheek	0,0	0,00	0
Rapport	27,4	2,68	6	3,00	2,50	2,50	3,00	10,00
Gebruik internet in de klas	12,6	1,15	1	25,00	25,00	25,00	25,00	25,00
Avondstudie op school	0,0	0,00	0
Verzekeringen	19,4	1,76	1
Bijdrage leerplatform	2,5	0,23	1	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00
Andere andere kosten	0,0	0,00	0
3de graad	93,1	26,69	28	30,15	3,00	15,00	72,50	321,00
ASO	92,9	10,94	7	17,50	3,00	10,00	140,50	140,50
Schoolfoto's	100,0	10,94	7	8,00	2,50	8,00	44,00	44,00
Attesten of certificaten nodig voor de studie	0,0	0,00	0
Schoolkrant	0,0	0,00	0
Waarborg leerlingenkastje	48,9	5,36	3	40,00	20,00	40,00	40,00	40,00
Huur leerlingenkastje	45,7	5,00	2	50,00	15,00	15,00	50,00	50,00
Leerlingenpasje	0,0	0,00	0
Waarborg oplaadkaart	0,0	0,00	0
Huur oplaadkaart	0,0	0,00	0
Lidgeld vriendenkring	0,0	0,00	0
Bijdrage oudercomité	45,7	5,00	2	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00
Gebruik fietsenstalling	0,0	0,00	0
Gebruik mediatheek/ bibliotheek	0,0	0,00	0

Rapport	66,7	7,30	3	2,00	2,00	2,00	2,50	5,00
Gebruik internet in de klas	0,0	0,00	0
Avondstudie op school	0,0	0,00	0
Verzekeringen	18,0	1,97	1	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50
Bijdrage leerplatform	0,0	0,00	0
Andere andere kosten	0,0	0,00	0
BSO	100,0	4,59	4	30,15	5,00	23,62	40,00	40,00
Schoolfoto's	0,0	0,00	0
Attesten of certificaten nodig voor de studie	0,0	0,00	0
Schoolkrant	0,0	0,00	0
Waarborg leerlingenkastje	57,1	2,62	3	15,00	5,00	15,00	15,00	15,00
Huur leerlingenkastje	52,6	2,42	2	17,50	15,00	15,00	20,00	20,00
Leerlingenpasje	26,3	1,21	1
Waarborg oplaadkaart	26,3	1,21	1	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Huur oplaadkaart	0,0	0,00	0
Lidgeld vriendenkring	0,0	0,00	0
Bijdrage oudercomité	26,3	1,21	1
Gebruik fietsenstalling	0,0	0,00	0
Gebruik mediatheek/ bibliotheek	0,0	0,00	0
Rapport	42,9	1,97	1	23,62	23,62	23,62	23,62	23,62
Gebruik internet in de klas	0,0	0,00	0
Avondstudie op school	0,0	0,00	0
Verzekeringen	26,3	1,21	1	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15
Bijdrage leerplatform	0,0	0,00	0
Andere andere kosten	0,0	0,00	0
KSO	100,0	3,34	8	33,50	6,00	26,40	63,00	100,00
Schoolfoto's	67,7	2,26	6	23,00	7,00	10,00	25,00	26,40
Attesten of certificaten nodig voor de studie	0,0	0,00	0
Schoolkrant	6,1	0,20	1	8,50	8,50	8,50	8,50	8,50
Waarborg leerlingenkastje	46,9	1,57	3	10,00	10,00	10,00	50,00	50,00
Huur leerlingenkastje	53,0	1,77	4	20,00	10,00	10,00	50,00	50,00
Leerlingenpasje	6,1	0,20	1	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00

Waarborg oplaadkaart	0,0	0,00	0
Huur oplaadkaart	0,0	0,00	0
Lidgeld vriendenkring	14,5	0,48	1	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00
Bijdrage oudercomité	0,0	0,00	0
Gebruik fietsenstalling	0,0	0,00	0
Gebruik mediatheek/ bibliotheek	0,0	0,00	0
Rapport	0,0	0,00	0
Gebruik internet in de klas	0,0	0,00	0
Avondstudie op school	0,0	0,00	0
Verzekeringen	0,0	0,00	0
Bijdrage leerplatform	16,7	0,56	1	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00
Andere andere kosten	15,6	0,52	1
TSO	87,3	7,81	9	47,00	10,00	20,00	177,00	321,00
Schoolfoto's	92,4	7,22	7	22,00	9,20	11,00	30,00	35,00
Attesten of certificaten nodig voor de studie	12,5	0,98	1	190,00	190,00	190,00	190,00	190,00
Schoolkrant	0,0	0,00	0
Waarborg leerlingenkastje	36,0	2,81	4	40,00	20,00	40,00	90,00	90,00
Huur leerlingenkastje	36,0	2,81	3	20,00	10,00	20,00	20,00	20,00
Leerlingenpasje	64,0	5,00	5	5,00	0,00	3,00	10,00	10,00
Waarborg oplaadkaart	0,0	0,00	0
Huur oplaadkaart	0,0	0,00	0
Lidgeld vriendenkring	0,0	0,00	0
Bijdrage oudercomité	15,5	1,21	1	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00
Gebruik fietsenstalling	0,0	0,00	0
Gebruik mediatheek/ bibliotheek	15,5	1,21	1	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Rapport	46,0	3,59	3	1,00	0,75	0,75	14,00	14,00
Gebruik internet in de klas	28,0	2,19	2	22,00	22,00	22,00	40,00	40,00
Avondstudie op school	0,0	0,00	0
Verzekeringen	15,5	1,21	1	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00
Bijdrage leerplatform	43,5	3,40	3	15,00	5,00	5,00	17,00	17,00
Andere andere kosten	0,0	0,00	0

Nota: Een lage respons (minder dan 6 respondenten) wordt aangeduid met een grijze kleur. Deze resultaten dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden.

8.17 Bijlage 17. Kostenrubrieken naar schoolgrootte

Tabel 68. Kostenrubrieken naar schoolgrootte

	Kleine scholen		Middelgrote scholen		Grote scholen	
	Gebruik %	Uitgaven	Gebruik %	Uitgaven	Gebruik %	Uitgaven
Forfaitair bedrag	41,1	251,00	45,7	200,00	27,6	200,00
Schoolboeken en drukwerk	100,0	375,00	100,0	206,00	98,2	265,00
Kledij	46,6	37,44	46,4	80,00	47,6	45,00
Niet-duurzame schooluitrusting	100,0	190,00	100,0	150,00	99,5	100,00
Duurzame schooluitrusting	100,0	175,00	100,0	75,00	100,0	45,00
Vervoerskosten	100,0	0,00	100,0	204,00	100,0	172,00
Vervoersmaterialen	27,3	45,00	15,4	50,00	18,2	60,25
ICT	100,0	143,75	100,0	171,55	99,9	143,75
Schoolactiviteiten	86,2	47,00	83,0	140,65	89,3	155,00
Steunactiviteiten	58,3	50,00	76,7	15,00	65,3	30,00
Andere uitgaven	69,0	10,00	82,8	35,00	95,9	30,00
Reftergeld	5,0	85,00	9,3	68,00	15,2	127,50
Stage	1,3	.	18,3	100,00	10,8	.
GIP	23,2	.	30,3	105,00	28,0	559,00
Mediaan		1213,40		1316,39		1145,90
Q1		1134,29		756,92		824,39
Q3		1502,74		2216,36		1674,25

8.18 Bijlage 18. Kostenrubrieken naar onderwijsnet

Tabel 69. Kostenrubrieken naar onderwijsnet

	GO		VGO		OGO	
	Gebruik %	Uitgaven	Gebruik %	Uitgaven	Gebruik %	Uitgaven
Forfaitair bedrag	68,6	215,00	23,8	200,00	34,5	280,00
Schoolboeken en drukwerk	97,8	320,00	100,0	270,00	96,3	219,00
Kledij	64,2	37,44	40,6	50,00	56,4	85,00
Niet-duurzame schooluitrusting	100,0	165,00	100,0	100,00	97,5	120,00
Duurzame schooluitrusting	100,0	185,00	100,0	75,00	100,0	80,00
Vervoerskosten	99,3	0,00	100,0	204,00	98,9	90,00
Vervoersmaterialen	31,3	55,00	12,1	47,50	26,8	80,00
ICT	100,0	163,25	99,9	163,25	100,0	140,08
Schoolactiviteiten	89,2	165,00	87,2	140,00	78,6	132,70
Steunactiviteiten	54,7	32,00	76,7	35,00	43,9	47,00
Andere uitgaven	41,1	17,50	95,5	29,0	92,7	55,00
Reftergeld	6,8	595,00	14,6	85,00	2,4	102,00
Stage	1,9	.	11,7	100,00	28,1	10,00
GIP	38,3	120,00	21,9	559,00	46,2	.
Mediaan		1134,29		1155,00		1220,41
Q1		1042,30		827,50		878,83
Q3		1911,25		1377,08		1571,50

8.19 Bijlage 19. Vergelijking studiekosten Fase 1 en Fase 2

Cellen die grijs gekleurd zijn, zijn resultaten waarvoor minder dan 6 respondenten kosten hebben opgegeven. Hierbij achten we deze resultaten dus onbetrouwbaar. Bij de vergelijking tussen Fase 1 en Fase 2 dient bijgevolg niet gekeken te worden naar deze cellen. Cellen met een rode tekst, wil zeggen dat in Fase 1 lagere prijzen werden opgegeven in vergelijking met Fase 2.

Tabel 70. Vergelijking kostenrubrieken bevraagde in Fase 1 en Fase 2

	2 ^{de} graad			3 ^{de} graad		
	Fase 1	Fase 2	Absoluut verschil	Fase 1	Fase 2	Absoluut verschil
Schoolboeken en drukwerk						
ASO	279,21	445,18	-165,97	200,00	283,88	-83,88
BSO	264,00	244,82	19,18	200,00	179,25	20,75
KSO	340,00	361,54	-21,54	106,00	132,20	-26,20
TSO	375,00	308,58	66,42	228,69	250,59	-21,90
Kledij						
ASO	65,00	28,00	37,00	50,00	23,00	27,00
BSO	150,00	93,13	56,87	120,00	105,00	15,00
KSO	450,00	91,57	358,43	80,00	89,00	-9,00
TSO	40,00	89,00	-49,00	60,00	64,00	-4,00
Duurzame schooluitrusting						
ASO	111,00	182,50	-71,50	68,00	130,00	-62,00
BSO	63,00	141,00	-78,00	77,00	145,00	-68,00
KSO	5,00	221,38	-216,38	32,00	48,00	-16,00
TSO	205,00	126,58	78,42	125,00	127,50	-2,50
Niet-duurzame schooluitrusting						
ASO	50,00	3,50	46,50	68,00	4,00	64,00
BSO	72,00	68,00	4,00	77,00	43,00	34,00
KSO	65,00	129,00	-64,00	32,00	57,00	-25,00
TSO	170,00	57,19	112,81	125,00	64,78	60,22
Schoolactiviteiten						
ASO	187,00	195,75	-8,75	135,60	272,18	-136,58
BSO	90,00	82,75	7,25	530,00	176,09	353,91
KSO	140,00	344,50	-204,50	122,00	395,00	-273,00
TSO	51,00	131,00	-80,00	194,00	286,75	-92,75

8.20 Bijlage 20. Sociale gradiënt schoolactiviteiten

Tabel 71. Sociale gradiënt bij deelname aan meerdaagse schooluitstappen

Opleiding moeder	Deelname meerdaagse schooluitstappen (%)	
	Alle opleidingsvormen	Enkel ASO
Hooggeschoold	41,8	42,8
Middengeschoold	38,9	32,6
Laaggeschoold	5,5	4,0

Referentielijst

Bollens, J., Vleugels, I., De Vos, H., and Verhaeghe, J.P. (2000). *Studiekosten in het basisonderwijs, Wat het kost om schoolgaande kinderen te hebben*. HIVA KULeuven.

De Norre, J., Havermans, N., Groenez, S. (2019). *Studiekosten in eerste graad van het secundair onderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.

De Norre, J., & Groenez, S. (te verschijnen). *Omvang en samenstelling van de studiekosten in het deeltijds beroepssecundair onderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.

Coomans S., Groenez S. & Kuppens S. (2016). *Ontwikkeling van een studiekostenmonitor: eindrapport*. Leuven: KU Leuven – HIVA, Leuven.

De Leebeeck, K., De Norre, J.,& Groenez, S. (te verschijnen). *Studiekosten in het buitengewoon lager onderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.

De Leebeeck, K., De Norre, J.,& Groenez, S. (te verschijnen). *Studiekosten in het buitengewoon secundair onderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.

Denys J. & Cossey H. (1987). *Studiekosten in het secundair onderwijs: eindrapport*. Leuven: KU Leuven – HIVA, Leuven.

Francken L., Hedeboom G. & Ringoot M. (1983). *Studiekosten in het secundair onderwijs: eindrapport*. Leuven: KU Leuven – HIVA, Leuven.

Fripont, I. and Bollens, J. (2001). *Studiekosten in het secundair onderwijs. Wat het aan ouders kost om schoolgaande kinderen te hebben*. HIVA-KU Leuven, p. 155.

Galesic, M. & Bosnjak, M. (2009). Effects of Questionnaire Length on Participation and Indicators of Response Quality in a Web Survey. *Public Opinion Quarterly*, 73(2), 349-360.

Havermans, N., De Norre, J.,& Groenez, S. (2019). *Studiekosten in het basisonderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek

Poesen-Vandeputte, M. and Bollens, J. (2008). *Studiekosten in het secundair onderwijs. Wat het aan ouders kost om schoolgaande kinderen te hebben*. HIVA-KU Leuven.